

EGY

BRETAGNEI NEMES

KALANDJAI

A

PHILIPPINI SZIGETEKEN.

22. SEP. 2019

DUMAS SÁNDORTÓL.

CSIKTAPLÓCZAI LÁZÁR LÁSZLÓ

TULAJDONA

ELSŐ KÖTET.

155/115
1955
1973
EMICH GUSZTÁV TULAJDONA.
1956

Elbeszélvén nagy utazásaim közben megélt kalandjaim némelyikét, több barátom felszólított, hogy, netán érdekes, uti vázlataimat tegyem közzé.

Ez önnek nem lehet nehéz, mondának, miután Franciaországból elutazta óta folyvást naplót vezetett.

De én vonakodám, e tanácsot követni s folytonos unszolásaiknak megfelelni. Ekkor egyszer meglepetésemre nevemet a Constitutionnel lapjaiban olvasám.

Dumas Sándor ur „Ezer és egy kísértet“ cím alatt regényt közlött, melyben a főszemélyek egyike a Philip-pini szigeteken tett utjában velem megismerkedett, midőn a Jala - Jala gyarmatban laktam, melyet ott alapítottam.

Hinnem kelle, hogy a szellemdús regényíró engem „kísértetei“ osztályába sorozott. Hogy bebizonyítsam a közönség előtt, mikép valóban létezem, elhatározám, tollhoz nyulni, kivált miután azon nézetben voltam egyszersmind, hogy némely tények, melyek valóságát százak erősíthetik, némi érdeket nyujthatnak s azoknak nem fog-nak unalomra lenni, kik azon vad ültetvényes népek szokásait ismerni akarják, melyek közt éltem.

Ezen megjegyzés, mely La Geronnière könyvének bevezetésül szolgált, azon könyvnek, melyből olvasóinkkal e töredékeket közöljük, részünkről magyarázatot tesz szükségessé.

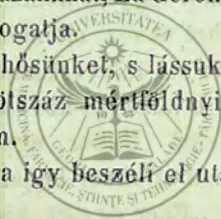
Mi 1849. évben egy könyvet közlénk e cím alatt :
„Ezer és egy kísértet.“

E könyvben létezik egy novella, melynek felirata „Olifus atya.“

Föltevök, hogy hősünk a Philippini szigetekre megy, Manillában megállapodik, a Passig folyón fölfelé lalad, a Bay-tón átkel és hazánkiát, La Geronnière urat, jala- jalai birtokában meglátogatja.

Kövessük most hősünket, s lássuk, vajjon tévedtem-e, midőn négyezer ötszáz mérföldnyi távolságból a helyi viszonyokat leírom.

Olifus atya maga így beszéli el utazásait.

CSIKTAPLÓCZAI LÁZÁR LÁSZLÓ

TULAJDONA

Első fejezet.

Én tehát kis járművem, egy nemén a halászhajóknak elutaztam. Az egész legénység hat emberből állt. El válnék határozva, jó szerencsére a Comorin fokot megkerülni, s ha a szél kedvez s a tenger csendes, Ceylont balra hagyva, Sumatra és Javába menni. E szigetek csak kevéssé érdekelték, mert paradicsmagom eladása iránt annál bizonyosabb voltam, mennél közelebb jutottam a csendes oczeánhoz.

Heted napra elutazásunk után megpillantók Ceylon szigetét. Üvegeim segélyével még a gallasi kikötő házeit is megkülönböztethetők. De a szél kedvezett, s majdnem még egy hóig jó időre számíthatánk.

Elfordultam ez ördögi tájtól, mely magához vonzott, s az Achem fok felé tarték. Dióhéjam oly philosophi méltósággal uszott a csendes oczeánon, mintha Rotterdam első háromárbo czosa lenne.

Első öt nap minden rendében ment, s még később is, mint látni fogjuk; azonban a hatodik éj második felében egy csekély esemény adta magát elő, mely kevés híja

hogy velünk a bengali öböl fenekén minden gyöngyöt fel nem túratott.

A megelőzőtt éjeleken magam vezetém a kormányrudat, s minden igen jelesül ment. De mi valóban nagyon is távol voltunk a szárazföldről, utunkban sehol egy szikla, sehol egy zátony sem mutatkozott. Hajónknak oly alacsony árbocza s oly kevés vilorlája volt, hogy a kalózok szemét, ha még oly éles volt is, főleg éjjel okvetlen ki kelle kerülnünk. Legyügyesebb embereim egyikét állítám tehát a kormányrúdhhoz s leszálltam a fedélzetre, hol kötegeimre lefeküdtem és elaludtam.

Nem tudom, meddig aludhattam, midőn rögtön erős zaj keltett fel, mely fejem fölött hallatszott. Embereim a hajó hátsó részéből annak orrához futottak. Kiabáltak sőt visítottak, s e visítás közben megkülönböztethetém az imákat és káromkodásokat, úgy hogy meggyőződtem, mikép veszély sőt nagy veszély fenyeget.

Mennél nagyobb lön a veszély, annál inkább kiabálnak utánam. A nélkül hogy vizsgálnám, mi lehessen ez, futék a fedélzetre.

A tenger pompás volt, az ég csillagtiszta, kivéve egy ponton, hol egy borzasztó tömeg majdnem fejünkig lecsüngött, s minthogy átláthatlan volt, a csillagok fényét elakarta. Úgy tetszett, hogy e tömeg minden pillanatban le akar hajónkra zuhanni.

Embereim szeme mind erre volt fordítva, s összes erőfeszítéseik czélja volt, azt kikerülni.

Ámde mi volt e nagy gomoly!

A tudós e problema megoldásával foglalkodandott s a büztől megfuladt volna, még mielőtt azt megfejti. Nekem nem ez volt szándékom.

A kormányrúdhöz ugrottam s azt baloldalra húzám.

Alig történt ez meg, midőn a jó Isten csinos kis éjszak-éjszak- nyugati szelet küldött, melyet vitorláimmal felfogtam, s kis járművünk vidáman tova szökött, mint egy vad bakocska. E pillanatban zuhant le ama nagy tömeg, s a helyett hogy mint fenyegetett, reánk esnék, hajónk hátulsó része mellett rohant le, úgy hogy völgy helyett hegyen találók magunkat.

Valóban izzé porrá zúzott volna bennünket, mert ama tömeg egy roppant chinai zsonke (hajó) volt, oly vastaghasú mint egy lopótök; nekünk jött volt, a nélkül hogy intést küldene felénk.

Ceylon és Goában léteimből megtarték még néhány chinai szót; ezek talán nem voltak a legudvariasbak, de mindenesetre a legerélyesbek.

Elővevém hángcsövet, s e szavakat mint egy teljes hajólövetet szórám a magasztos császár alattvalói felé.

De nagy bámulásunkra választ nem kaptunk.

Most észrevevők, hogy a zsonke lustán mozog ide s tova, mintha a fedélzeten egy lélek sem léteznék, ki azt vezesse. Sem a karzaton, sem az iránytű mellett a világnak semmi csilláma. Azt lehetett volna hinni, hogy egy döglött hal vagy egy leviathan hullája uszik előttünk.

S e mellett egy vitorla sem volt kifeszítve.

Mindez elég különös volt, hogy figyelmünket lekösse.

A kínaiakat igen tunyáknak ismertük ugyan; de bármily tunyák legyenek is, még sem volt szokásuk, oly nyugodtan poklokra szállni.

Felfogám, hogy a hajón vagy a legénységen valami rendkívüli esett meg, s minthogy csak hét óra hibázott még a hajnaltól, úgy irányzám hajónkat, hogy mindig a zsonke közelében maradtunk. Ez nem volt nehéz, mert úgy forgott mint egy labda, s csak arra kelle ügyelni, hogy kitérjünk előre, ha hozzánk közelebb jutott.

Egyes vitorlát feszíték ki, s ez elégséges volt, ezen bajtól megőrizni.

Lassanként nappalódott. A mint a homály tűnedezett, szemeink valamelyes mozgást ügyekvének e roppant gépen fölismerni. De egy lélek sem moczczant. Vagy üres volt a zsonke, vagy nőtt a legénysége.

Oly közel mentem ahhoz, mint csak lehetett, s minden chinai szót rákiálték, melyet tudtam. Embereim egyike, ki tiz évig élt Macaoban, szólt, kiáltott és lármázott; de senki sem felelt.

Ekkor elhatározók, megkerülni a zsonkét, látandók, vajjon a kormánytéren is minden oly csendes-e, mint a hajó baloldalán.

Itt is ugyanazon némaság uralkodott; de a kormánytérrel egy kötélhágszó lógott le. Ugy igazgatám hajómat, hogy e szörnyhöz lehető közel jussak, megragadám a kötélhágszót, s öt percz alatt a fedélzeten voltam.

Nem lehetete félreismerni, hogy itt olyas valami történt,

mi a zsonké lakóira nézve nem volt kellemes. Láték széttört szereket, lengő vászonrongyokat s itt ott vérfoltokat. Minden harcra mutatott, és pedig olyanra, melyben a chinaiak kétségtelenül legyőzettek.

Mialatt a fedélzetet szemlélém, úgy tetszett, mintha belülről fojtott jajkiáltásokat hallanék. Le akarék a fedélzetközre szállni, de a lépcsőlyukak be valának zárva.

Körülnézék. Ekkor a hajócsiga tövénél egy nemét a feszítő vasnak fedezém fel, mely igen pompásan illett azon czélra, melyet szemem előtt tarték. Ezzel felpattantám a lyukak egyikének kapcsát, s a fedélzetközre lehatott egy fénysugár.

Azon pillanatban, midőn a világosság sugara behatott, tisztábban megkülönböztetém a már hallott jajkiáltásokat. Leszálltam, azonban megvallom nem némi habozás nélkül. De már a lépcső közepetáján megnyugtattám magamat.

A fedélzetköz padlázatán mintegy husz chinait láték, mumiákként feküdtek sorban és megkötözve. Mindegyik a maga vérmérséke szerint inkább vagy kevesbbé türelmetlen arczfintorgatások közt harapdálá szájpeczkét.

Ahoz menék, ki legelőbbkelőnek látszott. Erősb kötelekkel volt megkötözve mint a többi, s nagyobb peczket rágott. Ez uri ember iránt nagyobb tiszteletet tanúsítának.

Feloldám kötelékeit s mint lehetett, levevém peczkét.

Ising-Fong kapitány volt, a zsonke tulajdonosa. Men-

nyire megérthetém, mély hálát fejezett ki irántam. Ezután kért, hogy társait kioldani segítsem.

Tíz percz mulva be volt e munka fejezve.

A mint egyegy felszabadult, tüstént lerohant a hajó legalsó részébe és eltűnt. Kíváncsi lettem, hogy mi okból futnak oly mohón a hajó legalsó részébe — itt látám, hogy a szerencsétlenek egy nagy hordót vertek fel és ebből ittak.

Három nap óta semmit se nem ettek se nem ittak; de minthogy a szomj erősebben gyötré, mint az éhség, ezért sietének legelőbb is azt oltani.

Kettejök annyit ivott, hogy bele halt; egy harmadik annyit evett, hogy megpukkadt.

Különben ezen szerencsétlen zsonke története, mely kezdetben oly felfoghatlannak látszott, igen természetes volt.

Malabari kalózok rohanták meg éjjel a hajót s rövid harc után legyőzék a legénységet.

E harcznak a fedélzeten látók nyomait.

Hogy üzleti látogatásukban meg ne zavartassanak, megkötözék a kalózok a legénységet és szájpeczekkel el látva a fedélzetközre fekteték, legfelül a kapitányt. Ekkor elvivék, mi nekik tetszett.

Azután, valószínűleg azon reményben, hogy a zsonkéhoz második utat is tehetendnek, minden vitorlát összekötöttek, hogy a hajó el ne mehessen s így hagyák.

Ezen állapotban ugy tetszett, mintha ránk akarna esni.

A kapitány és legénység örömét gondolhatni, midőn három napi rettegés után általunk, vagy is inkább általam

egy nem épen kellemes helyzetből kimentetének. Ekkor lebocsátók egy nemét a hágcsónak, s embereim között négyen felhágtak a fedélzetre, míg a többi kettő járművet kötéllal a zsonke hátulsó részéhez kötötte, hárman már csak csónak jelentőségével bírt, mely egy közönséges brigget kísér.

Hajóm oda levén kötözve, két utolsó emberem is hozzánk jött.

Most első teendők volt, a chinai hajót ismét oly karba hozni, hogy járhasson. A felséges császár alattvalói a világnak se nem legvitézesebb, se nem legügyesebb tengerészei, s innen volt, hogy hangosan kiabáltak s derekas megvesződtek, a nélkül hogy előbbre jutnának. Segítnünk kellett őket.

Midőn a sebesültek bekötözve, a halottak a tengerbe vetve és a vitorlák ismét kifeszítve voltak, elhatározaték, mikép haszontalan lenne, az utat Madrasba folytatni, minthogy a rakomány a kalózok fedélzetére került. Ising-Fong kapitány azon úton akart visszatérni, melyen jött. Szándéka volt, Madrasban paradicsmag-szállítmányt fölvenni, s én épen ezzel voltam megrakodva. De gondolhatni, mikép a kalózok legelőbb is a kapitány erszénye után nyultak. Miután a pénztárt nem találtuk oly állapotban, hogy azon nyolczezer rupiát, mennyire rakományomat becsülök, kifizethette volna, tehát elhatározták, hogy együtt megyünk Manillába, hol Ising-Fong kapitánynak levelezője volt, s mi ennél fogva, azon hírelnél fogva, melylyel ő Malagától Coreáig bírt, üzletünket

elvégezhetjük. Minthogy a világon semmi más helyet ennek eléje nem tennék, ezért elfogadám ez ajánlatot, de azon föltétel alatt, hogy a magatartásra nézve tanácsomat kikérendik, ha a kalózzokkal netán ismeretségbe jutnék.

Ising-Fong kapitány eleinte akár önszeretetből akár bizalmatlanságból nehézségeket csinált; de midőn látá, hogy az ő gépe a mi kormányzásunk mellett ugy gördül mint egy tonna, s ugy szeli a vizet mint egy hal, hasára kulcsolá kezeit, fejét rázogató, s kétszer háromszor e szótagokat hallatá: hi-o, hi-o, mi annyit jelente mint: Csodálatos!

Aztán többé mivel sem törődött.

Miután a malaccai tengerszoroson baj nélkül áthaladtunk s a kis Corregidor szigetet körülvitorláztuk, mely az öböl bemeneténél mint egy őrszem fekszik, a Passig torkolatához értünk és a vámbház előtt fris és ép egészségben horgonyt velettünk.

Ising-Fong kapitány nem tett volt hiú ígéreteket; tüstént megérkeztünk napján elvezetett levelezőjéhez, egy gazdag szivargyároshoz, és ez ajánlkozott, nekem vagy nyolczezer rupiát készpénzben kifizetni, vagy hasonló összegig árúkat szolgáltatni át. Hozzá tevė, hogy utóbbi esetben oly árt fog szabni, melyet csak ő nyujthat kiterjedt kereskedelmi összeköttetéseinél fogva.

A philippini szigeteket valóban világraktáraknak tekinthetni. Peru aranyát ezüstjét, Golconda gyémántjait, Ceylon topázait és saphirjait, Java borsát, a molukkok

fűszerszámát és muskatály dióit, Borneo kámforát, Mannar gyöngyeit, Persia szőnyegeit, Bengalia kelméit és China porcellánját itt találhatni fel.

Minde tárgyak közül választhaték, és én azokat kívántam, melyek nekem a legnagyobb, és legbiztosb nyereséget ígérék.

De miután misem sürgölt, és miután paradicsmagommal csinos nyereségre tettem szert, elhatározám, egy ideig Manillában maradni s kikutatni, mely kereskedelmi ág lenne leghasznóhajtóbb, oly férfiúra nézve, ki, miután száznegyven frankkal kezdte, most harminczezer livre-t fektethet kereskedésébe.

Első gondom volt most, a két várost meglátogatni. Manillát, a spanyol várost, és Bidondót, a tagalok városát.

A spanyol város zárdákból van összealkotva, templomokból és négyszögletű házakból vastag és magas falakkal, melyek lőrészekkel megszakítvák, minden terv és rendszer nélkül; széles kertek választják el e házakat. Minden rendű szerzetesek és köpenybe burkolt spanyolok lakják azt, kik vagy rozzant hordszékekben vitetik magukat, vagy szivarral szájokban, komolyan fel s alá járdalának, mint régi castiliaiak Don Quixote korából. E város, mely százezer lakost vehetne fel, s csak nyolcezerrel bír, szomorú látványt nyújt.

Manilla reám nézve nem volt illő hely, elhatározám tehát, Bidondóval megismerkedni.

Második fejezet.

Másnap megittam chocolomat, s a polgári város felé vevém utamat. Mennél közelebb jutottam, annál inkább hallám a zajos életet, mely távol a sirtól, melynek neve Manilla, kifejlődött. Szabadabban lélekzém, s a rétek mezők zöld színét frisebbnek, a napot ragyogóbbnak találám.

Sieték a katonai város erődítvényeit és csapóhidjait elhagyni, s rögtön vidáman és derülten érzém magamat, midőn az ugynevezett köhidra léptem. Itt kezdődött az élet, vagy is inkább innen terjedezett az tovább bőségesen.

A hidon spanyolok tolongtak hordszékeikben, meti-k, kik gyalog futkosának és nagy napernyőkkel valának fegyverezve, creolok, kiket szolgálk követtek, földészek, kik a szomszéd helységekből jövének, chinai kereskedők és maláji munkások. E lárma és zúgás, ezen tohu-bohu gyönyörül szolgált oly embernek, ki két napig Manillában mint egy halott volt eltemetve.

Élj. tehát boldogul, sötét város, és ti unalmas házak, és önök, nemes urak — és legyetek üdvözölve, vidám

külvárosok, légy üdvözölve Bidondo, negyvenezer lakos-
soddal, izléses házaiddal és munkás népségeddel; légy
üdvözölve, kikötő, hol a szelek zúgnak, hol kötegek gör-
dülnek a világ mind a négytájáról, hol chinai zsonkék, vadak
csolnakjai Uj- Guineából, briggek, korvettek és europai
háromárbozosok horgonyoznak. Így nincsenek társalmi
osztályok, semmi megkülönböztetések és kizárások,
semmi kasztok. Az ember annyiba vétetik, a mennyit ér
s a szerint becsülik meg, a mint ki mennyivel bír.
Első pillanatra megismerik őt ruházatán, még mielőtt
hangját hallanák. Malájok, amerikaiak, chinaiak, spanyo-
lok, hollandusok, madecassiak, indusok hasítják folyvást
keresztül a benszülöttek árját, ezen oczeánját a tagali
férfiak és nőknek, kik a sziget lakosságát képezék, mikor
azt a spanyolok meghódíták. A férfiakat meg lehet kü-
lönböztetni majdnem normann viseletükről, azon ingről,
mely mint egy blouse csüng le a vászon- nadrág fölé,
a színes nyakkendőről, a kopott karimájú nemezkala-
pokról, az olvasóról, mely nyakukra van fűzve, s a váll-
szalagról, melyet jobb vállukon hordanak. A nőket meg-
ismerhetni magas spanyol fésűvel hátratüzött hajaikról,
visszafelé lebegő fehér fátyolokról, fehér vászon ca-
nezou- jokról, mely mellükre lesimul és testüket a
melltől le a köldökig fedetlen hagyja, alig észrevehető
papucsaiokról, melyek a lábat majdnem meztelen hagyják
és a szivarról, mely mindig ajkaik közt van s füstfelhőt
terjeszt szét, mely szemeiket még tüzesebbé teszi.

Ah, ez volt az én helyem! Jó éjt, Manilla! Éljen Bidondo!

Manillába csak azért tértem vissza, hogy minden podgyászsomat onnan Bidondóba vitessem.

A chinai kapitány levelezője helyeslé határozatomat; nézete szerint az eszes ember eltökélése volt. Ő magában Bidondóban házat birt, melyben vasárnap a hét fáradalmi után kipihenni szokott. Egy nemét a kis pavillonnak ajánlá nekem, mely az ő házával összefüggött s a kikötő felé nyult ki. Ekként meg lön állapítva, hogy évenként három rupiát, majd nyolczvan frankot fizetek és ezért, mint Európában mondják, a pavillont haszonbérbe birom.

Három napi észlelgetés után, tapasztalám, hogy a kakasviadal a tagalok főfoglalkodása.

Lehetlen vala, a bidondói kikötő egyik végétől a másikig menni, a nélkül hogy tíz, tizenöt, sőt húsz kört ne találjunk, melyek két tollas harczos körül képződtek, kiknek végzetével három, négy, öt és hat tagali család végzete volt összekötve, mert nem csak hogy minden család birt egy jó fajta kakassal, hanem még rokonok, barátok és szomszédok is gondoskodtak ez állatról. A nők teknős-békacsont fésüket, arany olvasókat és nyakkötőket hordának; a férfinak zsebében pénze és szájában szivar van. A kakas a háznak elkényeztetett gyermeke. Egy tagali nő többet foglalkodik kakasával, mint gyermekeivel; megmossa tollait, hogy csak úgy ragyognak, és kihegyesíti sarkantyúit.

Ha a férfi eltávozik, senkire sem bizza azt, még nejére

sem; hónalj alá veszi, vele megy üzletei után, s vele látogatja meg barátjait. Ha utközben ellennel találkozik, megtörténik a kibívás s fogadások köttetnek. A tulajdonosok egymással szemközt legugorodnak, kakasaikat viadalra kergetik s nem sokára meg van alakulva a kör, melynek közepén két emberi szenvedély rázza le bilincseit: a játék és a harcz. Emberségemre, szép élet ez a bidondói élet!

A tagalok közt még egy más neme az iparnak is létezik, mely a bölcsek kövének kereséséhez hasonlít, ez t. i. a bezoárkö keresése, mely bizonyos indus állatok májában terem. Valamint a természet a Philippinikből a világ összes mérgeinek raktárát alkotá, ugy e szigetet a bezoárkövel is ellátá, mely általános ellenmérég.

„Bocsánat!“ kiálték fel, Olifus atyát félbeszakítva, „ön kiejté a bezoár szót — szeretném tudni, mit jelentsen az. Sokat hallottam a bezoárról beszélni, főleg az „Ezer egy éjszakában“; láttam a legritkább köveket, halványvörös rubinokat és köszörületlen granátokat, magát a karbunkulust is — de bármennyit kerestem, bezoárt soha sem találtam, és senki nekem annak csak egy darabját sem bírá megmutatni.“

„Ah uram“, felele Olifus atya, „én láttam egyet, érintetem, sőt el is nyeltem egyet. Ha ez nem történik, most nem lenne szerencsém, e pillanatban egy pohár arakot ön egészségéért kiinni.“

S Olifus atya valóban megtöltött magának egy poharat arakkal, melyet az én és Biard egészségéért kiürített.

„Ah“, monda ő, „állítok, hogy a bezoár létezik, de hozzá kell egyszersmind tennünk, hogy e kövek három neme létezik : azon bezoár, mely a tehenek belrészei közt mely a kecskék belrészei és az, mely a majmok belrészei közt található.“

A tehenek belrészéből származó bezoár a legkisebb értékű. Húsz szemer nem ér ebből annyit, mint hét szemer abból, melyet a kecskék belrészében találnak ; és ismét oly bezoárból, mely kecskében találtatott, csak hét szemer ér föl egy szemerrel abból, melyet a majmok hasáiban találtak.

Főleg a Golconda királyságban található ama kecskék, melyekben a bezoár megtermem. S ezek talán valami különös fajtájúak ? Nem, mert ugyaneegy anyakecskének két apraja közül az egyik megtermi a bezoárt, a másik nem. A pásztorok csak megtapintják a kecske hasát sajátságos fogással, s azonnal tisztában vannak, mit kelljen kecskéjük termőképességéről tartaniok ; a bőrön keresztül olvassák meg a kövek számát a belrészekben, s megmondják e kövek értékét is, a nélkül hogy csak egyszer is hibáznának. A bezoárt tehát még szárán meg lehet venni.

De egy goai kereskedő azon időben, midőn Malabar partjain laktam, különös tapasztalást tett. Golconda hegyei közt négy bezoár-termő kecskét vásárolt ; szülőhelyükről százötven ezernyi értékű kövekkel vitte el őket : ekkor hirtelen felbontott kettőt és megtalálá ugyan a testben a köveket, de kisebb körterjessel. Tíz nappal később ismét felbontott egyet. Az állat vizsgálata

közben kitünt, hogy a bezoárt magában hordta ugyan, de az eltűnt. Egy hónap elmulta után a negyediket ölte le. Itt a drágakő semmi nyomát sem lehetne találni; teljesen eltűnt.

Ebből következik, hogy Golconda hegyei közt különös fűnek vagy saját növénynek kell létezni, mely a bezoár képződését a tehenek és kecskében előmozdítja.

Ezért járnak a tagalok majomvadászatra, az az: vadásznak oly majmokra, melyek e köveket magukban hordják, s e vadászat iparuk főága. Majom belrészéből származó egyetlen bezoár ezer, kétezer, háromezer livre-t ér, mert abból egy kis darab, ha pohár vízben feloldatik, a Philippini-szigetek legretteneteseb mérgét is ártalmatlanná teszi.

Hihetlen, mily mértékben használják a mérget. Férjek megmenekszenek általa nejeiktől, a nők férjeiktől, az unokaöcsék nagybátyáiktól, az adósok hitelezőiktől stb. S ehez rendszeren a cholera vagy pestis idejét választják, mert e kórok jelenségeit a megmérgeztetéséitől nem lehet megkülönböztetni.

A chinai nemzetség Bidondóban túluralgó. A chinaiak a Passig partjain egy szép városrészt laknak. Házaik félig kőből, félig bambuszból építvék; szépek, szellősek azok és belül képekkel díszítvék. S mily boltok és raktárak vannak földszint? Már pusztá látásukra nyál futja el az ember fogait.

Mínthogy egy chinai kapitánynak megmentém életét, s egy chinai zsonkét és legénységét a fenyegető enyé-

szetből kiragadám, ez nekem Bidondóban jó ajánlásomra szolgált. Azonfelül Ising- Fong kapitány levelezője, ugyanaz, kitől a pavillont kibéreltem, a felséges császár alattvalóival főkereskedelmi üzleteket vitt.

Az első vasárnapot, melyet Bidondóban töltött, kizárólag nekem szánta. Kérdeze, vajjon szeretem-e a vadászatot és vadász vagyok-e. Én igennel feleltem e kérdésekre. Ekkor mondá nekem, hogy jövő vasárnapra néhány barátjával vadászatot rendezett, és hogy én abban részt vehetek, ha kedvem tartja. Semmiről sem kell gondoskodnom, minthogy teljes vadászati ellátást fognék találni.

Örömmel fogadám a meghívást.

A vadászat egy szép nagy tó közelében, mely Laguna nevet visel, volt tartandó. Hogy e tóhoz, eljuthassunk, a Passig folyón kelle felhaladni.

Következő vasárnap elhagyók Bidondót. Egy bárkára szálltunk, melynek hat erős evezőlegénye volt. S ennyi szükséges volt, hogy a folyó árja ellenében felhatolhassunk.

Harmadik fejezet.

Vizi sétánk felséges volt. A' folyam mindkét partja szép, változatos kilátást nyujta. Jobbra balra vademberek jártak fatörzsökből vájt csónakjaikon; a legszebb látványt képezék, minőt csak képzelni lehet.

Három órai utazásunk után egy kies halászfaluban állapodánk meg, melynek lakói este Bidondóba mentek, hogy ott napontai halászatuk sikerét árulják.

Megálltunk, hogy ebédeljünk és evezőinknek pihenést engedjünk.

Miután az ebédet elfogyasztottuk s evezőlegényeink kinyugodtak, ismét utra keltünk.

A nap nyugovóra szállván, látók a Lagunatót, mely harmincz mértföld körületű, mint egy nagy tükröt magunk előtt ragyogni.

Esti hét óra táján bementünk a tóra. Két órával később levelezők barátjánál voltunk.

Ezen barátja franczia volt, neve La Geronniére. Tizenöt év óta birt egy kies fekvésű birtokot a Laguna tó partjain. E birtoknak neve Jala-Jala volt. Egészen indus ven-

dégszeretettel fogadott ; de midőn hallá, hogy europai, hogy francia vagyok, minthogy anyanyelvünkön, melyen, kivéve családja körében, évenként csak egyszer volt alkalma beszélni, néhány szót váltottunk, megérkezésem valódi ünneppé lön.

Minden annál pompásabban fejlődött, miután sem a hidalgót, sem az aristokratát, sem a fenhéjazot nem játszám. Egész egyszerűséggel mondám : Ön engem nagyon is megtisztel, én szegény matróz vagyok Monnikendamból, szegény bárkamester Ceylonból, szegény kereskedő Goából, durva kezemet nyiltan és szabadon nyujtom — vagy elfogadják azt, vagy érintetlen hagyják. S Olifus atyát olyanúl fogadák, a milyen volt : becsületos embernek, ki nem bámul a nagyvilágba.

Estve hű maradtam elvemhez, az az : nem zsémbelődtem sem a palaczkkal sem az ágygyal. Elbeszélém kalandjaimat, s ez elbeszélésnek nagy sikere volt ; de egyszerűsmind chinaim levelezőjének fejében azon eszmét ébresztette, engem ötödször kiházásítani.

Ámde kijelentém, mikép eszélyesen elhatározám, soha többé magamat nőkre nem bízni, miután a szép Nahi-Nava-Nahina, a szép Ines és a szép Amaru szerelmi kóromból kigyógyítottak.

„Bah!“ válaszolá levelezőm. „Ön nem látta még chinai nőinket Bidondóban. Ha ön látta volna őket, másként beszélne.“

E beszélgetés folytán, házassági gondolatokkal keltem ágyamba. Álmodám, hogy egy özvegyet vevék el

nőül, kinek oly kicsi lába volt, mikép alig hihetém, hogy özvegy.

Lehetlen leírnom, mi fordult meg lelkem előtt, midőn a gyertyát kioltám, midőn kifáradva, oly álmodozási állapotba merülék, mely nem volt még álom, de ébrenlétnek sem volt nevezhető. Négy nőm úgy látszék ágyam lábánál rendezett találkozást. Nahi- Nava- Nahina, Ines, Amaru és Vanly- Tehing rám kiáltának, huztak vontak, nem mint netán gyöngéd házasnők, hanem mint furiák, míg Simindra, kinek a halál valószínűleg szárnyakat kölcsönzött, fölöttem lebegett és ereje szerint védelmezett, visszataszítván a furiákat és az ajtó elé lökvén. De alig voltak kün, ismét az ablakon jött be az asszonyok e végtelen sora, letültek ágyamra s oly erősen megragadtak, hogy majd ízekre szaggattak; már előérzetem volt ama pillanatról, midőn egyik egy karomat, másik egy lábszáramat, a harmadik ezen, a negyedik más tagomat kirántja.

Rögtön megnyilt az ajtó, s egy neme a fantomnak jelent meg, mely elől a négy indus nő eltűnt, s Simindra is eltávozott e tünemény egy intésére, mely nyugodtan mellém ült.

Becsületemre mondom, az utoljára jött nagy szolgálatot teljesített nekem; karjai közé menekedtem s hő ölelések után elaludtam.

Más nap reggel az első napsugár épen arczomra süttött, és fölébredtem. Szemeimet megnyitván a meglepetés szavát hallatám.

Bucholdnő volt mellettem.

Halvány volt s annyira megváltozva, hogy nem volt bátorságom, neki e látogatásaért szemrehányást tenni; úgy tetszet nekem, mintha nem fogna többé sokáig élni.

„Mit, ön itt?“ kérdezém.

„Igen, én, bármily szenvedő állapotban vagyok is, nem késtem, önnek személyesen jó hirt hozni.“

„Ah igen, ön megbabázott, ugy-e?“

„Kedves lánykát szültem. Margitának neveztetém őt, mint Önnek megígérém.“

„S ki a keresztatyja?“

„Ah, Ön büszke lesz reá, barátom! Egyike a leydeni egyetem leghiresebb tanárainak doctor Van Holstentitius.“

„Igen, ismerem őt.“

„Megígéré nekem, hogy e gyermeket szeretni fogja, mintha ő lenne annak atyja; de“

„Ám de?“

„Félek, ha többé ott nem leszek“

„Mit, ha ön többé ott nem lesz? Hát Monnikendamot úgy hagyta-e ön el, hogy oda többé soha vissza ne térjen.“

„Sőt ellenkezőleg, barátom, én haladék nélkül vissza fogok utazni, ne aggódjék ön; de halandók vagyunk, és ha véletlen meghalnék, ekkor gyermekeink“

„Nincs-e minden gyermeknek keresztapja, ki azt

szereti, mintha maga lenne az apja? Nem él-e Van Clief polgármester, Van Broch mérnök, fötisztelendő Van Cabel, doctor Van Holstentitius stb? "

„Fájdalom! " felele Bucholdnö. „Tudom, miután magam is tapasztalám Önnél, mennyire lehet a férfiak ígéréteben bizni. Ha Van Groot Simon koma nem lenne, nem tudnám, mi lenne belőlem és gyermekeimből, kiket már birok és még kaphatok. "

„Mit, kiket még kaphat? Hányadik napja van a hónap? "

„October 28-a. "

„De mily szentnek vagy szentasszonynak van e nap szánva? "

„Két nagy szentnek, barátom: szent Simon és szent Judásnak. "

„Ah! " fel iálték, „ez kifünö! " ezuttal fogadok, hogy ikrek lesznek. "

„Minden esetre! " monda Bucholdnö; „ezek lesznek az utolsók. "

„Hogy hogy? "

„Igen, nem vevé ön észre, mennyire megváltoztam? "

E változás első pillanatra megdöbentett volt mint már említém.

„Igaz, " válaszolék; „mi történt Önnel? "

Szomoruan mosolygott.

„Azt hiszi ön, hogy oly utak, milyeket én tettem, nem merítik ki a test erejét? Én önnél négyszer voltam látogatóban — az út ide s tova 32,000 mérföld, tehát annyi mint körüljárása a világnak. Talál-e ön sok nőt,

ki ilyest elbirna? S pedig oly semmirevalóért, ki csak arra gondol, mint csalhatja meg őt?“

Bucholdnő könnyeket hullatott.

Ezek megindítának, mert a mit mondott, igaz volt.

„Ám hát miért jött ön?“ kérdém.

„Mert önt, bármint legyen is, szeretem. Ah ha ön Monnikendamban marad, mi boldogok leheténk vala!“

„Ön szeretetre méltó jelleme mellett ugy-e?“

„Mit akar ön? A szerelemfáltás elrontá jellememet. S honnan ered a szerelemfáltás? Szerelmem szerfeletti nagyságából. Ma öt éve mult, mióta ön Amsterdam, Eidam és Stavorinba utazott — talán ártatlan utak-e ezek?“

Füleim mögött vakaródzám.

„Ah!“ volt felelétem, hogy ne kelljen hazudnom.

„Ön látja tehát, hogy nincs igaza. Vethet-e Ön nekem valami hasonlót szememre.“

„Nem, míg ott voltam — ezt én tudom.“

„De nekem ugy tetszik, hogy Ön azon időtől fogva...“

„Igen, ekkor a dolog bonyolodottabbá lett. Még most sem szólhatok arra semmit, miután a látszat ellenem van, s a nap pontosan összeüt, ugy-e?“

„Egészen pontosan.“

Sóhajték.

„Igaz,“ mondám némi philosophi ihlettel, „messze kell az embernek mennie, hogy boldogságát feltalálja.“

„Igen, és ekkor talál az ember nőket, ugy-e? Ám szemléljük egyszer közelebbről Önnek nejeit!“

„Nem, ez nem érdemli a fáradságot, én ismerem őket. Azonfelül elvesztém a kedvet házasodni, vagy inkább a házasságokhoz.“

„Fájdalom, szegény barátom, csak a ház, a tűzhely és gyermekek voltak meg. De én nyugodtan fogok meghalni, ha azt remélhetem, hogy anya nemléteben . . . szegény gyermekeim . . . O térjen ön vissza . . . Ön mindent feltalál ismét, csak engem nem.“

„S ez lenne!“

„Tudom, mit akarok mondani!“ tevé hozzá, fohász-
kodva fejét rázván — „Én tehát nyugodtan fogok meg-
halni, ha . . .“

„Jól van! jól! Ne indítsa Ön meg szívemet. Majd meglássuk, mi történik. Térjen Ön vissza.“

„Hisz vissza kell térnem!“

„S jelentsen Ön engem.“

„Valóban?“

„Megállj! Ne kötelezz engem semmire; de én meg-
teendem azt, mit tehetek — ez minden!“

„Éljen boldogul. E reményben utazom el.“

„Utazzék, kedves barátném. Hisz ki életben marad,
majd meglátandja . . .“

„Igen, ki életben marad! Éljen ön boldogul!“

„Éljen boldogul!“

Bucholdnő még egyszer megölelt, fohászodott és eltávozott.

Bucholdnő ezen megjelenése egészen más hatást gyakorolt reám, mint az öt megelőzőtt tünemények. Azon-

felül a hollandinőknek, mint már mondva volt, semmi első
ségük sincs a cingaliak, spanyolok, mabariak és chinaia
felett. Egyedül Simindra ellensúlyozható az európai
befolyást. De felfogható, hogy a nyomorult majommal
eset ellene szólt.

De bármint legyen — csak az forgott eszemben, hog
ügyleteimet rendezzem, és Európába visszatérjek.

De mielőtt visszatérnék, első gondom volt, Simindr
sorsáról magamnak bizonyosságot szerezni. Neki hagyár
szivaraim használatát, bezoárom maradékrészét, mel
ugyan kissé megkeskenyült, de még mindig két háro
ezer rupia értékű volt, és pedig annál kétségteleneb
bül, miután értékét bebizonyította.

Vanly-Tehing eltünt s pénzszekrénykáját magával vivé
Azon öt hó alatt, melyeket még Bidondóban tölték, sem
mitsem lehetne többé róla hallani.

1829 febr. 15-én végre, körülbelül hat évre Indiáb
érkeztem után, elhagyám Bidondót. 45000 frankny
összeget szereztem, melyet chinai levelezőm beszede
s arra nekem első amsterdami házakra szóló jó váltóka
szolgáltatót ki.

Az egyenlítő alatti szélcsend az átkelést igen meg
nyujtá.

Hat hónapra Manillából elutaztam után elhaladtun
Fénisterrő előfok mellett; körülhajózók Cherbourgo
bemenénk a La Manche csatornába, s végre 1829 aug
15-én a rotterdami kikötőben horgonyt vetellünk.

Minthogy nem volt okom, itt tovább időzni, még azo

nap kocsit fogadtam Amsterdamba. Itt csolnakot béreltem, mely Monnikendambá vitt.

Ezen csolnak véletlenül régi barátom tulajdona volt, azon halászé, ki hat és fél év előtt „Witt János“ hajóra szállított; ugyanazé, kinek az átszállítási költséget nem birtam megfizetni, s ki mindamellett megígérte, hogy egészségemért inni fog. Ő ez ígéretét hűségesen megis tartá.

Kavicscsal tölt zsák helyett, most ötvennégy ezer livrenyi tárcza volt a zsebemben.

Midőn Monnikendamba értünk, nem csak az utolsó átszállítási díjt kifizettem neki, de megadtam neki egyszermind a hat évi kamatot, és kamatok kamatját, úgy hogy huszonöt forintot kapott, oly borraivalót, melyet már rég nem látott.

Ezután házam felé vevém utamat.

Már messziről láték az ajtónál egy dajkát gyászban, ki két csecsemőt ápolt.

Mindent megértettem.

A földszinti szobába léptem, melyben három fiam és leányom volt.

A három fiú elfutott, midőn megláttak.

Minthogy leányom még nem tudott maga járni, kénytelen volt maradni.

Láttam, hogy e szegény, ártatlan gyermekeknek én csak idegen vagyok; felkarolám kis Margitámat, ki hangosan sirt, s kimenék vele az ajtó elé, hogy a szomszédok megismerjenek.

Van Groot Simon, ki hallá, hogy idegen érkezett, épen Bucholdnő háza felé szaladt. Kétkedett hallomása igazságában, de egy pillanat elég volt, mindent felvilágosítani.

„Hol van a szegény Bucholdnő?“ kérdém.

„Két hóval későn jössz, szegény Olifus“, felelt van Groot Simon; „Bucholdnő meghalt, miután ikreidet a világra hozta.“

„Igen, Simon és Judas napján.“

„Ugy van. Távollétedben én gondoskodtam a családról. A hitelezők eladták a házat, én visszavásároltam; eladták a butorokat, én megvettem. Minthogy tudtam, hogy te egykoron visszatérendesz, úgy akarám, hogy te, a gyermekszaporodáson kívül, mindent a régi állapotban találj.“

„Köszönöm, van Groot!“

„Semmi sem hiányzik, csak szegény Bucholdnőd.“

„Simon, nem vagyunk-e mind halandók?“

„Fájdalom! Te sohasem találod fel mását, Olifus!“

„Ez valószínű.“

Sírva ölelők meg egymást. Ezután van Groottal rendezém számadásaimat.

Visszafizetém neki a ház és butorok árát, melyeket Margita számára megtarték.

Továbbá minden fiunak hatezer frankot tűztem ki, s a kamatokat nagykorúságukig magamnak tartám fen.

Kilencezer frankot magam számára tartottam vissza,

hogy senkinek terhére ne essem, hogy csak zsebembe kelljen nyulnom, ha rumot vagy arakot akarok inni.

„Ön tehát Bucholdnöt nem látta többé?“ kérdém.

„O igen, egyszer. Eljött, nekem elbeszélni, hogy én örökre meg vagyok tőle mentve, minthogy van Groot Simonnal, kit azelőtti este eltemettek, ismét össze akar kelni. Az öreg gaz azt kívánta, hogy melléje temessék, „Ilykép“, tevé hozzá Olifus atya, utolsó pohár arakját kiürítvén, „megmenekedtem tőle ezen és a más világon. Legalább remélem.“

Olifus atya különös nevetésre fakadt; ezután, az asztal alá hömpölygött s tüstént reá horkolás árulá el, hogy ezen tiszta és furdalás nélküli szív szelid álomba szenderedett.

Ugyanazon pillanatban megnyílt az ajtó. Midőn fejemet megfordítám, egy szelid nő hang hallatszott.

E hang Margitáé volt, ki, lámpát tartva kezében, az ajtó küszöbén megjelent.

„Itt az ideje, uraim, hogy önök nyugalomra térjenek,“ monda. „Szobájokba fogom Önöket kísélni. Szegény atyám bizonyosan kifárasztotta Önöket történeteivel, ugye e? Elnézéssel kell iránta lenni. Hat évig, míg anyám élt, a horni tébolydában volt; azt nem egészen kigyógyulva hagyta el. Bohó ötletek és különös történetek járnak fejében, kivált mióta erős szeszes italokkal él, mi gyakran megtörténik. De esze mindannyiszor megtér, valahányszor felébred és ekkor elfelejti indiai utazásait, melyek csak képzeletében élnek.“

E nyilatkozut után lefekvénk ; hihetőbbnek tartók azt, mint mindent, mit nekünk Olifus atya beszélt.

Másnap reggel látni kívánók őt, hogy tőle bucsut vegyünk. De azt mondák nekünk, mikép napkeltével kiment, egy utast Stavorinba vivén.

Elhagyók tehát Monnikendamot, a nélkül hogy megtudnók, vajjon Olifus atya öreg fogatlan szája vagy Margita lányának kecses ajkai hazudtak-e nekünk.

De volt valami, mi a „forró égövi emberhez“ czimzett szép korcsmárosné ellen szólt, t. i. azon körülmény, hogy azelőtti este csak jelek által levé magát érthetővé s hogy más nap reggel rögtön francziául szólalt meg, hogy nekünk a fölebbi nyilatkozatot adja.

Azon személyek ítéletének marad fentartva, kik Indiában voltak, meghatározni, vajjon Olifus atya valóban látta-e ezen országokat, melyeket leirt, vagy egészen egyszerűen a horni tébolydából ismerte-e meg Madagascart, Ceylont, Regundot, Goát, Calicutot, Manillát és Biondót.

Most a bretagnei nemest hagyjuk beszélni ; s uj fejezettel kezdjük.

Első fejezet.

1819. oct. 9-én a „Cultivateur“ hajóra ültem, egy félig rothadt háromárboczosra, melyen egy öreg kapitány parancsnokolt, ki már rég nem járt a tengeren.

Egy öreg kapitány és egy ócska hajó voltak tehát a védvek, mik alatt utra kelék. Meg kell még említenem, hogy zsoldpótlékot is kaptam.

Bourbon előtt horgonyt veténk, az egész sumatrai part hosszában, Java szigetnek egy része s a sondei és bancai tengerszoros mellett elvitorláztunk és Nantesből kiindulásunk után nyolczadik óra — 1820 — július 4-én a manillai kies öhölbe érkeztünk.

A Cultivateur a kis Cavite város mellett vetett horgonyt; engedélyt kértem és nyerék szárazon letelepedhetni; ekkor kis lakot bérlék magában Caviteben, mely öt vagy hat mértföldnyire fekszik Manillától.

Caviteben lakhatási engedélyem nem olda fel tengerészeim iránti kötelességem alól, eljártam tisztemben a Cultivateur fedélzetén s nem szünék meg a hajólegénységre folytonos gondjaimat fordítani.

Kereskedelmünk az 1819 — 1820-években számos járatokat rendezett a philippini szigetekre, több francia hajó feküdt a cavitei kikötőben. Némi ismeretséget szerztem a tisztek közt és barátságot kötöttem Malvilain urral, kiről később szólandok, és Drouand urral, ki egy marseilli brigget vezényle; végre még Benoit Károly tudorral, ki a bordeauxi háromárbochos „Alexander“ hajón orvos volt.

Benoit kissé összekoczczt kapitányával, a szárazra jött s Caviteben nálam berendezkedett.

Közösen vittük most már gazdaságunkat, valódi nőtlen gazdaságot. Személyzetünk állt egy öreg indusból, ki a konyhát látá el, és egy ifjúból, ki komornyik és szolga is volt egyszersmind.

Az idő gyorsan folyt s gondtalansága közt ama kornak, melyben akkor valánk, a nélkül hogy a jövő miatt aggódtunk volna. Ekkor hirtelen egy előre nem látott eset jött közbe, mely minket egymástól elválaszta.

Egy vasárnapon az estvét a cavitei kormányzónál töltém. Belép Benoit; ruhái rendetlenségben voltak, arcnyomásai feldúlva, mintha nagy szerencsétlenség érte volna.

„Megloptak, kiraboltak, kifosztottak,“ monda ő; „már semmink sincs.“ Komornikunk feltöré a bőröndöt, elorzá pénzünket, ruháinkat, mindenünket, mivel biránk, és elillant!“

Benoit arczkifejezése nagyobb szerencsétlenséget

sejtete velem, mint a mit elbeszélte. Csaknem mosolygva felelék neki :

„Ily csekélység háborítá önt fel annyira? nem érdemli a fáradságot, Santiago csak keveset idegeníte el, mert mi mindketten sem birtunk nagy vagyonnal. És ha mindent elveszténk is, mint ön állítja, megmaradnak még hajóink a kikötőben, melyeken ágyat lelünk. Nyugtassa ön meg magát és nézzen utána, ha vajjon nem feledett-e el valamit Santiago, s vajjon nem lehetséges-e felfedezni nyomait.“

Lakunkba térénk, hol esakhamar meggyőződtem, miként Benoitnak igaza volt, mennyiben a dolog őt illeté. Santjago betüszert mindent elvitt, mi övé volt; az én holmimet lelkiismeretesen tiszteletben tartá.

E tekintet, melyet Santjago irányomban tanusíta, talány volt előttem. Nehány nap múlva öreg szakácsom ezt következőleg világosítá fel :

„Ön honfitársa“ monda ő „nem jó keresztény, ő j u d i o (zsidó). Soha sem mondá el az angelust, inkább ellenkezőt cselekedett. Midőn a hárang a hívőket ábitatra hívá fel, ő elővette fuvoláját s elkezdte azon játszani, mintha az inát akarná kigúnyolni.

Igy állt a dolog és Santiago kétségkívül érdemtelen cselekedetet vélt véghez vinni, midőn egy hitetlent orzott meg.

Elkészítém leltáramat. Barátom szomorúsága annyira megindíta, miként Santiago üldözését indítványozám.

Lóra ültünk s azon irányban indulánk el, merre neki men-
nie kelle.

Az éj setét vala, úgy hogy nehéz volt vezetnünk lovain-
kat. San Rock helységtől nem messze mély futó homokba
jutánk, melyben félig elmerültek lovaink lábai. Benoit
nem volt jó lovas és egy bukás teljesen megfosztá bátor-
ságától. Kért, hogy fordulnánk vissza. Másnap reggel
a fővárosba utazott, hova a tolvajt menekültnek gon-
dolá. Csak néhány hó múlva látám őt ismét Manillában.

Benoit elutazása után Cavite és környéke szűknek
látszott nekem nagy kirándulások iránti hajlamom kielég-
gítésére. Keresztül bolyongtam fegyverrel vállamon a
tartományon minden irányban.

Vezetőül vettem az első indult, kivel találkozám.
Hosszas kirándulásokban bejártam a tájakat, nem annyira
vadászat végett, mint csodálni a felséges természetet.

Értém kissé a spanyol nyelvet s csakhamar megtanul-
tam valamit a tagaliból is.

Költői magasztaltság volt-e, vagy veszélyekkel daczo-
lási vágy? Inkább látogattam a magános vidékeket, mi-
ket, mint mondók, bizonytalanokká tettek a banditák. Nem
egyszer találkozám velük, hanem fegyverem megpillan-
tása tiszteletet gerjeszte bennük; én nem féltem tőlük.

Valóban mondhatom oly kevés sejtelmével birtam ak-
kor a veszélynek — kétségkívül nem volthösiesség — hogy
akkor kész valék azzal szembeállni, midőn az mindig
mutalkozott.

Mindent látni akartam, mindent tapasztalni, nemcsak

a növényzetet, mely a philippini szigetek földén oly fenségesen virult s lebilincselé figyelmemet, hanem a benszülöttek erkölceit és szokásait is, melyek az általam eddig látottaktól annyira különböztek, hogy magas fokra emelék kíváncsiságomat.

Elmentem éjjel az indus ünnepélyekre, mik San-Rockban, egy Cavite melletti nagy helységben, tartattak. E helységnek lakói, majdnem mindnyájan tengerészek és munkások, legroszabb és legromlottabb emberekül ismertettek a philippini szigetekben.

Többször láttam legvéresebb jeleneteket ez ünnepélyeken, s hogy tört ragadtak csekélységek miatt, sőt gyakran közbenjáróként léptem fel e viadalokban.

Egyszer a szokott időnél tovább maradtam egy éji táncznál s egyedül tértem vissza e helységből a városba. Utam egy félszigeten vitt keresztül, mely elválasztá e két helyet s gyakori rablóggyikosságról hirhedett el, mik ott történtek. Nem messze tőlem zavart hangokat hallék, melyek közt néhány angol szót különbözteték meg. Ezután tompa moraj hatott fülembe, hasonló egy fuldoklónak hörgéséhez.

Éji két óra volt s az éj oly setét, büntetetre oly kedvező, mikép föltehetém, hogy itt gonosztett hajtatik végre. Fontolgatás nélkül sieték azon hely felé, honnét a hörgés hozzám hatott.

Alig haladtam előre néhány lépést, midőn egy csoport indust vettem észre, kik, mint kivehetém, egy embert hurczoltak a tengerpart felé. Átlátám szándokukat s ne-

hány perczczel később bizonyosan áldozatot velettek volna a vízbe.

Elhatározva segélyére menni, előre törtem. Azon reményben, hogy valamely elkésett elhaladónak figyelmét költöm fel, a mint tőlem telt, fennhangon kiálték:

„Mi történik itt? Legalább tizen vagytok egy ellen! Bocsássátok el ez embert, ne bántsátok őt, vagy megismertek engemet!”

Akár mert hirtelen lepettek meg, akár mert félték, megálltak az indusok és válaszolának:

„Hagyjon ön minket, tudjuk mi, mit cselekszünk. Ezen angol tartozik nekünk egy piaszterrel s nem akarja azt megfizetni.”

„Egy angol sohasem vonakodik adósságát megfizetni. Kétségkívül félreértés történt. Breszszétek őt el felelés nélkül, én kezeskedem érte.”

A biztonság, melylyel szólék, elhiteté velük, mikép nem egyedül vagyok; elbocsáták az angolt, ki egyszerre hozzám ugrott. Miután magát a szájpeczektől megszabadítá, mely őt elébb a kiáltozásban gátolá, kétségbeesettként kezde átkozódni. Körülvettek engem az indusok s azonnal felvilágosításokat ügyekeztek nekem adni, mik majdnem fenyegetésekül hangzának, miután már láták, miként egyedül valék. Nem akarám őket hallani és az angolhoz beszéltem oly nyelven, melyet ő bizonyosan nem értett, de az indusok ismertek.

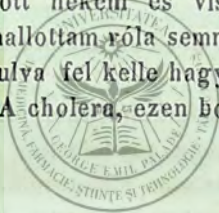
„Önnek nincs igaza“, mondám én; ezen emberek önnek szolgálatot tettek és ön nem akar érte elismeréssel

lenni. Egy piasztert kívánnak öntől, én azt megfizetem ön helyett, hogy a czivódásnak vége legyen. Kövessen ön engem. Ime barátim, itt van jutalmatok s most távozzatok!”

A piaszter minden további felvilágosítást szükségte-
lenné tett. Az indusok elkisértek bennünket a város első házaig. Miután hódolatukat nyilváníták s hálájokat, mi-
ként megmentém őket a szükségtől, magukat egy rossz adó-
son, mint ők állíták, megboszulni, elhagyának bennünket.

Az angol, ki egy a révben fekvő hajóhoz tartozék, köszönetet mondott nekem és visszatért járművéhez. Soha többé nem hallottam róla semmit.

Néhány nap múlva felkelle hagynom sétáimmal s ki-
rándulásaimmal. A cholera, ezen borzasztó csapás, kiü-
tött Manillában.

Második fejezet.

A cholera Manillában. Az európaiak lemészárlása.

1820 szeptember hóban ütött ki először a cholera Manillában.

Ekkorig nem lépett át e borzasztó csapás az indus szárazföldre.

Madrasból egy gyapotkeleméssel rakott hajó jött, és szélvész által Manillához, rendeltetése helyére vettetett. Számos csomagot átázaltatott s megrontott a tenger vize. A felügyelő átadatá azokat a fejerítőnek, kik Sanpalocoban, Manilla külvárosában laktak.

Alig hogy a kötegeket felbontották, a borzasztó betegség tüstént kiültött a fejerítők közt. Nehány nap múlva elterjedt az a külváros egész népessége közt.

Innét áthatott Manillába s csakhamar elterjedt az az egész Lüçon szigeten.

Ezreket ragadott el e ragály az indusok közül.

Hullákkal telt szekerek jártak keresztül éjjel s nappal Manilla utczáin.

A lakosok házaikba zárkóztak s különféle szereket használtak, hogy megóvják magukat e kórtól.

Némely lakokban illatos gyökereket égettek s minden szobát kifüstölének.

Másutt boreczettel fecskendezének be minden szobát. De semmi sem vetett gátot a pusztításnak. A rémület általánossá vált. Nem volt többé semmi üzlet, semmi szórakozás.

Minden család lakában maradt.

A nők és gyermekek a megváltó képe előtt térdelének s irgalmáért esdeklének.

A fővárosból elillant néhány spanyol orvos és azok, kik a két francziával, Godefroyval és Benoit Károlylyal visszamaradtak, nem láthaták el a számos beteget, kik segélyért hozzájuk folyamodtak.

Az indusok, kik még nem láttak ily kihalást, azt vevék fejükbe, mikép az idegenek megmérgezik kutjaikat s patkajaikat, hogy a lakosságot kiirtsák s a földet hatalmukba kerítsék.

Ezen végzetteljes nézet, mely nem sokára borzasztó következményeket szült, szájról szájra ment.

Értesíték erről a sziget kormányzóját. Folgueraei tábornok, egy jeles, de gyenge és gyáva férfiú, volt ekkortájt a kormányzó.

Lehet, hogy nem láta semmi veszélyt az idegenekre nézve, vagy hogy őt magát is megvette a ragálytói félelem — egyáltalában semmi intézkedéseket sem tett az idegenek védelmére.

1820 oct. 9-én, Francziaországból elindulásom év-

napján, irtózatos mészárlás kezdődött Manillában és Caviteben.

Godefroy Victor az orvos, és fivére a természetbuvár, kik mindketten csak kevéssel azelőtt érkeztek Manillába, Santa Cruz külvárosban laktak négy francziával, a kereskedelmi tengerészeti tisztjeivel.

Az orvos e napon korán ment ki hazulról beteget látogatni.

Néhány indus az utcán reá kiáltott, hogy ő mérgező.

Lassanként növekedett ez emberek száma s csakhamar fenyegető sokaság vette őt körül.

Alguazilok, törvényszolgák jöttek oda, megfogták őt s elhurcolák, mint egy gonosztevőt, a városházhoz.

Azon pillanatban, midőn fejét kalodába akarák tenni, hogy őt fogva tartás, azt képzelé Godefroy, ki soha ily gépet nem látott, miként ez kivégzési eszköz s arra akarják használni, hogy őt megfojtsák.

Azon reményben, hogy megtarthatja életét, kiszökött egy rostélyon át és elillant.

Az indusok utána szaladtak, elérték őt és miután két kardcsapást intéztek fejének, megkötözték kezeit s elvezeték a tondoci corregidorhoz, Varela urhoz, egy manillai creolhoz. Ez egy babonás, miveletlen férfiú vala, ki saját életeért remegett s azt hívé, mikép ép annyian vannak a mérgezők, mint az indusok.

Elővezetteté Godefroyt, néhány szót intéze hozzá és egy törvényszéki szolgának ki kelle kutatnia zsebeit. Kis palaczkot találtak nála néhány uncia laudanummal.

A corregidor most inkább hitte mint valaha, hogy az méreg, Godefroyval a szerint hánt és fogházba küldé őt.

A kihallgatás alatt, melynek a vélt méregkeverő alávetetett, néhány ezer indus gyült össze a corregidor ablakai alatt s a fogoly kiadatását kívánták. Megnyugtásuk végett a corregidor az erkélyre lépett s fenhangon szólítá meg őket:

„Hijos! (gyermekek), a mérgező ott ül a fogságban s vétkének súlya szerint fog bűnhődni. Majd meglátandjuk, vajjon méltó-e a büntetésre. Ezen kis palaczk találatott nála, mely igen gyanus folyadékot foglal magában. De előbb bizonyosan kell tudnunk, vajjon méreg-e az. Azért kettő közöleték hozzon nekem egy kutyát, hogy lássuk, minő hatással leszen reá e folyadék.“

Az indusok nem sokáig kérésék magukat — hoztak egy kis kutyát. Egyik felnyitá száját, mialatt egy másik a kis palaczk tartalmát torkába önté. Ezen bódító folyadék néhány percz mulva nyilvánítá hatását. A kutya néhány lépésnyire eltántorgott, azután oly módon rogyott össze, mintha a halál lepte volna meg.

A corregidor s az indusok már nem kételkedtek többé. Az ép most tett kísérlet világosan bebizonyítá, miként mérgezési büntény forog fenn.

Mialatt a corregidor a fogolyt perbe fogta, az indus tömeg azon ház felé vánszorgott, hol Godefroy a természetbuvár volt barátaival.

Kezdetben megállapodtak az ablakok alatt s nem mer-

tek támadást intézni. Beérték azzal, hogy az üveglemezeket behajgálták és kiáltozának :

„Le a mérgezőkkel !

A kormányzó, ki a történekekről értesítve lön, egy őrmestert és tiz katonát küldé az idegenek lakának védelmére. A francziák megrettenvén az indusok fenyegető kiállításától, összegyűltek teremeikben, megtöltöttek néhány pár pisztolyt s készülének lelőni azt, ki át mer lépni a küszöbön.

Az őrmester és emberei felmentek a lépcsőzeten s megjelentek az ajtó előtt. Godefroy és barátai azt hívék, hogy ezek őket meg akarják támadni és tüzeltek rájuk. Erre a katonák is, nem várva főnökük vezényszavát, lőttek a szerencsétlen francziákra, kik a golyóktól találva elhullottak.

Midőn észrevette az őrmester embereinek tévedését, rémulten vonult vissza.

Oda rohantak ekkor az indusok, tört döftek a sebe-sültekbe, kifosztogaták őket és összezuzák a bútorokat s csak akkor huzódtak el, midőn már végrehajták gyilkoló és pusztító műüket.

Egy indus, véres törrel kezében, kiáltá fenhangon a sokaságnak, mely sűrűn összetömődve tolonga az utszán :

„Testvérek, mindnyájan látjátok, a kormányzó lelöveti a mérgezőket, kik meg akarnak minket rontani. Ne várjuk, mig minket a castiliaiak boszulnak meg, boszuljuk meg minmagunkat !“

A felbőszült és babonás indusnak szavait hangos öröm-

rivalgással fogadták. Csapatokra oszlott a sokaság. E csapatok különböző irányban indulának azon városrészekbe, hol az idegenek laktak.

Dibard kapitány, ki hajómat vezénylé, ügyvivője Pasquier, Grosbon, fia a hasonnevű tábornoknak és egy hajóslegény a San Gabriel külvárosban laktak.

Értesíték őket, miként megtámadni jönnek őket az indusok. De minő védelmet nyujthattak a gyenge ajtók egy gyilkos tömeg ellenében, mely már ittas vala a vértől és rablási vágytól? Elkerülhetlennak látszott a halál. Szökésre hatázzák el magukat. Mindenki futott, merre kijárást találni remélt.

A kapitány a konyha felé szaladt. Alig érte el azt, midőn a sokaság betódult kardokkal és törökkel Reá rohantak s ezer szurással dofék át. Ekkor kiszaggaták tagjait s a még vonaglókat az ablakon veték keresztül.

Azalatt, míg a szerencsétlen Dibard megöletett, Pasquier, Grosbon és a hajóslegény, kik társuknál szerencsésebbek valának, áthaladtak egy kis udvaron, keresztül másztak egy falon és eljutának egy kertbe, hol Escarella asszony, egy bátor nő, fogadá őket.

Hogy megmentse őket, felküldé egy toronyba. De alig hogy reájok zárta az ajtót, már megjelentek a szerencsétlen Dibard vérével szennyezett gyilkosok s kérdezősködtek az előlük eltűnt préda után.

„A francziák“ válaszolt Escarella asszony, oltalmam alatt állanak; nem fogom kiadni őket. Ha ezen ajtót be akarjátok törni, előbb engem kell megölnötök. Ti érzéketlen

emberek vagytok! Vonuljatok vissza, vagy a kormányzó, kihez elküldtem, észre téritend titeket érdemetek szerint.

A bátor nő erélye hatott a gyilkosokra; visszavonultak, hogy más városrészben keressenek áldozatokat, kik nem voltak oly jól védve.

Nem messze azon helytől, hol Dibard kapitány meggyilkoltatása végbe ment, volt lakása Lessoup urnak, a bordeauxi „Alexander“ hajó kapitányának. Hatan laktak nála emberei közül.

Asztalnál ültek mindnyájan, midőn az indusok váratlanul a házba tódultak, reájok rohantak és megfojták őket, a nélkül hogy csak egy is megszabadult volna.

Ugyanazon időben hasonló sors érte a szomszéd házban lakó három angolt is, mint a szerencsétlen francziákat.

Darbel ur, a Passig partja mellett egyik birtok ügynöke, hogy munkásainak dühét kikerülje, egy hajóra veté magát. Manillába akart elhajózni, hol a spanyolok védelme alá remélte magát helyezhetni.

Üldöztetett s veszélyben forgott, hogy törékeny járművén utolérik. Ekkor a szárazra ugrott. Azonban csakhamar körülvétetett az indusoktól; vesztét kikerülhetlennek látá s el vala készülve a halálra. Egy falhoz támaszkodva, már három kardcsapást fogott fel, midőn egy meszticz, ki tanuja volt honfitársai kegyetlenségeinek, házából kirohant, szétválasztá a sokaságot, megfogá a már elájult Darbelt, felemelé és elvitte őt.

Ezen bátor és önfeláldozó tény megmenté Darbel életét, hanem előidézte a nagylelkű meszticznek halálát. A fel-

hevülés és erőfeszítés oly erős szivdobogást okozott neki, hogy egyik ütere megszakadt.

Hosszú volna mindazon mészárlásokat és büntetteket előszámlálnom, mik Manilla külvárosaiban s vidékén elszigetelt és fegyvertelen egyéneknek elkövetettek. Ezen sajnálatra méltó rajzot egy utolsó jelenet leírásával fejezem be, melyből egyik honfitársam, ki Párisban lakik, csodálatosan menekült ki.

Gautherin ur, egy bordeauxi hajó parancsnoka, és utitársa, egy öreg huszárszázados, ki multság végett utazott, egy szállodában laktak, melyben egy Antelman nevezetű német volt a fogados.

A fegyveres indus tömeg kiáltozása jelenté nekik a veszélyt. Szökni akartak, de sehol menhelyet nem találtak. Ekkor egy hálókamrába húzódtak s magukra zárák az ajtót.

A tiszt egy pillanatra az ablakhoz lépett, hanem azonnal ismét visszatért és monda Gautherinnek:

„Veszve vagyunk, semmi sem menthet meg minket e világon. Istenem, mihez fogjunk?”

„Rejtse el ön magát az ágy alá,” szóla Gautherin.

„Mit használna az nekem?”

„Néhány perczzel meghosszabbithatja ön életét s talán időt nyerend, mig segítségére jön önnek valaki. Szeretném, ha én is oly könnyen elbujhatnék mint ön, — de nekem ez izmosságom miatt nem lehetséges.”

Ezen rövid beszélgetés alatt az ajtóig jutottak az indusok; erősen kopogtak.

Nem volt már egy veszteni való pillanat sem. A két barát megölelte egymást s utolsó bucsút vettek egymástól.

A tiszt az ágy alá bujt.

Gautherin maga maradt, lebukott egy bőrönd mögé s befedé magát hátul egy takaróval.

Alig hogy magára huzá e takarót, az ajtó betöretett. Az indus sokaság a kamrába rohant.

Belépésük után azonnal észrevették a szerencsétlen huszárszázadost; elővonszolták lábainál fogva, darabokra szaggaták testét és kihajigálták e darabokat az ablakon társaik közé, kik nem márthaták, mint ők, kezeiket honfitársaink vérébe.

Gautherin, takarója alatti rejtekében, akaratlanul tanúja volt ez undok jelenetnek. Barátjának vére fecskendezé be a takarót, mely őt elrejté.

Mily félelmes szorongás, mily borzasztó érzelem lepté meg őt! De minő szív kívántaték ahhoz, hogy teljesen mozdulatlan maradjon! A leghalkabb moczczanás, maga a lélekezés is elárulhatá őt.

A gondviselés, szerencséjére, örködött felette és hidegvérűsége megmenté életét.

Midőn az indusok nem leltek már több áldozatot, dühükben a butorokat zúzták össze.

E rombolási működés közben félre rántá egyikük a takarót, mely Gautherint elrejté szemeik elől.

Midőn ez magát felfedezve látá, gyorsan felemelkedett.

Egy oly erejű és természetű embernek, mint Gautherin,

váratlan megjelenése meglepte a gyilkosokat úgy, hogy pillanatig veszteg álltak.

Gautherin használván a szünetet, monda nekik:

„Én is keresztény vagyok mint ti, ne gyilkoljatok meg!”

Hanem alig mondá ki e szavakat, két kardcsapás két mély sebet ejte fején. E kardcsapások ellenhatást idéztek elő benne és dühöt a támadók irányában.

Lelkesülve a vágytól, vagy megtartani életét, vagy ön magát védve halni meg, sebeiből patakzó vértől nedvesült szemeire tévé kezeit és ellenségeinek rohant, miután halomra dönté őket ökolütéseivel és könyökdöféseivel, elérte a lépcsőzelet s mindent lelökött maga előtt, mi utját állta. Ambár lándzsa-szurást kapott oldalába, de ezen új seb, mely nem vala oly veszélyes mint a másik kettő, nem tartá őt vissza.

Elleneitől üldözötve, elérte a földszinre és a tekéző terembe lépett. Miután keresztül szaladt a teremen, elvala készülve egy ajtón át rohanni ki az utcára. Hanem ott egy indust pillanta meg, ki nagy karddal fegyverezve, őrzé a kijáratot és felemelé fegyverét, hogy egy csapással széthasítsa fejét.

Gautherin most már kikerülhetlennek tartá halálát, de nem veszté még el bátorságát. Azon pillanatban, midőn az utolsó vágást kelle elfogadnia, felemelé kezét, hogy azt eltávolítsa. Ezen mozdulat valóban félre üté a kardvasat, lapjával találta ez arczát és pedig oly gyengén, hogy a vágás őt elszédíté és ajultan rogyott le az utcán.

Gyilkosai holtak tarták őt. A szomszéd őrtanyán volt katonák, kíváncsiságtól ösztönöztetve, őrszobájokba vittek őt. Egy tábori ágyra fekteték.

Az ijedtség nélküli Gautherin ismét magához tért, erősen fájtak sebei, különösen oldalsebe. Nagy szomjuság gyötré őt, vizet kért.

De az indus katonák, kik őt haldoklónak gondolák, nem ügyeltek kívánságára.

Egy indus pap, ki történetesen az őrszobába jött, hozzá lépett és monda:

„Keresztény ön?”

„Igen, én oly keresztény vagyok, mint ön!” válaszola Gautherin.

„Miután ön keresztény, meg akarom önt gyóntatni és az utolsó szentséget önnek kiszolgáltatni.”

„Fájdalom, ez lehellen! Én meghalok és alig szólhatok még valamit.”

„Ez esetben” felele a jó lelkész, „maga a feloldás is elégséges, az isten kegyelmébeni kimuláshoz.”

„A jámbor férfiú elkezde hivatali kötelességeit teljesíteni.”

Miután a lelkész ezen gyász-szertartást gyertya és egyéb disz nélkül elvégzé, monda az indus altisztnek, ki ez őrcsapatot vezénylé, adnának vizet a haldoklónak és köztessék be sebeit.

Az első bekötözés és a víz, mit mohón ivott Gautherin, felüdíték őt egy kissé. A vigasz szavai, miket az ur szol-

gája hozzá intézett, visszaadák reményét s felélénkíték bátorságát.

Mindezen események, miket imént elbeszéltem, nyolcz órai időköz alatt történtek. A sötétség beálltával visszatért a nyugalom és a gyilkosok lakaikba mentek.

A katonaváros ezen nyolcz órai mézszárlás alatt bezárá kapuit és távol tartá magát a kihágástól, mely a külvárosokban követtetett el. Az éj beálltával ismét felnyitattának a kapuk, hogy néhányaknak, kik a megmaradt idegeknek szánalommal siettek segítségére, utat engedjenek.

Olea Manó ezredes néhány katonával sietve járta be a külvárosokat és védelme alá vette a sebesülteket, valamint az indusok töreiből menten maradtakat.

Godefroy Victort is kihozá fogságából. Azután az elővárba vitte őket mind, a hol nemcsak biztonságban vannak, sőt don Alexandro Parenno parancsnokot is ott találák egész családjával, kik szerencsétlen honfitársaikat minden gondoskodásban részesíték, mit helyzetük igényelt.

Következő reggel ismét töreikhez nyultak a vakbuzgó indusok és újra bebarangolák a külvárosokat a reményben, hogy még néhány áldozatot találnak.

Az erőtlen és gyáva tábornok Folgueras általános felkeléstől tartván, nem mert szigorú rendszabályokhoz nyulni; csak néhányat fogatott el a legbőszültebbek közül.

Az érsek papiköntösében, a szentséggel kezében egész papságának kíséretében átvonult a nagy uton El Rosa-

riótól Binondoig. Rendre inté az indusokat's felhivá őket, bánnák meg büneiket, mikel'előtte való estve ártatlan áldozatokon követtek el.

De a jámbor főpap intése nem hallgattatott meg; midőn már nem találtak az indusok europaiakat, kiket megfojt-sanak, a békés chinaiakra fordíták dühüket s azokon kez-dének újabb kegyetlenségeket gyakorolni.

Folgueras már nem hátrálhatott és intézkedéseket tett, mikre őt Manilla legtekintélyesebb férfiai csaknem erőltették.

Csapatok küldettek ki a külvárosokba, ágyuk állítottak fel minden utca-szegleten és kiadatott a parancs, minden csoportra löni, mely több mint három egyénből állna.

E szigorú intézkedések megrettenték az indusokat, visszatértek házaikba. A rend ismét helyreállt s a spa-nyol igazságszolgáltatás a legnagyobb szigorral büntetett meg minden bűnöst, kit felfedezhetett. *)

Körülvettek engemet is Caviteben, de szerencsés valék megszabadulhatni. Egy csónakba ugrám és üldöztetés nélkül a Cultivateur fedélzetére jutottam.

Alig valék tíz perczig háromárboczos hajómon, midőn

*) Fulgueras, ki egyedül oka nemzetéből, azon szerencsétlen-ségnek mit elbeszéltem, áldozatává lett a visszatorlásnak: a Novales-felkelésben egy tiszt által meggyilkoltatott. — Godefroy Victor hálából azon jótéteményekért, mikben a Parenno család részesíté, nőül vette egyikét ezen tábornok leányainak. Boldogul él Bre-tagneban.

értem jöttek, hogy egy amerikai hajó századosának siet-
nék segítségére, ki hajóján egy vám-őrscapat által lö-
rökkel megtámadtatott.

Már a bekötözést befejeztem, midőn különbféle francia
járművek tisztjei által értesültem, miként Drouant szá-
zados, ki egy marseillei hajót vezényle, a szárazföldön
maradt s talán van még idő őt megmenteni.

Pillanat sem volt veszteni való. Az éj beállott.

A nappal utolsó félóráját fel kelle használnom s egy
csónakba léptem. Midőn a szárazföldre értem, paran-
csot adék hajóslegényeimnek, mikép meglehetős távolban
maradjanak a parttól, hogy minden meglepetéstől mentek
legyünk az indusok részéről, elég közel azonban, hogy
mindjárt ott teremhessenek, ha én vagy a százados jelt
adnánk.

Felkeresém most Drouant-t.

A „Puerta Baga“ nevezetű kis téren egy három-négy
száz indusból álló csoportot vettem észre. Sejtém, hogy
oda kellend mennem.

Közelgék a sokasághoz s valóban a szegény Drouant-t
ismerém meg; halvány volt ő mint halott. Egy dühös indus
mellébe akará dőfni törét, én az indus töre s a százados
közé léptem s mindkettőt hevesen visszalöktem, hogy
őket elválaszszam.

„Fusson ön!“ szólék francziáál a századosnak. „Egy
hajó vár önre!“

Az indusok remülése oly nagy volt, hogy nem gondo-
lának üldözésére.

Azon kelle most gondolkoznom, hogy magamat huzzam ki a veszélyből, melybe elegyedtem. Négy száz indus vett körül. Most csak bátorság segíthetett.

Tagali nyelven mondám annak, ki a századost le akará szúrni, hogy nyomorúlt, gyáva. Az indus nekem ugrott, mialatt fegyverét felemelé.

Kezemben volt pálczámmal fejére ütöttem. Pillanatig bámulva nézett reám, azután kísérőihez fordult, felingerleni őket.

Mindenfelől török villogtak. A sokaság kört képeze körültem, mely már szűkebbre húzódott össze.

Mily rendkívüli büvéröt gyakorol egy fejér ember a szinesek felett!

E négyszáz indus közül egyik sem mert először hozzá nyulni; együtt akartak nekem jönni.

Egyszerre egy indus fegyverzett katona szétosztatá a sokaságot, ellenemet meglökte a puska ágyával, kiragadta a tört kezéből s mialatt fegyverét a szuronynál megragadta, megcsavarta azt feje körül, a kört azonnal kitágítván és szétszórván egy részét elleneimnek.

„Fusson ön, uram!” szöla szabadítóm. „Most én vagyok itt, senki sem érintendi önnek hajaszálát sem.”

A sokaság csakugyan szétvált s helyet csinált nekem. Meg valék mentve, a nélkül hogy tudnám, miért és ki által.

A katona messziről utánam kiálta:

„Ön beteg nőmről gondoskodott, a nélkül hogy pénzt kívánt volna érte; én tartozásomat fizettem le!”

Drouant százados csónakján elhagyá a partot, nem volt többé lehetséges a Cultivateur fedézetére jutnom.

Lakomba akarván menni, a sötétség oltalma alatt haladtam a falak mellett, ekkor egyszerre, midőn egy utca-saroknál befordultam, egy csoport arzenali munkásra akadtam, kik mindnyájan fel valának fegyverkezve s a kikötőben fekvő francia hajókat meglámadni készültek.

Megmenekvésemet itt is egy ismeretségnek köszönhetém, melyet művészetem gyakorlásával szereztem. Egy meszticz egy házsarokba lőkött s miután testével elfedett, mondá nekem:

„Meg ne mozduljon, doctor Pablo!“ *)

Midőn a sokaság elhaladt, védőm felszólított, hogy rejtsem el magamat s különösen hogy ne mennék hajóm fedézetére. Ekkor elszaladt, hogy ismét társaihoz érjen.

De még nem volt vége mindennek.

Alig hogy szobámba értem, ajtómon kopogtattak.

Egy hang, mely nem volt előttem ismeretlen, szólíta.

„Doctor Pablo!“

Kinyitám az ajtót. Egy chinai lépett be, kinek földszint thea-raktára volt. Sáppadt volt mint a halál.

„Mi hir van, Yang-Po?“

*) Pablo keresztnevem. Manillában és Caviteben csak így nevezték.

„Szaladjon ön, doctor!”

„Miért szaladjak?”

„Mivel az indusok elhatázzák, önt ez éjjel megtámadni.”

„Raktárodát félted, Yang-Po?”

„Nem! O ne tréfáljon! Ha marad, el van ön veszve. Ön megütött egy indust s barátai meg akarják őt bosszulni.”

Jól láttam, miként a chinainak aggodalma igen is alapos vala. De mihez fogtam volna? Legbiztosabb volt még, az ajtót elzárni s nyugton várni a jövőt.

„Köszönöm a jó szándokot”, mondám a chinainak; „hanem én maradni fogok.”

„Itt akar ön maradni, doctor ur?”

„Egy szivességre kérlek, Yang-Po!”

„Mit tegyek?”

„Menj az indusokhoz és mondd nekik, hogy két pisztolyom van s egy kétsövű puskám, miknek hasznát tudom venni.”

A chinai eltávozott, mialatt mélyen sóhajtott; a kalmárt nyugtalanítá azon gondolat, miszerint a doctorra intézendő támadás raktárának kirablásával végződhetnék.

Eltorlaszoltam ajtómat néhány nagyobb butorral, megtöltém fegyvereimet s kioltám a gyertyát.

Esti nyolcz óra volt.

A legkisebb zaj azon hiedelmet kelté bennem, mikép közelg a pillanat, melyben csupán a gondviselés menthet meg. Annvira fáradt valék, hogy daczára az ily kö-

rülmények közt oly természeteszerű izgatoltságnak, gyakran kelle küzdenem az álom ellen, mely elnyomni ügyekezett.

Tizenegy óra felé kopogtatást hallék ajtómon.

Magamhoz vettem pisztolyaimat és hallgatóztam.

Ismét kopogtattak.

Lábujjhegyen közeledtem oda.

„Ki az?” kérdém.

Egy hang válaszolá:

„Megmenteni jöttünk önt! Ne vesztegessen ön egy pillanatot sem. Menjen fel az alacson tetőre — mi megvárjuk önt a tulsó felel a Campanario utczában.“

Azután két vagy három személy sietett le a lépcsőzelen.

A meszticz hangjára ismerlem, kinek irántami jó szándokáról nem kételkedhetem.

Ideje is volt már, mert azon pillanatban, midőn az ablakon át, mely a lépcsőzetet megvilágítá, a tetőre léptem, az utca másik felén zajongtak az indusok. Pár percz mulva szobámban termettek, elrabolták és szét-dulták csekély vagyonomat.

Gyorsan átszöktem a tetőn s csakhamar a Campanario utczában valék, hol új megmentőim vártak reám. Lakukba vezettek.

Az álom elfeledteté velem a veszélyeket, mik fenyegettek.

Mire másnap felébredék, barátaim már csónakot tartának készen számomra, hogy a Cultivateur fedélzetére

vigyenek, hol valószínűleg nagyobb biztonságban lennek mint a szárazon.

Épen a csónakba akartam lépni, midőn gazdáimnak egyike levelet hozott, mely czímmel ellátva, nekem kézbesítendő volt. E levél a révben fekvő összes hajók kapitányai által volt alá írva. Értesítének, miszerint el vannak határozva felszedni a horgonyokat s a nyílt tengerre kelni, miután minden pillanatban az indusok támadásától tarthatnak s hogy kettő közülük, Drouant és Perroux, kénytelenek voltak élelmiszereik egy részét, az egész kötetet és vizüket a szárazon hagyni.

Kértek, jönnék segítségükre; egy csónak áll készen rendelkezésemre.

Közöltem e levelet barátaimmal s kijelentém nekik, mikép nem térek vissza a fedélzetre a nélkül, hogy megkísértem, teljesíteni honfitársaim kívánságát; két hajó legénységének megmentése körül forgott a dolog s nem leheté késlekednem.

Mindent elkövettek határozatom megingatására.

„Ha ön bármely városrészben mutatja magát,“ mondák ők, „el van veszve. Ha meg nem ölik is az indusok, de még is ellopnak mindent, mi reájok bizatik.“

Tántoríthatlan voltam s értésükre adám, mikép ez becsületbeli és emberi tett.

„Úgy hát menjen ön egyedül!“ mondá a meszticz, ki legtöbbet tett menekvésemre. „Közölünk egyik sem követheti önt. Ne mondja senki, mintha mi vendégünk vesztét kívántuk volna.“

Köszönetet mondtam gazdáimnak és miután kezet szoríték velük, eltüntem előlük Cavite utczáin. Fel valék fegyverkezve mindkét pisztolyommal, miket övemben hordozék. Egyedül azon gondolattal foglalkozám, miként vezethetném óhajtott sikerre veszélyes vállalatomat.

Hanem már jobban ismertem az indusok jellemét, mint hogy ne lettem volna meggyőződve, hogy merészségem őket a helyett hogy felingerelné, meg fogja nyugtatni.

A közel kiszálló helyre mentem, hol azelőtti estve oly nagy veszélyből menekültem meg. Telve volt e tér indusokkal, kik szemmel tarták a hajókat a kikötőben.

Midőn oda értem, mindegyik reám függeszté szemeit. Mint előre gondolám, mindnyájának arczkifejezése inkább csodálkozást mint haragot mutatott.

„Akartok pénzt szerezni?“ szólék nekik. „Mindenik, ki velem dolgozni fog, kap estvére egy piasztert.“

Mély hallgatás követte szavaimat.

Végre mondá egyikük :

„Nem fél tehát ön tőlünk?“

„Nézd, vajjon félek e én!“ válaszolám, pisztolyaimra mutatva. „Ezen fegyverekkel megvédek én egy életet kettő ellen. Részemben van tehát az előny.“

E szavak csodálatos hatást idéztek elő.

„Dugja ön vissza övébe pisztolyait,“ monda emberem. „Nagy bátorsággal bir ön és megérdemli, hogy köztünk biztonságban legyen. Szóljon ön, mit tegyünk? Követni fogjuk önt.“

Magam előtt látám a pillanatot, melyben azon embe-

rek, kik azelőtti estve meg akarának ölni, győzelmesül fognak felkarolni.

Ekkor kijelentém nekik szándokomat, különféle tárgyakat, mik honfitársaiméi voltak, ide hordatni és azoknak, kik nekem segíteni fognának, újra biztosítam megígért jutalmukat. Azután felszólítám azt, ki velem beszélt, venne magához két százat emberei közül, majdnem két annyit, mint mennyi szükségeltett. Mig ő a kiválogatást végzé, jelt adék a csónaknak, hogy a szárazhoz közeledjék. Átadám ekkor ennek ónnal irt felhívásomat, miszerint a francia hajók minden saluppjai annyira jöjenek a part-hoz, hogy átvehessék, mit hozatni fogok.

Pillanat mulva két száz indusból álló csapatom élén álltam. Az ő segítségével rövid idő alatt a saluppok fedélzetére hordattam a vitorlaműveket, élelmi készleteket, bort s más tárgyakat.

A matrózok közt elrejtőzködvén, darabonként raktam le a pénzt, hogy zörgést ne idézzek elő.

A vitorlák átszállításánál, melyek Peroux kapitányéi voltak, egy boszantó körülmény csaknem végzetteljessé vált reám nézve. Nehány nappal a mészárlás előtt egy a vitorlagyárban dolgozó francia matróz halt meg az epemerigyben. Megrettent bajtársai hulláját vitorlába takarák s a hajó fedélzetére szöktek.

Indusaim reá akadtak e hullára, mely már rothadásnak indult. Eleinte megrettentek, azután dühösekké lettek. Féltém, hogy reám rohannak.

„Önnek barátai“, mondák ők, „e hullát azon szándokból

hagyták hátra, hogy a léget bemérgezze s az epemirigyét még félelmesebbé tegye.“

„Hogyan, ti félték ezen szegény ördögtől, ki epemirigyben meghalt?“ mondám én, mialatt legnagyobb nyugalmat tetteték. „Majd megmentelek én tőle titeket.“

Daczára a borzadálynak, melyet érzék, a hullát kis vitorlába burkoltam és elvittem a tengerpart felé. Gödröt ásaték neki és beletétettem. A rögtönzött halomra két darab fából keresztet emelék, mely néhány napig utolsó hajlékát jelelé a szerencsétlennek, kiért kivülem senki sem imádkozott.

A nap különféle érzelmi vihar közt folyt le. Estvefelé művem végre volt hajtva s a hajók megkapták készleteiket.

Siettem az indusokat kifizetni s adtam még nekik ezenkívül egy hordó égettborral. En voltam az egyedüli francia a szárazon és nem féltem már részegségüktől. Az éj beálltával egy saluppra léptem, mely tizenkét tonna édes vizet vontatott maga után.

Már huszonnégy órája nem vettem semmi élelmet magamhoz; kimerülve ereszkedtem le egy padra a saluppban, hogy kipihenjem magamat.

De csakhamar jéghidegség futotta át tagjaimat, és teljes merevségbe estem.

Ezen állapotom tovább tartott egy óránál.

Végre a Cultivateurhez ért a salupp. Engem a fedélzetre vittek és égettborral dörzsöltek. Nem sokára visszanyertem eszméletemet.

Az étek és a nyugalom visszاسzerzék erőmet. Másnap reggel nyugodtan léptem honfitársaim közé.

Átgondoltam most személyes helyzetemet. A két nap ótai események mindentől megfosztának, mivel birtam.

Egy kis köteg, melynek tartalmát több utazásom alatt megtakarított holmim képezte s melyet Manillábani eladás végett a kapitányra bízam, ellopattott. Nem volt már egyebem, mint mit testemen hordék, némi apróságaim, miknek a hajón hasznukat nem vehetém és harminczkét piasterem. Nem sokkal valék gazdagabb Biasnál.

Emlékeztem, mikép egy angol kapitány, kit a kikötőben gyógyíték, közel száz piasterrel volt adósom. Ezen öszveg ily körülmények közt vagyonnak vala mondható.

Ezen kapitány az indusoktól félelemből Manibelesnél, az öböl bejáratánál, tizórányira Cavitetől vetett horgonyt.

Hogy fizetésemet megkapjam, hajójára kelle mennem.

Perroux kapitánytól egy hajót kaptam négy hajóslegénynyel és elindultam. Estszürkületkor érkeztem oda.

A tudvalevő kapitány, ki csaknem a nyílt tengeren állott s menten minden üldözéstől, azt válaszolá nekem, mikép ő nem tudja, mit akarok mondani. Követeltem fizetésemet. Ő nevetett és én úgy bántam vele mint gazemberrel. Vizbelöketéssel fenyegetett. Szóval, hasztalan vitatkozás után s azon pillanatban, midőn a kapi-

tány öt vagy hat matrózt a fedélzetre hivatott, hogy fenyegetését foganatosítsa, visszavonultam hajómra.

Az éj setét volt. Erős és e mellett kedvezőlen szél támadt. Lehellen volt a hajót elérnem.

Igy hanyattam ide s tova egész éjjel a hullámok által, a nélkül hogy tudnám, hova jutandok.

Másnap reggel vettem észre, miként hasztalan utat tettem. Cavite messze maradt mögöttem. A szél kissé lecsendesedett, elkezdénk evezni s délutáni két óraker végre czélt értünk.

Caviteben és Manillában azalatt a nyugalom helyre állítottott.

A spanyol hatóság rendszabályokhoz nyult, melyek azon sajnós eseményeknek, miknek tanúi valánk, megújulását akadályozták. Cavite kultvárosának lelkésze is egyházi átkot monda azokra, kik életemre törnének. Okát ezen különös figyelemnek és gondoskodásnak orvosi minőségben keresém. Valóban egyedüli Aeskulapja valék e helynek s elutazásom óta kénytelenek voltak a matrózok magukat az indiai bűvészet igen kétes tanának karjaiba vetni.

Nem valék még egészen elhatározva, a szárazra visszatérni, midőn egy igen csinos csónak közelgett a Cultivateurhez. Egy indus ült benne, kit már néhányszor láték kirándulásaimban.

Ajánlkozott engem birtokára vinni el, mely tiz mért-földnyire fekvék Cavitetől a Marigondon hegység mellett.

A kilátás néhány jó vadászatra hamar szilárd határozatot érlelt meg bennem.

Miután a harminczkét piasztert s fegyveremet és így minden vagyonomat magamhoz vettem, átengedém magamat e röglönzött barátnak, kit alig ismerék.

Pompelmuszok és ylangs-ylangsok (messzire erős illatot terjesztő nagy fák) árnyában feküdt kies házikója.

Két fiatal leányka, szeretetre méltó gyermekek, kies paradicsommá varázsolák e birtokot.

A jó indus megtartá szavát: ő és családja oly szelid figyelmet tanusítanak irányomban, minőt alig ismer az europai vendégszeretet.

A vadászat volt legnagyobb élvezetem, különösen a szarvasokra, mely nagy ügyességet igényel.

Én még a bölényvadászatot nem ismerém, miről később szólandok; azért gyakran kérém gazdámot ily vadászat rendezésére. Hanem azon ürügy alatt, mikép az igen veszélyes, mindíg megtagadta.

A napok órákként telének el kellemes foglalkozások mellett.

Három hete éltem már ez indus családban a nélkül, hogy Manillából tudósítást kaptam volna. Ekkor egy külön követ levelet hozott a hajó második kapitányától, ki a vezényletet átvevé a szerencsétlen Dibard megöletése után.

Értésemre adá, miként a Cultivateur készül Franciaországba vitorlázni s hogy sietnem kell, ha el akarom

hagyni e földet, mely mindnyájunkra oly végzeteljes
vala.

A levél már néhány nap előtt küldetett.

Az elválás indusomtól és családjától, kiknek vendég-
szerelete ott tartzkodásom napjait oly kellemesekké
tévé, megnehezíté szívemet; de még is elhatározám ma-
gam az elutazásra.

A házi urnak ajándékozám fegyveremet.

A két leánynak mitsem adhaték, miután megbántás
lett volna nekik pénzt ajánlani.

Harmadik fejezet.

A Cultivateur elindulása. Manilla és külvárosai. Binondo. Vallásos szertartások. Egyházi menetek. A chinai bazar.

Másnap reggel Manillába érkeztem. A marigondoni pompelmusz fák két fehér galambját nem tudám feledni. Első gondolatom volt a kikötőbe menni. A Cultivateur-t, fájdalom, csak a távol láthatárban pillanthatám meg.

A kedvező szél az öböl kijárásához hajtá azt.

Felszólítám az indus gondolásokat, vinnének engem a hajó után. Ezt ők kivihelőnek mondák, miután nem leng a szellő oly nagyon; hanem tizenkét piasztert kivántak előre s már csak huszonöt volt birtokomban.

Megfontolám: mi fogna velem történni, ha nem érném el a hajót, oly városban, hol senkit nem ismerék? Mit kezdhetnék én tizenhárom piaszterral s megfosztva ruházatamtól, mely egy fehér mellényből, hasonszínű nadrágból és egy csikos ingből áll.

Rögtön azon gondolatra jöttem, miszerint Manillában

fogok maradni s életem fentartását művészetem gyakorlása által eszközölnöm.

Ifjan és tapasztalatlanul elég merész valék hinni, mintha első orvosa és sebésze volnék a Philippini-szigeteknek.

Hiszen kit nem szállt meg ifjú korában e büszke önbi-zalom!

Hátat fordíték a hajónak s határozottan léptem a katonai városba vezető utra.

Mielőtt azonban elbeszélésemet folytatnám, néhány szót mondandók a Philippini szigetek fővárosairól.

Manillának, külvárosaival együtt, mintegy száz ötven ezernyi népessége van. A spanyolok creoljaikkal alig teszik annak egy tized részét, a többi kilencz tized rész tagalok, meszticzek és chinaiakból áll.

Fel van osztva katonai városra, és kereskedői-vagy külvárosra.

Az elsőt magas falak veszik körül, egyik oldalon a tenger mossa s a másikon tágas sikkal határos, mely a csapatoknak gyakorló helyül szolgál. Itt láthatni minden estve a creolokat, renyhén hintaikba dölve, pompás öltözékeiket köz látványra kivinni s a fris tengeri levegőt színi. FÜRGE lovagok, hegyke amazonok és euro-pai mintájú kocsik járnak be keresztül kasul az indus Archipelagus elyzéi mezőit.

A katonai város másik részét a Passig folyó választja el a kereskedővárostól. Egész napon át ezernyi csolnokokat lehet a Passig folyón élelemmel megrakva és csi-

nos gondolákat látni, melyek a sétálókat a külváros különböző részeibe szállítják, vagy a horgonyt vetett hajókhoz látogatókat visznek.

A bidondói hid köti össze a kalonai várost a kereskedőivel. Minthogy a katonai várost főleg spanyolok lakják, kik a közhivatalokat viselik, ezért ez szomorú és egyhangú látványt nyújt. Az utcák mind egyenesek és granitkövekből széles járdákkal birnak.

A macadam-féle utczaburkolat általában nagy gonddal tartatik fön. A lakosok elpuhultsága oly nagy, hogy a kocsizörgést a kötáblakon el nem viselhetik.

A nagy és térközökkel épített házak valódi hotelek, s ugy összealkotvák, hogy a földrengésnek és viharoknak, melyek e földtájon gyakran előfordulnak, ellentállni képesek. A házak mind földszintiek, vagy egyellen emeletből állnak.

Az emeletet, mely rendesen a család lakhelye, téres karzat veszi körül, mely nagy szárnyak által megnyitható és be is zárható. Minthogy a szárnyaknak igen vékony gyöngyházból készült tábláik vannak, ennél fogva a világosság behat a szokákba, a nélkül hogy a hőség is oda bejuthalna.

Manillának három főkapuja van: puerta Santa-Luzia, puerta Real és puerta Parian. Éjféltáján felhuzzák a vonóhidakat s a kapuk kérélhetetlenül zárva maradnak. A lakos, ki elkésik, kényszerítve van, a külvárosban magának éji szállást keresni.

Az egyházi meneteket Manillában nagy pompával tart-

ják meg. Rendesen fáklyavilág mellett mennek végbe, midőn a nappalt homály kezdi fölváltani.

Csak egynéhány történik világos nappal, főleg azok, melyek a szent testtel tartatnak, s melyeket itt említeni akarok.

Urnapkor, reggeli tíz órakor, minden torony harangjai szólnak, hirdetve a hívőknek, hogy a székes egyházak ajtai nyitvák, s hogy az ájtatos menet megindul.

Az indusok, kik tíz mérföldnyiről is a környékről legszébb ünnepi ruháikban besietnek, sűrű tömegekben lepik el az utcákat. Azon utcák, melyeken a menet áthalad, legszebb chinai damasztal fedett sátorokkal vannak ellátva. A föld virágokkal és illatos gyökerekkel van behintve. Térközökben nagy oltárok állnak, melyeken drága arany és ezüst szőnyegzetek vegyülnek össze; ez oltárok egyszersmind természetes zölddel s a legszebb virágokkal díszítvék, melyeket ez éghuzam terem.

Az egész hadsereg díszöltözetben, lobogó zászlókkal, kettős sort képez azon utcák hosszában, melyeken a menet áthalad.

A szerzetes rendek *) és számos személyek, kik a szertartásnál jelen lenni akarnak, két sorban haladnak, kezükben gyertyát tartva. Középett van az összes ezrednek zenekara, a szomszéd községek keresztjei és zászlói.

Ezután jő az érsek ragyogó papi ruhájában, drága

*) Domonkosok — Ferencziek — Ágostaiak és a Saint Jean de Dieu szerzetbeliek.

menyезet alatt, a szentséget vivén. 5t követik a kormányzó, közhivatalnokok és az összes testületek.

Ezen hosszú menetet az erkélyekről virágёsövel üdvözlik, énekek és himnuszok hangzanak fel a megváltó dicsőségére, a zenekar vallásos symphoniákat játszik, s a tüzérség a bástyákról menydörög le.

Valahányszor az érsek egy zászlóalj éléhez ér, lebocsátják a zászlókat, s a főtisztelendő főpap lábbal típorja azokat, jeléül annak, hogy az emberi nagyság és hatalom meghajol a mindenhatóság előtt, melyet ő képvisel.

Miután az áldozárok, szerzetesek és jámbor hivek végtelen sora hosszú utat tett a városon keresztül, visszatér az lassan a székes egyházba. Midőn egy zászlóaljon túl van, ez azonnal mögötte csatarendbe áll, s az egyesült egész hadsereg a szertartást hosszú diszmenettel zárja be.

Bárha az urnapot nagy pompával ülik meg, mégis nem az e napi menet vonja magára a legnagyobb figyelmet.

Azon egyházi menetek, melyek a nagyhétben éjjel tartatnak, a Philippini szigeteknek saját jellemet kölcsönöznek. Manillában és külvárosaiban a legmélyebb csendben ülik meg azokat, *) minthogy a hivek mind imádkozva

*) Szerdán, csütörtökön és pénteken se lovak se kocsik nem kelhetnek át a városon és külvárosaiban. E három napon mindenki gyalog jár.

várják az üdvözítő feltámadását. Ezen szertartások szomorú de egyszersmind magasztos látványt nyújtanak, mely e napnak gyászával öszhangzásban áll.

Miután az angelus-t *) beharangozták, megjelen a papság, szerzetesek és hívek kíséretében. Két sorban mennek és fáklyákat hordanak. Különféle képeket, melyek a megváltó kinjait ábrázolják, visznek elől. Ezen természeti nagyságú képek gazdagon öltöztetvék, s targonczákon vagy hordpallókon állnak, melyek hasonlólag gazdag szőnyeg-redőzettel diszítvék. Ezután jönnek V. Pius, sz. Péter, Jézus a mint az olajfák hegyén imádkozik, aztán a zsidók megkötözik, az ostromozó szerek, a tövis korona, és végre Jézus, a keresztet vivén lakóitól körülvéve. A Krisztuskép után jön szent Veronika, Szalome, Magdolna, szent János és a szent szűz gyászban.

A szentek gazdagon vannak öltöztetve s gyöngyök és gyémántokkal megrakva.

A rend, mely a vallási ünnepélyeknél, főleg az éj-jelielnél uralkodik, megható benyomást gyakorol. Az ájtatos zene, az öszhangzó zengzetek, melyek hymnuszokban dicsőítik a mindenhatót, a számtalan világok a szertartást oly látványnyá teszik, mely a lelket teremtőnkhez emeli.

*) Az angelust minden templombau esti 6 órakor harangozzák be. Az első harangütésre a lakásaikon foglalkodó személyek mind megszűnnek dolgozni. Az emberek az utcákon, akár gyalog, akár lóháton vagy kocsin legyőnek, megállnak, s a harangozás alatti öt vagy hat percig imádkoznak.

A tartományokban nem űlik meg ily módon ez ünnepeket. Minthogy segédforrások hiányzanak, ennél fogva a templon szolgálói gyakran kényszerítvék, oly eszközökhöz folyamodni, melyekről tudják, hogy hívő nyájukra nagy benyomást fognak gyakorolni. Így nem ritkán látam, hogy a szenteket indusok ábrázolják ünnepi öltözetekben. Sz. Péter kakasát egy pompás kakas képviselé, mely később kakasviadalokban tüntette ki magát.

Pangil mezővárosban egy nagyhéten tartott egyházi menetnél a szent sírt kétkerékű kocsira állíták s azon vivék. A kocsi előtt két indus ment. Az egyik szent Mihálynak, a másik ördögnek öltözve. Mindkettő harczol egymással, míg a szertartás tart. Magától értetik, hogy a szent marad a győztes.

Bizonyos hittanok vidéken a vallási ünnepélyeket is módosítják. Így p. Paquil mezővárosban minden évben egy menetet tartanak, melyben az összes betegek és bénák tánczolva vesznek részt, mert azt hiszik, hogy ekként fájdalmaikból kigyógyulnak. Husz mérföldnyiről vándorolnak a nyomorékok és betegek, ha még némi erővel birnak, be Paquilba, hogy az ünnepélyen jelen legyenek. Míg a menet tart, folyvást tánczolnak a szerencsétlenek és ezt éneklik: Toromba la virgen, la virgen toromba! E szegény ördögök emberfeletti erőfeszítéseket és hihetetlen torzításokat követnek el, míg a szent szűz a templomba vissza nem tér. Lihegve és kimerülve leborulnak ekkor a földre, s órákig fekszenek ott mozdulatlanul kiterpeszkedve. A súlyos betegségek

által meglátogatottak elvesznek, míg mások visszanyerik egészségüket vagy súlyosbitják bajukat.

A következő legenda képezi azon egyházi menet eredetét.

Egy örményt közepette egy nagy tónak fergeteg lepelt meg, s járműve elsülyedni fenyegetődzött. Ekkor megfogadta, hogy a legközelebbi helységben a szent szűz tiszteletére egyházi menetet rendezend, s e menetet tánczolja követendi, ha hogy ismét partra jut. Megtartá fogadását. A madonna előtt tánczolja, e szót kiáltá: toromba, melynek értelmét senki sem tudá.

A külváros vagy kereskedői város, melynek neve Binondoc, barátságosabb és élénkebb látványt nyújt mint a katonai város. Az utcák nem épen nagyon szabályosak, s az épületek nem oly méltóságosak, de Binondocban élet és mozgás uralkodik.

Számos csatornák, melyek esolnakok, gondolák és egyéb járművekkel lepvék, hasítják keresztül a külvárost. Ez a gazdag angol, spanyol, indus és chinai üzérek, valamint a meszliczek lakhelye.

A legbájosb és legcsalogatóbb birtokok fekszenek a Passig partjain.

Ezen kívülről oly egyszerű házakban indus és europai fényüzést egyesítve láthatni. A legdrágább chinai vázák, nagy japáni edények, arany ezüst és selyem lepi és kápráztatja a belépő szemét.

Minden háznak a parton van egy helye a hajók kirakodására s kis bambus-fa palotája, mely fürdő teremül

szolgál. E teremben a lakosok naponként többször egybegyűlnek, hogy az égalj nyomasztó hősége elől elvonuljanak.

A szivargyár, mely folyvást tizenöt huszezer munkást foglalkodtat, hasonlólag Binondoc-ban fekszik; a chinai bazár *) is, valamint általában Manilla minden nagyobb ipartelepei.

A szép spanyolnők, gazdag és állászó indus és chinai kelméű öltözékekben, egész nap raktártól raktárhoz mennek s a chinai árus türelmét kemény próbára teszik, ki a nélkül hogy panaszkodniék, vagy rossz kedvet árulna el, százanként rakja elő a kelméket szép vevőnéje előtt, ki gyakran e szép dolgokat csak azért nézi meg, hogy szórakozzék, s fél rőf kelmét sem vásárol.

A bálók és ünnepek, melyeket a binondoc-i meszticzek vendégeik számára adnak, a philippini szigeteken hiresek, az europai contretánczokat indus tánczok váltják föl. Mig a fiatalok a spanyol fandangót, a bolerót és a cachuchát vagy az ingerlő bajadértánczot járnak, addig a vállalkozó meszticz, a gondtalan spanyol és a positív

*) Az évnek bizonyos szakában, midőn a paszszatszél éjszak-keletről fúj, elérkezik mindig egy zsonke-flotta, mely Chinában mindenféle élelemszerekkel rakodott. Mindegyik zsonke több chinai üzerek által van kibérelve, kik mindnyájan kísérik úruikat. Hogy nekik Manillában az árulást öt havi ott tartozkodásuk alatt megkönnyítsék, a spanyol kormány egy nagy épületet engedett nekik át, egy nemét a bazárnak kis árudákkal, melyeket csekély árért bérelnek ki.

chinai a játékteremben ülnek, szerencsésjüket a kártyákban kísérlnék meg.

A játékdüh oly nagy, hogy egyes kereskedők egyetlen éj alatt 50,000 piasternyi (25,000 frank) összeget vesztek vagy nyertek.

A meszticzek, indusok és chinaiak is nagy előszere-ttel vannak a kakasviadalok iránt. E viadalok nagy szin-körökben tartatnak. Láttam, hogy 30,000 frankot is tet-tek egy kakasra, mely 400 frankba került. Tíz percz mulva halva rogyott össze e drága kakas, ellene által agyon veretvén.

Binondoc nem csak a gyönyör, a fényezés és tevé-kenység, hanem egyszersmind a szerelmi cselszövények és kalandok városa is.

Mihelyt beáll az est, a spanyolok, angolok és fran-ziák kisietnek a sétányokra kaczézkodni a szép és könnyed meszticz nőkkel, kiknek állatszó ruháik a leginger-lőbb alkatot árulják el.

A chinai-tagali vagy spanyol-tagali meszticznők külö-nösen arczvonásaik pikant kifejezése által tűnnek ki. Ha-jaikat, chinai mód szerint hátrafésülve, roppant értékű arany mellű tartja le. Fejükön fátyolként ananasz fona-lakból kendőt viselnek, mely finomabb és szebb mint a mi battisztünk. Nyakukat gyöngysor disziti, melyet nagy arany csat tart össze. Egy kis átlatszó ingecske, ugyan-oly kelméből mint a kendő, csak övig ér, s betakarja a mellet.

Két ujjnyira az ingecske alatt kezdődik a legélénkebb

szinű alszoknyácska. Fényes selymü széles öv foglalja körül a testet, a nélkül hogy annak alkatát eltakarná. A kis fehér láb, folyvást meztelen, himzett papucsokba van bujtatva, melyek csak a lábujjakat fedik el.

Nem lehet semmi bájosabb mint e ruházat, mely az idegeneket kaczerul bámulatra hívja fel.

A tagali és chinai meszticznők azt is tudják, hogy ezen viselet az európaiakra nagy benyomást gyakorol, és a világon semmi sem vehetné őket rá, hogy azon legcsekélyebb változtatást is tegyenek.

A férfiak öltözetét csak futólag írjuk le.

Az indusok és meszticzek fekete és fehér színű nagy szalmakalapot hordanak, néha chinai formájut is, melyet salacotenak neveznek. Vállaikon ananasz-fonalakból tűzött kendőt hordanak. Nyakukat korallgyöngyökből olvasó veszi körül. Ingük vagy ananasz-szövetből vagy baszt selyemből, színes selyem nadrág, mely alul himezve van, és egy chinai crepből készült vörös öv fejezi be e viseletet.

Nappal a katonai város holt, estve felé fölélénkül. Minden házból a legpompásabb hintók robognak ki, melyekben à la d'Aunmont fogatokat láthatni.

A lakosok Binondoc sétálói közé vegyülnek.

Később kezdődnek a látogatások, bálók és családi körök, melyekben csevegnek, Manilla-szivarokat színek, s főleg ugynevezett betelt *) esznek. Isznak fagyos czukrosvizet és esznek mindenféle czukorneműeket.

*) Betel egy illatos növény leveleiből és többféle vízből ké-

Éjfél táján visszavonulnak, kik a család estebédjében résztvenni nem akarnak, mely mindig nagy fényüzéssel van kiállítva s rendszeren reggeli két óráig tart.

Ilyen a gazdag osztályok élete ezen áldott égtájak alatt.

Most megengedi az olvasó, hogy kalandjaimra visszatérjek.

szült vegyület. Az indusok, a chinalak, a meszticzek és számos creolok folyvást rágják azt. Sok nyálat okoz s az ajkaknak is a száj bel részének vörös színt ad.

Negyedik fejezet.

Tartózkodás Manillában. Don Juan Porras kapitány. De las Salinas marquisnö.

Mig a part mellett több indussal beszélgeték, néhány lépésre tölem észrevettem egy ifju europait; a manillai uton ismét találkoztam vele és megszólítám őt.

Ezen fiatal ember orvos volt, ki ép most készült Európába. Közlém vele a tervet, melyet magamnak késziték, s bővebb felvilágosítást kértem a város felől, melyben jövőben tartózkodni szándékoztam.

Készségesen megfelelt kívánatomnak és megerősített ama határozatomban, a Philippini szigeteken az orvosi gyakorlatot üzni.

Neki is ugyanez eszméje volt, de családi viszonyai kényszeríték őt, honába visszatérni.

Nem titkolám el előtte valódi helyzetemet s tudtára adtam, hogy merész dolgoknak tartom, egy több mint szerény viseletben látogatásokat tenni.

„O ez mitsem tesz,“ válaszolá ő. „Nekem mindenem

van, minek hasznát veheti; egészen új kabátom és hat pompás bonczkésem. Én eladom önnek e tárgyakat, Franciaországban szokásos áron. Ez aranyat érő alku!”

Az üzlet csakhamar el volt végezve. Hotelébe vezetett, melyet ugyan új, de nekem nagyon is bő kabátban hagytam el.

Ámde ennek daczárámárrég nem voltam oly jól öltözve és én szerencsét kívántam magamnak, az új szerzeményhez.

Volt egy kabátom és hat bonczkésem! De egész vagyonom egy piaszterből állt. E gondolat mérséklé kissé örömemet, melyet új öltözetem felett éreztem. Hol töltssem az éjet? Honnan vegyem a legközelebbi időre az életszereket, ha hogy tüstént betegeket nem kapok.

Ily gondolatok közt mentem lassan Binondochól a katonai városba s a katonai városból Binondochba.

Rögtön egy győzelmes gondolat merült fel bennem: Caviteben egy spanyol kapitányról hallék, kit egy vigyázatlanság majdnem vakká tett. A kapitány neve don Juan Porras volt.

Elhatározám, hogy őt meglátogatom s neki szolgálatomat felajánlom. Csak azt kelle megtudnom, hol lakik. Legalább is száz emberhez fordultam; de mindegyik azt válaszolá, hogy nem ismeri a kapitányt és tovább ment.

Egy indus, kinek késes boltja volt, ragadott ki zavaromból.

„Ha don Juan, kapitány“, válaszolt, „ugy exczád czim-
iratát a legelső kaszárnyában megtalálja.“

Megköszöntem az indusnak és siettem tanácsát kö-
vetni.

Tudakozódtam a gyalogsági kaszárnyában. Az őrtiszt
egy katona által a kapitány lakásához vezetett.

Ideje volt, mert már beállt az éj.

Don Juan Porras andaluziai, jó férfit és vidám vér-
mérsékletű volt. Midőn hozzá beléptem, beburkolta fejét
és épen készült két nagy borogatást tenni föl, melyek
szemét teljesen befedték.

„Kapitány ur“, szólék, „én orvos és tanult szemész
vagyok. Eljöttem, hogy önt gyógyítsam. Erősen bizom
magamban, hogy önt helyre fogom állítani.“

„Baszta!“ válaszolá. „A manillai orvosok mind sza-
marak.“

Ezen minden kétértelműség nélküli válasz nem csüg-
gesztett el, sőt elhatározám, abból hasznot huzni.

„Ez az én véleményem is,“ tevém hozzá; „épen azért
mert a bensülött orvosok tudatlanságáról meg vagyok
győződve, azért határoztam el, hogy a Philippini szigete-
ken orvosi mesterségemet gyakorolni fogom.“

„Mily nemzetbeli ön, uram?“ kérdé a kapitány.

„Francia vagyok.“

„Francia orvos!“ kiálta fel don Juan. „Ah! ez egé-
szen más! Bocsánatot kérek, hogy oly kemény kifejezé-
sekben szóltam ön osztálytársairól. Francia orvos! Én

önre bizom magamat. Vegye ön ápolás alá szemeimet, tudor ur, és csináljon belőlük a mit tud.“

A beszélgetés fordulatot vön és én sieték a főponthoz jutni.

„Ön szemei igen betegek, kapitány ur,“ mondám. „Hogy meggyógyulásukat annál biztosabban és gyorsabban eszközöljem, egy perczig sem szabad önt elhagynom.“

„Ugyan kész lenne-e ön, tudor ur, egy ideig nálam lakni?“

A kérdés meg volt oldva.

„Beleegyezem,“ válaszolám; „de azon feltétel alatt, hogy önnek a lakást és ételmet megfizetem.“

„A hogy akarja!“ mondá a jó ember. „A dolog el van végezve. Amott van egy csinos szoba és jó ágy — csak podgyászát hozassa el. Tüstént hívni fogom szolgámat.“

Ama borzasztó szó „podgyász“ ugy hangzott fülemben, mintha temetésre harangoznának. Szomoru pillanatot veték kalapomra, rögtönzött bőröndömre, mely egész podgyászomat — akarám mondani, kis fehér mellényemet magában foglalá.

Igen természetes volt ama félelem, hogy don Juan szökölt matrónnak tarthat, ki őt meg akarja csalni.

De már nem térhettem vissza. Összeszedém minden bátorságomat és röviden közlém vele szomoru helyzetemet. Aztán hozzá tevém, hogy neki is csak a hó végével fogom havi díját kifizetni, ha oly szerencsés leszek, hogy több beteget kapok.

Don Juan Porras csendesen meghallgatott.

Midőn elbeszélésemet befejezém, oly hangos nevetésbe tört ki, hogy egész testemben reszkettem.

„Ám jól van,“ kiálta fel, „ezt szeretem. Ön szegény, következőleg annál több ideje lesz beteg szemeim számára s annál több érdeke, azokat kigyógyítani. Mint tetszik önnek e következtetés?“

„Kitünően, kapitány ur! Ön nem sokára belátandja, hogy én nem vagyok azon férfiú, ki oly kitünő philosophot, mint ön, compromittálna. Holnap reggel meg fogom vizsgálni ön szemeit és csak akkor hagyom el önt, ha gyökeresen kigyógyítottam.“

Ily vidám hangon csevegtünk még sokáig. Ekkor visszahuzódtam szobámba és a legmosolygóbb álmokba merültem.

Másnap reggel fölvevém tudori kabátomat és beléptem gazdám szobájába.

Megvizsgáltam szemeit; igen szomorú állapotban voltak azok. A jobb szem ugyan még nem volt elveszve, de a beteg életét fenyegeté. Rák képződött benne s a nagy terj, melyre már kifejlődött, a műtét szerencsés sikerét kétségesnek tünteté föl. A bal szemnek kigyógyulása azonban remélhető volt.

Nyiltan közlém a kapitánynyal aggályaimat és reményeimet, mutogatván neki a szükségét, jobb szemét teljesen kivenni.

A kapitány eleinte megdöbbsent, de aztán elszántan elhatározá, hogy e műtétnek alávetendi magát. Más nap

végrehajtottam azt, még pedig szerencsés sikerrel. Nemso-
kára eltűnt a lob és én gazdámnak teljes felgyógyulását
ígérhetém.

Ekkor egész gondomat a balszemre fordítám. Annál
élénkebben óhajtottam a kapitánynak visszaadhatni szemé-
fényét, mert meg valék győződve, hogy felgyógyulása
Manillában jó hatást fog tenni. Hir és vagyon függött en-
nek sikerétől.

Különben már néhány nap múlva kaptam egy pár be-
teget s a hó végén már meg bírtam fizetni élelmi pén-
zemet.

Hat heti gyógyítás után Don Juan teljesen helyre volt
állítva; majd oly jól használhatta bal szemét, mint a be-
tegség előtt.

A kapitány azonban legnagyobb sajnálatomra folyvást
elzárkózva élt. Ismétli megjelenése a társas körökben,
melyektől már majdnem egy év óta visszavonult, roppant
hatást és engem a Philippini szigeteken első orvossá te-
endett.

Egy nap érintém e kényes pontot.

„Kapitány ur“ kérdezém, „miért marad ön mindig
négy falai közt? Miért nem követi ön ismét régi szoká-
sait, meg kell önnek barátjait, ismerőseit látogatnia. . .“

„Tudor ur,“ szakita félben Don Juan, „azt akarja ön,
hogy egy szemmel mutassam magamat a sétányokon? Ha
keresztül mennék az utczákon, a nők felkiáltanának: itt
jön Don Juan, az egyszemű. Nem, nem, ön mesterséges

szemet fog nekem Párisból hozatni, mielőtt a szobát elhagyom.“

„Mit gondol ön? Ez tizenyolecz hó előtt nem történhetnék meg.“

„Ugy hát tizenyolecz hóig maradok szobámban,“ válaszolá a kapitány.

Egy óránál tovább ügykeztem őt rábeszélni — nem lehetete megingatni.

Annyira vivé a kaczérságot, hogy bár szemüvegét fekete tafota fedé, mégis bezára az ablaktáblákat, ha látogatást kapott. Minthogy e szerint mindig egyforma homályban találtak, senki sem akarta hinni kigyógyulását.

Gondolható, hogy ongen Don Juan makaessága zavarba hozott. Most tehát tizenyolecz hónapig ott ülheték a szerencse küszöbén és várhattam. Ekkor elhatározám, hogy magam megcsinálom ama mesterséges szemet, mely nélkül a kaczér kapitány láttatni nem akart.

Üvegdarabokat és fuvó csövecskéket vevék elő és munkához fogtam.

Több sikertelen kísérlet után tökéletes szemgolyót készíték. De ez még nem minden, e szemgolyónak meg kelle adnom a színeket is és a balszem alakját. Egy szegény festészt rendelék magamhoz és ez utánzá a kapitánynak még megmaradt szemét. Most szükséges volt e festészetet a könyek érintésétől megóvni, melyek csakhamar megronthatták volna. E célra egy aranymivessel ezüst golyót készítették, mely kisebb volt az üveggolyónál és kevés viaszkkal beleerősítém az elsőbe. Ekkor

gondosan kiköszörülém szögélyeit egy kövön s nyolcz-napi munka után kedvező eredményhez jutottam.

A gyártott szem valóban nem volt rút és én sieték, azt illő helyére a szemüregbe behelyezni. Kissé alkalmatlan volt az Don Juan kapitánynak, de megfoghatóvá tevém előtte, hogy idővel hozzá fog szokni s ő beleegyezett, hogy azt megtartsa.

Szemüvegeket biggyesztvén orrára, megnéze magát a tükörben. Ugy találá, hogy jól néz ki s elhatározá, hogy másnap megkezdi látogatásait.

Mint előre látám, úgy történt.

Don Juan Porras kapitánynak ismétli megjelenése a társaságban nagy figyelmet gerjesztett. Manillában nem beszéltek más senkiről mint don Pablóról, a nagy francia orvostól és kitünő szemészről.

Minden oldalról tódultak elő a betegek.

Bárha még fiatal voltam és nem sok tapasztalással bírtam, mégis első sikerem oly bizalmat öntött belém, hogy biztos kézzel több hályogműtéteket végzek, melyek szerencsére tökéletesen sikerültek.

Alig győztem már betegeimet ellátni. Rövid idő alatt vigasztalhatlan állapotom gazdagság és bőséggé változott át. Fészeremben kocsi állt és istállómban négy ló dobogott. Ezen gyökeres változás daczára sem bírtam magamat elhatározni, hogy a kapitány házáat elhagyjam. Ő oly vendégszeretőleg fogadott be, s én hálás akartam íranta lenni.

Szünóráimban társalgott velem s hadi történetei és

viszontagságai elbeszélésével mulattatott. Már hat hónapja laktam nála, midőn egy körülmény, mely életemben időszakot képez, kényszerített engem, hogy a vidám kapitánytól megváljak.

Egyike barátjaimnak, egy amerikai, gyakran velt a sétányon egy gyászba öltözött ifju nőt észre, kit a város legszebb sennorái egyikének tartottak.

A hányszor vele találkoztunk, az amerikai mindannyiszor magasztalá de las Salinas marquisnő szépségét. Tizenyolcz vagy tizenkilencz éves volt, szelid és rendes vonásokkal, szép fekete hajjal és a spanyol nők formája szerinti nagy szemekkel hirt. Egy testőrségi ezredes özvegye volt, ki őt, még majd mint gyermeket vette nőül.

E nő látása reám mély benyomást gyakorolt. Meglátogatám Binondoc minden teremét, hogy vele egyszer másutt is mint a sétányon találkozhassem.

Fáradozásom haszontalan volt.

A fiatal özvegy nem tett látogatásokat.

Már kétségbeestem a felett, hogy vele beszélhessek, midőn egy reggel egy indus hozzám jött és engem felhívott, hogy urát meglátogassam.

Kocsiba ültem és elindultam, a nélkül hogy a beteg nevét kérdezném.

A kocsi a Santa Cruz külváros legszebb házainak egyike előtt állapodott meg.

Miután a beteget kihallgatám és néhány pillanatig vele beszéltem, asztalhoz ültem, orvosi vényt írni.

E pillanatban mögöttem ruha suhogását hallám. Hátra-

fordítám fejemet és a toll kiesett kezemből — ugyanazon nő állt előttem, kit oly sokáig hasztalan kerestem. Oly rögtön jelent meg előttem mint álomban.

Meglepetésem oly nagy volt, hogy néhány értelmetlen szót rebegtem és oly ügyetlenül üdvözlém őt, hogy elmosolyodott.

Egyszerűen kérdé tőlem unokaöccse egészségi állapotát, aztán ismét eltávozott.

Én pedig visszatértem lakásomra, a helyett hogy beteg látogatásaimat folytatnám.

Ekkor a kapitányt ostromlám de las Salinas asszony felőli kérdésekkel; ő teljesen kielégíthető kíváncsiságomat, miután a fiatal nő egész családját ismerte, mely a gyarmatban a legnagyobb tisztelőben állt.

Másnap és a következő napokon meglátogatám ismét a bájos özvegy házát, ki engem nyájasan fogadott. Nem akarom tovább e részleteket említeni, miután azok kizárólag személyemet illetik. . . . Hat óra első összejövelelem után de las Salinas asszonynak kezét kértem és megnyertem azt.

Ekként ötszáz mérföldnyire hazámtól szerencsét és gazdagságot találtam. Nőmmel megállapodtunk, hogy Franciaországba megyünk, mihelyt az ő vagyonát, mely legnagyobb részt Mexicóban feküdt, pénzzé teendjük.

Addig házam az idegenek, főleg a francziák gyűlhelye volt, kik Manillában mindig nagy számban voltak.

Ez időben nevezett ki engem a spanyol kormány az

első könnyű ezred s a de la panxargai militz-zászlóalj ezredorvosává.

Nem is gyanítám, hogy a szerencse ily rövid idő alatt részesítend legszebb adományaiban.

Franciaországba visszatérésemre minden elő volt készítve, mert minden perczen vártuk e gallionok megérkeztét, kik Acapulco és Manilla közt a szolgálatot ellátandók és nöm vagyonát magukkal hozandók voltak.

Ezen vagyon hétszáz ezer franknyi összegecskét tön.

Egy estve, midőn a thea mellett ültünk, jelenték nekünk, hogy az acapulcói hajókat a távirda jelzé, s hogy másnap a révben horgonyt fognak vetni. Minthogy piasztereinknek e hajóban kelle lenniök, minden óhajtásainkat teljesítve látók.

De mily ébredés következett a szép napra!

A hajók egy piasztert sem hoztak el magukkal. Ez következőleg történt. Öt vagy hat millió Mexicoból szárazon küldetett el San Blasba, a helyett, hogy e hajóknak adnák át. A mexicoi kormány e küldeményt egy sorezreddel kísértette, melyet Yturbide ezredes vezénylett.

Ez utközben hatalmába kerité az öszveget s ezredével a függetlenekhez ment át.

Tudva van, hogy Yturbide később mexicói császárrá neveztetett ki, aztán elkergették s végre agyonlötték.

Már a hajók megérkezése uapján bizonyosak voltunk benne, hogy vagyonunk el van veszve, és hogy semmi reményünk, abból csak a legcsekélyebb részt is vissza kaphatni.

E súlyos csapást lemondással türtük.

A piaszterek veszteségét nem sajnáltuk annyira, mint ama kényszerűséget, utunkat Franciaországba elhasztani.

Házam ugyanaz maradt, mely volt.

Orvosi gyakorlatom s különféle hivatalaim megengedék nekem, a spanyol gyarmatokban uri házat vinni s valószínű, hogy kevés év alatt teljes szerencse környezendett, ha hogy orvos maradok. De a korlátlan szabadság utáni vágyból lemondék mindez előnyökről, hogy esetlegekkel és izgalommal teljes életet vigyek.

Azonban nem akarok előre vágni, hogy az olvasónak türelme maradjon, Manilláról és egyéb eseményekről még többeket meghallgatni, melyekben én vagy mint cselekvő vagy mint tanu vettem részt, mielőtt a polgári sybarita életéről lemondtam.

Ötödik fejezet.

Novales kapitány. Katonai fölkelés. Novales, a Philippin szigetek császára. Halál. Tierra Alta. Banditák.

Mint már említém, ezredorvos voltam, az I. gyalog ezrednél, s majd minden magasb tiszttel viszonyban álltam, főleg Novales kapitánynyal, ki creol eredetű és derek, vállalkozó jellemű ember volt.

Azon gyanuban állt, hogy az ezredet, melyhez tartozott, a függetlenek javára fel akará lázítani. Az erre nézve megindított vizsgálat semmi eredményhez sem vezetett. De minthogy a kormányzó még mindig gyanuval viseltetett iránta, ezért elküldé őt egyik déli tartományba, s az alcade felügyelete alá helyezé őt.

Azon nap reggelén, mely elutazására ki volt tűzve, meglátogatott engem Novales; miután keserűen panaszlá a kormányzónak irántai igazságtalanságát, hozzá tevő, mikép meg fogják bánni, hogy több bizalmat nem helyeztek becsületébe, s hogy nem sokára ismét vissza fog térni.

Megkísértém őt megnyugtatni; kezét nyujtánk egymásnak, s estve elutazott azon hajón, mely őt rendeltése helyére volt viendő.

A Novales elutazására következett éjjel rögtön fegyvertüzelés kellett fel. Felöltém egyenruhámat és ezredem kaszárnyájába siettem.

Az utak üresek voltak, de minden ötven lépésre őrk voltak felállítva.

Világos lett előttem, hogy a város valamely részében rendkívüli dolgok történnek. Midőn a kaszárnyába értem, nem kevésbé lepelt meg, hogy a kapuk zárva és az őrségek őrk nélkül vannak. Bejűl egy katonát sem lehetett látni.

A betegek szobájában, melyet magam rendeztem el a cholera betegek számára, mondá nekem egy őrmester, hogy ellenkező szelek kényszeríték Novalest a kikötőbe visszatérni, hogy Novales, Ruiz hadnagygyal 1 órakor a kaszárnyába jött, és hogy miután az összes creol altiszteket maga részére biztosítá, az ezredet fegyver alá szólítá, Manilla kapuit megszállatá s magát a Philippini szigetek császárává kikiáltatá.

Ezen rendkívüli tudósítás megdöbbsentett.

Ezredem teljes fölkelésben állt. Ha azt fölkeresem és legyőzik, engem is árulónak tekintenek s a golyó általi halált ki nem kerülném; ha maradok és az ezred ellen küzdök, ugy eléggé ismerem Novalest, hogy tudhasam, mit várhatok tőle azon esetre, ha győz.

Azonban nem lehet sokáig haboznom. A kötelesség

Spanyolországhoz csatolt, mely velem oly jól bánt; elhatározám, hogy Spanyolországot védendem.

Kiléptem a kaszárnyából s a véletlenre bizám magamat.

Nemsokára a tüzérség lakhelye előtt álltam. A rostélyhoz közeledtem és az örségen levő tisztől kértem, vajjon Spanyolország mellett van-e?

Igenlő válaszára kérém őt, hogy nyitasson előttem ajtót s kijelentém neki, mikép hadtestéhez akarok csatlakozni, melynek talán mint sebész szolgálatokat tehetek.

Beléptem s a parancsnokhoz mentem, hogy parancsait fogadjam.

Az éj folyamában Ruiz Novales nevében Folgueras tábornokhoz ment, ki Martinez kormányzó távollétében parancsnokolt. A kormányzó falun volt.

Miután az örséget meglepte és Folguerast legyilkolá hatalmába hajtá a város fejeit. Ezután a börtönökhöz ment, kiszabadítá a foglyokat, s ezek helyett a gyarmati hivatalnokait zárá be.

Az első könnyű gyalog ezred a kormánypiazcon harczra készen állt. Kétszer megkísérlé, a tüzérséget visszavetni, de mindannyiszor visszaveretett.

Kivülről vártak segílyt, s Martinez tábornok parancsait, hogy a fölkelőket megtámadják.

Nemsokára néhány ágyulövést leheté hallani. Martinez tábornok, a királynő ezredének élén, a Saint-Lucie kapuit betörteté s benyomult a katonai városba.

A fölkelők azon utczákon, melyek a piacra vezettek, két-két ágyut tüztek ki.

Alig közeledtünk a palotához, midőn borzasztó fegyvertüzeléssel fogadtak.

A tábornok táboripapja első esett áldozatul.

Egy utczában álltunk, mely az erődítvények hosszában nyult el, s honnan előnyös támadás az ellenség ellen lehetetlen volt.

A csapatok két sort képeztek, s az utca két oldalán nyomultak elő, s mi a Saint-Isabelle utcán hatoltunk be. A Panpargas ezred, mely egy más oldalról kelt át a folyón, egyik ellenkező utcán jött keresztül. A fölkelők két tűz közt álltak.

Ámde nagy elszántsággal védelmezték magukat, és csatáiraik sok kárt tettek bennünk.

Novales mindenütt jelen volt, katonáit szóval, mozdulattal és példával tüzelte. Ruiz hadnagy egyik ágyu irányzásával foglalkozott, mely azon utcán urkodott, melyben előnyomultunk.

Három órai harc után általános megfutamlás következett be.

A katonák mindenkit levágtak, ki eléjük került.

Novales mint fogoly a kormányzó elé vitetett.

Ruiz karjába golyó fúródott ugyan, de ő mégis oly szerencsés volt, az erődítvényekre feljutni és menekülni. Csak három napra reá fogták őt el.

Alig volt a harcnak vége, tüstént haditörvényszék ült össze.

Novales volt az első, kit elítélt.

Éjfélkor száműzött volt, reggeli 2 órakor császárnak kiáltatott ki, s öt órakor estve hátulról agyonlövetett.

Ily szerencse-változások a spanyol gyarmatokban gyakran fordulnak elő.

A hadi törvényszék másnap délutánig együtt ült, s elítélé mindazon foglyokat, kiket fegyverrel kezökben fogtak el.

Az ezred tizedrésze gályákra küldetett, s az összes altisztek halálra ítéltettek.

Parancsot kaptam, hogy négy órakor a kormánytérre menjek, hol az ítéleteknek végre kelle hajtatniok. Az összes törzstisztek s minden ezredből két század volt jelen a végrehajtásnál.

5 óra tájban megnyiták a városház kapui. Katonák által körülvéve megjelent tizenhét altiszt. Mindegyik mellett két szerzetes és egy irgalmas barát volt.

Ünnepi csend uralkodott az egész téren. Időközönként lehet hallani a dob pergését s a szerzetesek halott énekeit.

A lassan haladó menet a palota előtt megállapodott. A 17 altisztnek meg lőn parancsólva, hogy letérdeljenek s arczaikat a fal felé fordítsák.

Erre hosszas dobpergés következett, a szerzetesek elváltak az áldozatoktól, második dobpergés s az összes lövések egyszerre szóltak — a 17 fiatal ember arcza a földre bukott.

De egyik közölük nem volt találva, leesett, s teljes me-

revséget tettelett. Egy perczzel később az irgalmas testvérek léptek elő és az elhult áldozatokra, kik mostantól fogva csak az isteni bíró elé tartoztak, ráboríták fátyolaikat.

Láttam mindent mi történt, s csak néhány lépésre álltam attól, ki oly jól játszá a halott szerepét. Szivem dobogott, mintha keblemet szétrobbantani akarná. Szerettem volna a szerzeteseket odaszítani e szerencsétlenhez, ki nek borzasztó félelmet kelle éreznie. De azon pillanatban, midőn a fekete fátyollal a szerencsétlen fiatal embert beborítani kellett volna, jelenté egy tiszt a parancsnoknak, hogy egy bűnös megmenekült a büntetés elől. A jámbor testvérek megálltak, s két katona parancsot kapott, a szerencsétlen allisztre oly kis távolságról löni, hogy lehetlen volt őt elhibáznik.

Fölindulva közeledtem a feladóhoz, és szemére hányám kegyetlenségét. Felelni akart, de én megvetéssel hátat fordítottam neki. E tiszt nevét családjá iránti tekintetből akarom elhallgatni.

Az ezredes szigorú parancsa kényszerített volt, jelen lennem e borzasztó kivégeztetésnél, pedig nagyon is komoly aggályok attól visszatartának.

Estve, midőn a harc bevégezve s a fölkelők megfutmitva voltak, meggondolám a kinokat, melyeket drága Annának éreznie kellett.

Délutáni 1 óra volt, s hajnali 3 óra óta nem tudósítám őt. Vajjon nem gondolható-e, hogy talán a felkelőkhöz tartoztam, vagy elestem.

Ha hogy kötelességem egy pillanatig feledteté is velem azt, kit életemnél jobban szerettem, mégis képe előtt állt, midőn a veszélynek vége volt.

Jó Annám! Halványan és a felindulástól reszketve láttam őt, kérdezve önmagától, vajjon nem minden történt lövés tette-e őt özvegyé. Fájdalommal telt szívvvel siettem haza, hogy őt megvigasztaljam.

Gyorsan felhaladtam a lépcsőn. Szívem hangosan dobogott. Szobája ajtaja előtt egy pillanatig megállapodtam. Kissé összeszedvén magamat, megnyitottam az ajtót és beléptem.

Anna térdelt és imádkozott.

Midőn lépteimet hallá, fölnevezett, fölemelkedett és karjaimba dőlt, a nélkül hogy egy szót birna szólani.

Eleinte felindulásának tulajdonítám hallgatását; de midőn bájos arczát vizsgálgattam, s látám merev pillantását, elkezdék reszketni. Fölismerém a velögyuladás minden jelenségeit.

Aggodalom fogott el, hogy nöm talán elveszté eszét, és ezen aggály folytonos ingerültségben tartott.

Mély fájdalmamban is boldoggá tett az, hogy magam szerezheték neki némi enyhületet. Ágyába fektetvén őt, teljes gondban részesítém, melyet állapota követelt.

Igen nyugodt volt. Ama kevés szó, melyet ejtett, összefüggetlen volt. Azon rögeszmével birt, hogy őt megmérgezni és meggyilkolni akarják. Egész bizalmát bennem helyezte. Az első három nap alatt minden alkalma-

zott szer sikeretlen volt. A beteg semmi enyhületet sem érzett.

Ekkor elhatározám, a manillai orvosok tanácsát kikérni, bárha nem volt irántuk bizalmuk. Néhány jelentéktelen gyógyszert javasoltak s megvallák, hogy minden remény el van veszve. Azon philosophi vigaszt levék hozzá, hogy a halál eléje teendő az észvesztésnek.

Én nem osztám ez urak nézetét. Eléje teendtem az örültséget a halálnak, mert ez esetben azon reményem maradt, hogy az örültség szelidülni és tűnni fog.

Hány örült gyógyult már meg, s hány gyógyul még meg naponként? De a halál az emberiség utolsó szava. A sirkő, mond egy fiatal költő, Isten és világ közé helyezkedik, az egy leesett függöny.

Elhatározám megküzdeni a halállal és Annát ellene védeni. Ekkor megkísérlém a tudomány minden számítárait, bármily ingatagok legyenek is. Látám, hogy tisztársaim még sokkal tudatlanabbak, mint hívém. Szerelen, odaadás és szilárd akarattal kezdém meg a sors elleni harczot, mely előttem oly sötét színekben mutatkozott.

Bezárkóztam a beteg szobájába, s nem hagyám őt el egy pillanatig sem. Fáradságomba került, míg rávevém a gyógyszerek beszédére, melyeket szükségeseknek tarték. Minden rábeszélő tehetségemet fel kelle használnom, hogy őt meggyőzzem, mikép az orvosságok, melyeket neki nyujték, nincsenek megmérgezve.

Nem aludt, bárha folyvást alvásra hajlott, mi erős végölyuladást árult el.

Ezen borzasztó állapot kilencz napig tartott. Kilencz napig nem tudtam, halottnak vagy élőnek tartsam-e. Hányszor esedeztem Istenhez, hogy tegyen csodát!

Egy reggel látám, hogy a beteg bezárta szemeit. Leírhatlan ijetség fogott el. Vajjon a szender, melybe merült, ébredés-e? Föléje hajlék s lélekzetét lestem — nyugodt és mozdulatlan volt. Megtapintám üterét — nyugodtabban és rendesebben vert. A javulás jelentkezett. Borzasztó aggály közt vártam.

A nyugalmas álom fél óráig tartván, nem kételkedtem többé, hogy egy üdvös válság betegemnek elméjét és életét visszahozza.

Tizennyolcz óráig ültem ágya mellett és ügyeltem legcsekélyebb mozdulatára. Miután ily soká kinteljes aggályt és bizonytalanságot türtem, végre mintegy álomból fölébredett a beteg.

„Te bizonyosan már rég virasztasz?“ — monda ő, nekem kezét nyujtván. „Én talán igen beteg voltam? Ah mennyire gondoskodtál te rólam! Most nyugodhatol, mert érzem, hogy fölépültem!“

Ugy hiszem, hogy életemben a boldogságnak ugy mint aggodalomnak legerösb felindulásait megéltem, melyeket egy ember érezhet. De soha örömem élénkebb és bensőbb nem volt, mint azon pillanatban, midön Anna e szavakat ejté.

E lelkiállapotomról csak ugy képezhetni fogalmat, ha meggondoljuk azon gyötrelmeket, melyeket tizennyolcz nap óta szenvedtem.

Egy idő óta oly különös jeleneteknek voltam tanuja, hogy valóban nem leendett csoda, ha eszemet vesztem.

Tevékeny részt vettem egy elkeseredett harcban; láttam sebesülteket magam mellett lerogyni és hallám a haldoklók hörgéseit; midőn egy borzasztó végrehajtás után nőmhez visszatértem, a legnagyobb fájdalom fogott el, aztán egy imádott személy mellett örködem, a nélkül hogy tudnám, vajjon örökre elvesztettem-e vagy megtévelyedve nyerem-e vissza; s rögtön e drága élet-társnőt mint egy csoda adá vissza az életnek.

Könyeim összevegyültek az övéivel. Szemeim, a hosszú fájdalmas ébrenléttől kiszáradva és égve, ismét meglelek a könyeket, de ezek az öröm és boldogság könyei voltak.

Mindketten lassanként nyugodtabbak levénk. Bizalmas elbeszélgetés közt mondánk el egymásnak mindent, a mit szenvedtünk! O szerető szívek rokonszenve! Ugyanegy aggályt, ugyanegy fájdalmat érzünk — ő értem, én érte.

Anna ezen enyhítő álm után fölkel s mint rendesen, végzé öltözködését. Ki őt látta, senkisé akará hinni, hogy tizenhatsz óráig halál és örültség között lebegett, ezen örvények közt, melyektől a szerelem és hűség ben-nünket megőrzött.

Boldog voltam.

Mély fájdalmamat gyorsan elűzé az élénk öröm, mely arczomon tükröződött.

Fájdalom, ez öröm is mulékony volt, mint az örömek mind.

Az ember e világon a szerencsétlenség martaléka.

Egy hó mulva nőm visszaesett ugyanezen betegségbe. Ugyanazon jelenségek mutatkoztak, ugyanazon hatásokkal ugyannyi idő alatt. Még kilencz napig örködtem ágya felett, s tizediken egy jótékony szender ismét visszaadá elméjét.

De ezuttal mellettem volt a tapasztalás, ezen kérlelhetlen tanító, ki oly oktatást ad, melyet soha sem feledünk.

Féltem, hogy e rögtöni változás nem teljes kiépülés, hogy az visszaesést fog előidézni, mely a beteg velejét örökre megronthatja.

Ezen végzetteljes gondolat megtörte szívemet s oly szomoruságot keltett bennem, melyet nem birtam az előtt elrejtetni, ki azt okozta.

Kimeritém az orvosi tudomány minden segédeszközeit, mind sikertelenek voltak.

Ugy gondolkodám, hogy felüdülése talán hamarabb megy végbe, ha a beteget ellávolitom azon helyről, hol azon események előfordultak, melyek szenvedő állapotát előidéztek; talán fürdők és a vidéken tett séták kedvezők lesznek egészsége helyreállítására. Egy rokonnő kíséretében Terre-Altába, egy bájos helyre, valódi várba utaztunk, hol minden egyesült, mi az életet kedvessé teheti s hozzá kedvet adhat.

E szép nyaralóban mulatásunk első napjai az öröm, remény és boldogság napjai voltak.

Anna napról napra jobban lett, és nemsokára virágzó egészségnek örvendett.

Pompás narancs és mangoliafák a bájos kertben oly

sűrű csoportozatot képeztek, hogy árnyékában a legforróbb melegség ellen is oltalmat találtunk.

Egy csinos patak kék, átlátszó vizével folyt ezen rét-ségen keresztül. E patakban indiai fürdőket állították.

Ha sétakocsizásokban telt kedvünk, befogattam egy csinos kocsiba négy szép lovat, s hajlékony bambusznád és mindennemű tropikai virágokkal ékített utakon hajtottunk keresztül.

E rövid vázlatból kitetszik, hogy Tierra-Altában semmink sem hibázott, mit vidéken az ember kívánhat. Egy üdülőre nézve valódi éden volt az.

Azonban igaz az, mit mondanak, hogy a világon nincs teljes boldogság. Volt nőm, kit imádtam, s ki engem ifjú és tiszta szive őszinteségével szeretett. Távolságától, s főleg távol az irigy és féltékeny emberektől, valódi paradicsom volt éltünk. Illatos levegőt szívtunk, a víz, mely lábainkat áztatá, tiszta volt és meleg, ragyogó eget tükröztetett vissza, mely gyakran égő csillagokkal volt behintve. S Anna egészsége erősödni látszék — boldog voltam! Boldog voltam boldogsága felett!

Ki zavarhatta meg e boldogságot bájos magányunkban?

Egy csoport bandíta!

Ezen banditák Tierra Alta bájos parti tájain tartózkodtak s az országot rablások és gyilkolásokkal pusztították. Kiküldtek ugyan egy ezredet üldözésükre; de ezek keveset törődtek vele. Számosan voltak, s ügyesek és

vakmerők, s bármennyi éberséget fejtett is ki a kormány, a banda mégis folytatá rablásait és gyilkosságait.

Azon házban, melyben akkor laktam és később elhagytam, Aguilar lovas parancsnokot, ki utánam költözött be, rohanták meg s tiz gyilokdöféssel legyilkolák.

Néhány évre ez esemény után a kormány kénytelen volt e banditákkal egyességre lépni, s nem sokára aztán egy nap karabélyok és gyilkokkal fegyverzett husz férfit leheté Manillába bevonulni látni.

Főnökük vezeté őket; büszkén és bizton vonultak ök a kormányzó lakára. Ez megszólítá őket, letéteté velök a fegyvereket s elküldé az érsekhez, hogy őket megintse.

Jámbor, megható beszéd után felhivá őket az érsek, bánják meg bűneiket, váljanak jó polgárokká s térjenek haza falvaikba.

Ezen férfiak, kik nyereség végett magukat embertársaik vérével szennyezék, kik arany végett sok ezer vétket követtek el, jámborúl hallgaták az ur szolgáját, teljesen megváltoztaták életmódjokat s jó és békés ültetvényessékké lettek.

Ámde visszatérek azon időre, midön a banditák még nem tértek meg és nyugalom és biztonságot megháborítandók voltak.

Akár gondatlanságból, vagy mert nagy bizalmam volt azon indus iránt, kinél a cholera pusztításai után egy ideig éltem, s kinek befolyása az országban ismeretes volt — szóval én nem féltém a banditáktól.

Ezen indus néhány mérföldnyire Tierra - Altától a ma-

rigondoni hegyek közt lakott; többször meglátogatott, s gyakran mondá:

„Ne féljen ön a banditáktól, sennor doctor Pablo; ön tudja, hogy mi barátok vagyunk, s ez elég, hogy magukat önnek meglámadásától megtartóztassák.

E biztató szavak teljesen megnyugtattak, s nem sokára alkalmam volt látni, hogy az indus engem oltalma alá vett.

Ha hogy az olvasó is úgy égett volna a vágytól mint én, a tierra-altai vizeséseket látni, úgy velem menendett azon helyre, melyet Ylang-Ylangnak neveznek. E hely közelében indus védőm rokonai laktak.

Itt a keskeny mederbe szorított folyó harmincz negyven lábnyi magasságból egyetlen sugárban esik egy nagy medenczébe, melyből a víz esendesen foly le, hogy néhány lépésnyire uj, de nem oly magas esést képezzen, még pedig a folyam egész szélességében. A tiszta és kristályként átlátszó víz három lépcsőn zuhan le.

Csudálatos jelenet ez, mint mindazok, melyeket a teremtő hatalmas keze az emberek szemeknek nyújt. Bármint feszítsék meg az emberek erejüket és találékony-sági szellemöket — az mégis soha el nem éri azon magasztosságot, melyet a természet a maga műveinek kölcsönöz.

Egy reggel e vizesésekhez kocsiztunk. Alig tevők lábunkat Ylang-Ylang földére, midőn a kocsit rögtön rablók veszik körül, kik a sorcsapatok elől menekedtek.

Főnökük, ugy gyanítók eleinte, hogy ő az — mondá tár-

sainak, a nélkül hogy velünk törödnék és hozzánk csak egy szót is intézne :

„Le kell ölnünk a lovakat !“

Világos volt előttem, mikép félt, hogy ellenei a lovakat üldözésükre használhatják.

Nagy hidegvérűséggel, mely szerencsére vésteljes pillanatokban soha el nem hagy, mondám neki :

„Ne félj, ellenségeid nem fogják lovaimat a te üldözé-
sedre használni ; erre szavamot adom !“

Rögtön társaihoz fordult :

„Ha ugy van, ha a spanyol katonák ma ellenünk mit sem vétenek, ugy mi sem vétünk senkinek. Kövessetek !“

Futva folytatók utjokat.

Néhány perczre vágatva mentem tova s oly irányba tértem, melyben katonákkal nem találkozhatám.

A rablók távulról láttak.

A lelkiismeretesség, melylyel adott szavamot beváltám, meghozta a maga gyümölcsseit.

Nem csak hogy néhány hónapig bizton laktam Tierra Altában, hanem néhány évre reá, midön Jala-Jalában laktam s mint a Lagune tartomány vidéki csendörségének parancsnoka, a rablók természetes ellensége voltam, következő levelet kaptam :

„Uram !“

„Ovakodjék ön Tumbaga Pedrotól ! Ő felszólított minket, hogy rohanjuk és támadjuk meg önt lakásán. Mi még visszaemlékezünk azon reggelre, midön önnel a víz-
eséseknél találkozánk ; ön becsületes ember, mert

hüségesen megtartá szavát. Ha egymással szemben kell állnunk, úgy becsületesen fogunk küzdeni, és tört önnek soha sem vetendünk. Legyen ön ovatos, és féljen ön Tumbaga Pedrotól. Ő gaz és képes rejtekből önre löni.“

Ebből látszik, hogy tisztességes rablókkal volt dolgom. Ezt válaszolám nekik :

„Ti derék emberek vagytok. Köszönöm nektek jó akaratotokat, de én nem félek Tumbaga Pedrotól. Fel nem fogom, hogy lennétek ki képesek, oly embert magatok közt megtűrni, ki ellenére rejtekhelyről lö. Ha egy oly katonám lenne mint ő, csakhamar kiszolgáltatnám neki az igazságot, még pedig a lörvényszékek nélkül.“

Tizennégy napra felszólításom után Tumbaga többé nem élt. Egy rabló golyója megmentett tőle.

Most visszatérek elbeszélésemhez.

Midőn Ylang - Ylang és a rablók mögöttem voltak, megálltam; attól tarték, hogy az ép most történt esemény Annára rossz hatást gyakorolhatott.

De szerencsére aggodalmam alaptalan [volt, nöm nem ijedt volt meg. Midőn kérdém, nem félt-e, válaszolá :

„Féltem-e? Vajjon nem voltam-e melletted?“

Későbbi veszélyes alkalmak bizonyítékul szolgáltak, hogy igazat mondott, mert ő folyvást megtartá hidegverőségét.

Midőn a veszélyt elfordítottuk tartám, utunkat lakásunk felé vevém. A rablók magukviselete nem csak hogy tetszett, hanem azon bizonyosságot is szerzé, hogy nincs, mit tőlük tartanom.

Köszönetet mondék barátomnak, az indusnak, mert nem kételkedtem, hogy az ő befolyása tartá e vad szomszédokat féken.

A végzetteljes időpont, melyben nőmet új válság fenyegette, közelgett; nem sokára ismét megragadá őt azonos borzaszló betegség, melyet Novales fölkelése benne előidézett.

Reméltem, hogy a falusi levegő, a fürdők és a sokféle szórakozások szegény betegemet ki fogják gyógyítani; de reményem hasztalan volt, úgy mint hat, hóval ezelőtt, újra a testi és lelki szenvedések bizonyos sorát kellett átélnem.

Kétségbeesés fogott el, nem tudtam már, mi tevélyek; de elhatározám, Tierra-Altában maradni, mert hisz drága életpárom itt nyerte vissza egészségét. Nem távoztam oldala mellől és ügyekvéem mindennel, mit tudomány és képzelet kitalálhatnak, a végzetteljes kórt leküzdeni.

Végre fáradságaimat szerencsés siker koronázta. Azon idő, melyben a baj visszatérendő volt, elmúlt, a nélkül hogy újra beállt volna, és én bizonyos voltam tökéletes kigyógyulásában.

Ekkor érzem mind azon örömet, mely a kedélyt elfogja, ha sokáig egy gyöngéden szeretett személy vesztesége miatt remegtünk, és most félelem nélkül adám át magamat azon soknemű örömeknek, melyeket Tierra-Alta nyújtott.

Szerettem a vadászatot, s barátommal, az indussal gyakran elmentem a marigondoni hegyekbe.

Együtt üldözők a szarvast és a különféle madarakat, melyekkel ez ország oly bőségen bír, hogy huszonöt ezer faj galamb, récze és vadkacsa közt választhatni. Én gyakran lötem ötöt tizet egy lövésre.

Igen nagy gyönyörül szolgált nekem a vad réczékre, a fácánok egy nemére vadászni.

Nagy sikokon vadásztunk, melyeket helyenként kis erdők borítanak. Erre szép, különösen begyakorlott lovakat használtunk. Az ebek felkergeték a vadat, s mi, ostorokkal fegyverezve, leverők azt, mi azonban nem volt oly nehéz, mint hinni lehetne.

Ha egy csomó felzaklatott récze a sűrűségből felrepült, vágatva rohantunk lovainkon, s ekkor oly vadászás kezdődött, melyet csak egy angol gentleman kívánhat.

Szarvasra is lóról vadásztam és lándzsával. Ezen szokás nekem sok gyönyört okoz, de fájdalom, nem ritkán szerencsétlenségekkel jár.

Közlendek egy ily esetet.

A lovak, melyeket használnak, e vadászatra be vannak gyakorolva; mihelyt a szarvast észreveszik, többé nem szükséges, nem is lehetséges, azokat vezetni; követik azt lábaik egész gyorsaságával s keresztül vágatnak minden akadályokon.

A lovag kezében lándzsát tart, melynek nyele két három

rőf hosszú. Mihelyt az állatot elég közel látja magához, utána veti lándzsáját.

Ha hibáz, belefúródik a lándzsa a földbe. Ekkor nagy ügyesség kell, hogy annak felnyuló végét kikerüljük, mely gyakran a vadász mellét vagy a lovat megsérti.

Az esésekről, melyeknek az ember ki van téve, ha halmosvölgyes és ismeretlen térségen vágat, nem szólok.

Már mikor először tartozkodtam indusomnál, voltam jelen egy ily vadászaton. Miután abban tiszteletet láték, kértem őt, hogy veszélyes vadászatra vigyen, és pedig bölény-vadászatra, melyet szinte harcznak lehetne nevezni.

De minden kérésemre csak azt válaszolá az indus: „Ezen vadászat felette veszélyes, nem akarom önt szerencsétlenségnek kitenni.

Még ama sikságokra sem vezetett le, melyek a marigondoni hegyet körülveszik, és hol a bölények rendszeren találhatók.

Hatodik fejezet.

Tierra-Alta. A bölényvadászat. Visszatérés Manillába.

Sok ismételt kérés után végre elértem azt, mire oly hön vágytam. De az indus tudni akará jó lovas és ügyes vagyok-e. Midőn e két pontra nézve magának bizonyoságot szerzett, egy szép reggel kimentünk. Kilencz vadász s két ebfalka követett.

A philippini szigetek azon táján, hol léteztünk, a bölényvadászatot lóháton és hurokkal gyakorolják, minthogy az indusok még nem szokták meg fegyvert használni. Más tájakon a lőfegyvert használják, mint később alkalmam lesz elbeszélni. De mind a két nem egyformán veszélyes.

Az első vadászatnemnél a vadásznak jó és igen ügyes lovasnak kell lenni; a másodiknál nagy hidegvérüségre és jó fegyverre van szükség.

A bölény igen különbözik a bivaltól — amaz igen veszélyes állat. Üldözőbe veszi a vadászt, mihelyt észreveszi, s ha hegyes szarvaival eléri, nagyon meglakoltatja őt merészségeért.

Hü indusom jobban örködött megtartásom felett, mint a magáén. Nem akará, hogy fegyvert, de még csak azt sem, hogy hurkot vigyek.

Minthogy nem volt elég bizalommal ügyességem iránt ennélfogva inkább azt akará, hogy lóháton maradjak és mozdulatimban háborítlan legyek.

Egész fegyverzetem egy gyilokból állt, melyet övemben hordottam.

Ügetve jártuk be hármásával a térséget; de ovakodtunk, az erdő szélén keresztül menni, hogy azon állat meg ne lephessen, melynek leküzdésére kivonultunk.

Egy óra mulva hallók az ebek ugatását, jele annak, hogy az ellen jő.

Ekkor legnagyobb figyelemmel néztünk ama helyre, honnan az ellent esörtetni hallók.

Sokáig kéreté magát, míg megjelent.

Végre pattogott az erdő, az ágak letöredeztek, az ifjú fák gyökerestül kitépettek s megjelent egy pompás bölény mintegy ötven lépésnyi távolságban.

E bölénynek szép fekete színe volt; szarvai hosszúk és hegyesek. Fejét feltartva törtetett elő és keresé elleneit.

Oly gyorsasággal, melyet ily hatalmas állattól nem is lehetett volna várni, rögtön csoportjaink egyike felé fordult, mely három indusból állt.

Ezek vágtatni kezdettek és háromszöget képeztek.

Az állat kiválasztott egyet közülük, dühösen feléje ugratott.

Ez idő alatt egy indus a bölénynek fordult, s rá veté a hurkot, melyet kezében tartott; de nem volt elég ügyes és eltéveszté nyakát.

A bölény megváltoztatá irányát és követé az eszélytelen ellent, ki épen felénk szaladt.

Egy három vadászból alakult második csoportozat veté magát eléje.

Egy más vadász vágatott feléje és rá veté hurokját; de ő sem volt szerencsésebb társánál.

Mind a három vadász megtevé a kísérletet; egyiknek sem sikerült, a hurkot nyakára fűzni.

Én mint néző bámultam a harcot, ezen szökést és üldözést, mely ép oly elszántsággal és renddel, mint ügyességgel és pontossággal lön kivíve. Ez szokatlan látvány volt előttem. Gyakran voltam jelen bikaviadaloknál és reszkettem, ha látám, mint követik a toreadorok ugyanezen módot, hogy a dühös állat figyelmét elterítsék, ha a picadort fenyegette.

De zárt pályán folyó harcz nem hasonlítható össze ezen nyílt mezőn vitt harczczal. A legrettenetesb bika is elvesz egy bölény mellett.

A sebes vérű spanyolok s a büszke castiliaiak, kik fölingerlő és veszélyes látványokat keresnek, menjenek bölényvadászatra a marigondoni síkra!

Sok veszélyes küzdés, szökés és üldözés után sikerült végre egy ügyes vadásznak, ez állatnak a hurkot nyakába vetni.

A bölény lassabban futott és megrázá fejét. Ezután

időnként megállt, hogy megszabadítsa magát az akadálytól, mely őt futásában gátolta.

Egy másik nem kevesebbé ügyes mint az első, ugyanazon gyorsasággal és szerencsével veté a hurkot a nyakába.

A dühös állat ekkor hegyes szarvaival a földet túrta, úgy hogy rengett alatta. Kétségen kívül mutatni akará erejét és ama sorsot, mely közölünk azt érte volna, ki magát meglepetni engedé.

Nagy ügyelettel és elővigyázattal hagyák az indusok a bölényt egy kis sűrű erdőség közepébe eljutni, melyből nagy örömünkre ismét nemsokára kijönni láttuk.

A vadászok mind örömkiallásra fakadtak. Nem nyomhatám el a bámulat felkiáltását.

Az állat le volt győzve; csak némi elővigyázati rendszabályokra volt még szükség, hogy azt teljesen hatalmunkba kerítsük.

Bámulatomra kiáltások és mozdulatokkal ingerlék, hogy támadásra nógassák és ugrattassák. Mi leendett sorsunk, ha a hurok valahogy leoldódik vagy elpattan? Szerencsére semmi veszély sem forgott fön.

Egy indus leszállt a lóról s a két hurkot nagy ügyességgel egy erős fatörzshez kötötte, úgy hogy a dühös állat visszatartóztatott.

Ekkor előállt két vadász s ezek reá veték hurokjaikat. Ezután a hurkok két végét karókkal megerősíték a földhez, s nemsokára zsákmányunk úgy meg volt kötözve, hogy mozdulni sem bírt.

Most veszély nélkül közeledheténk. Az indusok ekkor

széles kardokkal levágták a bölény szarvait, melyekkel bizonyosan boszút állandott, ha azokat használhatta volna. Ezután egy hegyes bambuszszal átszúrták a két orrlyuk közti bőrt s egy indiai nádat gyűrű alakjában huztak át rajta.

Miután így megkinozták, két szelid bivalhoz kötötték s elvitték a legközelebbi faluig.

Itt elkezdődött a vadászjog gyakorlása.

Leölték az állatot s a vadászok megosztották a húsban, mely ép oly jó mint az ökörhús.

Én szerencsés kezdetben részesültem, mert nem minden bölényvadászat üt ki oly szerencsésen mint ez.

Néhány nappal később második vadászatot tartánk, melyet egy közbe jött eset szakított meg, milyen fájdalom csak nagyon is gyakran előfordul.

Egy indust azon pillanatban lépett meg a bölény, midőn az erdőből kilépett.

Keresztül szúrta a lovat egy szarvdőfessel és a földre teríté azt. Az indus leguggolt a lerogyott ló mögé s mint-hogy a tér halmos volt, megmenekedhetni remélt, borzasztó ellene elől. De a bölény második mozdulatot tett fejével s a lovat a lovagra veté. Ezután utána dőfött s csalhatlanul megölte volna, ha őt azonnal eléri.

Szerencsére más vadászok siettek elő, kik a bölényt kényszeríték, áldozatát elhagyni.

Nagy ideje volt!

A szegény indust félholtan találtuk. A bölény szarvai borzasztó sebeket ejtettek rajta.

Hosszú és gondos ápolás után ismét kigyógyult. Az indus, barátom és védőm nem akará, hogy jövőben még egy ily veszélyes vadászatnak magamat kitegyem.

Anna teljesen helyre volt állítva. Nem féltem már, hogy borzasztó betegsége visszatérend.

Több hónapig mindazon örömeiket és kellemetességeket élvezém, melyeket Tierra-Alta nyújtott. Manillában viselt hivatalaim követelték ott jelenléteimet. Ez értésemre esvén, a városba utaztunk.

Tüstént visszaérkeztem után fájdalmamra a korábbi életet kellelke kezdenem, az az: kora reggeltől késő estig betegeket látogatnom.

Állásom teljességgel nem felelt meg jellememnek. Nem voltam eléggé philosoph, hogy szomorúság nélkül láthassam a szenvedéseket, melyeket nem enyhítheték, hogy láthassam, mint hatnak el az atyák és anyák, kik családjaiknak még hasznosak voltak, vagy ifjú szeretett és szerető lények.

Szóval, nem úgy cselekvém mint orvos, mert az emberekhez nem küldék számlákat, akkor fizettek, mikor és a hogy akartak.

Az emberiség dicséretére kell mondanom, hogy kevés feledékeny embert találtam.

Különben alkalmaztatásaim megengedék, hogy kényelmes életet vihessek, nyolcz lovam állt az istállóban s barátjaim és idegenek számára mindig nyílt asztaltartások.

De egy véletlen majd megfosztott mindezen előnyöktől.

Egy nap egy ifju katonát mutaték be, mint a szolgálatra tovább képtelent.

Minden rendében ment volna; de egy francia orvos, Benoit Károly, ki reám féltékeny volt, ki lön a kormányzó által nevezve, hogy felülvizsgálatot tartson s nyilatkozatomat megbírálja.

Természetesen jelentésében azt irá, hogy én csalódtam és hogy a betegség, melyről szóltam, képzelt. Az e jelentésre felboszankodott kormányzó engem hat piaszternyi pénzbírságra ítelt.

Következő hóban ismét bemutatóm ugyan-e katonát és követelém elbocsáttatását, mert szolgálatra alkalmatlan. Nyolcz orvosból álló bizottmány neveztetett ki. A bizottmány egyhanguan oda nyilatkozott, hogy nekem igazam van. A katona elbocsáttalott.

E kiegyenlítés engem nem elégtett ki; benyújtám a bírság elleni sérelmi panaszomat a kormányzónak, ki azon ürügy alatt nem akart nekem igazságot szolgáltatni, hogy az orvosi bizottmány végzése nem semmisíti meg az övét.

Megvallom, hogy ez okot nem birtam felfogni. Ezen okoskodást, ha t. i. az volt, csak látszólagosnak tartám. Hogy lehele azt megengedni, hogy az ártatlan megbüntettesék, és a tudatlan, ki csalódott s nekem ellentmondott, megrovást se kapjon?

Ezen igazságtalanság engem fellázított. Én bretagnei voltam, s az indusok közt éltem, két oly természet, melyek csak igazságot és jogosságot szeretnek.

A kormányzó viselete annyira felboszantott, hogy hozzá menék, nem azért, hogy újra panaszt tegyek, hanem hogy elbocsáttatásomat a fontos hivatalokról, melyeket viseltem, átnyujtsam.

Mosolygva fogadott és némi megfontolás után válaszoló, hogy majd eltérek e szándékomtól.

A jó kormányzó tévedett. Első utam palotájából a pénzügyminisztériumba vitt, hol a Jala-Jala birtokot megvettem.

Elhatározásom megingathatlan volt.

Bárha elbocsáttatásom még nem volt elfogadva, mégis már úgy viseltem magamat, mintha teljesen szabad lennék. Annát előlegesen értesítém erről, s kértem tőle, vajjon akar-e Jala-Jalában élni.

„Veled mindenütt boldog leszek!” válaszoló nekem.

E szerint ura voltam akaratomnak és cselekvésemnek, meheltem, hová sorsom vitt.

S megteltem.

Legelőbb is meg akarám szemlélni a birtokokat, melyeket megvettem.

Hetedik fejezet.

Jala-Jala. A Bay tó. Chinai legendák. Alila (Mabutin-Tajo.)

E tervem kivitelére egy indusra volt szükségem, ki-
ben megbizhattam. Cselédjeim közül a kocsist választám
ki, hü, hallgatag és hátör embert.

Miután Lapindanban, egy kis faluban Santa-Anna mez-
őváros mellett, egy naszádot három indussal kibéreltem
s azt fegyverek, lö- és élelemszerrel elláttam, 1824 april
2-án reggel elutaztam, hogy jószágaimat meglátogassam.
Se barátjaimmal nem közlém tervemet, se nem tuda-
kozódtam, vajjon a kormányzó helyemet pótolná-e. Ké-
jesen szívám a szabadság éltető és tiszta levegőjét.

Könnyű csolnakom mint egy sirály repült a Passig
folyó hullámain.

A Passig folyó a Bay tóból szakad ki s tengerbe ömlik,
miután a manillai külvároson keresztül folyt. Partjain
bambus- erdőségek diszlenek és bájos indus birtokok.

A Passig nevű nagy mezőváros alatt a San-Mateo
folyót veszi fel.

A bal parton láthatni még a san-nicolasi kápolna és plébánia romjait, melyet, mint a legenda mondja, a chinaiak építettek.

Megkísértem, ezen legendát elbeszélni.

Egykoron egy chinai vagy a Passig vagy a San Mateo folyón csolnokon járt. Rögtön egy kaimant vett észre, mely gyarló járműve felé közelgett s azt felborításal fenyegette. A szerencsétlen chinai, ki már a hullámok közt látá s a vad állat áldozatának tartá magát, szent Miklóshoz folyamodott oltalomért. Más talán ezt nem tette volna s ekkor nem leendett igaza. A gondolat jó volt.

A nagy szent Miklós meghallgatá a hajótörést szenvedő kétségbeesett kiáltását, megjelent s varázsvesszejével, mintha valami jótékony tündér volt volna, sziklává változtatá az alkalmatlan kaimant.

A chinai meg völt mentve.

De ne higye senki, hogy itt a legendának vége van. A chinaiak nem hálátlan emberek. China a porcellán, thea és a hála hazája.

A chinai, ki oly borzasztó haláltól menekedett, meg akará őrizni e csoda emlékét — egyetértésben Manillában levő testvéreivel a nagy Miklósnak csinos kápolnát és melléje lelkézlakot építete.

E kápolnában sok ideig egy bonz, chinai pap végzé a szolgálatot, s Miklós napján minden évben összegyűltek a manillai gazdag chinaiak, oly ünnepet ülni, mely tizennég napig tartott.

De egyik mannillai püspök úgy találá, hogy ezen hála-
ünnepély pogányisteni tisztelet, és ezért a kápolna és
paplak tetőzetét leszedeté.

Ennek folytán az esők vize behatott ez épületbe, de
az évi ünnepélyek azért még folyvást megtartatnak.

Nov. 6-án mindig gyönyörködtető látvány nyilik az
emberi szem előtt. Éjjel a Passig folyón nagy hajókat
láthatni, melyeket nagy költségen Mannillából hoznak.
E hajókon több emeletes valódi paloták építvék, melyek
a tetőtől egész le ki vannak világítva.

Mind e csillámokat visszatükrözi a folyam csendes
vize, szaporítani látszanak azok a csillagok számát, melyek
a hullámok felszínén usznak.

Rögtönözött Velence volt ez!

E palotában isznak, mákonyt színek és zenét hall-
gatnak.

A peveate, chinai lőmjén, mindenütt és folyvást ég
szent Miklós tiszteletére, kihez minden reggel esdeklés-
sel fordulnak, különböző színű kis négyszögletű papir-
szeteleket vetvén a vízbe.

Az ünnepély két hétig tart, ekkor haza térnek a hívők.

Az olvasó ismeri most a kaiman, a chinai és sz. Mik-
lósról szóló legendát, ennél fogva visszatérek utazá-
somra.

Nyugodtan haladék fel tehát a Passig folyón birtokaim
felé s arany álmokat álmodék.

Szivarom könnyű füstjét nézdelém s nem gondolám,
hogy álmaim és légváram úgy elrepülendnek mint amaz.

Nem sokára a Bay-tón voltam. Ezen tó, legnagyobb a Lüçon szigeten, negyvenöt egész ötven mértföldnyi körületű. Minden oldalról magas, vulkánszerű alakult hegyekkel körülvéve, melyek közt tizenöt folyónak létezik eredete, mind e nagy medenczébe ömölván. A Passig képezi az egyetlen lefolyást a tengerbe. Miután a Passig árjai halmok és Manilla külvárosai közt áthömpölyögnek, az öbölbe ömlik e folyó, mely nyolcz mértföldnyire van a tótól

Huszonkilencz nagy helység fekszik a tó partjain, többnyire ott, hol a folyók torkolatai léteznek. *)

Ezen pompás medenczét, mely több helyen harmincz lábnyi mélységű, bájos szigetek borítják, melyeken bámulatos növényzet található.

E szigetek legnagyobbika, Talim, a lüçoni szárazfölddel képezi a Quinabutazan tengersizost, és Jala-Jalával, mely szemközt fekszik, a tó azon részét, mely Rinconada nevet visel.

A Bay vize édes és iható. De mielőtt megiszszák, több óráig állni kell hagyni, hogy a számos idegen testek, melyeket tartalmaz, leszálljanak. Ha ez elővigyázat elhanyagoltatik, ekkor e víz ártalmás, heves görcsöket és gyomor bajokat idéz elő.

E körülmény magyarázata érdekléssel bír.

Ha a nap a láthatáron áll s a szél az ellenkező oldalról fúj, ugy a vizet csak akkor lehet ártalom nélkül meg-

*) E szó tagaloc e tó partjainak lakóitól veszi eredetét. Megrövidítése ez e két szónak: taga (emberek) és iloc (folyók): folyólakók.

inni, ha előbb jó egy óráig árnyékban állt. Szintugy van ez a fürdéssel a tóban, a testet kütegek lepik el s több óráig szinte kiállhatlan viszketés következik be.

Ezen jelenség főleg a Bay-tónál tapasztalható, s kétség kívül azon milliányi szabad szemmel nem látható rovarok által idéztetik elő, melyeknek életet a nap sugarai adnak s melyeket a szél az ellenkező partokra hajt. A halászok kusz olajjal kenik magukat, hogy ebajtól megmenekedjenek.

E tóban bőségben léteznek a kitünő halak. Ezek között három faj Európában is ismeretes: a süger, az angolna és a tengeri rák. A két utóbbi fellünő nagyságú. A 15-20 kilogram nagyságú angolnák nem ritkák.

Két tengeri hal is tartózkodik e tóban: a czápa és a kardhal. Az első szerencsére ritka, de az utóbbi igen gyakran található.

Végre megérkeztem a Quinabutazanba. Ez tagali szó s annyit tesz mint: lyukas.

Azon egyetlen kunyhóban, mely itt létezik, egy óráig állapodtunk meg, hogy ebédünket megfőzzük és elköltsük.

E kunyhóban egy halász lakott nejével, igen öreg emberek; de ennek daczára halakat fogtak ebédünkre.

Később beszélni fogok Relampago atyáról és elmondandom történetét.

Midőn ama viz színének közepén voltam, melyet Talim Jala-Jala félszigettől elválaszt, átláthatám az u birtokot, melyet oly könnyeden megvettem; egy pillanattal megítélhetém azt.

Jala-Jala hosszú félsziget, mely a tó közepén éjszakeről délnek terjed el.

Ezen félszigetet egész hosszában egy hegyláncz választja ketté, mely megszakasztott kis halmokban siklik el.

A természet leirhatlanul szép. Tiszta és átlátszó források szakadnak a hegyekből, megöntözik a növényzetet s beomlanak a tóba.

A buja legelők Jala-Jalát az egész sziget vadban leggazdagabb részévé teszik. Szarvasok, vadkanok, bölények, réczék, kacsák, tizenöt-husz galamb faj, papagályok és mindenféle madarak bőségben vannak.

A tavat számtalan vízi madár, főleg kacsák népesítik. Kiterjedése daczára a sziget semmi ártalmas és husevő állatokat nem mutat fel. Csak a czibét - petyemegtől kell félni, macska-nagyságú kis állat, mely madarakat vadász; továbbá a majmoktól, melyek nagy tömegekben jönnek ki az erdőkől, és a czukornád- és tengeriföldeket pusztítják.

A tó, mely kitűnő halakkal bir, e tekintetben nem oly gazdag mint a szárazföld. Gyakran találni kajmanokat és csörgő kigyókat, még pedig oly roppant nagyságban, hogy képes egy is egész lovat kevés percz alatt darakokra szaggatni s nagy gyomrába fölvenni. Ezek gyakori és borzasztó szerencsétlenségeket idéznek elő. Láttam, hogy egynél több indus esett ezeknek áldozatul; én is találkoztam később velük.

Tulajdonkép először az emberekről kellett volna szól-

nom, kik a jala-jalai erdőkben laknak; de én vadász vagyok, s ezért megbocsátandják, hogy a vadakkal kezdtem.

Azon időben, midőn Jala-Jalát megvettem, maláji eredetű néhány indus lakta azt, kik erdőkben éltek s egy-néhány darab földet munkáltak.

Manillában előttem e vidéket a legkomorabb színekkel festették. A városlakók véleménye szerint nem maradhattam volna itt sokáig, a nélkül hogy e banditák áldozata legyek.

Kalandok iránti előszeretetémmél fogva ez elbeszélések azt eredményezék, hogy óhajlásom, ez embereket ismerni, még nagyobbodott. Elhatározám, a banditákat barátaimmá tenni; e végett nem volt szabad mint szigorún parancsoló birtokosnak, hanem atyaként kellett jönnöm.

Vállalatom sikere azon első hatástól függött, melyet azon indusokra teendek, kik vazalljaimmá voltak rendeltetve.

Kiszállásom után egy kis, néhány házból álló tanyára mentem, mely a tó partjain feküdt. Kocsisom követett. Mindegyikünk jó kettős-csővű fegyverrel, egy pár pisztolylyal s karddal volt ellátva.

Hogy megtudjam, kihez forduljak, néhány halásznál a legtekintélyesb indus után tudakozódtam.

Egy embert jelölének nekem, kit tagali nyelven Ma-butin-Tajonak, az az: vitéz és erősnek hívtak.

Ez ember valódi bandita volt, igazi kalózfőnök; egyetlen járatban öt vagy hat gyilkosságot követett el. De

bátor volt, s a bátorság oly erény, mely előtt az ösnépek tisztelettel hajolnak meg.

Beszélgetésem Mabutin-Tajóval nem sokáig tartott néhány szó elég volt, hogy kegyét megnyerjem s őt azon egész időre, míg Jala-Jalában időztem, hű szolgálommá tegyem.

Következőleg szóltam hozzá:

„Te nagy bűnös vagy,” mondám. „Én Jala-Jala ura vagyok, s akarom, hogy megváltozzál. Ha vonakodol, úgy gonosztetteidért meg foglak büntetni. Nekem örögre van szükségem. Ha becsületszavadat adod, hogy derék emberré leszesz, hadnagyommá teszek.

Alila, így hívták a banditát, e szavakra néhány pillanatig hallgatott. Arcza elárulá, hogy önmagával küzködik. Vártam válaszát, és pedig nem minden aggodalom nélkül.

„Uram!” kiálta végre föl, kezét nyujtva és egyik térdére leereszkedve, „uram! én holtomig hű szolgálja leszek önnek!”

E válasz engem boldoggá tett, de eltitkolám előtte.

„Jó!” mondám. „Hogy neked megmutassam, mikép bizom benned, ezért fogadd e fegyvert és hasznát csak ellenség ellen vedd.”

Ekkor átadtam neki egy tagali kardot, melyen nagy vonásokkal e spanyol szavak voltak írva: No me saccas sin rason ni me envainas sin honor. (Ne vonj ki ok nélkül, s ne tégy vissza a hüvelybe becsület nélkül.)

Lefordítám azt neki tagali nyelvre. Alila magasz-

tosaknak találá azokat s esküdött, hogy azoktól soha el nem térend.

„Mihelyt Manillába megyek,“ hozzá tevém, „vállrojtókat és szép egyenruhát fogok neked hozni. De nem szabad az időt vesztegetnünk, hogy a katonákat összegyűjtsük, kik parancsnokságom alatt örséget képezendnek.

„Vigy el engem azon társadhoz, kit legalkalmasabbnak tartasz, arra, hogy alattad mint örmester szolgáljon.“

Elmentünk egy társához, ki nem távol a kunyhótól lakott, s őt majd minden rablójárataiban kísérte.

Azokhoz hasonló néhány szó, melyeket jövő hadnagyomhoz intéztem, ugyanazon hatást gyakorolta reá, s ő elfogadá örségemben azon állást, melyet neki ajánlottam.

Egész napot azzal töltök, hogy a különböző viskókban ujonezoztunk. Estve tíz embernyi örségünk volt, lovas és gyalog, oly szám, melyen túl menni nem akartam.

Én mint kapitány vevém át a parancsnokságot.

E szerint minden jelesül ment.

Másnap reggel összegyűjtém a félsziget népességét. Körülvéve rögtönzött örségemtől, kiválasztám a helyet, hol egy várost és lakásomat valék felállítandó.

Más nap a sziget minden családapjának parancsot oszték, hogy viskóikat oly rendben építsék, melyet én nekik kijelöltem. Aztán hadnagyom által annyi embert választék ki, a mennyit birtam, hogy köveket hordjanak, fát vágjanak, és mindent előkészítsenek, mi házam felépítésére szükséges volt.

Miután parancsaimat kiadám, visszautaztam Manillába, azon ígérettel, hogy nemsokára visszatérek.

Haza értem.

Igen aggódtak rajtam, mert miután semmi hirt sem adtam magamról, azt hívék, hogy a kaimanok vagy kálózok martaléka lettem.

Utazásomnak és Jala-Jalának leírása nőmet nem csak meg nem ijeszté, sőt még megerősíté azon óhajlását, látni e tájat és ott lakni, bárha a fővárost el kelle hagynia, s annak ünnepélyei, társaságai és gyönyöreiről lemondania.

A kormányzóhoz mentem. Ő nem vette tekintetbe elbocsátási kérelmemet s engem minden alkalmaztatásaimban meghagyott. Öszintén köszöném s mondám neki, hogy nem tréfáltam, hogy elhatározásom megingathatlan s hogy hivatalaimról másként rendelkezék.

Csupán csak egy kegyért esedezném, tevém hozzá, tudniillik, hogy a Laguna tartomány csendőrsége feletti parancsnokságot reám ruházza s nekem teljhatalmat adjon, hogy magamnak őrséget képezsek.

E kegy azonnal meg lön adva. Néhány nappal utóbb kineveztetésemet is megkaptam.

Nem dicsvágy készítetett arra, hogy e fontos állásért folyamodjam, hanem a józan ész. Azon czél lebegett előttem, magamnak Jala-Jalában hatalmat alapítani, s indusaimat magam megbüntetni, a nélkül hogy az alcade igazságszolgáltatásához kellene folyamodnom, ki tizenkét mérföldnyire lakott birtokaimtól.

Hogy kényelmesen lakhassam új palotámban, magam készítém el annak tervét.

Ezen ház állt egy emeletből öt hálósobával, egy nagy csarnokkal, egy széles teremmel, nyílt erkély és fürdőszobával.

Az építkezési munkálatokat egy építészre s egy ácsmesterre bíztam.

Miután testőrségem számára fegyvereket és egyenruhákat vásároltam, elutaztam.

Indusaim örömmel fogadtak.

Hadnagyom pontosan teljesíté parancsaimat. Nagy tömeg anyagszer volt előkészítve, s már néhány indus viskót is építének.

E tevékenység gyönyörömrre szolgált, mutatá, hogy nekem tetszeni ügyekeztek.

Most tüstént alkalmazam munkásaimat, s parancsot adtam a szomszéd erdők kivágására. Szemem előtt estek le azok és helyet engedének házam számára.

Ekkor ismét visszautaztam Manillába.

A munkálatok nyolcz hóig tartának, s ez idő alatt folyvást uton voltam Manillából Jala-Jalába és vissza.

Sok fáradalom és nehézségem volt; de gazdag jutalmat láték abban, midőn egy falu emelkedett szemem előtt a földből.

Indusaim viskóikat azon helyeken építették, melyeket nekik kijelöltem. A templom számára hely volt fentartva, s annak fölépítéseig a mise házam csarnokában volt szolgáltatandó.

Ezen sok jövés menés után, mely nőmet igen aggódtatá, végre jelenthetém neki, hogy a jala-jalai kastély be van fejezve, s csak az urnő megérkezésére vár.

Ez örömteljes hir volt! Utána sokáig nem váltunk el egymástól.

Gyorsan eladám lovaimat, kocsimat és felesleges butoromat, kibéreltem egy csolnakot a jala-jalai utra, s miután bucsút vettem barátjaimtól, 1825. oct. 2-kán elutaztam, ezuttal azon elhatározással, hogy csak akkor térek vissza Manillába, ha hogy a kikerülhetlen szükség parancsolja.

Utazásunk szerencsés volt.

Megérkeztünkkor összes indusaink a parton álltak; hangos örömkialtásokkal fogadák és üdvözlék Jala-Jala királynéját.

Nőmet tudniillik így nevezék.

A megérkezésünk utáni első napokat berendezkedésünkre fordítók. Bebutorozók házunkat, és hasznossá és kellemessé tevők azt.

Most, midőn évek multak, midőn a teljes függetlenség és szabadság messze mögöttem van, visszagondolok sorsom különös voltára.

Nőm és én, mi voltunk az egyedüli fehér és civilisált emberek a barna, színes népesség közepett, s még sem félttem tőlük.

Fegyvereimre számítottam, rettenthetlenségemre és testőreim becsületszavára. Anna csak részben ismerte e

veszélyeket, melyek minket fenyegettek, s bennem vetett bizalma oly nagy volt, hogy oldalam mellett nem ismeré a félelmet.

Midőn házamban be voltam rendezkedve, nehéz és veszélyes munkához fogtam. Rendet csináltam indusaim közt, s szervezém helységemet, mint ez a Philippini szigeteken szokás.

Nyolczadik fejezet.

Jala-Jala. Polgári intézmények. Az indusok jelleme.

A spanyol törvények, mennyiben az indusokat illetik, merőben atyaurságiak.

Minden falu kis köztársaság igényével bir, hogy így fejezzem ki magamat.

Évenként a legfontosb ügyekre főnököt választanak, ki a tartomány kormányzójától; ez ismét a Philippini szigetek kormányzójától függ.

Megvallom, hogy a kormányzási mód a Philippini szigetenekem mindig olyannak tűnt fel, mely a civilizációnak leginkább megfelel. A spanyolok úgy találták azt Lüçon sziget elfoglalásakor, s csak később tettek benne némi javításokat.

Előadok itt némi részleteket.

Minden indus népesség két osztályra van osztva: nemesi- és közönséges osztályra.

Az első mindazon indusokból áll, kik cabessas de basangay-k voltak, az az: adószedők. Ez tisztességes állás.

Minden indus, ki husz évet meghaladott, négy részletben évenként három frankot fizet. Ezen díj ép úgy áll a gazdagokra, mint a szegényekre nézve s a spanyolok által lön behozva.

Az év bizonyos szakában tizenkét adószedő választ.

Összegyülnek a falu néhány öreg lakosával, s golyók vagy czédulák által hármat választanak maguk közt, kiknek nevei a szigetek kormányzójának elküldetnek.

Ez választ a három név közül, s reá ruházza egy évre a gubernadorcillo, kis kormányzó kötelességeit és hivatali ügyleteit.

Hogy magát a többi indusoktól megkülönböztesse, aranygombu nádbotot hord a gubernadorcillo; joga van e bottal polgártársai közül mindazokat megütni, kik valamely kisebb vétséget elkövetnek.

Hivatalos teendői magukban foglalják a polgármester, a béke- és ítélő-bíró hivatalait.

Örködik a rend és köznyugalom felett. Mindazon vitályokat és pereket, melyek 16 piaszteren (tizennyolcz frank) tul nem mennek, ő egyenliti ki és dönti el, a nélkül hogy fölebbezés történhetnék.

Vasárnap, isteni szolgálat után, összegyűjti a gubernadorcillo a helység véneit és törvényszéki hivatalnokait a község házában, hogy velök a közügyek felett tanácskozzék, s határozatokat állapítson meg. Ezen vasárnapi gyülekezeten az öregektől oly peres ügyekben is kér tanácsot, melyekben elég felvilágosodást nem hisz birni.

Ez valóban atyaursági eskütszék, mely részrehajlatlanul és fölebbhivatkozás nélkül ítél.

A fontos fenytőpereket is ő indítja meg; de tovább nem terjed hatalma.

Ily perek iratait a kormányzónak küldi be, s az a manillai kir. törvényszéknek adja át.

A törvényszék mondja ki az ítéletet, s az alcade végrehajtja azt.

A gubernadorcillo választásakor az összegyűlt választók megválasztják mindazon tekintélyeket is, melyek alatta állnak.

Ezen tekintélyek:

Az alguazilok, törvényszolgák kiknek száma a népességnek felel meg.

Két tanu vagy segéd, kiknek feladásuk, a gubernadorcillo minden cselekedeteit szentesíteni, mert szentesítésük és jelenlétük nélkül minden cselekvények semmiek.

Egy joués de palma, azaz: mezei ör.

Egy himlőoltó, kinek a gyermekek számára folyvást nyirkkel kell ellátva lennie.

Egy iskola-tanító a közoktatás számára.

S végre egy neme a csendőrségnek a banditák, a községi és szomszéd szántóföldek feletti felügyeletre.

A nem alkalmazott emberek egy nemét a polgárőrségnek képezik, mely a falu fentartása és biztonsága felett őrködik; éjjel hirdeti az órákat, nagy kalapáccsal egy öblös darab fára ütve.

Minden falunak van községháza ; ennek neve : casa real. Ebben lakik a gobernadorcillo. Ő köteles minden keresztül utazót vendégszeretőleg fogadni, és pedig a skót hegyi lakók módjára, kik a vendégszeretetet adják, de el nem adják.

Az utazónak két vagy három napig joga van, lakában, mely matracczal, vánkossal, sóval, boreczettel, fával és konyhaszerekkel van ellátva, fizetés mellett mindazon élelemszereket kivánni, melyekre szüksége van.

Elutazáskor lovakat és kalauzokat kell melléje adni, ha kívánja.

Minden casa real-ban az élelemszerek árai ki vannak függesztve, hogy az utas a tuldrágaságnak ne legyen kitéve.

A gobernadorcillonak semmi körülmények közt sem szabad fáradságaért valamit kérni.

Ezen rendszabályokat, bárha az előnyök mellett kényelmetlenségeket nyujtanak, én is be akarám hozni.

A legnagyobb kényelmetlenség az volt, hogy a gobernadorcillótól magamat függővé tettem, ki hivatalos ügyletei által bizonyos jogot nyert.

Állásom mint a tartomány csendőrségének parancsnokáé biztosított ugyan engem az igazságtalanságoktól ; de mégis mindig tekintélye alatt álltam.

Igen jól tudtam, hogy a katonai szolgálaton kívül embereimet a gobernadorcillo nélkül nem büntethetem ; de eléggé ismertem az indus jellemet, hogy felfogjam, mikép rajta igazság és bölcs szigor által uralkodhatom.

Minden nehézség daczára törekvém az általam kitűzött célra. Bátran léptem a nehéz ösvényre, és sikerült az indusokra oly befolyást gyakorolnom, hogy mint atyának engedelmeskedtek.

A tagalok jelleme nehezen meghatározható. Lavatar és Gall nagy zavarba jöttek volna, mert az arcvonások és koponyák a Philippini szigeteken igen hiányosak.

Nagy gyermekek ezek, kikkel úgy kell bánni, mintha kicsinyek lennének.

A Philippini szigetek természetgyermekeinek erkölcsi képe úgy a leiróra, mint az olvasóra nézve érdekes.

Az indus megtartja szavát, és mégis — ki hinné? — hazug. Utálja a haragot, melyet az örültséggel hasonlít össze; eléje teszi annak a részegséget, s mégis megveti azt.

Hogy valamely igaztalanságot megboszuljon, nem veti meg a gyilkot.

Sérelmeket legkevésbé sem tűr, még ha megérdemli sem.

Ha valamit elhanyagolt, vesszőcsapásokkal lehet őt megfenyíteni, ezt nyugodtan szenvedí — de a sértésnek ellentáll.

Ő becsületes és nagylelkü.

Fatalista mint a török.

A bandita mesterségét szívesen űzi, mert élénk, szabad életnek tartja; de nem azért, hogy meggazdagodjék.

A tagalok általában jó atyák és jó férjek, e két tulajdonság szorosán összefügg.

Borzasztó féltékenyek nejeikre, de leányaik becsületét csak kevéssé őrzik. Nem törődnek vele, midőn házasodnak, vajjon egy indus nő lebetegedése előtt követett-e el hibás lépést?

Hozomány iránt soha sem tudakozódnak; maguk látják el a nőt, s még az ara szülei és rokonainak is ajánlékokat adnak.

A gyávát megvetik; de ha veszélylyel mennek szemközt, szívesen támaszkodnak bátor férfiakra.

Uralkodó szenvedélyük a játék.

Állatharczokat, főleg kakasviadalokat felette szeretnek.

Ez rövid jellemzése azon embereknek, kiket vezetnem kelle.

Törekvésem oda volt irányozva, hogy magamon uralkodhassam.

Azt határozám magamban, hogy szemeik előtt soha magamat elragadtatni nem engedem, még a legnehezebb pillanatokban sem, hanem hogy rettenthetlen nyugalمامat és hidegvérüségemet folyvást megőrzöm.

Nem sokára átlátám, mikép veszélyessé válhatnék reám nézve, hahogy a nekem tett jelentéseket meghallgatnám, mert ez által igazságtalanságra ragadtathatnám magamat.

Következő eset bizonyosságul szolgált.

Egy nap jött két indus, egyik társuk ellen panaszkodni, ki Jala-Jalától néhány órányira lakott.

Főleg állatlopással vádolák őt.

Meghallgatván őket, tüstént ultra keltem testőrségemmel, hogy a bevádoltat hatalmamba kerítsem. Elhoztam őt lakásomra.

Itt ügyekeztem tette bevallására bírni. Tagadta s állítá, hogy ártatlan.

Bárha bocsánatot ígérék neki, ha az igazat megmondja — megmaradt állítása mellett, még a vádlóval szemközt is.

Meg levén győződve, hogy nem mond igazat s boszankodva a tett makacs tagadása miatt, melyet minden látszat erősített, lehuzatám őt egy padra s tizenkét botütést szabattam reá.

Parancsaim végrehajtottak.

A bűnös tagadott úgy mint előbb.

Ezen megátalkodottság felharagított, s én őt az elsőhöz hasonló újabb fenytékben részesíttetém.

A szerencsétlen elszántan szenvedé ki e kegyetlen büntetést.

Rögtön megható hangon felkiáltott.

„Ah! uram, én ártatlan vagyok, esküszöm önnek! Mint-hogy ön ezt nekem hinni nem akarja, fogadjon fel ön házába, én hű szolgája leszek, s csakhamar meg fog győződni, hogy gyalázatos rágalom áldozata vagyok.“

E szavak meghatottak.

Meggondolám, hogy e szerencsétlen talán ártatlan lehet, s féltem, hogy csalódtam s igazságtalanságot követ-

tem el. Hisz lehetséges volt, hogy a két tanu gyűlöletből vádolá őt.

Kikötöttem.

„A bizonyság, melyet kívánsz“ mondám „könnyen megadható. Ha becsületes ember vagy, úgy én atyád leszek, de ha megcsalsz, ne várj tőlem semmi kiméletet. E pillanattól fogva testőrségemhez tartozol. Hadnagynom fog neked fegyvereket adni.“

Megindulással köszönte, és arca rögtön örömtelivé változott át.

Ekkor testőrségembe kebleztetett.

Mily tökéletlen mégis az emberi igazságszolgáltatás!

Kevés időre ez esemény után megtudám, hogy Bazilio de la Cruz (ez volt a vádlott neve) ártatlan.

A két gazficzkó, kik őt bevádolták, elszökött, hogy az érdemlett büntetéstől menekedjenek.

Bazilio megtartá szavát. Mig Jala-Jalában laktam, folyvást hiven szolgált nekem.

Ez esemény miatt sokat bánkódtam.

Megesküvém, hogy jövőben semmi büntetést sem mérek senkire, mig annak igazságáról meg nem győződöm, mit a vádlotról állítanak. Becsületesen megtartám ígéreteimet, legalább úgy tartom. Soha senkire nem szabattam előbb botbüntetést, mig a vádlott vétségét he nem valotta. *)

*) A botbüntetés nálunk meggyalázó, az indusok másként tekintik azt, a legkönnyebb büntetésnek tartják, s úgy vélekednek, hogy fe-

Az Indiában ismeretes legjobb tengerészek a Philip-pini szigetek benszülöttjei. Erősek és bátrak ők, szívesen viselik a legsúlyosb nélkülözéseket, sőt veszélyekkel is dacolnak. Belátás és tapasztalásra messze felette állnak India minden egyéb tengerészeinek.

A tagal matróz egy hajó fedélzetén minden szolgálót el tud végezni; kormányos, vitorlamester, ács és fűtő. Készségesen elvégez mindent.

De csak a spanyolok, kik őket ismerik s vezetni tudják, képesek őket hajóikon tengerészekül használni.

Az angolok csak igen kevés számmal türik meg hajóikon, melyek Indiába mennek, s a madrasi biztosító intézetek csak háram tagalt türik az általuk biztosított hajókon.

E szabályt sok hajó tartja, mert nem ritka azon eset, hogy a tagalok legyilkolták a legénységet s a hajót birtokukba ejtették.

Elbeszélek itt egy epizódot, ez ovatosság hasznosságát bebizonyítandó.

1838. évben néhány napja kiindult volt egy szép brig a cantoni kikötőből, hol gazdag mákony-rakományát jó piaszterekbe felváltotta.

A kedvező időjárás s a csendes tenger azon reményre

nyezetések és sértések maggyalázzák, s hogy a fogság tönkre teszi az embert, de hogy néhány a botútés nem nagy baj s valamely vétséget teljesen kiegyenlít. Ily felfogás mellett szükséges a botbüntetés.

jogosíták fel a kapitányt, hogy nemsokára visszatérhet Kalkuttába, hol rakományát felvette.

Több mint három millio frank, vásárának eredménye, jó fogadtatást biztosított neki megbízóinál. De a sors másként határozá, a szép hajó, a gazdag rakomány s a legénység egy része nem volt többé a Gangest lálandó.

A hajó személyzete harmincz emberből állt: az első és második kapitányból, a hadnagyból, öt angol matróz, husz laszkar és két philippini szigetbeli matrózból.

E két utóbbi matróznak Antonio és Cajetano volt a nevük.

Egy estve vádoló Cajetanót az egyik angol matróz, hogy egy palaczk rumot lopott.

A kapitány, ki szigorú ember volt, mint az angol tengerész tiszték mind, kik Bengalia indus vizein járnak, maga elé idézteté Cajetanót; ez be akará bizonyítani ártatlanságát, de a kapitány nem hallgatá meg, ágyura kötözteté, s huszonöt vitorlakötél-ütéssel büntetteté.

Cajetano egy jajszót nem hallatott, egy fohászt nem bocsátott ki, nyugodtan türe a büntetést, melyet nem érdemelt meg.

De azon perczen, midőn eltávozott, egy pillantást vetett a kapitányra, mely szemrehányásnál többet jelentett. Ezután lement a kajütbe.

Esti 10 órakor Antonio és Cajetano őrt állottak.

Sokáig álltak együtt a fedélzeten, a nélkül, hogy egy szót szólnának. Antonio szakitá félbe a hallgatást, s kifejezésteljes anyai nyelvén mondá:

„Testvér! te sokat szenvedtél!”

„Szenvedtem, Antonio, és még most is szenvedek, fel-fogod te is a fájdalmat egy gyalázatos fenyíték miatt, melyet meg nem érdemeltünk?”

„O, bizonyosam, testvér! engem is bánt az angol hóhér kegyetlensége és igazságtalansága.”

„Am hát, Antonio, ha a te szived is szenved, boszuljuk meg magunkat!”

„Boszuljuk meg magunkat!” válaszolá Antonio. „Holnap éjfél táján mi állunk őrt, a hold nem világít, sötét lesz — válaszszuk e pillanatot boszúnkra!”

Még néhány szó elégséges volt, a gyilkos-tervet megállapítani. Elváltak, hogy az angol matrózok figyelmét magukra ne vonják.

Másnap elvégzik szolgálatukat úgy mint rendesen.

Hat órakor, mikor az alvás sora reájok került, azon bizonyossággal vonultak vissza a kajütbe, hogy nem örködnek felettük, és hogy a végzetteljes tervet senki sem gyanítja.

Éjfél táján kiálltak az őrségre. Az idő pompás volt. A brigg teljes vitorlakkal szelte át a csendes tengert. Az éjet pislogó csillagok világíták meg, s minthogy a szél változatlanul egy irányból fújt, csak a kormányrudra kelle ügyelni. Minden kedvezett a két philippini matróz tervének.

Antonio a kormányrudon állt. Néhány lépésre tőle feküdt és aludt a hadnagy az őrségi padon. A hajó előrésszében két angol matróz és két laszkar szen-

dergelt, minden perczen készek nyugvásukat félbeszakítani, ha valamely előre nem látott működés azt szükségessé tenné. Cajetano dobogó szívvel s szemmel tartva elleneit járt fel s alá; nyugtalanul várta a pillanatot, mely terve kivitelének kedvezett.

Nem sokára közelebb ment Antoniohoz és sugá neki:

„Kész a gyilkod?”

„Ne félj semmitől, Cajetano, jól vág az és kezem nem reszket.”

„Jó!” felele Cajetano. „Te a hadnagygyal bánysz el, Döfj, ha engem döfni hallasz. Aztán menj le a kamrába s végezz a két kapitánynyal. A többit én látandom el.”

Néhány percczel később lerogyott a hadnagy padjáról. A halálos döfés oly biztos kézzel volt végrehajtva, hogy a szerencsétlen egy hangot sem hallatott.

Ez idő alatt Cajetano ugyanily biztossággal küldé a két angol matrózt és egy laszkart a más világra. Mint-hogy lehetlen volt, a második laszkart egy döféssel legyilkolni — alva támaszkodott egy keresztgerendához — ezért a tengerbe lökte őt. Aztán lesietett a cajútbé s három gyilokszúrással három angol matrózt ölt le, kiket álmukban lepett meg. Ekkor ismét gyorsan visszament a fedélzetre, hol Antoniót találta, ki öldöklési munkáját ugyanoly szerencsével vitte végbe.

A két kapitány nem létezett többé.

„Most elég vér folyt!” monda Cajetano. „Már csak tizenennyolcz laszkar van a hajón. Ezek ugyan nem férfiak,

még csak nem is tagal nők — ámde ők testvéreink; ők velünk egy éghajlat alatt születtek“

Antonio és Cajetano urai voltak a hajónak. Egyetlen egy angol sem menekedett meg gyilkaiktól. Bezárák a lépcsőlyukakat, hogy a laszkarok a fedélzetre föl ne jöhessenek.

Antonio megragadá a kormányt s a brigget más irányba fordítá, melyet, míg a két jó barát dolgát végzé, a szélől üzetve elhagyott. Nem sokára azonban megváltoztatá az irányt s a helyett hogy az első utat, éjszokról dél-nyugotra, követné, dél-nyugatnak fordult.

Azon perczben, midőn Cajetano e működést végzé, nyöszörgést vett észre. Megbízta Antoniót, nézzen utána, honnan ered e nyöszörgés. Eszrevé, hogy a szerencsétlen laszkar, kít a tengerbe vetett, a kormányrúdhoz kapaszkodott. Azon igérettel, hogy semmi baja sem lesz, megnyugtató őt. A szegény laszkar, felhágott ismét a fedélzetre; boldog volt, hogy az ijedséggel megszabadult.

Napkeltével nyolcz hullát vetettek a tengerbe.

Más nap Antonio és Cajetano a tizennyolcz laszkart egy szigetre kitették; több hétre elláták őket élelem-szerrel. Aztán Lüçon szülőföldük felé vevék utjokat.

A szél kedvezett nekik, tizenkettedik napon Lüçon nyugati oldalán, Illocos tartomány egy kis, kevéssé látogatott kikötőjébe értek. Itt annyi aranyat és ezüstöt vettek magukhoz, mennyit elvihettek, a brigget keresztül fúrták, a nyílt tenger felé irányzák, s egy gyarló jár-

műben a partra szálltak, a nélkül hogy őket valaki észrevette volna.

Néhány mértföldnyi távolságban elsülyedt a vízzel megtelt brigg; eltűnt kincseivel és semmi nyomát sem hagyá hátra ama bűnnek, melyet a két tengerész rajta elkövetett. Ezek boldogok voltak sikerült boszujok felett, s élvezék az élet örömeit, melyeket lopott piasztereikkel megszerezhettek.

A legnagyobb biztonságban éltek, mert senki sem vádolható őket s úgy látszék, hogy gonosztették büntetlen fog maradni.

De a gondviselés nem bocsátolt meg a két gyilkosnak. Az annol hajó fölvevé a bizennyolcz laszkart, kiket a szigetre kitétek, és Cantonba vivé őket.

Az angol consul irt a manillai consulnak. Ez nyomozásokat tétetett: a brigg eltűnt, semmitsem tudtak róla.

De a két indus, kik gondtalanságukban nőkre és kaskaviadalokra nagy öszvegeket pazaroltak, felkölté a rendőrség figyelmét. Börtönbe vetteté őket s nemsokára teljes bűnvallomást tettek és elbeszélék tettük részleteit.

Mindkettő halálra ítéltetett. Példaadás végett fejeik a manillai kikötő bemeneténél közszemlére voltak kiteendők.

Mindketten oly hidegvérűen hallgaták a hálálosbüntetést, mintha könnyü fenyítést kapnának, Antonio teljes nyugalammal szivá szivarát és Cajetano betelt rágott.

Másnap a kápolnába mentem, hogy őt láthassam; úgy beszéltek velem, mintha mitsem törödnének a halállal,

mely holnap őket utolérendő volt; ők maguk beszélék el nekem, mint bántak el az angolokkal és nagy súlyt helyeztek ama szerencsájökre, hogy magukat megboszulhatták.

Nem tehetém, hogy ne kérdezzem őket, nem félnek-e a haláltól?

„A halál mindnyájunk sorsa“, válaszolá Cajetano; „egyikünk sem kerülheti azt el. Miért lennénk szomorúk.“

Másnap végrehajtott az ítélet. A két főt kitevék közláványra, mint az ítélet mondá.

Midőn egy hónappal később, azon időben, mikor Franciaországba visszatérni készültem, egy nap az akasztófa kereszt mellett elhaladtam, levevém Cajetano fejét s elvívém magammal lakásomra. Ezen főt később a Jardin des plantes boncztani muzeumának ajándékozá.

Ilyenek voltak az emberek, kiken uralkodnom kellett.

Kilenczedik fejezet.

Jala-Jala. Templom. San-franciscoi Miguel atya. Banniták. Alapszabályok. Bölényvadászat.

Már előbb mondtam, mikép óhajításom volt, falumban templomot építeni, nem csak a vallásos szellem, hanem a civilisatio előmozdítása végett is.

E végből kérdést tevék az érseknél, monsignore Hibarionnál, kinek mint orvos szolgáltam s kivel baráti viszonyban álltam, vajjon nem akarna-e nekem egy hítszónokot adni, kit ismertem s ki ép akkor hivatal nélkül volt.

Sok fáradságomba került, mig e kinevezést kieszközöltem.

„San-franciscoi Miguel atya heves, önfejű ember,“ válaszolá nekem a püspök; „lehetlen lesz önnek, vele megélni.“

Állhatatosan megmaradtam kívánságom mellett, s mint-hogy az állhatatosság mindig célhoz vezet, ennélfogva végre kieszközölém, hogy jala-jalai lelkészszé neveztelet.

Miguel atya japáni és maláji eredetű volt. Fiatal, bátor levén, képes volt nekem, nehéz körülmények közt, p. a banditák elleni védelemnél, segélyemre lenni.

Meg kell vallanom, hogy Jala-Jalában tartózkodásom egész ideje alatt soha vele vitályom nem volt.

Ha szemrehányást kellene neki tennem, ugy az csak annyiból áll, hogy híveinek elég szónoklatot nem tartott. Csak egyszer egy évben tartott beszédet s mindig ugyanazt. E szónoklat két osztályból állt. Az elsőt spanyol nyelven tartá és pedig a mi számunkra; a másikat tagal nyelven, az indusok számára.

Ha néha erre nézve megjegyzést tevék, válaszolá nekem.

„Csak hagyjon engem és ne féljen semmitől; nem kell sok szó ahhoz, hogy valakiből jó keresztényt csináljunk.“

Talán igaza volt!

Elutazásom óta a jó pap már halott, összes híveinek sajnálata kísérte őt a sirba.

Mint láthatni, megkezdém a civilisatio művét. Hogy indusaimra azon befolyást gyakorolhassam, melyet szándékoztam, szükséges volt, velük bizonyos pontokat megállapítani, melyek szabadalmaikat biztosíták, miket nekik mint tulajdonos adtam, s továbbá azon kötelességeket, melyeket irányomban teljesíteniök kellett.

Az ur és bérlő közti egyezvényt, mely felett a helység vénei tanácskoztak s melyet egyhanguan jóváhagytak, érdemesnek tartom az említésre.

Láthatni abból, hogy az indusok érdekei az által jobban voltak oltalmazva, mint az enyéim.

„Jala-Jala lakosai kivétel nélkül főnökük, a gubernadorcillo alatt állnak.

„Ezt évenként, mint szokás, a vének s a cabessas de basangay-k választják.

„Egyedül csak ő szolgáltathat igazságot, hahogy a panaszló vagy bepanaszolt felek azt nem kívánják, hogy Jala-Jala ura ítélje el ügyüket.

„A gubernadorcillo viszi a helység igazgatását.

„Örködni kell az alattvalói közti rend feletti, szintugy arról kell gondoskodnia, hogy a Jala-Jala ura és gyaratmosai közt megállapított kötelezettségek hűségesen teljesítenek.

„Minden idegen, ki Jala-Jalában letelepedni akar, bármily valláshoz tartozzék, azonnal ugyanazon jogokat és előnyöket élvezendi, melyeket a többi lakosok élveznek. Azonban közhivatalt nem viselhet, ha a katolikus valláshoz nem tartozik. Ez az egyetlen kivétel, mely a valláskülönbségből származik.

„Csak ünnep- és vasárnapokon vannak a kakasviadatok megengedve, és pedig az isteni tisztelet után; Jala-Jala ura nem kíván azoktól adót.

„Az összes hazardjátékok el vannak tiltva s szigorún megbüntettetnek. Az évnek csak három napján vannak megengedve: a helység védszentjének ünnepén Jala-Jala urának és nejének születés-napjaikon.

„Minden erőteljes férfiú s az összes munkaképes gyer-

mekek kötelesek dolgozni. A dologtalanok szigorúan büntetendők s végső esetben a helységből kitiltandók legyenek.

„A munka teljesen szabad. Minden lakosnak joga van, ön javára dolgozni és szolgálatait bérbe adni. A bérdíj iránt előlegesen békésen kell kiegyezkedni.

„Minden családapa köteles, elégséges nagyságú házat bírni; a ház mellett kis udvart s gondosan körülsövényezett, gyümölcsfákkal, hüvelyes veteménynyel és virágokkal beültetett kertet tartani. Azon hely használatáért, melyet a kert és ház elfoglal, Jala-Jala urának fizet évenként egy tyukot vagy e helyett harmincz centime-t. Ez adót az ur semmi ürügy alatt sem emelheti fel.

„Minden családanya, kinek háza van, joggal bír, minden tetsző darab földet Jala-Jala határában megmunkálni, miután előbb erről birtokosának jelentést tett. Az első három év alatt nem szabad reá adót vetni; a negyedik évben s az erre következőkben azonban minden aratásból tizedet szolgáltat be. E tizedet sem szabad semmi ürügy alatt az urnak fölemelni.

„Minden lakos annyi lovat és bivalt tarthat, mennyire szüksége van; adót ezektől nem fizet.

„Jala-Jala ura kötelezve van, mindazoknak, kiknek szükségök van, földeik művelésére bivalokat s építésre és tüzelésre fát szolgáltatni.

„Minden lakosnak joga van, az erdőkben saját szükségletére fát vágni, a nélkül hogy attól adót fizetne. De

ha kifelé eladja, úgy a kapott öszveg negyedét a birtokosnak köteles átadni.

„A halászat minden parton szabad. Ki állandó halászatot akar állítani, 500 métrenyi térséget nyer. Kivülről senkinek sem szabad e téren halászatot állítani.

„A vadászat Jala-Jala egész területén szabad; de minden lött szarvastól vagy vadkantól negyedét kell az úrnak átadni.

„Az összes fiatal emberek 12—18 évig négy osztályba osztatnak. Mindig egy osztály dolgozik tizennégy napig a lelkésznek, a táplálékon kívül minden egyéb fizetés nélkül.

„A templom az ifju lánykákra van bízva; azt tisztogatniok kell és virágokkal feldíszíteniök.

„A tizenkét éven aluli ifju emberek kötelesek minden kedden és pénteken a birtokos lakásán összegyűlni, a gazdasághoz szükséges rizst tisztogatni.

„E munkáért az országban szokásos fizetést kapják érdem szerint.

E természet gyermekinek nem volt sok phrasisra szükségük; elég volt, nekik jogaikat és kötelességeiket megmagyarázni, hogy azok emlékekben megmaradjanak.

Mintán e kölcsönös határozmányok elfogadva voltak, nagyobb bizalom nyilatkozott indusaim közt s öök könnyebben adák magukat a munkára.

Anna észszel szívvel segélyemre volt. Semmi nehézségtől sem ijedt vissza. Ha eljöttek az ifju lánykák (rizst tisztogatni, oktatta e gyermekeket az erény szeretetére,

melyet ő maga oly hiven gyakorolt. Ruhákat adott nekik — mert ez időben a tiz tizenkét éves lányok még meztelen jártak, mint a vademberek.

San-franciscói Miguel atyának volt feladata az oktatásról a gyarmatban gondoskodni.

Az ifjú emberek megtanultak kissé spanyolul s a világszokásai szerint művelék magukat, mely előttük egészen ismeretlen volt.

Én mindenre felügyeltem. Foglalkodtam a mezei munkákkal s megmutatám a pásztoroknak, kik nyájaimat őrizték, a legjobb legelőket.

Ha a gyarmatosok közt vitályok támadtak, fölléptem mint döntő bíró.

Inkább fordultak hozzám, mint a gubernadorcillohoz. Határozottságommal teljesen meghódítám őket.

Időm egy részét arra fordítám, hogy a rablókat területemről s ennek környékéről elűzhessem.

Gyakran reggel indultam ki s csak este tértem vissza.

Ilyenkor nőmet jónak, szeretetre méltónak és odadónak találám; fogadása kárpótlásul szolgált nekem a napfáradalmaiért.

Este csevegtünk és elbeszéltük egymásnak, mi történt naphosszant, s mit végeztek. Ezek édes, bizalmas órák voltak. Ah! csak nagyon is gyorsan eltűntek azok! Soha sem térnek azok többé vissza!

Ez időtájt gyakorlám az igazságszolgáltatást is.

Házam ajtaja minden indus előtt nyitva állt, kinnek valamit közleni valója volt.

Nőmmel nagy kerek asztalnál ültem s tea-ivás közben meghallgaték minden kérelmet és panaszt.

E kihallgatások alatt mondám ki ítéleteimet.

Testőreim idézék meg a bepanaszoltakat és én megrovám őket az elkövetett vétség miatt, a nélkül hogy nyugalمامat elveszteném.

A szegény Baziliónak igazságtalan megbüntetése, mely előttem lebegett, legnagyobb ovalosságra intett.

Legelőbb a tanukat hallgatám ki; s ezután is csak akkor mondám ki az ítéletet, ha a vádolt így szólt:

„Uram! rendeltetésem volt; úgy kelle cselekednem a mint cselekedtem!”

„Minden vétség büntetést érdemel,” válaszolék ilyenkor. „Válaszsz, a gubernadoreillo, vagy én büntesselek-e meg?”

Ekkor kiszabám a büntelést.

Anna, ki jelen volt, mindig közbeveté magát kérelmével a bűnös javára, soha meghallgattatlan nem hagyám kérését, és vagy teljes bocsánatot adtam, vagy szelidítém a büntetést. Emberileg bántam gyöngeség nélkül s azt eszközlém, hogy Annám szeretve volt, mint megérdemelte.

Testőreimnek kellett a büntetés végrehajtásáról gondoskodniok. Ha vége volt a végrehajtásnak, visszajött az indus a terembe és én neki, bocsánat jeléül, szivart adtam. Ezután intém, hogy jövőben semmi vétséget el ne kövessen. Anna felszólítá őt, hogy tanácsaimnak engedelmesskedjék s ő azon meggyőződéssel távozott el,

hogy vétsége el van feledve. A helyett hogy reám haragudnék, társai előtt megelégedését fejezé ki.

Egyik közölük kemény büntetést kapott ; midőn elbocsáttatott, mondá :

„Mebüntettek, mint egy atya fiát szokta büntetni ; boldog vagyok, hogy vétségem el van feledve, mert most gond nélkül mehetek uram szeme elé.“

A behozott rend és fenyték nagyon segítettek ; ezek által határozott befolyást gyakorlék az indusok szellemére.

Nyugalmam, szilárdságom és igazságszeretetem, oly tulajdonok, melyek nélkül az uralkodás lehetlen, elégségesek voltak a szüzies, romlatlan lelkekre nézve.

De volt valami, mi nekik aggályt okozott ?

Bátor vagyok-e ?

Ezt nem tudták s ez iránt gyakran tettek kérdést.

Nem viselheték el azon gondolatot, hogy oly férfiú uralkodjék rajtuk, ki nem megy rettenthetlenül a veszély elé.

Tettem ugyan már néhány czirkálatokat a banditák ellen, de ezek eredmény nélkül maradtak, s ekként nem volt alkalmam, az indusoknak megmutatni bátorságomat.

Mint hogy tudtam, hogy véleményök rólam csak akkor lesz teljesen megállapodva, ha valamely veszélyes kalandot bátran kiállandok, ennél fogva elhatározám, mindent elkövetni, hogy indusaim közül a legjobbal és legvitézettel egyenlőnek mutathassam magamat, sőt szük-

séges volt, még ezt magát is felülmulnom, ha uralmamot megállapítani akarom.

Végre alkalom nyílt és én alávettem magamat a próbának, melyet vazaljaim tőlem követeltek.

Az indusok minden vadászatok közt a bölény-vadászatot tartják legveszélyesebbnek s testőreim gyakran mondák nekem, hogy inkább állnak fedetlen mellel husz lépésnyire egy karabély öble, mint ugyanoly távolságban egy bölény elé.

„A különbség,“ mondák ők, „az : a karabély golyója csak sebesíthet is, de a bölény szarvdöfése bizonyos halál.“

Használtam a felelmet, melylyel az e nemű vadászat iránt eltelve voltak s egy nap lehető hidegvérűséggel magyaráztam nekik, hogy bölényre akarok vadászni.

Minden ékesszólásukal elővették, hogy e szándékomtól eltérítsenek, igen pittoresk s kevéssé bátorító képekben irták le előttem azon veszélyeket és nehézségeket, melyeknek magamat kiteendem, miután ily hadviseléshez szokva nem vagyok, mert ilynemű harcz valóban élet-halálra viselt háború.

Semmitsem akartam hallani.

Ugy tetszett nekem, hogy ezen jószándékú tanácsok csak törül akarnak nekem szolgálni s igazam volt, midőn gyanítám, hogy azok elfogadása vagy elvetése után kívánják bátorságomat megítélni.

Azzal válaszoltam, hogy parancsot adék a vadászatra.

Nőm előtt gondosan eltitkolám e vállalatot; elutaztam s egy tuczat indus, fegyverekkel ellátva, követett.

A bölényvadászat a hegyekben más mint a síkon.

A síkon csak jó ló kell s nagy ügyesség a hurok kivételére.

De a hegyekben ez másként van; itt több kell hozzá, itt rendkívüli hidegvérűség kívántatik.

Következőleg kell eljárni:

Biztos fegyverrel látja el magát az ember; ezzel úgy áll fel, hogy a bölény, ha a fák közül kijő, a vadászt láthassa.

Mihelyt megpillantja, elkezd egész gyorsasággal futni s összetör szélzúz és ellipor mindent, mi gátlólag útjába áll. Neki rohan a vadásznak, mintha szét akarná szaggatni. De ha néhány lépésre közel jutott, megáll néhány másod perczig s hegyes szarvait fenyegetve terjeszti ki.

Ez időben kell a vadásznak lönie, a golyót az ellenség homlokának közepébe repítenie.

Ha szerencsétlenségre a fegyver el nem sül, vagy ha a vadásznak nyugalma nincs, ha keze reszket és a golyó eltéveszti célját, úgy el van veszve. Csak a gondviselés mentheti meg.

Egy nagy erdő széléhez értünk, melyben bölények létezését gyanítók.

Megállapodánk.

Minthogy fegyveremben bizhattam, nem hiányzott bennem a behidegvérűség sem.

Akarám, hogy a vadászat úgy folytattassék, mintha közönséges indus lennék.

Ekkor azon helyre állítatám magamat, hol teljes valószínűség szerint a bölénynek meg kellett jelenni. Senkinek sem volt szabad mellettem maradnia.

Igy vártam az ellent, kitől kegyelmet nem remélhettem, ha azt elhibázom.

Megvallom, hogy ünnepélyes pillanat volt az, midőn élet és halál közt álltam, midőn minden fegyverem biztosságától s a karnak nyugalmától függött, mely azt tartá.

Midőn mindenki elfoglalta helyét, bement két lándzsás az erdőbe. Ruháik egy részét levetették, hogy veszély esetében a fákra jobban felmászhassanak. Egyedüli fegyverük széles kard volt. Az ebek követék.

Félóránál tovább mely csend uralkodott.

Mindenki leste, vajjon lehet-e valami zajt észrevenni?

Minden csendesen maradt.

A bölény gyakran sokáig várat magára.

Félóra mulva hallók az ebek ugatását s a lándzsások kiáltását. Felzaklaták az állatot.

Nem sokára hallám az ágak és fiatal fák pattogását, melyeket a bölény rettentő iramlással lábai alatt összetört.

Ezen futást több lónak vágatásával lehet összehasonlítani, zajjal, mely egy szörnynek közelgését hirdeti — szeretném mondani, egy hógörgeteg dörgésével.

E pillanatban, megvallom, szokatlan indulat fogott el

s szívem erősebben dobogott. Nem közelgett-e a halál, s talán borzasztó halál?

Rögtön megjelent a bölény.

Ha alkalomra vágytam, az indusoknak bátorságomat és hidegvérűségemet megmutathatni, úgy a pillanat, melyet választottam, igen komoly volt. Ama két drága tulajdonnak valóban nem szabadott hibáznia.

A bölény megállt és ijedt pillanatokot vetett szét. Ekkor orrlyukát a szélnek tartá s szarvait hátára fekteté. Így rohant dühösen reám.

A pillanat elérkezett.

Szemközt álltam a veszéllyel.

A dilemma, mint a dilemmák mind, volt a legtökéletesebb okoskodás: vagy győzök vagy legyőzelem; vagy a bölény esik áldozatul vagy én. Mindketten el voltunk szánva az önvédelemre.

Igen nehéz lenne mindazt elmondanom, mi azon rövid idő alatt bennem megfordult, míg a bölény keresztül-szaladt azon térközön, mely tőle elválasztott.

Bármily gyorsan vert is szívem, most megállt.

Pillanataim az ellen homlokán függtek — egyebet semmitsem láttam.

Az ebek még folyvást ugattak, zsákmányukat némi távolságról követvén; de többé mitsem hallottam és mitsem láttam.

Végre lebocsátá a bölény fejét, megállta és mutatá szarvait. Ekkor nekem iramlott, hogy magát reám vesse.

Tüzet adtam.

Golyóm behatott koponyájába — félig meg voltam mentve.

A bölény egy lépésnyire tőlem esett el. Azt lehetett volna hinni, hogy egy szikladarab szakadt le és nagy terhével zajosan esik le a földre.

Ekkor lábamat két szarva közé tevém s második lövést készülék tenni, midőn egy tompa és tartós bögés jelenté, hogy győzelmem teljes. A bölény végsőt lehelt.

Indusaim elősietének.

Az öröm bámulattá változott át: az voltam számukra, minek látni óhajlottak.

Fegyverem füstjével, mely a bölényt jól találta, minden kételyeik eltűntek. Bátor voltam és egész bizalmukat birtam — kiállottam a próbát.

Áldozatomat ekkor darabokra szedelék, aztán diadalmenethen vivék a faluba. Mint győző magamnak tartám a szarvakat; hat láb hosszúk voltak azok. Később betevém a nantesi muzeumba.

Az indusok, e melléknév-feltalálók, engem e vadászat óta malemit-oulounak neveztek; ezen tagali szavak annyit jelentenek, mint: hideg fő.

A nélkül hogy önszeretetemnek hizelegnék, meg kell vallanom, mikép a próba, melynek indusaim alávetettek, elég komoly volt arra, hogy bennük határozott véleményt keltsen bátorságomról s nekik bizonyságul szolgáljon, hogy egy francia csak oly bátor mint ők.

A későbbi bölényvadászatok megmutaták nekem, hogy azok kevesebb veszélylyel járnak, ha az ember jó fegyverrel és hidegvérűséggel bír.

Egyszer egy hónapban adám át magamat e fölingerlő mulatságnak s nem sokára világos volt előttem, hogy egy pár lépésnyi távolságban egy néhány hüvelyk átmérőjű koponyába golyót repíteni nem oly nehéz.

De azért nem kevesbbé igaz az, hogy az első vadászatok a legveszélyesebbek.

Egyszer engedtem meg egy Ocampo nevű spanyolnak, hogy a vadászon kísérjen.

Ovatosságból két indust rendelék melléje. De midőn őt elhagyám, hogy helyemet elfoglaljam, eszélytelenül elküldé magától e két embert. Nem sokára előtörtetett a bölény az erdéből, s reája rohant. Rásüté mindkét lövetét, és elhibázá. Hallók a lövéseket, s oda sieténk — késő volt. Ocampo nem élt már! A bölény keresztüldöfte őt, testét borzasztó sebek boríták.

Több hasonló szomorú eseményt nem éltem meg.

Ha idegenek részt akartak venni ily vadászatokban, felküldém őket egy fára vagy valamely hegy derekára, honnan a vadászatot nézheték, a nélkül hogy a veszélynek kitéve lennének.

Most eléggé leirtam a hegyek közti bölényvadászatot, s visszatérek gyarmatosítási munkáimra.

Tizedik fejezet.

Jala-Jala fekvése. Gyarmatosítás. Földrengés. Kakasviadalok.

Az ujon épült ház minden kényelmet nyújtott, melyet kívánni lehetett. E mellett jó fejtett kövekből épült s megtámadtatás esetében kis várúll szolgált.

Annak homlokzata a tóra nézett, melynek tiszta és állátzó vize a virágzó partokat mosla. Lakásom és a tó közt száz lépésnyi tér volt.

Az átelleni homlokzat az erdők és hegyekre nézett, melyeket a gazdag és buja növényzet folytonos pompában tartott.

Ablakomból magasztos, nagyszerű látványt élvezénk, melyet a tropikus országok szép a éghajlat közbenközben nyujt.

Sötét éjjelen a hegy hátát rögtön halvány fény világítja meg. Ezen fény lassanként mindig ragyogóbb lesz s az egész hegységre kiterjed, úgy hogy végre nagy tűzhelyhez hasonlít. Nyugodtan és barátságosan törik meg e

költői világ a tó csendes és nyugalmas vizében. Elragadó látvány!

Gyakran a természet estve felé egész megható fényében mutatkozik, s a lelket titkos ijedelemmel tölti el.

Minden a teremtő szent befolyását mutatja.

Csekély távolságban birtoktól egy hegy fekszik, melynek alapja egész le a tóba terjed. Ennek csúcsa egész a felhőig ér. Ezen hegység Jala-Jalának villámhárítóul szolgál, mert elvonja a villámot.

Gyakran nagy fekete felhők, villámmal terhelve, tornyosulnak össze egy ponton. Ugy tetszik, mintha hegyek hegyeket akarnának felborítani. Vihar emelkedik, az ég borzasztóan zeng, az eső szakad, egyik mennykő-csapás a másakra következik, s a sűrű sötétséget cikázó villámok szakítják félbe, melyek nem ritkán nagy sziklatömegeket szakítanak le a csúcstról s borzasztó robajjal szórják a tóba.

Mily imádandó az Isten a maga haragjában!

De nemsokára lecsillapul a természet. Az eső szünni kezd, a felhők eltűnnek, a langyos levegő virágok és fűszeres gyökerek illatait hozza nedves szárnyain, s a természet visszatér szokott nyugalmaiba.

Később egy más jelenetről fogok szólni, mely bizonyos időszakokban fordul elő, s mely annál borzasztóbb, mert tizenkét óráig tart. Ezek a szélrohamok, melyeket a chinai tengereken Eay-Foungnak neveznek.

Az év bizonyos szakáiban előállnak a passzatszelek,

oly tünetény, mely borzasztóbb, mint a mi zivataraink, mert e légváltoztatást földrengés követi.

E borzasztó megrázkodások a vidéken egészen más látványt nyújtanak, mint a városokban.

A városokban elkezd a föld reszketni, mindenütt borzasztó zúgást hallhatni, az épületek ropognak és beomlással fenyegetnek. A lakosok sietve hagyják el házaikat, keresztül futnak az utczákon s ügyekeznek magukat megmenteni. A megriadt gyermekek és nők jajjai összevegyülnek a megdöbönt férfiak kiáltásaival. Mindnyájan térdeiken állnak, ég felé terjesztik összekulcsolt kezeiket. Minden a legnagyobb földrengésben, mindenki fél a haláltól, s a rémület általános.

A vidéken az ellenkező történik; a földrengés sokkal meghatóbb, de sokkal borzasztóbb is.

Jala-Jalában p. a természetet ily jelenet közelgésekor mély, borzadályos csend lepi el.

Még a szellő sem mozdul.

A napot nem borítják el felhők, de az elsötétül s már csak síri világot terjeszt.

A légkör gőzökkel volt terhelve, melyek azt nehézzé és fojtóvá tévék. A föld alól titkos működés zúgása hallatszik fel.

Az állatok nyugodtak és csendesek, s menhelyet keresnek az árvíz elöl, melynek közelgését sejtik.

A föld reszket; rögtön ingani kezd a láb alatt. A fák megmozdulnak, a hegyek megindulnak alapjaikban, s csúcsaik leomlani látszanak.

A tó hullámai elhagyják ágyaikat s zúgva özönlnek el a földeken. Mennydörgésnél is erősb dörgést hallhatni. A föld reng.

Ha e természeti jelenet elmulik, ismét nyugalom váltja fel azt.

A hegyek ismét visszanyerik szilárd alapjokat és meg-ingathatlanul állnak. A víz lassanként visszatér ismét természetes medrébe, az ég kiderül s bámulandó tisztaságban ragyog, s a szél ismét fújni kezd. Az állatok kibújnak rejtekeikből. A föld újra visszanyeri nyugalmát, s a természet a maga megható csendjét.

Nem volt szándékom, az olvasónak unalmas leírásokat nyújtani; csak fogalmat akarék adni azon különböző panorámákról, melyek Jala-Jalában időnként szemeink előtt kifejlődnek.

Most visszatérek szokott életem elbeszéléséhez.

A vadászaton elejték egy bölényt, letevém ez által bátorságom próbáját, s az indusok hódoltak nekem, mert bizalmuk volt irántam.

Főfigyelmemet a mezei munkákra fordítám.

Nem sokára eltűntek az erdőségek, melyek birtokom közelében feküdtek, és hosszú indigo-s rizsföldek támadtak.

A hegyeket benépesítém szarvasmarhákkal, annak tövénél lovak legeltek finom lábakkal és büszke szemekkel.

A bandítákat mindig tovább üztem birtokomtól. Sőt mondhatom, hogy nagy részök ezen csavargó bűnös

életmóddal teljesen felhagyott. Befogadám őket, s jó munkásokat képezék belőlük.

„Ade mint szereztem magamnak ily ujonczokat?”

Az eszköz kissé bizar volt s megérdemli a közlést. Látni fogja ebből az olvasó, mint engedik magukat az indusok egy ember által vezetetni, kiből megbiznak s kit uruknak tekintenek.

Egyedül, csupán fegyverrel kezemben, barangoltam be az erdőket. Rögtön egy bandita mintegy varázscsapásra jött elő egy fa mögül; fejétől talpig fegyverezve volt, és szilárd léptekkel közeledett felém.

„Uram,” mondá ő, egy térdére leereszkedve, „én becsületes emberré akarok lenni, vegyen oltalma alá.”

Ekkor nevét kérdém; „há őt nekem a csendőrség már följelenté, szigorú hangon válaszolék:

„Menj, s ne mutasd magadat soha! Nem bocsáthatok meg neked. Ha még egyszer találkozol velem, kénytelen leszek kötelességemet teljesíteni!”

Ha ismeretlen volt előttem, barátságosan mondám neki:

„Kövess!”

Elvezetém birtokomra.

Ott letétetém vele a fegyvereket. Miután megintém, hogy elhatározásában állhatatos maradjon, kijelölék neki egy helyet a faluban, hol házat kelle építenie. Hogy őt felbátorítsam, adék neki némi előleget, hogy élhessen, míg a rablóból földész válhatik.

A kártya-játékot és kakasviadalokat, mint már mondtam, szenvedélyesen szeretik az indusok.

Hogy őket e gyönyörtől teljesen meg ne foszszam, megengedém nekik a kártyajátékot háromszor egy évben, mint már fölebb mondtam.

Ezen időn kívül ki tetten éretelt, szigorú büntetést kapott.

A kakasviadalok ünnep és vasárnapokon az isteni tisztelet után voltak megengedve.

E célra nyilvános szinköröket építteték.

E szinkörökben s bírák jelenlétében, kiknek ítélete visszavonhatlan volt, a nézők gyakran nagy fogadásokat tettek.

A kakasviadal érdekes látványt nyújt.

A két büszke állat, melyeket a harc napjára külön kiválasztottak, kijönnek hosszú aczél sarkantyúkkal körmeiken a helyszínére.

Tartásuk büszke, járásuk merész és harczias. Fejüket magasan hordják s szárnyaikkal ütnek, melyek tollai mint egy büszke páváéi ragyognak.

Büszke léptekkel haladnak át a szinkörön, ovatosan fölemelgetve lábaikat s egymást haragos pillanatokkal méregetve.

Két öreg fegyverzett lovaghoz lehetne őket hasonlítni, kik az egybegyült udvar előtt készülnek harczra.

Türelmetlenségük élénk, bátorságuk zabolázhatlan.

Rögtön egymásnak rohan a két ellen; egyforma dühvel támadják meg egymást. Hegyes fegyvereik borzasztó

sebeket ütnek, de az elszánt harczosok nem látszanak azok következményeit ismerni.

A vér foly — a bajvivók csak még elkeseredettebbekké lesznek.

Ha az egyik elgyöngül, a győzelem gondolatával élénkíti fel magát; ha hátrál, ez csak azért történik, hogy újabb rohamot intézzon ellenére, kit minden áron legyőzni akar.

Ha végre egyike a sebekkel és vérrel fedett hősöknek megadja magát, vagy elszalad, ekkor legyőzöttek nyilvánítottatik.

Az indusok e harczokat vad örömmel nézik. Figyelmük annyira le van kötve, hogy egy szót sem szólnak; a harczot legcsekélyebb részletekig kísérik.

Majd mindannyian nevetnek szinte komikai gyöngédséggel egy kakast; e gyöngédség annál különösebb, ha meggondoljuk, hogy e gyermekül ápolt állatnak rendeltetése, mindjárt azon első nap elveszni, melyen harczra bocsátják.

Minthogy átlátám, hogy régi banditáimnak meg kell hagynom örömeiket, mely izlésük, szokásaik és erkölcsaiknek inkább megfelel, ennél fogva a vadászatot birtokom egész területén szabadnak nyivánítám. Csak azon föltételt kötém hozzá, hogy nekem minden elejtett szarvas vagy vadkanból a negyedrészt adóul átszolgáltassék.

Ugy hiszem, hogy vadászaim közül, kik azelőtt bünteljes életet vittek, egy sem csalt meg de egyszer sem vadhúsban. Naponként mintegy hét nyolcz szarvas-

negyedét kaptam, s azok áthozói örültek, hogy nekem szolgálhattak.

A templom építése szemmeláthatólag előreladt. A helység népessége naponként szaporodott, s minden oly kitünően ment, mint csak kívánni lehetett.

A szomszédságban levő banditák ugyan sok dolgot adtak; de én szakadatlanul üldöztem őket, mert érdeemben volt, hogy birtokomtól távol tartsam.

Sokszor nagy nyugtalanságot és aggályt okoztak.

Ezen elszánt és bátor férfiak gyakran tömegekben jelentek meg, hogy házamat ostromolják; ilyenkor minden oldalról be voltunk zárva.

Testőreim körém gyűltek s ekkor csatákat vívtunk, melyek mindig a mi javunkra ütöttek ki.

A gondviselésnek bámulatos titkai vannak. Soha egy bandita golyója sem talált. Hetven sebnek nyomait viselem, de mind e sebeket fehér emberek fegyverei ejték rajtam. Hányszor volt egy fegyver öble néhány lépésnyi távolságban reám irányozva — az ön csak ruhámat lyukasztotta át, testemet mindig tiszteletben tartotta.

Egy reggel jelenték nekem, hogy a banditák egy órányira lakomtól összegyűltek s támadásra készülnek.

Miután a kijelölt helyen senkit sem találtam, egész nap bebarangoltam a környéket, azon reményben, hogy a banditákkal találkozom. Minden nyomozásaim sikertelenek voltak.

Rögtön azon gondolatra jöttem, hogy valamely titkos ellenség nekem tört akar vetni, s hogy házamat azalatt

megakarják támadni, míg én egy képzelt veszély elhárításában fáradozom.

Borzadály fogta el egész testemet. Vágtatva nyargaltam vissza, s éjfél táján haza érkeztem.

Aggodalmaim nagyon is alaposak voltak; törbe mentem. Minden cselédeim fegyverezve voltak, és nőm élükön állt.

„Mit csinálsz?“ kérdém őt.

„Öröködöm!“ válaszolá nagy hidegvérűséggel. „Azt mondák nekem, hogy te hamis hirt kaptál, hogy a banditákat nem fogod találni, és hogy távollétedben ide fognak jöni. Erre előkészületeket tettem, s ezért látsz bennünket a védelemre fölfegyverkezve.“

Ezen elszántság, mely többször ismétlődött, mutatá nekem, mennyi erőt és erélyt helyezett Isten a nőbe, ki látszólag oly gyöngéd.

A banditák nem támadtak.

Nem öröködött-e egy angyal házam felett?

Egy évnél tovább voltunk Jala-Jalában, a nélkül hogy egy europait láttunk volna.

Azt lehetett volna hinni, hogy örökre visszavonultunk a polgárisult világtól, s már csak az indusokkal akarunk élni.

Hegyeink oly rossz hirben álltak, hogy senki sem akarta magát azon ezer veszélynek kitenni, melyektől tartania kellett.

Mi tehát egyedül, de egyszersmind igen boldogok voltunk.

Ez volt talán életemnek legszebb része!

Szeretett és szerető nővel éltem; a mű, melyhez fogtam, láthatólag előhaladt, s jólét és boldogság, melynek abból erednie kellett, uralkodott vazaljaim közt, kik naponként bensőbben csatlakoztak hozzám.

Vajjon volt-e tehát okom a város gyönyöreit és ünnepeit sajnálni, hol ez ünnepélyek és gyönyörök hazugság, színeskedés és hamisság, a polgárisult világ e három bűnének árán vásároltatának.

A rémület azonban, melyet a banditák elterjesztettek, nem volt oly nagy, hogy az európaiakat tőlünk egészen távol tartsák. Egy reggel néhány fülig fegyverzett személy érkezett meg, kik elég bolondok voltak, egy bolond meglátogatására merészkedni. (Manillából eltávozott óta nem hívtak engem másképp mint bolondnak.) E társaság élén állt don José Fuentes barátom, ki rendszeren Madridban lakott.

E merész emberek meglepetését, midőn Jala-Jalában békében, csendben és teljes biztonságban találtak, lehetlen leírnom.

Mennyire csodálkoztak, midőn egy egész gyarmatot láttak. Visszatérve a városba oly lelkesedetten beszéltek a mi visszavonulásunkról s azon örömökről, melyek ott kínálkoznak, hogy nem sokára még egyéb látogatásokat is kaptunk. Nem csak barátjaim, hanem idegenek iránt is vendégszeretettel voltam.

Ha dolgaink Manillába utazni kényszerítének, csak-

hamar visszatértünk hegyeink és erdeink közé, mert én csak ott éreztem magamat Annámmal boldognak.

Sok fáradságba került volna, minket csendes magányunkból kiragadni. Azonban egy igen egyszerű körülmény készítetett, menhelyünket pillanatra elhagyni.

Hallám tudniillik, hogy egy barátom, ki összekelésünk-nél tanúul szolgált, veszélyesen beteg. Ez don Simon Fernandez, oidor a királyi udvarnál volt.

Mire az ünnepélyek és zajos multságok nem voltak képesek, rá vőn arra a barátság.

Ezen szomorú tudósítás megszilárdítá bennem a határozatot, Manillába menni s a beteget gyógyítani, mire családja felszólított. Minthogy látvöllétem sokára nyulhatott, bepogyszólám holmimet, s kétszeresen szomorúan utaztunk el: elhagyók Jala-Jalát, még pedig ily okból.

Megérkezhvén, hallám, hogy barátom Manillából Boula-canba, ama várostól éjszakra fekvő tartományba vitetett. Remélék, hogy a vidéki levegő elő fogja mozdítani kigyógyulását.

Annát nővéreinél hagyván don Simonhoz utaztam, kit már teljes épülőben találtam. Jelenlétem majdnem felesleges és utam eredménytelen lett volna, hahogy egy jeles barát keze nem szoritotta volna az enyémet, és ha úgy nem akartam volna őt elhagyni, hogy teljes felgyógyulása iránt meggyőződve legyek.

Tizenegyedik fejezet.

Utazás a tinguanokhoz.

Elhatározám, időmet éjszak felé teendő utra használni, s Illicos és Pangasinan tartományokat meglátogatni.

Tervem volt, ha lehetséges, kirándulást tenni a tinguanak és igorrotok köze, vad népségek ezek, melyekről sokat beszéltek, a nélkül hogy ismernék. Most magam akarám azokat tanulmányozni.

Ovakodtam, ez eszmét valakivel közleni. Mily névvel tiszteltek volna még csak ekkor meg!

Miután megtevétem előkészületeimet, hű hadnagyommal, Alilával elutaztam, ki engem soha sem hagyott el, s kit méltán czimeztek Mabouti-Tajo melléknévvel.

Kitünő lovakon nyargaltunk, melyek gazella-könnyűséggel Viganba vittek, a déli Illicos tartomány főhelyére, hol ezeket hátrahagytuk.

Ekkor kalauzt vevénk magunk mellé, ki bennünket nyugatra egy kis folyóhoz vezetett, melyet Abrának (nyílás) neveztek.

Ezen folyó az egyetlen bejárat, melyen a tinguiánok közé juthatni. Magas bazalthegek között foly az s medrét nagy szikladarabok fedik, melyek a hegyekről leomlottak. Lehetlen annak partjaira felmászni.

Hogy a tinguiánokhoz jussunk, könnyű naszádhoz kelle folyamodnunk, melyen a mély helyeken áthaladhattunk.

Kalauzom és hadnagyom csakhamar csináltak bambusból ily járművet. Midőn készen volt a talp, reá szálltam Alilával; kalauzunk vonakodott bennünket elkísérni.

Mondhatlan fáradsalmak és szenvedések után, miután huszszornál többször gázoltunk a vízben, a csolnakot magunk után vontatva, végre áthaladtunk a hegyek első során, s egy kis síkon meglátók az első tinguián falút.

Itt kiszálltunk a szárazra, utunkat a házak felé vevén, melyeket a távolból láttunk.

Megvallom, hogy valóban úgy cselekedtem mint egy bolond, midőn oly nép közé merészkedtem, melynek még nyelvét sem ismertem; de biztam jó csillagomban. Azonfelül több tárgyakat vittem magammal, melyeket a viskók lakóinak akartam ajándékozni, azon reményben, hogy oly embereket találándok, kik a tagal nyelvet beszélnek.

Nem törődve azzal, mi történhetik, mentem odább.

Rövid idő múlva elértünk az első viskókhöz. Ennek lakói nem épen udvariasan fogadtak. Megriadtak, midőn közeledni láttak, s szekerczékkel és lándzsákkal fegyverkezve vonultak elénk. Megálltunk és várakoztunk. El-

határozám, hogy tagmozdulatokkal beszélek velük, és a nyakkölköt és üveggyöngyöket megmutatom nekik megértendő velük, hogy mint barátok jöttünk. Tanácskoztak egymás közt, s miután ez megtörtént, jelt adának hogy kövessük őket.

Engedelmeskedénk.

Egy vén főnökhez vezettek.

Öröme ajándékaink felett megnyugtatta őt; megfoghatóva tevé nekünk, hogy semmitől se tartsunk, s hogy ő bennünket magas pártfogása alá vesz.

Ezen fogadás bizonyossá tön, hogy e vadak, kik oly kegyetlenek voltak ellenségeik iránt, velünk mint barátjaikkal bántak.

Figyelmesen vizsgálgatam a férfiakat, az asszonyokat és gyermekeket, kik minket körülvettek: ők ép annyira látszának elbámulva lenni, mint mi voltunk.

Mennyire csodálkoztam, midőn valóban szép alkatú férfiakat láttam, sima hajakkal, rendes arczvonásokkal és sással. A nők szépek voltak és valóban kecsesek.

Vajjon igazán vadak közt voltam-e?

Sokkal inkább hihetém vala, hogy déli Franciaország lakói közt vagyok, ha ezek ruházata és nyelvével bírnának.

A férfiak egész öltözete egy övből s a turban egy neméből állt, mely fügefa hajából készült.

Mindíg hosszú lándzsával, kis szekerczével és pajzsossal vannak felfegyverezve.

A nők is övet viseltek, de azonfelül kötényt, mely

térdig ért. Fejök gyöngyök, korallok és aranygolyócskakkal volt ékítve, melyeket hajukba fontak. Kezüik felső része kékre volt festve, kezizületüket szövött karkötő diszíté, melyről üveggyöngyök csügtek le. Ezen karkötő könyökig ért, úgy hogy fél ruhaujjnak tetszett.

Erről következő nevezetességeket hallottam :

Ezen szövött karkötők szorosán összefűzik a kart; csak fiatal korukban viselik a nők, ekkor meggátolják a hús kifejlődését a kéz és izülete előnyére, melyek roppant vastagok és nagyok. Ez a tinguianoknál a szépség jele, mint a kis láb a chinajaknál és a karcsú derék az európai nőknél.

Ünnepnapokon a sors kedvezésében részesült férfiak és nők kis, szorosán álló mellényt hordanak gyapotkelméből; szintúgy a vállszalag egy nemét, melynek tetszészerint turban, öv vagy valódi vállszalag alakot adhatni, megerősítvén azt a vállon s az ellenkező kar alatt összekötvén.

Az özvegyek az idő alatt, míg férjeiket gyászolják, nagy fehér fátyolt hordanak, mely őket fejtől talpig betakarja.

E kelméket maguk szövik, és pedig első, eredeti módon. Egy karóhoz vagy fához erősítnek tudniillik bizonyos számú szálakat, s azok másik végét testükhöz. Ekkor körülforognak, felgombolygatják a fonalakat övükre, kar-távolságra közeledvén a fához, melyhez a fonalak kötvék, s egy kis vetélő s egy fésű bevégzik a mesterséget.

A mint a készülő szövet meghosszabbodik, akként távoznak ismét a fától, ellenkező irányban forogva, hogy övükről a szükséges fonalakat legombolyítsák.

A gyártás e neme és módja mellett csak egy láb széles kelméket képesek készíteni.

Elbámultam, e néptől látván magamat körülvéve, mely valóban nem rettentő.

Semmi egyéb nem volt reám nézve kellemetlen, mint azon szag, melyet maguk körül terjesztenek, s melyet még nagy távolságból is megérezhetni. De férfiak és nők mind igen tiszták, naponként kétszer megfürdenek. E kellemetlen büzt övük és turbanjoknak tulajdonítom, melyet csak akkor tesznek le, ha darabokra szakad.

A főnök barátságos fogadása az összes lakosok jóakarátát biztosítja nekünk. A kínált barátságot félelem nélkül fogadám.

Ez volt az egyedüli mód, uj gazdáim erkölceit és szokásait kitanulni.

Azon földhuzam, melyen a tinguianok laknak, az északi szélesség 17. és a nyugati hosszúság 27. foka alatt fekszik. Tizenhét helységre van osztva.

Minden családnak két laka van, egy nappalra, más éjjelre.

A nappali lakás bambus és szalmából készült kis viskó, az indus viskók módjára építve.

Az éjjeli lakás kisebb, s magas karókon vagy fák csúcsain hatvan egész nyolczvan lábnyira a föld felett függ.

E magasság bámulatra ragadott; de felfoghatónak

találám ez elővigyázatot, midőn hallám, mikép a tinguianok éjjelre viskóikba menekülnek, hogy magukat a guianok, *) halálos ellenségeik éji támadásai ellen biztossítsák, s a fák csúcsáról szórt kövekkel védelmezhesék.

A falú közepén egy fészker van, melyet ünnepélyes gyülekezetekre és nyilvános szertartásokra használnak.

Már két napig voltam Palan faluban, (így nevezék a helyet, melyben tartózkodtam), midőn a főnökök a kis Lagangilan y Madalag helységből, mely nyugatra legtávolabb fekszik, üzenetet kaptak. Értesíték a főnököket, hogy ama helység lakói harcztot állottak ki, melyben győztesek voltak.

E hirre Palan lakói hangos öröm-kiáltásokra fakadtak, mely valódi zajongássá fajult, midőn hallák, hogy a langangilan y madalagi győzelem emlékére ünnep fog tartatni.

A főnökök bizonyos számú harcosokat, néhány nőt és több gyermeket kiválasztottak, s utra készültek.

Az alkalom sokkal szebb vala, mint hogy azt ne használtam volna; gazdáimtól engedelmet kértem, hogy őket elkísérhessem. Beleegyeztek, s ugyanazon éjjel, számra harminczan, elindultunk.

*) Egy vad, kegyetlen és vérszomjas faj, mely mélyen benn a hegyek közt lakik, a tinguianok legelkeseredettebb ellensége. Szint-ugy félniök kell az igorrotoktól is, kik szomszédságukban laknak, de kevesebb vadak. Később alkalmam lesz, e népekről is szólni.

A férfiak fegyvereiket vivék, melyek aligua nevű szekerczéből, hegyes bambuslándzsából és pajzsból állottak. A nők legszebb ékeiket tevék fel.

A vadak szokása szerint egyik a másik után haladt.

Több falukon mentünk keresztül, melyek lakói velünk mentek az ünnepélyre. Miután hegyeken erdőkön keresztül és zuhatagok mellett elhaladtunk, napkeltekor beértünk Laganguilan y Madalagba.

Az egész helység ünnepi felindulásban volt.

Minden oldalról hangzának a tamtam és conge hangjai. Ezen a chinaiak modora szerint, készült hangszerek valódi pokoli lármát csináltak.

Tizenegy óra táján az egész népesség a nagy fészkerhez indult. Mindnyájan leültek a földre. Minden helység, élén főnökével, elfoglalta helyét, mely előre ki volt jelölve.

Egy körben, melyet e harczosok vezérei képeztek, volt egy nagy edény a czukornád nedvéből készült itallal, s négy borzasztó guian fő: ezek voltak a diadal jelei.

Az összes jelenlevők elfoglalván helyeiket, egy laganguilan y madałagi harczos megragadta az egyik főt üstökénél, s átadta a helység főnökének, ez megmutatá azt alattvalóinak, mi mellett hosszú beszédet tartának, melyben a győzők dicséretét hirdetéek.

E beszéd után a harczos visszavevé a főt, összevagdala azt szekerczével, s kivevé velejét.

Ezen kellemetlen működés alatt egy más harczos vette a másik főt s oda nyujtotta azt a főnököknek. Ugyanoly

beszédet tartottak. Ezután széttöré a harczos a koponyát s szintén kivevé velejét.

Ilykép bántak minden ellenséges fővel.

Ekkor előálltak az ifjú lányok s beapríták a velőt a forró czukornád- nedvbe, mely az edényekben létezett. Megkavarák az egészet, s az edényeket a főnök elé vi-
vék. Ezek kis facsészéket töltének meg azzal, s valódi lel-
kesedéssel itták ki a folyadékot.

Ezen bozasztó, előttem uj látvány kellemetlen, kínos hatást tett reám.

Miután a főnökök ittak, ittak utánuk a harczosok is. Vad énekek közt tölté meg mindegyik a maga csészéjét, melyet kéjesen kiszörpölt.

Ezen győzelmi áldozatban volt valami pokoli.

Körben ültünk s az edények körüljártak. Láttam, hogy undorító próbára fogunk létezni.

Fájdalom nem sokáig kelle várjunk. A harczosok megálltak előttünk s felém nyujták a borzasztó kelyhet a basival, mint ők a forró czukornád nedvet nevezték.

Mindnyájan rám fordíták pillanataikat. A felhívás semmi menekvést sem engedett; ha visszautasítom, talán halálnak teszem ki magamat.

Bennem oly harcz támadott, melyet le nem irhátok.

Inkább szegeztem volna ki mellemet öt lépésnyire egy karabélynak, vagy álltam volna szemközt egy bölénynyel, midőn az az erdőből kibukkan.

Ezen borzasztó pillanatot soha sem feledem. Vérem fagyott meg a borzadálytól és undortól.

De összeszedém magamat, és semmi sem árulá el benső felindultságomat. Utánzám a vadak példáját, a vadászpoharat bemártva az italba, ajkaimhoz vivém. Ezután átadtam azt a szerencsétlen Alilának, ki e pokoli ital elől nem térhetett ki.

Az áldozatnak vége volt.

Az ivás elmúlt, de az énekek folyvást tartottak.

A basi egy nagyon részegítő ital s mindnyájan, kik abból mohón ittak, vad énekekkel kísérik a tamtam hangjait. Ez idő alatt a harcosok a koponyákat kis darabokra törék. E darabokat később barátjaiknak ajándékkul küldék el.

Végre a főnökök az ünnepeket befejezettnek nyilváníták.

Ekkor elkezdődött a táncz. A vadak két sorban álltak fel, bögték és sivítottak mint dühös örültek, s elkezdének ugrándozni, egymás vállaira tevén kezüket és helyeiket változtatván.

E táncz egész nap tartott. Midőn beállt az éj, a helység lakosai visszavonultak légi lakaikba. Mindegyik elvitt magával néhány vendéget s minden rendén volt.

Midőn Európában puha tollas ágyban fekszünk, természetesen el kell bámulnunk e különös fekhelyen, melyet a vad hegyi népek maguknak választottak.

Hányszor gondoltam e családokra, melyek a hegyek csúcsain, huszonöt lábnyira a föld felett alusznak. S mégis tudom, hogy ők ezen minden szélnek kitett fészekben ép oly nyugalmasan alusznak, mint én ezen gondosan elzárt,

csendes kamrában. Vajjon nem hasonlítanak-e madarakhoz, melyek a fák ágain nyugszanak? Nem anyjok-e a természet, mely minden általa előhozott teremtménynek oly csodálatos őrzője? S vajjon nem a legjobb atya, az örök jószágos ur szemei előtt zárják-e be pilláikat?

Az én hű Alilám és én, mi visszavonultunk egyik alacsony viskóba, hogy abban az éjet töltsük, oly szokás, melyet a tinguianok közt tartózkodásunk alatt folyvást követtünk.

Nagyobb biztosság végett egyikünk mindig őrködött a másik felett; egyszerre mindketten soha sem aludtunk. Eszélyeseknek kell lennünk, a nélkül hogy félelmet éreznénk.

Első éjjel rajtam volt a sor aludni. De a nap élményeinek borzasztó hatása annyira fölingerlett, hogy legcsekélyebb hajlamot sem érzék az alvásra.

Hadnagyomnak javaslatot tettem, hogy helyemet elfoglalja. De a szegény ördög csak oly állapotban volt mint én: a guianok fejei szeme előtt tánczoltak. Ezen véres, borzasztóan összevagdalt és szaggatott fejeket folyvást maga előtt látta. Aztán ismét előtte lebegett a velővel telt ital, melyet oly elszántan ivott ki — a győzelmes faluban tett látogatás nagy szenvedéseket okozott neki.

„Uram!” mondá vigasztalhatlan arcczal, „miért jöttünk ez ördögök közé? Ah! jobban cselekvénk vala, ha szép Jala-Jalánkban maradunk!”

Talán igaza volt; de kivánságom, rendkívüli dolgo-

kat látni, oly bátorságot és akaratot kölcsönzött nekem, melyet ő nem osztott.

„Az embernek mindent kell ismernie, mit ismerni lehetséges,“ válaszolám én. „Mint hogy nem alhatunk s e pillanatban itt űrak vagyunk, éji háznézést akarunk tartani, talán oly dolgokra akadunk, melyeket még nem ismerünk. Gyujts tüzet, s kövess.“

A szegény hadnagy hallgatag engedelmeskedett. Két bambuszfát egymáshoz dörzsölt, munka közben így hallám őt morogni:

„Mily átkozott gondolata van ismét uramnak? Mit fogunk e szerencsétlen viskóban csinálni? Ha Tic balan-t *) vagy Assuan-t **) nem, úgy semmitsem látunk.

Az indus ily szemlélődései közben meggyult a tűz. Mézgagyantával itatott gyapot-kanóczot tarték bele, melyet utazásaim alatt mindig magammal vittem, és elkezdém a házvizsgálatot.

Átmotozám a kunyhó egész belsejét, de semmitsem találtam, még a Tic balant vagy Assuant sem, mint hadnagyom hívé.

Már eredménytelennek tartám házkutatásomat, midőn rögtön azon gondolatra jöttem, leszállni a viskó földszinti részébe. Mi t. i. emeleten voltunk. Minden kunyhó nyocz tiz lábnyira van a föld felett építve, s a bambuskarókkal körülfoglalt alsó rész letét- helyül szolgál.

*) Gonosz szellem.

**) A rossz tettek istensége.

Tehát leszálltam.

Ha valaki engem, a fehér europait, a másik félgömb gyermekét, égő kanócczal éjjel egy tinguian kunyhót átmotozni látott volna, valóban elbámulandó merészségemen.

De a nélkül hogy vállalatom különösségére gondolnék, folytatám utamat. Követtem rendeltetésemet, mint az indusok mondják.

Alig léptem le a földszintre, midőn a bambuskarókkal körülvett négyszögű téren egy nemét a csapóajtóknak fedezém fel. Megelégedve álltam meg. Alila bámulva nézett reám. Fölemelém a csapóajtót. Ekkor meglehetősen mély kutat láték. Levilágíték kanócczommal, de nem vehetém ki fenekét. E helyett négy öt lábnyi mélységben nyílásokat különbözteték meg, melyeket bemeneteknek tartottam földalatti helyiségekbe.

Mit fogok azokban fölfedezni? Vajjon ugy mint Gil Blas behassak-e egy banditanépnél a föld gyomrába? Vagy talán ugy mint az ezeregy éjszakában néhány szép lányt találándnék-e, kiket a rossz szellem bebörtönözött?

Mennél többet fedezendek fel, annál nagyobb lesz örömem.

„Itt valami szokatlan van,“ mondám hadnagyomnak. „Gyújts meg egy második kanócczot, le fogok szállni a kútba.“

Midőn hü Alilám e szavakat hallá, megdöbbenve pattant vissza.

„Uram!“ monda aggódva, „tehát nincs ön megel-

gedve azzal, mit e földön lát — még azt is tudni akarja, mi van benne.“

„E naiv megjegyzésre nevetnem kellett.“

Folytatá :

„Magamat akar itt hagyni? Ha már a guian szelleme, kinek velejéből ittam, eljön értem — mi lesz akkor belőlem? Ön nem lesz mellettem, hogy engem védelmezzen!“

Hadnagyom nem félt husz banditától sem, halálig védendette magát ellenük; de a gondolat azon guian szellemére, kinek velejéből ivott, annyira megrettenté őt, hogy egész testében reszketett. Vajjon nem jöhetett-e el e szellem, velejét visszakövetelni.

Még jajgatott, midőn háfamát a kút egyik oldalának vetve, a másiknak terdeimet feszítve leszálltam.

Midőn két három rőfnyire a mélységbe leereszkedtem, porladékot érzék magamra lehullni. Föltekinték: Alila követett. A szegény ficzko nem akart visszamaradni.

„Derék!“ mondám. „Bánt a kíváncsiság? A jutalom nem marad el. Pompás dolgokat fogunk látni.“

E szavak után folytatám utamat a földbe.

Mintegy rőfnyi mélységbe leereszkedvén, azon nyiláshoz értünk, melyet felülről láttunk. Megállapodtam: kanóczomat kinyujtva, egy nemét a fülkének láttam, s annak hátuljában egy tinguian ülő testét; fekete és összeszáradt volt, teljesen mumia alakjában.

Semmitsem szóltam, hanem bevártam hadnagyomat,

kinek meglepetésén gyönyörködni akartam. Midőn melletttem volt, mondám neki:

„Nézz oda!”

Megdöbbenve mereszté szemét a fülkébe.

„Uram!” hebegé végre, „kérem, keljünk ki ez elátkozott lyukból! Vezessen ön engem harcza e falu tinguianjai ellen, arra kész vagyok — de ne maradjunk tovább a holtaknál. Mit tehetünk fegyvereikkel, ha rögtön megjelennek s kérdezik tőlünk, hogy miért jöttünk!”

„Nyugodjál meg,” válaszolék; „mi nem megyünk tovább.”

Világos volt előttem, hogy e kút sirbolt s hogy annak mélyében még több megőrzött halott van.

Tiszteletben tartván a holtak menhelyét, kikeltem a kútból, Alila nagy meglegedésére.

Miután mindent ismét rendbe hoztunk, felmentünk a kunyhó emeletére s lefeküdtünk. Hadnagyom nem birt álmra gondolni sem, a mumia és a basi ébren tarták őt.

Más nap viradatkor leszálltak vendégeink légváraikból s mi elhagyók fekhelyünket, hogy elutazásra készüljünk.

Eleget tartózkodtam Laganguilan y Madalagban s vágytam Monabót, Laganguilanhoz közel eső falut látni. Csatlakoztam a monabói emberekhez, kik a „velőünnepélyhez” (e nevet adtam az ünnepnek) jöttek volt s velük elutaztam.

A csapatban volt egy ember, ki egy ideig a tagalok

közl élt; értett valamit a nyelvökből, melyet én tökéletesen bírtam.

Ezen szerencsés véletlent használva, az egész úton csevegtem e vad emberrel. Honfiainak szokásai és erkölcsi után tudakozódtam.

Egy körülmény volt előttem mindenek felett fontos. Nem ismerém t. i. e nép vallását, melyet tanulmányozni oly nagy érdekekkel bír. Ekkorig se templomot se olyasmit nem láttam, mi bálványhoz hasonlítna. Nem tudtam, mily istenük van.

Kalauzom fecsegő ember volt mint akármely indus s készségesen adott felvilágosítást.

„A tinguianok,“ mondá, „egyáltalán nem tisztelik a csillagokat; sem a napot vagy holdat sem a csillagokat nem imádják. Hisznek a lélek tovább fenmaradásában s állítják, mikép az elválik a testtől s a halál után a családban marad.

Mint látszik, ép vallás és jó philosophia elemeivel bírnak. Kevevé sajnálja az ember az életet, ha meggondoljuk, hogy azoknál valamit visszahagyunk, kiktől el kell válnunk. Mi azon istent illeti, kit imádnak, ennek alakját a körülmények szerint megváltoztatják. Ennek okai következők.

Ha egy tinguian főnök, országában egy különös alakú sziklát vagy fatörzset fedez fel, az az: ha ez úgy néz ki, mint egy kutya, tehén vagy bival, közli ezt az egész falu népével. Ekkor úgy tekintik e sziklát vagy fatörzset

mint istent, az az : mint oly lényt, mely magasabb rangú az embernél.

A falu összes lakosai kimennek a jelölt helyre s élelem szereket és élő sertéseket visznek magukkal.

Ekkor az új isten fölé szalmatetőt csinálnak, hogy őt befedjék, és áldozatot hoznak neki. Ez áldozat abból áll, hogy a sertéseket megsütik, hangszereiken játszanak s addig tánczolnak, míg készleteiket fölemésztették. Ekkor felgyújtják a szalmatetőt s az isten el van feledve, míg a főnök egy mást nem fedez fel s új ünnepet nem rendez.

Erkölcseikről következőket mondhatok :

A tinguiannak rendszeren egy törvényes neje s több ágyasa van ; de a törvényes nő maga lakik férje házában, az ágyasok mindegyike külön viskóval bír.

A házasság egyesség a két házasság családjai közt. Lakodalom napján férj és nő elhozzák hozományukat in natura. Ezen hozomány porcellán edények, üveggyöngyök, korallok s közben kevés aranyporból is áll.

A házasfelek e tárgyaktól mitsem tartanak meg, hanem az egész hozományt kiosztják a rokonok közt.

„E szokás,“ jegyzé meg kalauzom, „azért lön behozva, hogy az elválást lehelletnitsék, mely csak akkor történhetik meg, ha az, ki azt kívánja, a hozott tárgyakat sérületlen visszaadja.“

A vad emberek számára ez igen kitűnő mód ; e tekintetben úgy cselekszenek mint a civilisált emberek. A rokonok kénytelenek mindent elkövetni, hogy a válást meggátolják, mert különben minden kapott ajándékot

vissza kell adniok, s ha a házasfelek valamelyike ezt állhatatosan kíváná, úgy azt egyetlen egy tárgy eltünése által meggátolnák, habár az nem egyéb is mint egy korall vagy edény. Gondolhatni, hogy ez okos rendszabály nélkül egy férj gyakran elválnék ágyasaitól.

Utítársam mindenről adott felvilágosítást, mit tudni akartam.

„A kormány,“ folytatá, „valóban atyai. Nálunk a kor uralkodik.“

Mint Lacedämonban, gondolám; itt a kort tisztelik.

A törvényeket hagyományok őrzik meg, a tinguiannoknak nincs fogalmuk az írásról.

Bizonyos esetekben halálos büntetéseket szabnak. Ha ki van mondva a végzeteljes ítélet, el kell az elítélt tinguiannak szöknie, ha hogy annak végrehajtását ki akarja kerülni; erdőkben és hegyek közt kell élnie, mert a vének kimondák az ítéletet s minden lakos köteles azt végrehajtani. A társaság két osztályra oszlik, úgy mint a tagaloknál: nemesség és népre.

Minden birtokos a nemességhez tartozik, s hogy magát mint birtokost igazolja, csak bizonyos számú porcellán edényeket kell felmutatnia. Ez edények képezik a tinguiannok egész gazdagságát.

Még mialatt az ország szokásairól beszéltünk, érkezünk meg Monabóba.

Kalauzom majd az egész uton beszélt.

Egy nagy tűz lángja, mely a viskó alatt égett, felkölté figyelmemet.

A tűz körül több személy ült, kik mint farkasok ordítottak.

„Ah!“ mondá kalauzom, „ott temetés van. Még semmitsem szóltam önnek a temetési szertartásokról. Most megláthatja azokat. Még holnap is lesz reá idő! Ön el van fáradva; bevezetem önt egy nappali kunyhóba és ott, a nélkül hogy a tinguanok veszélyeitől tartana, kinyughatik, mert a temetés mindenkit éjjel virasztani kötelez.“

Helyeslém a javaslatot s elfoglalom egy tinguan viskóját.

Az első örködési óra kezdődött s szegény Alilám, ki kissé megnyugodott, mély álomba merült. Nem sokára én is követém példáját s csak világos nappal ébredtünk fel.

Alig fejezők be reggelinket, mely burgonyából és füstölt szarvashúsból állt, midőn kalauzom eljött, engem elkísérni azon helyre, hol a gyász ünnepély végbemennendő volt.

Követém őt.

Néhány lépésre a menettől, elfoglalók helyeinket.

Ekkor különös látvány nyílt előttem. Viskója közepén letevék a holtat a zsámoly egy nemére. Alatta és mellette nagy serpenyők álltak izzó szénnel. Kis távolságra harmincz személyből álló kör ült. Mintegy tiz nő hasonlóan kört képezett, melyben az özvegy volt, kit a hosszú fehér fátyolról lehetne megismerni, mely őt fejtől talpig befődte.

Minden nő gyapotot tartott kezében, melylyel felszá-

rítá a nedvességet, mit a tűz a hullából kihajtott. A hulla egy csendes tűz felett aszalódott.

Időnként felállt egy-egy tinguian s halkan és ünneplésesen beszédet tartott, mely az örömkialtás egy nemével végződött, mibe minden jelenlevőnek hangja belevegült.

Ekkor mindnyájan felálltak, nagy füstölt hús darabokat ettek és basi-t ittak. Ezután tánczot jártak, mely alatt a szónok vég szavait ismétlék.

Én e látványt mintegy félóráig türtem el — eltürtem, ez a helyes szó —; de nem volt többé elég elszántságom, tovább a viskóban maradni. A bűz, mely a hullából szétterjengett, kiállhatatlan volt. Kimentem a szabad levegőre; kalauzom kövelett. Kértem őt, közölje velem, mi történt a boldogult betegségének kezdetétől fogva.

„Szivesen!” válaszola.

Boldog voltam, hogy a szabad léget szíhatom, s érdekel hallgatám a következő előadást.

„Dalaylapo két napig szenvedő állapotban volt. Második nap estve többé nem élt. Ezt látván, föltevék egy padra, melyen ön előbb látta. Most előhozták az összes élelmi készleteket, melyekkel birt, hogy azokat megvendégeljék, kik neki az utolsó tiszteletet megadni akarák. Mindegyik dicsérő beszédet tartott felette, legközelebbi rokonai és barátjai legelőbb szóltak. Tetemét körülvették tüzzel, hogy kiszárítsák. Midőn az ételek felémésztvék, elhagyják őt barátjai, s csak özvegye és rokonai maradnak mellette, míg teste kellően kiaszalva

nincs. Tizennégy nap mulva végre leszálnak egy mély lyukba, mely a ház alatt létezik; ott a kiszáradt testet egy fülkébe állítják, mely alatt más fülkék léteznek, mikben a már korábban elhalt rokonok hullái állnak. Ezután mindennek vége van!”

Ezen lyuk, gondolám, hasonlít ahoz, melyet mult éjjel Laganguilanban láttam.

Az adott felvilágosítással teljesen megelégedtem, s nem volt többé kedvem, a szertartásnál tovább is jelen lenni.

Minthogy egy nagy fa árnyékában jól érzém magamat, elhatározám, kalauzom szívességét kimeríteni, s rögtön más irányt adva a beszélgetésnek, kérdést tevék, hogy hajtják be a költségeket a háborúkra, melyeket a guianokkal viselnek.

A nélkül hogy sokáig váratott volna, válaszolá:

„A guianok ugyanoly fegyvereket hordanak mint mi. Ők nem erősbek, nem ügyesebbek és nem erőteljesebbek.

„Két módunk van, őket leküzdeni. Néha nagy csatákat vívunk világos nappal s ellenségeinkkel a napfénynél állunk szemközt; de gyakran az éj homályában is közeledünk csendesen lakáikhoz. Aztán meglepünk néhányat, levágjuk fejeiket s elviszszük magunkkal, hogy ünnepet üljünk, mint ön látta.

E szó „ünnep“ emlékeztetett azon véres orgiára, melyen jelen voltam s főleg annak azon részére, melyet

magam ízleltem. Érzém, hogy felváltva pirulok és halványodom.

Az indus nem vevé észre s folytatá :

„Nagy harczoknál a falu összes férfiai kénytelenül fegyvert fogni s az ellenséges falu ellen vonulni. A ellenséges seregek többnyire erdők közepett csapnak össze.

„Mihelyt megpillantják egymást, minden oldalról kiabálás és visítás tör ki. Mindegyik ellenére rohan.“

„Ez első összecsapástól függ a győzelem, mert egyik a seregeknek mindig megfélemlik s futásnak ered; másik követi s legyilkolja mindazt, kit utol érhet E mellett mindig levágják a fejeket, hogy azokat haza hozzassák. *)

Ez kegyetlen harcz, melynek borzasztó következményei lehetnek, így gondolko-dom.

Indusom megerősített e gondolatban, hozzá tevén :

„A győzők általában mindig azok, kik legjobban elrejtőznek, elleneiket meglepik s kiabálás közt rögtönreájok rohanni bírnak.“

Kalauzom hallgatott. A harcz többé nem keltett érdeket. Midőn látá, hogy többé nem kérdezem, elhagyott.

Visszamentem a viskóba Alilához, ki Monadóban rendkívül unatkozott.

Most már tökéletesen ismertem a tinguiánokat. Azon

*) E kegyetlen fejlevágási szokás után nevezték el a spanyol vadakat corta cabesas-oknak, fejlevágóknak.

felül azt hívém észrevehetni, hogy hosszas tartózkodásom gyanut ébreszt. A „velőünnep“ gondolata elhatároztatá velem, hogy tovább utazzam.

Elmentem bucsut venni a vénektől.

Szerencsétlenségemre nem volt semmim, mit nekik ajándékozhattam volna; de megígértem, hogy legközelebb ajándékokat hozok nekik, ha a keresztényektől visszatérek. Ezután elhagytam őket.

Hadnagyomnak nagy volt öröme, midőn utra keltünk.

Nem akartam ugyanazon úton visszatérni, melyen jöttem s azért jobban nyugatnak tartám magamat, a hegyeken keresztül vevém utamat, a nap kalauzolására bizván magamat.

A hegyeket, melyeken átkeltünk, gyönyörű erdők borították. Időnként pompás völgyeket láttunk lábaink alatt. A növényzet azokon oly magas és sűrű volt, hogy csak bajjal törhettünk magunknak utat.

Hadnagyom a nélkül hogy utunkat félbeszakítanók, megölt néha egy egy vadat, mely nekünk táplálékul szolgált. Sokkal jobban elmerültem a bámulatos táj nézésébe, sokkal nagyobb tisztelője voltam a szűzies gazdag természetnek, mely előttünk elterjedt, mint hogy vadászatra gondolhatnék.

Hű Alilám nem volt oly lelkesedett; de annál eszélyesebb.

Utazásunk első napja már nyugvóra szállt, midőn Alila egy szarvast ejtett el. Megállapodtunk egy forrás mellett, gyümölcsöt szakítánk egy pálmafáról, hogy a

rizst és kenyeret pótolja és megevök a szarvas máját, melyet nyárson süttünk meg. Pompás gazdag lakománk volt. Ah, hányszor emlékeztem vissza később, ha valamely válogatott étkekkel rakott asztalnál ültem, ha a tálak illata a légkört elárasztá, vágyakozva ez estebédre, melyet Alilával, hegyi utunk után egy fa alatt forrás mellett elköltöttem. Ki lenne azon halandó, ki az ily órákat és helyeket elfelejthetné!

Tizenkettedik fejezet.

Az igorrotok.

Vacsora után a nedves földön a sűrű erdőben fekhelyet készítünk magunknak, letördelt ágakból. Félelem nélkül aludtunk, s főleg rossz álmok nélkül, egész más nap reggelig.

Midőn viradt, folytattuk utunkat. Az ébredő természet bámulatosan csendes és szép volt.

A kebléből felszállt gőzök fedék azt el, mint fátyol fedi a szüzet, ki tiszta ágyából kel. Nemsokára darabokra szakadt e fátyol, könnyű reggeli szellő lebegteté ezeket, míg a hegyek vagy sziklák csúcsain eltűntek.

Sokáig haladtunk. Dél táján kis völgybe értünk, melyben igorrotok laknak.

Egészben három viskó állt ott. A népesség nem volt számos.

E viskók egyikének küszöbén láttam egy talán hatvan éves férfiút, s több nőt.

A legszélső viskóhoz értünk, s a vadakat megleptük;

nem leendett idejük, megérkeztünkkel elszaladni. Köztük álltunk.

Isméltém azt, mit Palanba érkeztünkkel tettem, csak hogy ezuttal nem voltak koralljaim s üveggyöngyeim. E helyett megkínálám őket szarvashussal, s mozdulatokkal értetem velük, hogy jó szándékkal érkeztem.

Ekkor felette különös némajáték következett, mely alatt kedvem szerint szemlélgethetém az új emberfajt.

Az igorrotok ruházata majd olyan volt mint a tinguiánaké; de kevesebb ékszerük. Ámde arczvonásaik merőben különböztek.

A férfiú kisebb volt, melle tulságosan széles, fej aránytalanul vastag, tagjai erősen ki voltak fejlődve s ereje herculesi. Alakja nem volt oly szép mint az ő vadembereké, kiket elhagytam. Orra kevesebbé volt sárossal, s sárga szemei úgy voltak hasítva mint a chinaiaké.

A nők nagyon határozott vonásokkal bírnak; hajuk a chinai módra hosszú fonatokban viselik.

Szerencsétlenségemre lehelten volt tagmozdulataim az azon felvilágosítást megszerezni, melyet óhajtétek. A viskö meglatogatásával kelle meg elégednem.

Ez igazi gunyhó volt. Emeletnek nyoma sem. Környék két roppant vastag karók foglalák körül s e karók közé feküdt a tető méhkas alakjában. Csupán egy kis nyílás látszott, melyen hason mászva lehetett átjutni. E nehézség daczára látni akarám bensejét. Meghagyván had nagyomnak, hogy örködjék, bemásztam a gunyhóba.

Az igorrotok nagyon elbámultak, de nem ügyekeztek engem megakadályozni.

Beléptem ezen nemébe a rakládának. Bűdös gőz tölté el azt. A tető egy kis nyílásán át behatott a világosság és szállt ki a tűzhely füstje. A föld homokkal volt hehintve: ezen puha fekhelyen nyugodott kétségen kívül az egész család. Egy szögben több bambuszlándzsát vettem észre. Kókuszdió héjak szolgáltak edényekül. Egy rakás kovakő valószínűleg védelemre szolgált megtámadtatásoknál. Nehány fatuskó a falak mellett pótolá kétségkívül a vánkos helyét.

Gyorsan kibujtam ismét a barlangból, a bűz kiüzött. Azonfelül mindent is láttam.

Ekkor jelek által kértem az igorrotól, merre vegyem utamat, hogy a keresztényekhez jussak. Megmutatá ujjával az utat, s mi tova indultunk.

Utközben észrevettem néhány burgonya-és czukornádföldet; kétségenkívül ez a szerencsétlen vademberek egyetlen culturája.

Egy óráig haladva, nagy veszélybe jutottunk. Egy széles völgybe érve, láttunk egy igorrotot, ki egész erejéből futott; észrevett bennünket s én futamlását annak tulajdonítám, hogy félt tőlünk. De csakhamar meghallók a tamtam és conge hangjait. Aztán láttunk mintegy 20 fegyveres embert felénk közeledni.

Láttam, hogy harcolni akarnak ellenünk, s hadnagyonak megparancsolám, hogy tüzeljen reájok, a nélkül hogy egyet is találjon.

Alila kilövő fegyverét. A golyó elzúgott a vadak feje fölött, kik, meghökkenve a fegyverropogáson, rögtön megálltak, s bennünket figyelmesen vizsgáltak. Eszélyesen használám meglepetésüket. Egy nagy erdő feküdtőlünk jobbra, beléptünk, a falut balra hagyva. A vadak szerencsére nem követtek.

Hadnagyom az egész jelenet alatt egy szót sem szólt. Már néhányszor észrehevém, hogy a veszély közben mindig néma. Midőn azt igorrotok eltűntek szemünk elől, visszanyeré ismét szavát.

„Uram!“ mondá kedvetlenül, „sajnálom, hogy nem löttem közéjük.

„Miért?“ kérdém.

„Mert meg vagyok győződve, hogy egyet közülük megöltem volna.“

„S aztán?“

„Aztán legalább nem fejeztük volna be utunkat, a nélkül hogy egy vadat a poklokra ne küldtünk volna.

„Ah, Alila,“ mondám, „hisz te rossz lettél!“

„Nem, uram!“ válaszolá. „De nem tudom felfogni, miért oly jó ön ezen átkozott faj iránt. . . míg a banditákat üldözi, kik keresztények, s ezerszerte jobbak.“

„Mit?“ kiálték fel, „banditák, rablók és gyilkosok jobbak, mint e szegény teremtmények, kiket senkisémm vezérel jóra?“

„Uram!“ válaszolá hadnagyom, „a banditák, mint ön őket nevezi, nem olyanok, milyeneknek tartja. A tuliszan (bandita) nem gyilkos. Csak azért öl, hogy életét megvédje.

„Igen! S miként fejtetted meg magadnak a tolvajlást?”

„Csak azért lop, hogy a gazdagoktól valamit bőségükből elvegyen s a szegényeknek adja. Ez minden. Tudja-e, mit csinál a tulizsan azzal, a mit rabolt?”

„Nem, Alila mester!” válaszolék mosolygva.

„Semmitsem tart meg maga számára!” mondá büszkén hadnagyom. „Legelőbb is egy részén misét szolgáltat.”

„Kitünő! és aztán?”

„Aztán egy részt ágyasának ad, mert szereti őt, s azt akarja, hogy mindig piperézve legyen. A többit barátjaira költi. Látja ebből uram, így vesz el a tulizsan egy személy bőségéből, hogy abból többeket kielégítsen. Korántsem oly rossz, mint e vadak, kik őnt minden habozás nélkül leölnék, s velejét főlemésztenék.”

Alila mélyen felsohajtott. A velőt nem bírta feledni. Társalgása annyira érdekelt, rendszere oly különös volt, s ő maga azt oly nyíltszívűséggel fejtette ki, hogy, őt hallgatva, majdnem igorrotjaimat feledém.

Utunkat résút vettük az erdön keresztül, mennyire lehetséges volt délnek fordulva, hogy a Boulacan tartományhoz közelebb jussunk, hol szegény betegemet ismét föllelni akarám, ki kétségkívül aggódott hosszas távollétem miatt.

Elutazásunkkor nem közlém vele tervemet; ha azt ismeri, most bizonyosan holtnak tart.

A visszaemlékezés nőmre, kit Manillában hagytam, s kinek egyáltalán gyanítása sem volt az igorrotokhoz

tett utamról, fölélénkíté bennem az ohajtást, családomat mielőbb ismét meglátni.

Csak gondolatimmal levén elfoglalva, hallgatva mentem tovább. A buja tenyészelet számára, mely gazdag kincseit előttem kifejté, ezuttal nem volt semmi figyelmem.

S valóban mélyen el kelle gondolatokba merülve lennem, mert egy ős erdő a forróövi országokban, főleg a Philippini szigeteken, europai erdeinkkel sehogysém hasonlítható össze.

Egy vízesés zúgása figyelmeztetett ismét környezetemre, s én üdvözlém a teremő természet óriás műveit.

Körülnéztem, s észrevettem egy roppant baletét, fügefát, mely a szigetek titokteljes árnyas erdejében rendkívüli nagyságra nő. Megálltam, a baletét bámulni.

E fa egy magból ered, mely közönséges fűgéhez hasonlít; fája fehér és taplós. Kevés év alatt rendkívüli nagyságra nő.

A természet, mely mindenről gondoskodik, mely a fiatal íbáránynak megengedi, gyapjúfürteit az út bokrain hagyni, hogy azt a félénk madár elvigye s belőle fészket építsen, egész bámulatos bölcsességében mutatkozik, az által, hogy a szigetek fűgefáját fölneveli.

E fa ágai mind a törzsből erednek, vízszíntesen terjeszkednek ki minden irányban, s aztán egy ívet képeznek, hogy függőlegesen fölemelkedjenek, de fája, mint már mondám, taplós s azért könnyen törik. Már mint-hogy az ág, ott hol meghajlik, igen gyöngye, okvetlen

letörnék, ha egy szál, melyet az indusok „vízcsepp-“nek neveznek, a fából ki nem áradna, hogy a földben gyökereket verjen s megnöve az ágat támogassa.

Az egyetem nagy építésze mindenre gondolt.

A baletre gyakran leirhatlanul pittoresk látványt nyújt.

Néhány száz lábnyi téren, melyet e fügefák rendszeresen elfoglalnak, felváltva barlangok, előcsarnokok és szobákat láthatni, melyek gyakran vannak természeti székekkel, gyökerekből alakulva, butorozva.

Nem létezik tenyészet, mely különfélebb és szokatlább lenne mint ez.

Ezen fa néha a sziklából fakad ki, melyen egy arasznyi föld sem található; hosszú gyökerei lecsüngnek a szirt felett s lehajlanak a közel patakba. Ily csodaművet gyakran láthatni a szigetek őserdeiben.

„Ezen hely kitünően alkalmas éji szállásnak,“ mondtam hadnagyomnak.

Visszapattant néhány lépésnyire.

„Hogyan, uram!“ mondá, „itt akarna ön maradni?“

„Bizonyosan!“ felelék.

„De nem látja-e ön, hogy mi itt még nagyobb veszélyben vagyunk, mint közepette az igorrotoknak?“

„Miért?“ kérdém.

„Miért? miért? Nem tudja-e ön, hogy e nagy fügefában a Tic balan (rosz szellem) lakik? Itt egy perczig sem bírnék aludni. Tic balan bennünket egész éjjel kínozna.“

Mosolyogtam.

A hadnagy látá mosolygásomat.

„Ah, uram!” mondá szomorúan, mit mivelhetünk mi egy szellem ellen, ki se golyótól se gyiloktól nem fél?”

A szegény tagal félelme sokkal nagyobb volt, mint hogy vele még tovább is ellenkezhettem volna. Engedék s helyet kerestem, mely ugyan kevesbé felelt meg az én izlésemnek, de annál inkább Aliláénak.

Az éj elmúlt mint sok más éj, az az: jól. Felálltunk, hogy utunkat az erdőn át folytassuk.

Két óra múlva egy igorrróra bukkantunk, ki bivalon nyargalt s az erdőből jött, hogy a síkra átmenjen.

Találkozásunk felette különös volt. A vadembernek tartám fegyverem csövét. Hadnagyom megfogta a bival kötőfékét, s én jelt adtam az igorrrónak, hogy ne moczczanjon. Aztán jelek által kérdém tőle, vajjon egyedül van-e?

Megértettem, hogy nincs utitársa s hogy ő éjszak felé megy, tehát a mienkkel ellenkező irányban utazik.

Alila, ki a vadakra felette fel volt boszankodva, fegyverét rá akará sütni, hogy fejét golyójával szétzúzza. Én egész erőmből ellentálltam e szándékának, s megparancsolám hadnagyomnak, hogy a bivalt ereszsze szabadon.

„Uram!” mondá, „hát nézzük meg legalább, mit tartalmaznak ez edények.”

Az igorrot három négy edényt kötött volt bivalának nyakára; ez edények bananlevelekkel voltak fedve. Had-

nagyom beledugva orrát, nagy meglepedésére azt szagolá ki, hogy szarvas rogout-t tartalmaznak, mely felséges illatot terjeszt. A nélkül hogy tovább kérdezne, leoldá a legkisebb edényt, szabadon ereszté a bivalt, megüté azt a puskaágyával s mondá:

„Ve-te, Judio!“ (Menj, csúf zsidó!)

Midőn az igorrot szabadon érzé magát, oly gyorsan menekült mint csak a bival futni tudott. Visszamentünk az erdőbe, minthogy attól tartottunk, hogy nagy számú vadak lephetnének meg.

Négy óra táján megállapodtunk, hogy ebédünket elköltjük.

Hadnagyom nyugtalanul várta e pillanatot, mert a vadembernek edénye pompás illatot terjengetett szét.

Az óhajtott pillanat végre itt volt. Leültünk a gyepre. Bele mártám gyilkomat az edénybe, melyet Alila a tüzre tett. Midőn a gyilkot visszahuztam, egész kéz függött rajta. *)

Szegény hadnagyom ép annyira meg volt hőkkenve, mint én magam. Hallgatva ültünk néhány perczig.

Végre felrúgtam lábammal az edényt, úgy hogy az összetört. Az abban létezett emberhús kiesett a gyepre.

A végzetteljes kéz még mindig gyilkom hegyén állt. E kéz borzadályt keltett bennem. Gondosan megvizs-

*) Más indusok tudósításai szerint az igorrotok nem emberevők; ez bizonyosan más vadaktól kapta ez étkeket, s okom van hinni, hogy a guianoktól.

gáltam: úgy látszék, hogy egy gyermeké vagy ajetasé, egy vad törzsbelié volt, mely é nueva-erica-i és mari-belesi hegyek közt lakik. Ez elbeszélés folyamában lesz még alkalmam erről szólni.

Megettem néhány hamuban sütött pálmaszárat. Alila követé példámat. Roszkedvűen folytatók utunkat, hogy éjjelre fekhelyet keressünk.

Két órával napkelte előtt kiléptünk az erdőből a sikra. Időnként rizsföldeket találtunk, melyek a tagalok módjára voltak művelve.

„Uram! a keresztények országában vagyunk!“

Az út valóban mindig könnyebb lett. Egy kis ösvényen jártunk, mely estve felé egy indus viskóhoz vezetett.

E viskó küszöbén egy ifjú lányka ült. Könyek peregtek le megszorodott arczán. Hozzá léptem s kérdém szomorúságának okát.

Meghallgatván kérdésemet, fölkel, a nélkül hogy felelne, s bevezetett a viskóba.

Ott látám egy öreg asszony holttetemét. Hallám, hogy a halott az ifjú lánykának anyja volt.

Testvérc elment a faluba, hogy a boldogult rokonait meghívja.

E jelenet megindított. Ügyekeztem a szegény lánykát megvigasztalni s kértem őt, hogy éjjelre fogadjon be, mit szívesen meg is adott.

Halott jelenléte reám nézve nem bir semmi elrettentő hatással; de Alilára gondoltam, ki mindig babonás és félénk volt, ha kisértetek és rossz szellemekre gondolt.

„Ám,“ kérdém, „nem félsz-e az éjszakát halott mellett tölteni?“

„Nem, uram!“ válaszolá merészen. „E halottnak keresztény lelke van, mely nem tesz nekünk kárt; sőt örködni fog felettünk.“

A tagalnak biztonsága és nyugalma bámulatra ragadott.

A gazficzkónak oka volt így válaszolni.

Az indus mezei viskók egyetlen helyiségből állnak. Ez alig akkora, hogy négy személyt befogadhasson. Mind-egyik oly jól rendezkedik be, a mint bir.

A halott a terem háttérében feküdt. A feje mellett álló kis lámpa halvány fényt terjesztett. Közvetlen hozzá aludt szegény leánya.

Én kis távolságra a hullától választék helyet. Hadnagyom legközelebb volt az ajtóhoz, melyet nyitva hagytunk, hogy a fris lég behathasson.

Éji tiz óra táján jajgató hang keltett fel. Azon pillanatban érzém, hogy valaki rajtam áthágott, ki jajszót hallatott, mely még kívül a viskó előtt is ismétlődött.

Kezemmel azon oldal felé tapogatódzék, melyen Alila aludt. Helye üres volt. A lámpa kialudt. A viskóban mély sötétség uralkodott.

Aggódva kiálték a lány után.

Feleletül adá, hogy ő hasonlólag hallá a jajgatást és kiáltást, de hogy nem tudja annak okát.

Fegyveremet vevém, a viskó elé léptem s hadnagyomat hívám.

Senkisem felelt. Minden csendesen maradt.

Jó szerencsére keresztül mentem a földéken, időnként Alila nevét kiáltva.

Miután talán száz lépést tettem, félénken felelt egy hang, mely egy fából jött, mi mellett elhaladtam:

„Itt vagyok, uram!”

Alila volt.

Közeledém s látám hadnagyomat, ki falevélként reszketve guggolt egy fatörzs mellett.

„Mi történt?” kérdém.

„Uram!”

„Mi bajod?”

„Ah! uram, bocsásson meg, gonosz gondolatok támadtak bennem! Az ifjú indusnő — nem, maga a rosszlellem lehelte azokat belém. Én ez éjjel közel léptem az ifjú lány ágyához; kioltám a lámpát, midőn láttam, hogy ön alszik...”

„S aztán?” kérdém nyugtalankodva.

Azután meg akarám ölelni az ifjú nőt; de midőn hozzá értem, holt anyja foglalá el lányának helyét. Jéghideg arcot találtam. Ekkor két hosszú kar nyúlt utánam, hogy megöleljenek. Kiáltottam és elszaladtam. Az öreg asszony követett, a halott nyomaimat ütötte; s csak akkor tűnt el, mikor ön hangját hallottam. Azután e fa mögé bujtam, hol engem most lát.”

A tagalnak e borzasztó ijedelme nevetésre gerjesztett; de szigorúan megrovám gonosz célzataért s szeméremetém hálátlanságát ama vendég-szeretet irányában, melyben minket oly nagyszerűen részesítének.

Bánatot fejezvé ki, bocsánatot kért.

Ugy hívém, hogy eléggé meg van az ijedség által büntelve.

Ekkor vissza akarám őt a viskóba vezetni; de lehetlen volt. Nála hagytam fegyveremet s fölkerestem ismét ágyamat.

A szegény leány még reszketett az ijedségtől.

Elmondám neki, mi történt, megköszöntem neki barátságos fogadását s miután az éj már eléggé előhaladt, visszamentem Alilához, ki reám nyugtalanul várt.

A remény, honunkat és rokonainkat nem sokára megláthatni, megkettőzteté erönket. Még nap lenyugta előtt beértünk egy indus faluba; különben semmi följegyzésre méltó sem történt rajtunk.

E falu utolsó éji szállásunk volt.

Hosszú és érdekes utazás után Quinguába értem, Bou-lacian tartomány, ama falujába, hol üdülőben levő barátomat hagytam.

Hosszas távollétem nagyon nyugtalanítá őt. Nöm, ki szerencsére Manillát nem hagyta el, semmitsem tudott utamról.

A beteg eltért a kiszabott rendtől, kínjai megújultak s engem nyugtalanul várt, hogy mint mondá, haza mehessen s ott meghaljon.

Óhajtása teljesült.

Néhány napra megérkeztem után elutaztunk s másnap Manillába értünk. Családja körében lehelte ki barátom végső fohását.

Ez esemény megzavará örömet, melyet nőm viszontlátása bennem gerjesztett.

Néhány napra barátom temetése után visszaindultunk Jala-Jalába.

A tengeren át tett utunk igen kellemes volt, egész a Quinabutazan tengersizos kimenetéig gyönyörű időnk volt; de ekkor oly heves szél kerekedett s a tenger annyira fel volt háborodva, hogy kénytelenek voltunk a tengersizosba visszatérni. Az öreg Re-Lampago halászviskójánál, melyet már említettem, vetettünk horgonyt.

A matrózok kiszálltak a partra, hogy estebédet készítsenek. Mi nyugodtan maradtunk járművünkben, míg az öreg halász, ki néhány lépésre tőlünk indusok módjára lekuporodott, ügykezett, hemünket bandita-történetek elbeszélésével mulattatni.

Vége az első kötetnek.

EGY

BRETAGNEI NEMES

KALANDJAI

PHILIPPINI SZIGETEKEN.

DUMAS SÁNDORTÓL.

MÁSODIK KÖTET.

PFST,

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.

1856.

Első fejezet.

Re - Lampago kalandja.

Rögtön félbeszakítám őt, mondván :

„Re-Lampago, szívesebben hallom azon kalandokat melyeket te magad megéltél; beszéld el nekünk viszontagságaidat.“

Az öreg halász fohászkodott. Felhívásomnak engedni akarván, elkezdé elbeszélését azon költői kifejezésekkel, melyekben a tagal nyelvé oly gazdag, s melyeket lefordítani nekem alig fog sikerülni.

„E kis tenger nem szülőföldem,“ mondá ő; „én Zebu szigetén születtem. Midőn husz éves voltam, csinos ifjúnak mondtak. De ne higye, hogy testi előnyeimre büszke voltam, inkább akartam a falu első halásza lenni. Ennek daczára társaim irigyek lettek reám, és pedig azért, mert a lányokak engem izlésük szerintinek látszának tartani s barátságosan néztek reám.

Az aggnak ezen naiv vallomása mosolyra ösztönzött. Ő nem vevé ezt észre és folytatá :

„Közlöm uram önnel e dolgokat, mert koromban szólhat arról az ember, a nélkül hogy attól kellene tartania, mikép kinevetik. Ah! régen volt ez! S aztán nem hiúságból említem e körülményt, hanem hogy önnek hű elbeszélést nyujtsak. Különbén nekem teljességgel nem hizelegtek az ifju lányok pillantásai, melyeket reám vetettek, midön a falun keresztül mentem.

„Terézt szerettem uram! szenvedélyesen szerettem, s ő viszont szerete engem. Minden más pillantás, az övén kívül, közönyös volt reám nézve. Ah! Teréz a falu legszebb leánya volt! A szegény asszony úgy járt mint én, nagyon megváltozott. Az évek nagy teher az emberen, földhez sujtanak bennünket, s hasztalan küzdünk azok ellen.

„Ha most ifjúságom szép napjaira, örömrre és bátorságomra gondolok, melyet kölcsönös hajlamunkból merítünk, a sajnálat és megindulás most is könnyeket fakaszt ki belőlem.

„De hol vannak e szép napok? Zordon borzasztó viharok elvitték azokat.

„Az életnek úgy van hajnala mint a nappalnak, s mint a nappalnak, van egyszersmind alkonya is.“

A halász elhallgatott.

Nem ak artam öt gondolkodásában félbeszakítani. Néhány perczig mély csend következett.

Re-Lampago rögtön mintegy álomból ébredt föl; végig húzá kezét homlokán, ránk néze, s mintha menteni akarná magát, újra kezdé :

„Mi egymással nőttünk fel s össze is keltünk, midőn érettkorunkba léptünk. Teréz inkább meghalt volna, mint hogy máshoz menendett, és én a legkedvezőtlenebb föltételekbe is beleegyeztem volna, csak hogy szívem bárátnéját birjam.“

„Fájdalom a nehéz életúton majd mindig könyvek közt kell áthaladnunk.

„Teréz rokonai ellenezték összekelésünket. Mindig új ürügyöket leltek, s bármennyire törekedtem, meggyezésüket kinyerni — nem birtam azt kieszközölni.

„Bárha tudták, hogy mi mint a pálmafák, egyik a másik nélkül nem élhetünk, hogy az elszakadás halálunk lenne — könyeink, kérelmeink és szenvedéseink csak érzéketlen emberekre találtak, s mi túrtunk, a nélkül hogy valaki tudná, miért.

„Már veszteni kezdém bátorságomat, midőn egy reggel azon gondolat támadt bennem, hogy a zebui templom kis Jézusának az első gyöngyöt felajánlom, melyet kihalászok. Korábban mint máskor mentem ki a tenger partjára, s hangosan kérém az ég urát, hogy vegyen oltalma alá s egyesítsen Terézemmel.

„A nap elkezdé sugarait a földre vetni; megaranyozá a víz ragyogó felületét. A természet fölédredett s minden élő lény saját hangján énekelt hálahymnust a Teremtőnek.

„Megindult szívvel ereszkedtem le a tenger fenekére, hogy az oly hön óhajtott gyöngyöt kifogjam. Fáradságom eleinte sikertelen volt.

„Ha valaki engem azon pillanatban figyelemmel kísér, csüggetegséget vehetett volna észre arczvonásaimon. De mégis nem vesztém el egészen bátorságomat. Ujra kezdék halászni, de a nélkül hogy szerencsésb lennék.

„O! Mindenható!“ kiálték, fel „tehát nem hallgatád meg imámat! Tehát nem akarod elfogadni ajánlatomat, melyet szeretett fiadnak tettem?“ *)

„Hatodszor buktam le, s ezuttal a tenger fenekéről két ausztriga kagylót hoztam fel.

„Szivem hangosan dobogott az örömtől.

„Megnyitottam az egyik kagylót, s oly szép gyöngyöt találtam benne, melyhez hasonlót soha életemben nem láttam. Örömem e felett oly nagy volt, hogy csolnakomban táncolni kezdék, mintha eszemet vesztettem volna. A jó Isten oltalmazott, mert hisz oly karba helyezett, hogy fogadalmamat teljesíthetem.

„Örömteljes szívvel tértem haza. Hogy szavamat meg ne szegjem, e szép gyöngyöt a zebui lelkészhez vittem.

„A lelkész elbámult ajándékomon. E gyöngynek értéke mintegy ötezer piaszter volt. Megbámulhatja ön azt a templomban, mert a Jézuska mindig kezében tartja. A lelkész megköszönte és szerencsét kívánt a jó gondolathoz.

„Menj, barátom!“ mondá; „az ég meg fog e jó csele-

*) Az indus, sőt a spanyol hagyomány szerint is, a zebui kis Jézus már a philippini szigetek fölfedezése előtt ott volt. A meghódítás után a szent gyermek az országban találtatott. A győzelmes spanyolok bevivék azt a székes egyházba. hol nagy csodákat tett.

kedetért jutalmazni, s előbb vagy később óhajtasaidat teljesíteni.

„Megelégedve hagyám el a jámbor férfiút, s Terézhez siettem, hogy vele a lelkész szavait közöljem.

„Mint gyermekek úgy örültünk.

Az ifjuság Istentől többféle szabadalmakat nyert. A legelső a remény. Husz éves korunkban, midőn a szív még remélhetni hisz, elrepül minden gond; mint a reggeli szél felszívja a vízcseppeket, melyeket a zivatar a virágok kelyheiben hagyott, úgy szárítja fel a remény a könnyeket, melyek szemünkben áradnak, s elüzi a fohászokat, melyek a nyomasztott melből fakadnak.

„Mi szenvedéseink végét úgy bizonyosnak tartók, hogy a fájdalmas multra löbbé nem gondoltunk. Az élet tavaszán a gond nem hagy vissza mélyebb nyomokat, mint az indusnak könnyed lába a homokban, ha a szél a tenger-ről fúj.

„Midőn a falú lakosai örömünket látták, megirigyleték sorsunkat, s Teréz rokonai nem találtak több ürügyet, hogy beleegyezésüket összekelésünkhöz megtagadassák.

„Szerencsésen beértünk a révbé, csolnakunkat szeliden ringatta a szél; örömhymnusokat énekeltünk, meg nem gondolva, hogy egy szikladarab bennünket szétzúzhat.

„Az ifjú indusok nem látják reggel a viharthirdető felhőt, mely estve pusztítást áraszt ki reájok; a bölény nem ismeri a tört s gyakran dől a veszélybe, hogy azt

kikerülje. Mint esztelen, úgy viselém magamat, láttam a napot, a nélkül hogy az árnyékra gondolnék. A szerencsétlenség hamarább tört reám, mint attól tartottam.

„Egy estve a halászatról tértem vissza, s Terézhez akartam menni, hogy nála a nap fáradaimai után kipi-henjek. Ekkor megjelent egyike szomszédaimnak, ki mindig nagy barátsággal viselteték irántam.

„Látásakor megszűnt szívem verni, s heves reszketés fogta el testemet. Arcza halvány és kiforgatva volt, szemei megriadva néztek reám, s hangja reszketett, midőn mondá:

„„A malájok kiszálltak partjainkon!““

„Egek!“ kiálték, kezemet arczomra téve.

„„Ők meglepték a falunk több személyeit s foglyo- kul elvitték magukkal.““

„És Teréz?“ kiálték.

„„Elhurczolták őt!““ volt a válasz.

„Se nem láttam se nem hallottam többé semmit. Mint a harczosnak, kinek szívét mérgezett nyil találja, néhány percze eltűnt eszméletem.

„Midőn ismét magamhoz tértem, tele volt arczom kö- nyekkel.““

„Rögtön föléledt bátorságom, s átlátám, hogy semmi időt sem szabad vesztenem.

„A partra mentem, hol csolnakom állt. Gyorsan felol- dám a könnyű járművet, s egész erőmből utánuk eveztem a malájoknak, nem hogy Terézt tőlük elraboljam, hanem

hogy fogságát és szerencsétlenségét megosztaszam. Hisz az ember kevesebbé szenved, ha nem maga szenved.

„É végzeteljes hír áthozója látott, mikor elindultam; azt hitte rólam, hogy elvesztettem eszemet.

„Ugy tetszett, mintha a „nagy szellem“ lelkesítne. Csolnakom úgy repült a tengeren, mintha szárnyai lennének. Azt lehetett volna hinni, hogy husz evező áll rendelkezésemre. Oly gyorsan repültem mint a sirály, melyet a vihar visz.

„Rövid kínos úi után fölfedeztem végre a kalózokat, kik kincsemet elhurczolták. Ezen látvány megkettőzteté erőmet; úgy hogy őket nemsokára utolértem.

„Hozzájok érkezve, a legmegindítóbb hangon kiáltám nekik, hogy Teréz nőm, hogy inkább akarom vele a rabszolgaságot megosztani, mint őt elhagyni.

„A kalózok meghallák könyektől fojtott hangomat; nem sajnálatból, hanem kegyetlenségből vettek fel a hájóra.

„Hisz egy rabszolgával több voltam! Ugyan miért utasítsanak vissza?“

„Néhány napra reá Jolóba érkeztünk.

„Itt megosztottak a foglyokban. Azon ur, kinek mi sorsolás után jutottunk, elvitt magával.

„Ezért mentem ki korán reggel halászni? Ezért áldoztam-e az első gyöngyöt, melyet találandnék, a zebui Jézuskának?

„Szomorúságom daczára nem zúgolódtam; nem bán-

tam meg a hozott áldozatot. A Mindenható a mi urunk akaratjának teljesülnie kellett!“

Re-Lampago elhallgatott, odaadással tekintvén fel az égre. Arczán láthattuk a nyomokat, melyeket életének szenvedései rajta hagytak.

A szél rohamossága még mindig nem csillapult le, hajónkat ide s tova hányáveté. Matrózaink, kik estebédjüket befejezik, a halász mellé ültek, hallgatva elbeszélését. Arczaikról igen naiv feszültséget lehetne leolvasni.

Jel által felszólítám az elbeszélőt, hogy folytassa.

„Fogságunk két évig tartott,“ kezdé a halász újra. „Ez idő alatt végtelen szenvedéseket túrtunk. Uraim gyakran elvittek egy tő partjaira, mely a sziget beljében feküdt. Ily elkülönzés Terézemtől, nőmtől, havakig tartott. Mondom nőmtől, mert minthogy az emberek nem köthettek össze, Isten jóságos szeme előtt magunk kötöttük meg frigyünket. Ha visszatértem, szegény élettársnőmet mindig jónak, hünek és odaadónak találtam. Az ő bátorsága fentartá az enyémet is.

„Egy körülmény késztetett, merész elhatározáshoz fogni.

„Teréz terhes lőn.

„Ah, mily örömöm leendett, ha Zebuban, családuknak, barátjaink között vagyunk! Mennyi boldogságomra szolgált volna azon gondolat, hogy atya vagyok! A rabszolgaságban megmereszté e gondolat véretem, és elhatároztam, hogy az anyát gyermekével együtt kiragadom a szolgaság kínjaiból.

„Egyik kirándulásomon megsebzém lábamat, s e seb nagy segélyemre szolgált.

„Egy nap uraim kimentek a nagy tó partjaira, s mint-hogy tudták, hogy meg vagyok sebezve, otthon hagytak Jolóban.

„Használtam az alkalmat egy terv kivitelére, melyet már rég elhatároztam, t. i. arra, hogy Terézemmel együtt elszökjem.

„A vállalat merész volt, de szabadság-vágyam megkészszerézé erőmet s emelte bátorságomat. Egy pillanatig sem haboztam.

„Beállván az éj, Teréz elindult azon úton, melyet neki kijelöltem. Én más úton mentem, s nem messze a tenger-től összetalálkoztunk. Kis csónakba szálltunk, s az ég oltalmára bíztuk magunkat.

„Egész nap eveztünk. Soha életemben sem felejttem ezen titokteljes szökést. Erős szél fújt, az éj sötét volt, s a csillagok elveszték fényüket.

„Folyvást emberek zaját véltük mögöttünk hallani, kiket üldözésünkre kiküldtek. Sziveink hevesen dobogtak.

„Végre ránk viradt. Lassanként kivevők a szürkületben a sziklákat, melyek a tengert körülvevék, s távolból láthatók, hogy nem üldöznek bennünket.

„Vidám remény szállt lelkünkbe, bátrabban evezünk tovább, bárkánkat éjszакnak fordítva, hogy valamely keresztény szigetre érjünk.

„Azon néhány kókuszdió, melyeket magammal vivék,

csak sovány táplálékul szolgált. Három napig mentünk a tengeren, a nélkül hogy valamit élveznénk. Ekkor elfogyott erőnk, kimerülve borultunk térdre, s a zebu Jézushoz esedeztünk.

„E hő ima után erőnk végkép kifogyott. Az evezők kiestek fáradt kezeinkből, s lefeküdtünk a csolnak fenekére, el levén határozva, hogy benső ölelés közt halunk meg.

„Erőtlenségünk észrevétlenül nőtt, végre tökéletesen elvesztettük eszméletünket.

„A csolnak a hullámokra volt hagyatva.

„Midőn ismét magunkhoz tértünk — mennyi időre, nem tudom — gondos keresztyények vettek körül, kik gyarló járművünkben észrevettek, és minket részvételleljesen befogadtak.

„Alig érzök magunkat a szárazon, s drága Terézemet már is heves fájdalmak fogták el — a világot kis gyöngye gyermekkel ajándékozta meg.

„Letérdeltem ez ártatlan teremtmény előtt, mely a rab-szolgaságból megmenekedett. Fiú gyermek volt.

A halász fohászzkodott, s könyvek peregtek le lesoványodott kezeire.

A hallgatók tisztelék ezen fájdalmas visszaemlékezést.

„Sok idő telt bele, míg ismét fölépültünk,“ folytatá Re-Lampago; „végre annyira helyre voltunk állítva, hogy Negross szigetét elhagyhattuk, melyen a kis Jézus oly szerencsésen kiszállnunk engede. E nagy tó partján telepedtünk le, mely a Lüçon sziget közepén fekszik.

Itt gyakorlám halászi mesterségemet, és szerencsésnek érzém magamat, hogy ezt tehetém, mert nem kellett a malájoktól félnem, kik Zebuban csakhamar ismét kezükre kerítettek volna.

„Megérkeztünkkor első gondom volt most, a moroni templomban magunkat összeeskettetni. Megfogadtam ezt a jóságos Istennek, és e fogadalmat nem akartam az irányában megszegni, ki szivünkben olvasott.

„Aztán fölépítém viskómat, melyet ön ismer s családommal nyugalmas életet kezdtem.

„A halászat gazdagon fizetett, fiatal voltam, halaimat könnyen el birtam adni azon hajóknak, melyek a tenger-szoroson átkeltek.

„Fiam derék suhanczává vált.

„Hasonlít az apjához,“ mondtam, megemlékezvén az agg elbeszélésének kezdetére.

De megjegyzésem nem volt képes belőle mosolyt kicsalni.

„Jó halász volt,“ folytatá, „s hármacskán igen boldogul éltünk ; ekkor borzasztó csapás ért bennünket.“

„A kis Jézus bizonyosan elhagyott bennünket, vagy az Isten nem volt velünk megelégedve. Nem zúgolódtam, de a csapás, melyet szenvedénk, mégis felette kemény volt, s bennünket a sir szélére vetett.

Az agg forró, keserű könyeket sírt.

Ah, igaza volt az olasz költőnek, midőn mondá :

„E földön semmi sem állandóbb, mint a köny.“

Re-Lampago hangját elfojtották sóhajai; de mégis erőltetve folytatá :

„Szép, holdvilágos éjjelen kivetettük hálóinkat. Ekkor éreztük, hogy annak visszahúzását valami megnehezíti, s a gyermek lebukott a vízbe, hogy akadályát elhárítsa.“

„Csolnakom szélére támaszkodva vártam feljöttét. Ekkor a csillagok ezüst fényénél a vízszinén széles vérszalagot vettem észre.

„Félelem ragadott meg s gyorsan visszahúztam hálómat.

„Szerencsétlen gyermekem erősen belekapaszkodott, — de midőn észrevettem, már megszűnt élni.“

„Mit, ön gyermeke?“ kiálték fel.

„Szegény József Mária fiam!“ mondá, „egy kajman, ki a hálóba szorult, leharapta fejét.“

„Ezen végzetteljes éj óta, én és Teréz, folyvást eszedtünk az Urhoz, hogy vegyen magához, mert többé mi sem kötött az élethez.

„Ki kettőnk közt előbb hal meg, azt a másik szeretett gyermekünk mellé fogja temetni — ott, azon halom alatt, a viskó mellett, hol a fakereszt áll. Az utolsó, ki meghal, kétségen kívül fog találni egy résztvevő keresztényt, ki azok mellé temeti el, kiket gyászos életében oly bensőleg szeretett.“

Re - Lampago elhallgatott. Hogy magát fájdalmának

átadhassa, fölemelkedett, s jel által vett bucsút. Meghott szívvel köszöntünk neki.

A szél lecsendesedett.

A figyelmes matrózok várták parancsaimat.

Néhány perczel később Jala-Jala felé haladtunk, melyet még nap lenyugta előtt értünk el.

Második fejezet.

*Jala-Jala. Henri testvérem megérkezése. Cajoui bandita.
Anten-Anten. Alila. Az öböl-tó banditái.*

Megérkeztem utáni napra átvémem ismét kis kormányom gyepelőjét. Távollétem épen nem volt arra nézve kedvező s több elharapódzott visszaélést kelle megszüntetnem.

Néhány könnyebb büntetés, szakadatlan élénk örökös csakhamar ismét helyreállíták a rendet és fegyelmet s én gondjaimat ujjalag a művelésre és gazdaságra fordíthatám.

A téli idő az esők és viharok ideje beköszöntött.

Egy idegen sem merészkedett többé a tóra, hogy minket meglátogasson.

De nőmnek és nekem békében és boldogul folytak napjaink; az unalmat nem ismertük. Ezen békés magányt nem sokára egy előre nem látott szerencsés esemény szakította meg. Levelet kaptam t. i. Manillából, mely jelenté, hogy Henri bátyám megérkezett. hogy őt

sógorom fogadta be s hogy engem a legnagyobb türelmetlenséggel vár.

Nem tudtam, hogy ő elhagyta Franciaországot, engem fölkeresendő. Ezen oly rögtöni megérkezés nekem ép annyi meglepetést mint örömet szült. Látni fognám tehát övéim egyikét, testvéremet, ki iránt folyvást gyöngéd barátsággal viseltetem. Ki a hazai földet, családját, első hajlama tárgyait soha el nem hagyta, alig fogja fel azon érzelmet, melyet e szerencsés levél benem gerjesztett.

Lecsillapodván első örömmámorom, egy perczet sem kívántam elvesztegetni, hogy Manillába utazhassam.

Előkészületeimet csakhamar megtettem. Legkönnyebb csolnakomat választottam ki s legerősb indusaimat. Megölelvén Annámat, áthaladtam a tőn, türelmetlenségemnek fájdalom igen is lassan. Kívántam volna, hogy bárkámnak szárnyai legyenek, hogy gyorsan, mint a gondolat, repülhessek át a téren, mely testvéremtől elválasztott.

Soha út előttem hosszabbnak nem látszott, bárha mind a két erős evezőlegényem, türelmetlenségemtől tüzelgetve, minden erejét megfeszíté, hogy engem lehető gyorsan szállítsanak vágyaim céljához.

Végre megérkeztem. Azonnal sógoromhoz siettem s Henri karjaiba döltem. A visszontlátás öröme mindketőnket megfosztott néhány pillanatra szavunktól, csak könyeink fejezék ki sziveink érzelmeit.

Az első mámor után, ezer kérdést tevék neki. Családom egy tagja sem lön kifeledve. A legcsekélyebb ki-

csinységek, melyek e drága lényekre vonatkoztak, reám nézve a legnagyobb érdekekkel bírtak.

A nap hátralevő részét s a rá következő egész éjet szakadatlan érdekes társalgásban töltöttük. Más nap reggel elutaztunk Jala-Jalába.

Henri sietett megismerni sógornőjét; és én nagy ösztönt érzék, megmutatni neki a boldogságot, melyet drága életpárom birtokában éreztem.

Jó Anna, az én örömem a te örömed, enboldogságom a tied volt! Te Henrit mint testvért fogadtad s ezen testvéri barátság mindig oly őszinte volt mint irántami szerelmed.

Nebány nap bizalmas társalgásban Franciaországról s mindenről, mi drágát az magába foglalt, folyt el. Örömembe belevegyült a gyásznak némi érzete, melyet el nem fojhattam. Megemlékeztem számos családomról, mely a földön oly messzire van elszórva.

Legifjabb testvérem Madagascarban halt meg.

Róbert öregebb bátyám Portoricóban élt, s két sógorom hajóskapitányok voltak, kik folyvást nagy utakat tettek Indiába.

Szegény anyám, szegény nővéreim! Ti egyedül voltatok, támasz nélkül — mily gond- és aggályteljes életet kelle élnetek! Ah! mily örömet láttalak volna titeket mellettem! Ámde egy egész világ választott el egymástól s csak a viszontlátás reménye üzé el a felhőket, melyek testvérem jelenlétének boldog napjait néha megzavarák.

Henri egy ideig kinyugodott, azután meg akará osztani

munkálataimat. Közölvén vele terveimet, átvevé az ültetések és aratások felügyeletét.

Én fentartám magamnak indusaim kormányzását, nyájaim gondviselését és a banditák üldözését.

Ezen nyugtalan indusokkal folytonos harczban éltem; de nem dicsekedtem fel az apró ütközetekkel, melyeket velük vivnom kellett. Sőt ellenkezőleg komolyan megparancsoltam testőreimnek, hogy azokról hallgassanak, nehogy Annámat nyugtalanítsam és testvéremben netán azon óhajtást ébreszszem, engem czirkálataimban elkísérni. Nem akartam őt kitenni ama veszélyeknek, melyeknek magam kitéve valék.

Ha csak szabad mezőn vilt apró harczokról leendett szó, ugy a veszély nem volt volna oly nagy; de az ember ember elleni harcz, mely gyakran előfordult, mégis egészen más valami volt. Nem tagadhatom meg magamtól ama gyönyört, hogy néhányat azon körülmények közül ne említsek, melyek azon már korábban tett nyilatkozatra jogositának, hogy engem a banditák golyói kikerülnek.

Egy estve visszatértem hadnagyommal birtokomra, Mindketten csak gyilkokkal voltunk fegyverezve, s a tő mellett egy sűrű erdőn mentünk keresztül.

„Uram!“ mondá Alila, „azon tájon vagyunk, melyet Cajoui leggyakrabban látogat meg.

Cajoui t. i. egyike volt a legveszélyesb rablófőnököknek.

Ennek gyönyöről szolgált, földijeit közül egy nap huszat a vízbe fojtani.

Határozattá lett bennem, hogy az országot ily gyil-

kostól megszabadítom, és hadnagyom közlése készletett, egy kis ösvényre térnem, mely az erdőben elbujtatott viskóhoz vezetett.

Alilának meghagyám, hogy örködjék, míg én elmentem megismerni ama személyeket, kik a viskóban laktak. Kis lépcsőn haladtam fel, mely a tagal viskók belsejébe vezet. Egy indus nő egyedül volt benne, gyékény-fonással foglalkodva. Tüzet kértem tőle, hogy szivaromat meggyujtsam, aztán visszamentem hadnagyomhoz.

Véletlenül pillanataimat a ház külsejére vetém; sokkal nagyobbak tetszett az, mint a milyennek, belsejéről itélve, találtam.

Gyorsan visszahaladtam a lépcsőn, átmotoztam az egész helyiséget, melyben az ifjú lányka volt, s annak hátulsó részében gyékénynyel takart kis ajtót fedeztem fel. Hevesen taszitottam be az ajtót, s Cajoui, ki karabélyával várt, e perczen reám sütötte azt.

A tűz és füst vakká tettek. A megmagyarázhatlan véletlen ugy akará, hogy a golyó súrolta ruhámat, a nélkül hogy megsebesítene.

Midőn Alila a lövést hallá, tudva, hogy nálam löfegyver nincs, azt hitte, hogy agyon löttek. Felrohant a lépcsőn, s engem füstfelhőtől körülvéve talált, a mint gyilokkal kezemben ellenségemet kerestem. Ez látván, hogy lövése után még talpon állok, valószínűleg azt hitte, hogy magamnál hordom az anten-antent, egy pokoli imát, mely, az indusok hiedelme szerint, az embert a löfegyver irányában sebezhetlenné teszi.

Félelem fogta el a banditát; kiugrott az ablakon, s egész erejéből futott az erdőn keresztül.

Alila leheltenek tartá azt, mi rajtam történt; megtapogatta egész testemet, meggyőződve, hogy a golyó nem furódott azon keresztül.

Sebet nem találva, mondá:

„Uram, ha az anten-antent nem birná, most halott lenne!”

Indusaim t. i. mindig azt hitték, hogy én ezen és sok más titoknak birtokában vagyok.

Igy p. látták, hogy huszonnégy, sőt harminczhat óráig se ételt se italt nem vettem magamhoz, meg voltak győződve, hogy én ezt végnélkül folytathatnám. Egy jámbor tagal lelkész, kit meglátogattam, majd lábaimhoz borult, s kért, hogy közöljem vele ama hatalmat, étel nélkül megélni.

A tagalok megtartották régi babonájokat.

De ők mind keresztények, habár e vallást csak úgy értik mint a gyermekek, és azt hiszik, hogy az ünnep és vasárnapok megtartása, és évenként egyszeri gyónás elég-séges arra, hogy minden bűneikért bocsánatot nyerjenek.

Elbeszélek itt egy kis adomát, mely eléggé megmagyarázza, mit értenek az indusok keresztényi szeretet alatt.

Két fiatal indus szárnyasokat lopott a szomszédtól. Ezeket eladták udvarmesteremnek mintegy tiz sou-ért.

Magam elé idéztetem őket, hogy őket megbüntessem és megintsem.

Ártarlanságukban válaszolák :

„Igaz, uram! helytelenül cselekedtünk; de nem tehetünk másként, mert holnap urvacsorájához megyünk, s nincs pénzünk, hogy egy findzsa chocolate-ot igyunk.

Szokásban van az urvacsorája után egy findzsával inni, s e szokás elhanyagolása szemükben nagyobb bűn leendett, mint a lopás, melyet elkövettek.

Két gonosz istenség nagy szerepet játszik náluk; ők hittek ezekben, még mielőtt a Philippini szigetek meghódítottak.

Egyike e sötét istenségeknek a Tic-balan, kiről már szóltam; erdőkben és nagy fűgefák sűrűségében lakik.

Ezen isten mindenkin, ki benne nem hisz s magánál bizonyos gyökereket nem hord, mindenféle gonosz dolgokat képes elkövetni. Valahányszor egy indus ily fűgefa mellett elmegy, mindig jelt csinál kezével és így szól: Tavit po. E tagal szavak értelme: Engedelmevel, kegyelmes úr.

A hely kegyelmes ura a Tic-balan.

A másik istenséget Azuannak nevezik.

Főleg betegágyak felett örködik, gyakran láthatni egy indust, míg neje a szülési kinokban fekszik, mint nyargal a ház tetején s szeldeli kardjával a levegőt, hogy az Azuant elűzze. Gyakran több óráig folytatja e harczot, míg neje meg nem szült.

Van oly hit-cikkelyük is, melyért őket az europaik irigyelhetnék, s ez az: hogy egy gyermek halála, ha eszeskora előtt hal meg, az egész családra nézve szeren-

cse. A gyermek angyalként száll fel a mennyegbe, hogy ott minden rokonának oltalmazója legyen. Ennélfogva temetése nagy ünnep; rokonok és barátok hivatnak meg arra. Egész éjjel isznak, énekelnek és tánczolnak a viskóban, hol a gyermek meghalt.

De látom, hogy az indusok babonája nagyon messze eltérít főtárgyamtól. Később lesz illőbb alkalom, ezen különös emberek szokásai és erkölcseiről beszélnem.

Hadnagyom tehát biztosított, hogy én az anten-antent birom, s hogy ennélfogva a golyó nem bánthat.

Aztán a fiatal lányhoz fordult, ki inkább halva mint élve ült egy szögletben.

„Átkozott teremtés,“ kiálta fel, „te Cajoui ágyasa vagy; most veled van dolgunk!“

Gyilokkal kezében rohant reá.

Közéje és a szegény lány közé léptem, mert tudtam, hogy hadnagyom ölni képes, kivált ha életemet fenyegették.

„Szerencsétlen,“ kiálték, „mit akarsz tenni?“

„O nem sokat uram! e rút nőnek le akarom vágni haját és füleit, azokat a rablónak elküldeni s megüzenni, hogy nem sokára ismét megtaláljuk őt.“

Fáradságomba került, őt e szándéktól eltéríteni. Egész tekintélyemet föl kelle használnom s megígérnem, hogy a viskót felgyújtjuk.

A megriadt lánykának sikerült oltalmam mellett az erdőbe elmenekedni.

Hadnagyomnak igaza volt, midőn Cajouinak üzenteté, hogy nem sokára ismét találkozunk vele.

Néhány hóval később, több mértföldnyire azon helytől, hol gunyhóját felgyújtottuk, az erdő legsűrűbb részében fölfedeztem egy kis viskót. Testőreim közül csak hárman kísérték.

Indusaim elkezdtek futni, hogy azt körülvegyék; de rögtön mind a hárman övig egy mocsárba süllyedtek, mely ágakkal és gyökerekkel volt betakarva.

Minthogy én nem futottam oly gyorsan, előre észre-
 vevém a veszélyt; elfordultam ez iszaptól, az egyetlen úton haladva a viskó felé, mely ahhoz vezetett.

Rögtön oly közel álltam Cajouival szemközt, hogy majd kezemmel elérhettem.

Kezemben tartám gyilkomat; de ő is a magáét. Harcz fejtett ki.

Néhány perczig szurásokkal küzdöttünk, mert mind-
 egyik kikerülte a döfést a mint birta. Ámde úgy hiszem, hogy nem voltam előnyben, mert Cajoui gyilka jobb karomon telemes sebet ejtett; szerencsére a bal kézzel egy nagy csövű pisztolyt voltam képes még kivenni. Melle közepére szegeztem, és elsütve azt — az egész lövet keresztül lört ellenségem testén.

Néhány perczig védelmezni ügyekezett magát még Cajoui; de erősen visszalökém őt, úgy hogy lábaim elé rogyott, s kiragadám a gyilkot kezéből, melyet még most is őrzök.

Most megjelentek embereim, kik a mocsárból kigázoltak.

Részvétteljesen bekötöttük Cajoui sebeit, hordpadot készítéink, rá fektetők őt, s majdnem hat órányira fekvő birtokomra vivők, hol őt minden gondoskodásban részesítetéim, melyet állapota igényelt.

Ugy hívéim, hogy nem sokára kiadandja lelkét. Óra-negyedenként hoztak embereim róla hirt, ezeket mondván:

„Uram, nem bir meghalni, mert az anten-antent magánál hordja; szerencse, hogy ön lött reá, ki szintén birja azt, mert a mi fegyvereink nem árthattak volna neki.

„Itt van uram az anten-antent, melyet nála találtam.

E pillanatban jött egy másik s jelenté, hogy Cajoui már nem él.

„Látja ön,“ mondá Alila, „ha el nem veszem tőle az anten-antent, még most is él!“

Átlapoztam a kis könyvet; néhány imát és esedezéseket tartalmazott az tagal nyelven, melyeknek nem sok értelmük volt.

Jelen volt egy jámbor szerzetes; ez kivette a könyvet kezemből. Azt hívéim, ő is oly kíváncsi, mint én vagyok; de csalódtam. A konyhába ment, s néhány pillanat mulva visszaerkezett, mondván, mikép auto-da-Fé-t tartott.

Szegény hadnagyom majdnem sírt utána, mert ő a kis könyvet saját tulajdonának tekinté s úgy hívé, hogy az őt sebezhetlenné teendelle.

Én is megtartottam volna azt, mint az indus babona bizonyítványát.

Következő nap sok fáradságomba került, lelkészemet, Miguel atyát rávenni, hogy Cajouit a sírkertben eltemesse. Állítá, mikép oly ember, ki az anten-antent hordá magánál, nem temetethetik el szentelt földön.

Hogy őt megnyerjem, fel kelle hoznom, hogy az anten-antent Cajoui melléről még halála előtt elvevők, s hogy ideje maradt még a bűnbánatra.

Néhány napra Cajoui halála után hü Alilámnak szintoly nagy veszélyt kelle kiállnia, mint az volt, melynek a banditávali harcban én voltam kitéve.

De Alila vitézül tartá magát, bárha nem birta az anten-antent; löfegyver nem birt benne félelmet gerjeszteni.

Nagy járművek, valódi Noé-barkái, melyek külföldi kereskedelmi árukkal voltak megrakodva, haladtak el hetenként a Passig folyón a falu mellett, Santa-Cruzba, hol minden csütörtökön nagy vásár tartatott.

Nyolcz vállalkozó és vakmerő bandita ült fel egy ily járműre, s elrejték fegyvereiket az árukötegek közt.

Alig volt a hajó a nyílt vizen, midőn fegyvert ragadtak s borzasztó vérfürdőt készítettek.

Mindenki, ki ellentállt, agyonfojtatott. A hajó kalauzáta magát a vízbe veték. Midőn végre ellentállásra nem találtak, elrablák az utasoktól a pénzt s magukhoz vevének minden értékes tárgyat, melyet lelhettek. Aztán a hajót parthoz hajták, és zsákmánnyal megrakodva kiszálltak.

Értesítének ezen vakmerő vállalatról. Azonnal a helyszínére mentem, hol kikötöttek volt.

Szerencsétlenségre későn jöttem. A banditák már megosztottak zsákmányukon és a hegyek felé menekedtek.

Bárha csak kevés reményem volt, őket elérhetni, mégis üzni kezdém őket. Hosszú út után találkoztam egy indussal, ki hirül hozá, hogy az egyik bandita, ki nem oly jó gyalogjáró mint a többi, nem birt messze eljutni, s hogy őt még utolérhénők, ha kissé sietünk.

Alila volt embereim közt a legjobb futó, szarvas könnyüség- és gyorsaságával birt.

„Menj, Alila,“ mondám neki, „és hozd el a menekültöt élve vagy halva!“

Hogy a futásban kevesebbé legyen gátolva, vitéz hadnagynom hátrahagyta fegyverét, kezébe vette lándzsáját, és eltávozott.

Nem sokára nem láttuk őt.

De néhány perczzel később puskalövést hallottunk. A bandita bizonyosan lőtt Alilára, és mi holtnak vagy sebesültnek tartottuk őt.

Azon reményben, hogy még jókor segélyére érhetünk, gyorsítók lépéseinket. De csakhamar megláttuk — nyugodtan jött felénk. Ruhája és arcza vérrel volt fedve, s bal kezében a bandita rút fejét vivé üstökénél fogva, mint egykor Judith Holofernes fejét. Jobb kezében lándzsát hordott.

De szegény Alilám meg volt sebezve. Azonnal meg-

vizsgáltam sebet, nem volt veszélyes. Ekkor kérdezém tőle a harcz részleteit.

„Uram!“ válaszolá, „mindjárt azután, hogy önöket elhagytam, láttam a banditát, de ő is látott engem, s futott, a mint birt. Minthogy azonban én meg jobban tudtam futni mint ő, csakhamar sarkában voltam. Midőn már nem volt reménye menekedhetni, megfordult, s egy piztolyt tartott elém. Félelem nélkül közeledtem feléje. Ekkor ropogott fegyvere, s érzém, hogy arczon vagyok megsebesítve. Ezen sebem sem tartott vissza. Reá rohantam, s lándzsámmal keresztüldöftem őt. Miután a bandita sokkal nehezebb volt, mint hogy elhozhattam volna, levágtam fejét — itt van!“

Miután a vitéz Alilának győzelméhez szerencsét kívántam, pontosabban vizsgáltam meg sebet. Egy darab ón furódott arczába, de a pofacsont megakadályozá, hogy tovább behathasson. Miután az ón ki volt húzva, gyorsan ment végbe a gyógyulás.

Minthogy a banditák elleni számos czirkálataimnak majdnem végén vagyok, ennél fogva nem érintem többé azokat, hanem rendes jala-jalai életem leírásánál maradok.

Harmadik fejezet.

Jala-Jala. Bermigan. Lafond Gábor kapitány. Joaquin Balthazar. Tay-Foung. Viszályok. Banditák. Tapuzi-Talim sziget. Polgári háború.

Ez időben egy szerencsétlenség gyászt hozott házamba.

Családomtól kapott levelek jelenték t. i., hogy Robert bátyám Portoricoból visszatért, de csakhamar azután súlyos betegségben meghalt. Anyám és nővéreim közt lehelte ki lelkét, s pedig azon kis la planchei házban, hol mindnyájan fölnevelkedtünk.

Jó Annám velünk sírt; a leggyöngédebb gondosságot fejté ki, hogy enyhítse ama fájdalmat, melyet mi, Henri fivérem és én, éreztünk.

Néhány hóval később újabb bú szállt meg bennünket. Jala-Jalában kis társaságot alakítottunk, mely sógor-nőm; Delaunay, egy Saint-Maloból jött fiatal ember, ki azért érkezett meg Bourbonból, hogy Manillában cukorfőzőgyárt állítson; Bermigan, egy fiatal spanyol s ba-

rátom Lafond Gábor kapitányból állt, ki ugy mint én Nantesből származott. Utóbbi egy hatkötetes munkának szerzője, czime : Tizenöt év a világ körüli úton.

„Francziaország fia“ nevű hajón jött a Philippini szigetekre, néhány évet déli Amerikában töltött, jelentékeny állomásokat viselt mint vezénylő kapitány a tengerészetnél, s végre többféle kalandok után kis vagyonnal Manillába érkezett, hol hajót vett a csendes oceánon halászás végett.

Tragatabu - szigetnél hajója szétzúzatott ama sziklák egyikén, melyek e szigetet körülveszik. Lafond úszva menekedett meg, de mindenét elvesztette.

Onnan a Marianna-szigetekre ment, hol a bú és rosz táplálék ágyba veték. Midőn Manillába érkezett, még mindig borzasztó hasmenésben szenvedett.

Birtokomra vittem őt ki s itt minden gondoskodásban részesítém, melyet földim, szeretetreméltó és őszinte barátom megérdemelt.

Estvéinket mulattató és tanulságos társalgással töltöttük. Minthogy mindnyájan nagy utakat tettünk, ezért mindegyikünk tudott valamit elbeszélni. Nappal a betegek a hölgyekkel társalogtak, s én és testvérem rendes foglalkodásainkat végzök.

De csakhamar egy szerencsétlen véletlen megháborította a nyugalmat, melyet élveztünk.

Bermigan oly veszélyes beteg lön, hogy néhány nap mulva lemondtam a reményről, őt életben megtarthatni. Soha sem fogom ama végzetteljes éjet feledni, midőn mi

mindnyájan egybegyültünk, soha ama fájdalmat és meghatott állapotot, mely minden arczon tükröződött. A mellékszobából hallók a halálhörgéseket: a szegény Bermigannak pillanatai meg voltak számítva.

Lafond barátom, kit e betegség hasonlólag majdnem vigasztalás nélküli állapotba helyezett, szakította félbe a csendet.

„Ma meghal Bermigan,“ mondá, „néhány nap múlva, talán már holnap, reám jő a sor. Lásd, kedves don Pablóm, én már mondhatom, hogy többé nem élek. Tekintsd csontjaimat, testemet — már csak váz vagyok, többé még csak táplálékot sem vehetek magamhoz. Jobb meghalni mint élni.“

Nem mertem a vigasz és remény néhány szavát hozzá intézni, mert meg voltam győződve, hogy sejtelve teljesedni fog.

Ki mondta volna meg nekem akkor, hogy ő és én mindnyájokat túlélendjük, kik most virágzó egészségben vettek bennünket körül.

Ámde ne előzzük meg a jövőt.

A szegény Bermigan kilehelte utolsó fohászatát.

Jala-jalai házam elveszté szüziességét; meghalt benne egy emberi lény. Másnap szomorúan és hallgatva mentünk a temetőbe, hogy barátunkat eltakarítsuk, s neki az utolsó tiszteletet megadjuk.

Egy nagy kereszt tövében, mely a temető közepén áll, bocsátottuk őt le az anyaföldbe.

Kevéssel azután szerencsés voltam, Lafond barátom körüli fáradozásaimat a legjobb sikertől koronázva látni.

Az erős szerek, melyeket alkalmaztam, visszaadák egészségét s később étvágját.

Nem sokára képes volt Franciaországba visszatérni.

Most Párisban él, összekelt egy nővel, ki férfiút boldogító minden tulajdonnal bir, szép gyermekeknek atyja, tekintélyes állást foglal el, s köztisztelőben részesül. Azon hat hónapot, melyeket Jala-Jalában töltött, soha sem feledte el. A hálátlanság soha sem szennyez be ily nemes hű szivet!

Köztem és közte a legbarátibb, legbensőbb viszony létezik, s oly szerencsés vagyok, itt kimondhatni, hogy ő mindig az fog maradni, a mi: legjobb barátom.

Mínthogy már több személyt említettem, kik egy ideig Jala-Jalában voltak, ennél fogva gyarmatosaim egyikét Joaquin Balthazart Marseilleből sem mellőzhetem, oly különöz embert, milyet csak valaha ismertem.

Még igen fiatal korában ült Joaquin Marseilleben hajóra. Mínthogy a hajólegénység jegyzékébe nem volt beiktatva, Bourbonban az „Astrolaba“ fedélzetére adák őt, mely utat tett a világ körül.

A Marianna-szigeteken elszökött, s teljesen levetkőzötve érkezett a Philippini-szigetekre. Itt jó szerzetesekhez fordult, mint mondá, hogy megtérjen s lelki üdvére gondoljon.

Majdnem két évig volt a szerzetesek közt az ő költségükön. Aztán Mannillában kávéházat nyitott, s meg lehetős nagy öszveg pénzt pazarolt el, melyet egy francziától s tőlem kölcsönzött.

Aztán birtokomra jött, hol szalmából épületet állított, mely inkább hasonlított raktár, mint házhoz.

Itt egy nemét a szerálynak tartá s felfogadott minden gyermeket, kit kezére adtak; ezek s az ő gyermekei kölcsönösen oktatták egymást, úgy hogy háza iskola képét vette fel.

Ha valamelyik nejét megúnta, előhivatá egyik munkását s nagykomolyan mondá:

„Ezen nőt neked ajándékozom; légy jó férj, s bánjál vele jól. S te, nő, nézd itt férjedet; légy hozzá hü. Isten áldjon meg benneteket! 'S most vigyétek sátorfátokat, és soha se mutassátok magatokat!“

Soha egy sou pénze sem volt; a legnagyobb öszvegyeket elpazarolta néhány nap alatt. Mindenkitől kölcsön vett, és soha sem fizette vissza; úgy élt mint valódi indus, s gyáva volt mint a nyúl.

Szőke haja, és meztelen, szakálatlan arcza után az indusok őt Quela-Dougou-nak hívták, mely tagal szavak annyit tesznek mint: „Kinek vére nincs!“

Egy nap kis csolnakon haladtam keresztül a tón. Joaquin s két indus volt velem. Ekkor a chinai tengerek azon borzasztó viharainak egyike lepett meg bennünket, melyeket tay-Foungnak neveznek.

Ezen rendkívül ritka viharok borzasztók.

Az eget nehéz felhők fedik el, az eső záporként hull, a napvilág szinte teljesen eltűnik, s a szél oly erővel dühöng, hogy mindent felborít, mi utjába esik.

Mi tehát kis csolnakon voltunk.

Alig keletkezett a vihar, midőn Balthazár a paradicsom minden szentjeit segélyül hívta. Kétségbeesetten kiáltá:

„O Istenem! Istenem! Én nagy bűnös vagyok, ne tagadd meg tőlem kegyelmedet, és engedd, hogy meggyónhassak és bűnbocsánatot nyerjek!“

Panaszai és kiáltásai indusaimat bámulatra ragadák. Helyzetünk elég válságos volt, miszerint lélekjelenlétünket a lehetőségig megőrizni s könnyű naszádunkat a vízfelett megtartani ügyekezünk.

Minthogy pedig két nagy bambusfa egyensúlyzóval el volt látva, fen bírta magát a két víz közt tartani, a nélkül hogy felborulna, ha óvatosan és körültekintve járunk s oldalait a hullámoknak ki nem tesszük.

Mit előre láttam, bekövetkezett.

Egy hullám elborított bennünket, néhány másodpercig egészen el voltunk temetve. A hullám elhaladt felettünk, s ismét a víz felületére jöttünk.

Valahányszor hullám jött, mindig fejünk felett haladt el. Lábaikat a padok alá dugtuk, s erősen kapaszkodtunk. Csak testünk felső része nézett ki a vízből.

Minden harmadik perczen egy hullám ment át rajtunk.

Minden erőnket felhasználtuk, minden ügyességünket kifejtettük, hogy a vézből kimenekedjünk.

Balthazár megszűnt panaszkodni, a legnagyobb csend uralkodott. Csak időközönként kiálték fel:

„Bátorság, gyermekek, bátorság; partra fogunk érni!“

Hogy helyzetünk vigasztalásának tökéletes legyen, beállt az éj is.

Az eső még mindig záporoként hullt, s a vihar kettős hévvel dühöngött.

Időnként tüzgolyók világítanak meg bennünket, hasonlók azokhoz, melyeket a tengerészek szent Elms-tüzeknek hívnak.

Azon pillanatokban, midőn e tüzgolyók világítottak, ügyekeztem a távolba nézni: minden felé fellázadt hullámok.

Két óráig hánytak vetettek bennünket a hullámok, de mindig közelebb jutottunk a parthoz. Azon percben, midőn legkevesebb gyanítottuk, sűrű bambus-csalitba értünk.

Felismerém, hogy parton vagyunk, s hogy a tenger több órányira nyulik be a szárazföldre.

Mellig álltunk a vízben, s lehellen volt az áradatból kijutnunk. A sötétség sokkal nagyobb volt, mint hogy valami irányt választhattunk volna. Csolnakunk nagyon beleült a bambusbokrokba, nem használhattuk többé. Felmásztunk a bokor bambusz-ágain, mennyire csak lehetett. A hegyes tövisek, melyek minden ágból kiálltak, felhasították bőrünket. Az eső még mindig záporban szakadt le, s a szél ugyanazon hevességgel dühöngött. Minden szélrohamnál meghajlott a bambusz-nádas, melynek hajlékony ágai arcunkat testünket sebezgeték.

Sokat szenvedtem életemben, de soha éjszaka reám nézve oly hosszú és borzasztó nem volt mint ez.

Joaquin Balthazar először kezdett beszélni.

„Ah, don Pablo“ mondá reszkető hangon, kérem önt, írja meg anyámnak fiának tragikus végét!“

Nem tehetém, hogy ezt ne feleljem neki :

„Álkozott gyáva te, azt hiszed, én jobb karban vagyok mint te? Hallgass, vagy elmerítettlek, hogy rólad többé mitse halljak!“

A szegény Joaquin ahoz alkalmazta magát, többé egy szót sem szólt; de időnként fohászszal árulta el fájdalmát.

Négy óra táján rögtön megfordult a szél, és lassanként lecsillapodott.

Megvirradt, meg voltunk mentve.

Most megismerhetők egymást. Mily sajnálatos állapotban voltunk! Ruháink csupa rongyokból álltak. Testeinket mély karczolatok boríták. A hideg csontunk velejéig hatott, s a vett fürdő megránczosítá bőrünket. Ugy néztünk ki mint vízbefultak, kiket kihuztak a hullámokból, melyek alatt néhány óráig el temetve voltak.

Összezsugorodva és bénán ereszkedtünk le végre a bambusznádakról, hogy a tó vizébe szálljunk. Kellemetes, jótékony hatást tett az reánk. Nekem a tengeri víz oly lanyhának tetszett, mint harmincz fokig hevített fürdő.

Ezen szelid légmérséklet ismét fölélénkített bennünket, s csolnakunkat kihúztuk a sűrűségből, melybe szerencsére annyira belenyomult, hogy se szél se hullám nem bírta tova taszítani. Kiértünk a járható vízre, s nem

sokára egy indus viskóhoz jöttünk, melyben magunkat megszáritottuk s erönket összeszedtük.

Az idő tökéletesen csendes volt, s a nap teljes pompájában ragyogott. De mindenütt leheté látni a nyomokat, melyeket a tay-Foung hátrahagyott.

Dél táján elértünk Jala-Jalába, hol megérkeztünk nagy örömet gerjesztett. Tudták, hogy a tón jártam, s mindenből elvesztemet következtetheték.

Jó szeretett Annám sirva borult keblemre; oly nagy aggodalomban élt, hogy néhány perczig csak könyekkel fejezheté ki örömét, melyek arezán lecsurogtak.

Balthazár visszatért szerályjába.

Míg oltalmam alatt állt, tiszteletben tartották őt az indusok; de Jala-Jalából elutaztam után megöletett, s mindnyájan, kik őt ismerték, megegyeztek abban, hogy egynél több czimet érdemelt ki.

Mínthogy egyszer már a tay-Foungról szóltam, ennél fogva kissé tovább akarok nyulni, s lehető rövidséggel még egy borzasztóbbról szólni, mint az volt, mely gyarló naszádomban lepelt meg, s a bambusz-sűrűségbe hajtott.

A bájos fürdők, melyeket házammal szemközt a tóban készítették, épen befejeztettek. Büszke voltam és elégedett, hogy nőmnek ezen kellemetességet megszerezhettem.

Ugyanazon nap, melyen indusaim a végső diszítést helyezék el azokban, estve felé a nyugati szél igen hevesen kezdett fújni. A tó lassanként háborodni kezdett,

s nem sokára nem kételkedtünk többé, hogy egy tay-Foung fog beköszönni.

Fivéremmel sokáig az ablaknál ültünk s kinéztünk, vizsgálgatva, vajjon a fürdők képesek lesznek-e a széllal dacolni; de egy heves, borzasztó roham mint kártyaházat sepré el szegény épületemet.

Eltávoztunk az ablaktól. Helyesen tevők, mert egy még erősebb lökés, mint az volt, mely a fürdőket szétszagatá, összezúzott minden ablakot, melyek nyugatra néztek. Borzasztó légáradat huzódott be a házba s ledönté az egész falat, hol a fő ajtó létezett.

A tó annyira fel volt háborodva, hogy a hullámok átcsaptak házamon s minden szobába behatottak.

Tovább nem állhattuk ki itt.

Egymást — t. i. nőm, testvérem, Voldemar Ferencz Bordeauxból, ki Jala-Jalában tartózkodott és én — egymást kölcsönösen segítve, lehetségessé lön, egy földszinti szobába eljutnunk, mely csak kis ablakon át nyerte világát. Ezen sötét helyiségben töltök az éj nagy részét. Testvérem és én vállainkat az ablaknak vetettük, s egész erőnket neki feszítettük a szélnek, mely azt betörni fenyegetett.

E szobában volt néhány üveg pálinka. Anna ebből öntött kezére s innunk hagyott, hogy bennünket fölmelegítsen és erőnket megtartsa.

Viradatkor lecsillapodott a szél, s ismét nyugalom állt be.

Házam minden butora és dísze szét volt zúzva, minden

szobám elárasztva és minden élelmi-készleteim homokkal borítva, melyet a tenger hullámai vetettek be.

Nem sokára házam gyarmatosaim menhelye lett; minden fedél nélkül tölték az éjet.

A nap végre megjelent teljes pompájában a derült égen. De mily szomorúság fogott el, midőn ablakomból néztem a rombolást, melyet a tay-Foung elkövetett.

A faluból többé mitsem lehetett látni. A gunyhók mind szét voltak szaggatva s a templom bedőlt. Raktárain és cukorföldém elveszett. Semmi egyebet sem láttam mint romokat.

Szép czukornád-földeim tökéletesen el voltak pusztítva; a tizenkét órával ezelőtt még oly pompás vidék úgy látszék mintha hosszú tél alatt szenvedett volna.

Sehol egy zöld helyecskét sem lehet látni, a fák elveszték leveleiket, az ágak letörve, egész fák ledöntve feküdtek — s ez egész rombolás néhány óra műve volt.

Azon és a következő nap folyamában a tenger több szerencsétlen indus hulláját veté ki, kik a vihar áldozatai lettek. Miguel atya gondoskodott ezek eltemettetéséről, s még sokkal később is lehet a jala-jalai temetőben ily feliratú keresztek látni: Ismeretlenül meghalt a tay-Foung alatt.

Indusaim gyorsan fölépíték ismét gunyhóikat, s én ügyekeztem a tett károkat a lehetségig kijavítani.

A Philippini - szigetek termékeny volta csakhamar eltörlé e szomorú látványt.

Alig mult el nyolcz hónap, s a fák visszanyerték teljes

levéldiszüket, szép tavasz látványát nyujták egy borzasztó tél után.

A tay-Foung két mértföld átmérőjű térségen dühöngött; mindent, mit utjában talált, felborított és megsemmisített.

De elég ennyi ezen szerencsétlenségről; visszatérek most azon időre, midőn a szegény Bermigan halála mindnyájunkat gyászszal töltött el.

Birtokom felvirágzott; bőség uralkodott, s a bőség gyarmatosaimnak szerencsét hozott. A jala-jalai népesség naponként növekedett. Tiszteltek és szerettek. Indusaim hévvel segítettek dolgozni s vakon engedelmeskedtek; és pedig nem az uralom nyomásánál, hanem az igazság és jog növekedő tekintélyénél fogva.

Ha súlyos viszonyok kényszerítének, ellenük erélylyel eljárni, ez mindig fegyver nélkül történt; akaratom ereje szerzett nekem egyedül engedelmességet. Néha néha azonban megbotoztatám őket, és pedig azért, hogy nagyobb szerencsétlenségtől megóvjam. A végrehajtó hatalom ezen tényei mindig csak nagy gyülekezeteknél történtek, ha veszekedés támadt, ha a gyilkokat kihúzták s véres harczot kezdettek, ekkor beavatkoztam, hogy előjáróik és testőreim hatalmát megismerjék. Ha ily jelenetek előfordultak, rögtön tudósítottak. Elővevém nádbotomat s a gyülekezet helyére mentem, hol rendesen a kakasviadalok szótkak tartatni. A tömeg közé vegyülvén, jobbra balra magam körül vagdalódtam; s ki botom körébe esett, az kikapta részét. Ekkor szét-

robbantak mint a pelyva. Mindenki elbújt a szögletbe és csak akkor jött ismét elő, ha a kedélyek teljesen lecsillapítva voltak.

A végrehajtás e nemét vidáman fogadták; mindannyiszor tudtak valami tréfás közbejött jelenetet elbeszélni, mely mohó szökésök közben történt. Hangosan mondták:

„Mindnyájan bűnösök voltunk, mert ezek verekedni akartak, mások meg nézni. Az úr helyesen tett, hogy egyet sem kimélt.“

Másszor egy vitéz erőteljes indus, fölemelt gyilkokkal kezében, járt körül földieik közt, és fenyegeté őket. Senkisémmé merészkedett hozzá közeledni, mert tudták, hogy fegyverének hasznát fogja venni. Ekkor hozzám jöttek, s értesítettek. Fegyver, sőt bot nélkül, mentem eléje, és szilárd hangoz parancsolám neki, hogy menjen a fogházba, s zárassa magát a katódába. Ez emberek nekem oly pillanatokban, midőn hasonlóiknak rémei voltak, soha sem tagadták meg az engedelmességet. Másnap reggel elem idéztem őket, feddő beszédet tarték, s visszaadám nekik a gyilkot és szabadságukat.

A szakadatlan harc által, melyet banditáimmal viseltem, a spanyol kormánynak nagy szolgálatokat teljesíték s mondhatom, hogy a rablók féltek tőlem és tiszteltek; ellenségöknek, de vitéz ellenségnek tekintének, ki irányukban gyávaságra képtelen s csak loyális harcot visz. Az indus jellemet annyira ismertem, hogy eseltől vagy áruló törtől nem tarthattam. Oly erősen meg voltam, erről győződve, hogy nappal ugy mint éjjel, birtokomon

mindíg kíséret nélkül jártam keltem. Félelem nélkül kalandoztam be a hegyeket és erdőket, s gyakran magam mentem azon helyre, hová meghívtak, hogy tőlem tanácsot kérjenek.

Az e nemű találkozások mindig éjjel magános elhagyott helyeken történtek.

A mindkét részről adott szó, hogy egymást meg nem sértjük, mindig híven meg lön tartva.

Ezen tanuk nélküli éji találkozások által gyakran sikerült, eltévedt embereket békés életre visszavezetnem.

Egy nap levelet kaptam egy meszticztől, egy nagy bűnöstől, ki a szomszéd tartományokat tevő biztalanokká.

Azt irá, hogy velem beszélni óhajt, s kért, jönnék egyedül, s pedig éjnek közepette. Erre egy vad vidéket jelölt ki nekem, s igéré, hogy ő is egyedül fog megjelenni.

Nem vonakodtam oda elmenni.

Mint igéré, ugy jelent meg.

Előadá, hogy életét meg akarja változtatni s jövőben birtokomon lakni óhajt.

Hozzátevő, hogy a spanyolok ellen soha semmi bünt sem követelt el, hanem csupán és egyedül az indusok és meszticzek ellen vétett.

Lehetlen volt őt befogadnom, a nélkül hogy magamat compromittálnám.

Megigérém neki, hogy egy szerzeteshez adom őt, ott néhány évig élhet, s ha majd bűnei felejtve lesznek, ismét visszatérhet a társaságba.

Néhány percnyi gondolkodás után válaszolá:

„Nem, ily módon elveszteném szabadságomat. Pedig inkább meghalok, mint hogy rabszolga legyek.

Ekkor azt javaslám neki, hogy menjen Tapuziba, hol a nagyon üldözöbe vett banditák magukat büntetlenül elrejtetik. (Nem sokára lesz alkalmam, e helyről bővebben szólni.)

A meszlicz egy mozdulatot tett, s válaszul adá:

„Nem; azon személy, kit magammal szeretnék vinni, nem fog oda menni. Minthogy ön értem mitsem tehet, tehát éljen boldogul.“

Kezet nyujtott, és elváltunk.

Néhány nappal később azon viskót, melyben lakott, egy század sorcsapat vette körül. A viskó nem volt messze Manillától.

A bandita legelőbb is a viskó lakóit küldé ki, s midőn őket veszélyen kívül lenni látá, vette karabélyát, s elkezdett a katonák közé tüzelni, kik ismét a viskóra tüzeltek.

Midőn a viskó már egészen át volt a golyóktól lyuggatva, s midőn láták, hogy a bandita a lövésekre többé nem felel, tüzet vetettek a gunyhóba; annyira féltek, hogy még élve találják.

Azon éji találkozás alkalmul szolgál, Tapuziról szólni; nem tehetem, hogy e különös menhelynek, hol száműzött emberek ritka nyugalomban s teljes egyetértésben élnek, néhány sort ne szánjak.

„Tapuzi“ tagal szó s annyit jelent mint: „Világ vége!“

Kis falu ez, mely húsz mértföldre Jala-Jalától a hegység beljében fekszik.

Banditák és szökött gályafegyenczekből áll, kik itt szabadon élnek, önmagukat kormányozzák, s minden üldözés ellen, melyet a kormány ellenük elrendelhetne, biztosítva vannak, minthogy a falú fekvésénél fogva megközelíthetlen.

Sokszor hallottam e különös faluról beszélni, de soha se találhattam egy személyt se, ki azt látta s nekem arról biztos értesítést adhatott volna. Ezért elhatározám egy nap, hogy személyesen utazom oda. Csak hadnagyonnal közlém e tervet; ez mondá:

„Uram, kétségen kívül ott fogom némely társaimat találni, s azért semmitől sem kellend tartanunk.“

Hárman elutaztunk.

Természetesen más utat ürügyölék.

Majdnem járhatlan utakon kalandoztunk két napig a hegyeken keresztül.

Harmadnap egy vizzuhataghoz értünk, melynek ágya nagy szikladarabokkal volt eltorlaszolva.

Mind a két part, mintegy 20 lépésnyire nyulván el egymástól, függőlegesen emelkedett fel, mint két magas fal. Azok csúcsai, talán ezer metrenyi magasak, láthatólag közeledtek egymáshoz, s csak kis nyílást hagytak, melyen egynéhány napsugár hatott be alig adva annyi világot, hogy az út azon részét megkülönböztessük, hol szikláról sziklára ugráltunk.

Ezen szakadék volt az egyellen út, melyen Tapuziba

el lehet jutni; ez volt a természetes és bevehetlen bástya, mely a falut a spanyol sbirrek benyomulása ellen védelmezte.

Hadnagyom mondá:

„Nézzen fel uram maga fölé. Csak Tapuzi lakosai ismerik a gyalogösvényeket, melyek ama hegyek csúcsaira vezetnek. A mily hosszú ez öblös út, oly hosszant fekszenek a nagy szikladarabok felhalmozva, melyeket azokra legördítenek, kik támadást akarnak tenni. Egy egész sereget meg lehetne itt akasztani az előnyomulásban.

Valóban láttam, hogy nem igen megnyugtató helyzetben vagyunk, s hogy Tapuzi lakói ellen, ha ellenségeknek tartanának, nem bírók magunkat védeni. Ámde már egyszer belebocsátkoztunk a kalandba, vissza nem térhettünk. Folytatnunk kelle minket egész Tapuziig.

Egy óránál tovább jártunk a szakadékban, midőn rögön egy borzasztó szikladarab gördült le a magasságból; husz lépésnyire tőlünk robbant szét.

Ez jeladás volt.

Megállapodtunk, s letettük fegyvereinket.

Egy másid szikladarab, hasonló ahoz, mely már leesett, függött fejeink felett, minden perczen kész bennünket szétzúzni.

Előttünk kiáltást lehet hallani.

Mondám hadnagyomnak, hogy egyedül és fegyver nélkül menjen előre.

Néhány perczczel később visszatért két indussal; biz-

tosítá őket, hogy én békés szándékkal jövök. Elküldék őket, hogy minket a faluba vezessenek.

E kíséret mellett többé mitől sem kelle tartanunk. Vídáman folytatók hátralevő utunkat, egész azon helyig, hol a tölcserforma bemenet végződött.

A hely, melyen most átkeltünk, borzasztó szikladarabokkal volt ellepve, melyeket magasra fölrétegeztek.

Mögötte fenyegetve nyult fel egy kopasz hegység, melyen a tenyészet semmi nyoma sem mutatkozott; régi európai várhoz hasonlított, melyet valamely bűvhatalom közepette a magas hegyeknek épített, ezeken urkodván.

Egy pillanattal felfogtam az egész tájat, melyen keresztül mentünk; átgondolám a véghetetlen különféle-
ségeket, melyeket a természet nyújt.

Rögtön felmerült előttem utam óhajtott célja, Tapuzi falú.

Ez a fensík legszélő végén fekszik, s mintegy hatvan szalmaházból áll, melyek az indus viskókhoz hasonlítanak.

A lakosok ablakaiknál álltak, hogy bennünket láthassanak.

Kísérőink elvezettek főnökükhöz, a matan-dasanagonhoz (öreg főnök).

Ez egy szép agg volt; arczáról ítélve, mintegy nyolczvan évesnek kelle lennie. Barátságosan köszöntve, így szólt hozzám.

„Mint mi jött ön közénk? Barátkép, vagy csak kíváncsiságból? Vagy talán a castiliaiak kegyellen törvényei

kényszerítik önt nálunk menhelyet keresni? Ha ön ily szándékkal jő, legyen üdvözölve, bennünk testvérekre fog találni.“

„Nem,“ válaszolék, „mi nem azért jöttünk, hogy önök közt maradjunk. Én önök szomszédja vagyok, Jala-Jala birtokosa. Jövök, hogy önöket meglátogassam s barátságomat felajánlva, az önökét kikérjem.“

A Jala-Jala szónál az agg mozdulatával fejezé meglepetését. Ekkor mondá:

„Már rég ideje, hogy önről beszélni hallottam; önt a kormány ügynökének tartják, ki a szerencsétleneket üldözi. De azt is hallottam, hogy ön hivatását jószággal és kimélttel teljesíti, s hogy ön őket sokszor segélyben részesíti. Ezért legyen ön üdvözölve.“

A bevezetés után hoztak nekünk tejet és burgonyát. Élkezés közben folytató az öreg:

„Sok év előtt, nem tudom már pontosan az időt, eljött néhány férfiú Tapuziba, hogy itt lakjanak. Itt oly nyugodtan és biztosan laktak, hogy még többen is követék példájokat, s ez által az elkövetett hibákért rájuk szabott büntetéstől menekedni ügyekeztek. Nem sokára lehete családapákat nejeik és gyermekeikkel megérkezni látni. Ezek veték meg ama kormány alapját, melyet most ön itt lát.“

Jelenleg majd minden közös jószág: néhány burgonya vagy tengeri föld és a vadászat minket kielégít. Majd minden ruhánkat a nők szövik és varják. Az abaca (nő-

vényzeti selyem) ellát bennünket a szükséges szálakkal. A pénzt nem ismerjük, arra nincs szükségünk.

„A dicsvágy számüzve van; mindenki biztos benne, hogy éhen nem hal meg.

„Időnként eljönnek hozzánk idegenek. Ha alá akarják magukat törvényeinknek vetni, úgy köztünk maradnak; adunk nekik tizennégy napi próbaidőt, ekkor határozhatnak. Ha ez idő elmulik, szabadságukban áll, vagy visszavonulni, vagy családjához tartozni.

„Törvényeink szelidek és kiméletesek. A legsúlyosabb büntetés, melyet szabhatunk, az, hogy örökre elkergetjük, ki nagy vétseget követ el.

„Atyáink vallását nem feledtük el, s Isten egykoron kétségen kívül meg fogja első bűnemet bocsátani, mert az ő s embertársaim szolgálatában oly sokáig s oly sokat működtem.

„Ámde hol önök főnöke? — kérdém. „Kik biráik és papjaik?“

„Én vagyok!“ mondá. „Én egymagam viselem minden ezen hivatalokat.“

„Azelőtt itt valódi vadak közt élt az ember; én fiatal, erős, és minden testvéreim iránt odaadó voltam.

„Főnökük meghalt; ekkor engem választottak, hogy őt pótoljam.

„Minden gondomat oda fordítám, hogy semmi ne történjék, mi igazságtalan, vagy azok boldogságával meg nem egyezett, kik magukat reám bizták.

„Akkorig keveset törődtek a vallással; emlékeztetni

akarám hasonlóimat, hogy ők születt keresztények. Ezért vasárnap megállapítottam egy órát, midőn mindnyájan közösen imádkoztunk, s én felruházám magamat az evangelium hirdetőjének minden tulajdonaival. Én kötöttem a házasságokat, én végeztem a kereszteléseket, s osztogattam a haldoklóknak a vallás utolsó vigaszait.

„Ifjú koromban a karban énekelgettem, emlékeztem még az egyházi szertartásokra. Bárha az e hivatali működésekre nem vagyok is a szükséges tulajdonokkal felavatva, mégis híven és szeretettel gyakoroltam azokat, s ezért remélem, hogy jó szándokom a legfőbb lény bocsánatát számomra ki fogja eszközölni.

Az agg szavai felgerjeszték osodálatomat. Oly emberek közt voltam, kik ama hírből álltak, hogy mint rablók és gyilkosok féktelen szabadságban élnek, s ime testvérek egyesületét találtam, kik e névre majd mindnyájan érdeemesek voltak.

Főleg e szép aggot az ő egyszerű erkölcsi és jogi elveivel bámultam, ki ez egyesületet annyi év óta kormányozta.

Közlém az aggal minden gondolatomat, megdicsérém viseletét és biztosítám őt, hogy a manillai érsek minden vallási cselekedeteit, melyeket oly nemes szándékkal gyakorolt, helyeselni fogja; magam ajánlkoztam, mikép az érseknél szószóló leszek, hogy melléje segédet küldjön.

De az agg visszonzá:

„Nem, uram! köszönöm önnek. Soha se szóljon ön

rólunk. Mi ugyan igen boldogok lennénk, ha az evangélium egy szolgáját magunk közt bírnók, de csakhamar a spanyol kormánynak is alá lennénk vetve. Adót kellene fizetnünk, a dicsvágy belopóznék közénk s a szabad emberekből, kik most vagyunk, rabszolgák válnának. Ez nem tehet bennünket boldogabbakká. Nem, még egyszer, ne szóljon ön soha rólunk; adja ön erre szavát.“

Okoskodása helyesnek tetszett, úgy hogy kívánatának megfeleltem. Még egyszer megdicsértem, a mint megérdemelte, s megígértem, hogy a falu lakosainak nyugalomát semmi indiscretióval sem fogom zavarni.

Estve meglátogattak az összes lakosok, főleg a nők s ifjú lányok, kiket határtalan kíváncsiság ösztönzött, fehér embert látni.

A tapuzii nők közül soha egyik sem került ki a faluból, viskóját sohasem veszté szem elől. Ezért nem lehet csodálkozni, hogy kíváncsiak voltak.

Az agg s néhány vén kíséretében másnap kirándulást tettünk a sikra s meglátogattuk a burgonya-és tengeri földeket, melyek a lakosoknak főtápeszközül szolgáltak.

Midőn oda kiértünk, hol ezelőtti estve a roppant sziklatömegeket láttam, megállt az egyik s mondá:

„Lássa ön, castiliali, mint büntette meg Isten a tapuziikat oly időben, midőn még mint vad állatok éltek. (A tagal minden europait castilialinak nevez.) Nézze ön e hegyet, melyen nem terem meg a fű. Egy éjjel borzasztó földrengés támadt, a hegy két részre vált, s egyik rész elnyelé a falúnak felét, mely akkor azon helyen állt,

hol most ama roppant sziklák állnak. Ha a szakadás néhány száz lépéssel tovább megy, Tapuzi lakosságából most egy személy sem élne. De egy rész megkimélve maradt s ott telepedett le, hol most a falú áll.

„Azóta Istenhez imádkozunk s úgy véljük, hogy oly nagy büntetést többé nem érdemlünk, mint az volt, mely ama borzasztó éjjelen a szerencsétlen áldozatokat érte.“

Az agg, mondhatnám a tapuzii király társalgása reám nézve felette érdekes volt. De már több napja voltam távol Jala-Jalától s attól kelle tartanom, hogy távollétem aggodalmakat fog gerjeszteni. Megparancsolám hadnagyomnak, hogy elindulásunkra készülleteket tegyen.

Bucsút vettünk tehát gazdáinktól.

Két nappal később birtokomra visszaérkeztem. Meg voltam elégedve a tapuzii uttal.

Annám nagy aggodalomban élt, nem csak távollétem, de a miatt is, mert a tartomány két nagy helységének lakosai úgy szólván háborút üzentek egymásnak.

A legbátrabbak, mintegy két- három százan mindkét részről, a Tálím szigetre mentek.

Ott egymással szemközt álltak, hogy csatát vívjanak. Egyes csatározásoknál már több áldozat elesett.

Ezen hír megijesztette Annát.

Tudta, hogy én nem vagyok azon férfiú, ki lakásán nyugodtan fogja a harcz eredményét bevárni. Már a legzajosabb dulakodás közepett látott tiz testörömmel, s talán már mint hivatalos buzgalmam áldozatát is.

Megnyugtattam őt, mint rendesen szoktam, megigérvén

neki, hogy elővigyázó leszek s róla meg nem feledkezem. De egy pillanatot sem volt szabad elvesztenem, hogy meggátoljam az összecsapást, mely soknak életébe kerülhetett.

De mit tehettem volna tiz testőrömmel? Vajjon remélhetém-e, hogy e tömeget akaratomnak alávetem? Valóban nem! Ha erőhatalommal akartam volna beavatkozni, mindnyájunk életét kockára tehettem volna. Mi volt hát a teendő? Ha minden indusomat felfegyverzem is, mégis nincsenek járműveim, hogy a Talim szigetre átjuthassunk. E zavar közt elhatároztam, egyedül hadnagyommal utazni át. Elvittük magunkkal fegyvereinket s egy kis naszádra szálltunk, melyet magunk kormányoztunk.

Alig közeledtünk a parthoz, fegyveres indusok kezdtek reánk kiáltani, hogy ne kössünk ki, mert reánk tüzelnek.

Nem hallgattunk e fenyegetésre; néhány perczzel később kiugrottunk a partra. Kis lavolságnyira álltak egymástól a harczosok.

Azonnal a vezérekhez mentem.

„Szerencsétlenség,“ mondám, „mit csináltok? Titeket, vezéreket, fog a törvénynek egész szigora sújtani!

„Még van idő: érdemeljétek ki a bocsánatot, parancsoljátok embereiteknek, hogy tegyék le a fegyvereiket, s vonuljatok velük vissza. Ha vonakodtok, kevés percz mulva ellenségeitek élén állok, hogy ellenetek küzdjem. Engedelmeskedjétek, különben mindnyájatokkal úgy fognak bánni mint lázadókkal!“

Figyelmesen meghallgattak — látám, hogy félig le vannak győzve.

De egyikük így felelt nekem :

„Ha ön most elveszi fegyvereinket — ki áll nekünk jót, hogy elleneink nem jönnek ide s nem támadnak meg bennünket?”

„Én!” volt válaszom. „Szavamat adom reá. S ha nekem nem engedelmeskednek, úgy mint most ti engedelmeskedtek, visszajövök közétek, visszaadom nektek a fegyvereket, s veletek küzdök.”

E szavak, a tekintély és parancs hangján ejtve, megtevék a remélt hatást.

Hallgatva léptek elő a vezérek, s lábaimhoz tevék fegyvereiket.

A többiek követték példájukat.

Kevés pillanat múlva egész hegye a karabélyok, fegyverek, lándzsák és kardoknak feküdt előttem.

Kijelöltem mintegy tucatnyi egyént azok közül, kik nekem engedelmeskedtek, mindegyiknek adtam egy fegyvert, s mondám :

„Reátok bízom a fegyverek őrzését. Ha el akarják azokat ragadni, úgy lőjetelek mindnyájukra, kik ily szándékkal közelednek!”

Miután neveiket feljegyeztetém, átmentem az ellenkező párthoz, mely készült az ellenség elé vonulni.

Megállítám őket, mondván :

„Semmi harczot többé! Ellenségeitek le vannak fegyverezve. Ti is át fogjátok nekem fegyvereiteket adni, vagy tüstént naszádokra szállni, falutokba visszatérvén. Ha nem engedelmeskedtek, visszaadom ellenségeiteknek

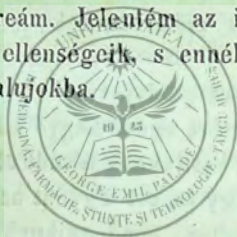
a fegyvereket, s magam vezetem őket ellenetek. Teljesítétek parancsomat, s megigérem nektek, hogy minden feledve lesz.“

Nem sokáig haboztak. Az indusok tudták, hogy nem sok időt szoktam nekik a meggondolásra hagyni, s hogy fenyegetésemet nyomban fogja követni a büntetés.

Néhány percz múlva mindnyájan csolnakokba szálltak.

Én hadnagyommal mindaddig a parton maradtam, míg a kis hajóhad szemem elől eltűnt.

Most ismét visszamentem a másik táborba, hol türelmellenül vártak reám. Jeleltém az iudusoknak, hogy többé nincsenek ellenségeik, s ennélfogva nyugodtan visszatérhetnek falujokba.

Negyedik fejezet.

Jala-Jala. Tartózkodás. Foglyok. Don Prudencio Sandos, pagsanjani alcad. Ünnepegyek, Vadászatok.; Lindsay. Hamilton Socalme sziget és tó. San-mateoi barlang.

Min látszik, nem mult el egy nap, hogy uj veszélyt ne kellett volna kiállnom.

Már hozzászoktam, biztam csillagomban, s győzelmesen keltem ki minden szerenéséllenségből.

Indusaim szerettek, s azért bízhattam hűségükben. De mennyire is kész voltam, ha alkalom nyilt, nekik valamely szolgálatot teljesíteni.

Gondoskodásomat nem csak Jala-Jala, hanem az egész tartomány lakosaira kiterjesztém.

Minden hóban elmentem egyszer Pagsanjába, ott az alcadot meglátogatni. E látogatást „bűnbocsánati látogatásnak“ neveztem. A főhely börtöneiben mindig nagy számmal voltak oly foglyok, kik csak könnyű vétségeket követtek el. Az alcad, don Prudencio de Sandos, egy tiszteletreméltó és jó ember, kivel baráti viszonyban él-

tem, nem szabható ki rájuk a büntelést, melyet igazságosnak tartott. Hivatala kötelezé őt a pereket megindítani, s azokat a törvényszékek ítélete alá terjeszteni.

A Philippini szigeteken is lassú az igazságszolgáltatás menete. Hányan vártak e szerencsétlenek közül évekig az ítéletre, mely szabadságukat meghozta.

Ha Pagsanjanba érkeztem, a foglyok rokonai és barátai tüstént kérvényeket nyújtottak nekem át, és szószólásomért esedeztek.

Megvizsgáltam ilyenkor a vétségeket, melyeket elkövettek. Ha úgy találtam, hogy csak egyszerű fenytéket érdemelnek, megkérdezem őket, vajjon megelégszenek-e az ítélettel, melyet én helyesnek tartok. Mindig igennel válaszoltak. Csak az alicaddal tárgyaltam a büntetés felett, melyet védenemnek el kellett vennie. Ha meggyeztünk, parancsot küldtem a fogházba. Indusom aláírt egy iratot, melyben kijelenti, hogy ítéletemmel megvan elégedve s hogy maga kérte ki azt. Ekkor elvette büntetését, melyet számára kieszközöltem, s haladéktalanul szabadságba helyeztetett.

Ha estve birtokomra haza tértem, rendszeren az úton találtam azokat, kik szabadságukat nekem köszönték. Hála jeléül megcsókolták kezemet.

Ily látogatások után édes elégtételt éreztem, oly boldogságot, melyet csak az tud becsülni, ki maga is egy fogolynak visszaadta szabadságát.

Indusaim vakon hódoltak nekem. Hűségükben, ismétlem, oly bizonyos voltam, hogy többé azon elővigyázati

rendszabályokhoz sem nyultam, melyeket Jala-Jalában tartózkodásom első évében szükségeseknek tartottam.

Annám megosztotta munkálataimat, gondjaimat, sőt még veszélyeim egy részét is. Mily boldog volt, ha, bár rövid távollét után, viszontlátott! Az öröm lesugárzott arczáról. Gyöngédségei balzsam voltak, mely minden erőfeszítéseimet elfeledteté. Még szemrehányásai is, melyeket az okozott nyugtalanság miatt nekem szeliden tett, boldogság érzetét keltették bennem.

A hála tanúságairól, melyeket indusaim szakadatlanul kitüntettek, csak dicsérőleg emlékezhetem.

Ha eljött nőm születésnapja, vagy az enyém, minden gondjokat, minden leleményességüket felhasználták, hogy e napot lehetőleg ünnepiessé tegyék.

Három csoportra oszlottak.

Az elsőt a gubernadorcillo, az aggok és érettebb korú férfiak képezék; a másodikat a férjes nők, s a harmadikat a fiatal férfiak és leányok.

Éjjel kidiszíték házamat hajlékony bambuszszal, melyet virágfüzérékkel fontak be. Reggel az egész falu ünnepi köntösben volt. Kilencz órakor a gubernadorcillo hivatalos öltönyében, és Miguel atya legszebb ruháiban — az utóbbi gazdagon ékített ostorral *) kezé-

*) Egyszer kérdém Miguel atyát, miért van minden szertartásnál ostorral ellátva? Válaszul adá: Ez annyit jelent: uram, ön megérdemli, hogy üdvözlésére az ember messziről is eljőjön, és hogy hosszú utat az ember lóháton tesz.

ben — a falú egész férfi serege kísérelében, tevék az első látogatást.

A gobernadorcillo mindnyájok nevében virágokat és gyümölcsöket hozott. (Csak e tárgyakat fogadám el tőlük.)

Miguel atya hosszú beszédet tartott. Frissítőket nyujtaték, s mindnyájan, Miguel atyán kívül, ki nálunk maradt, visszavonultak, hogy a nőknek helyet engedjenek.

A nők koronát hoztak, mely a birtokukban levő összes arany ékszerekből volt készítve: hajlékony bambusz pálczákon lánczok, emlékpénzek, gyűrűk és függölyök oly szép rendben voltak elrendezve, mintha valamely ügyes művész keze állította volna össze. Ha Annám születésnapja volt, a gobernadorcillo neje tette ezen rögtönzött koronát fejére, mert az illedék úgy kívánta, hogy azt mindaddig magán tartsa, míg a szónoklat, az udvarlás s a virágok és gyümölcsök átnyújtása tartott.

Ekkor megjelent az ifjú legények és leányok vidám csoportja.

A legszebb gyermek második koronázást hajtott végre, s a legjobb énekesnő, guitarre-kiséret mellett, átnyujtá az ajándékokat, mialatt egy dalt énekeltek, melyet azelőtt készítettek.

Ezen tagal nyelveni üdvözlés mindíg kecses és költői volt, főleg ha az nőmet illette.

Közlök itt egy éneket, melynek fordítását magamnál megtartám.

„Tala, *) ki estve a hegyek felett megjelenik, egy reggel ragyogóbban lépett ki a tengerből, mint máskor, és köztünk maradt. **)

„Jala-Jala királynője volt az, még jótékonyabb, mint a hegyek Talája, ki az eltévedt utasnak útjára csak gyöngé világot küld.

„Te voltál alattvalóid világa, zsebkendőjök, melylyel könyeiket felszárítják.

„Jala-Jala királynője, Te nekünk világító nap vagy, Te nekünk a reggeli eső, mely az ifjú növényeket fel-frissíti, hogy a szárazságtól el ne veszzenek.

„Mi tied vagyunk, neked szenteltük szíveinket: mit adhatunk neked egyebet? Virágok és gyümölcsöket, ez az, mit gyermekeid bírnak.

Ez üdvözlés után a legügyesebbek hazai tánczokat jártak. Végül egy ifjú férfi némajátékot kezdett; gyakran komikus kifejezésekkel ábrázoltak jeleneteket az indus életről, így például: eltévedt utasokat, kik éhségtől elvesztek. Egyet közölük kiküldtek fölfedezésekre. Észrevesz egy méhkaszt. Aztán jelt ad társainak, hogy jöjenek, résztvenni a lakomán, melyet a méhkas ígér.

De minthogy fél a fulánktól, csak óvatosan közeledik. Rőzsét szed össze és meggyújtja. A füst csípi szemét. Midőn azt hiszi, hogy a méhek elhuzódtak, örömmel

*) Tala a juhász esillaga. Az indusok nem hasonlítják azt össze egy mint mi a Venuszszal.

**) Ozéltás nőmre, ki a tengeren át jött Jala-Jalába.

húzza ki kardját, hogy a viaszgöngyöleget levágja, mely az ágról lecsüng. *) De a méhek füle körül rajongnak, s minden oldalról megtámadják, Arczfintorgatásokkal mutatja a fájdalmat, melyet a szúrások okoznak.

A némajáték után egy szemfényvesztő lépett föl.

Midőn a játékok és tánczok be voltak fejezve, visszahuzódott a vidám tömeg, s az ünnepet a faluban folytatá. Itt nagy, gazdagon megrakott asztalt készíttettem el, melyhez mindenki meg volt híva, ki abban résztvenni akart. A nap hátralevő részét kakasviadalok foglalák el, s az éjet kártya-és hazard játékokkal töltötték.

Jala-Jala kitünően gyarapodott: nagy rizsföldek és czukor- s kávé-ültetvények terjedtek el a terméketlen erdők helyén; a buja réteken számos nyájak legeltek, s egy szép indus falú feküdt közepette e viruló gazdaságnak. Mindenütt bőség, tevékenység és vidámság uralkodott.

Házam mindazon utasok gyűlhelye lett, kik Manillába mentek; betegek, kik Jala-Jala egészséges levegőjét színi akarták, érkeztek hozzánk. Itt nem volt semmi különbség, az emberek reánk nézve mind egyformák voltak: francziák, spanyolok, angolok és amerikaiakat testvérekül szívélyes vendégszeretettel fogadtunk.

Meddig birtokom nyúlt, mindenki teljes szabadságnak örvendett; de ki maga nem akart enni, annak nem sza-

*) A forró tájakon a méhek nem odvas fák üregeiben fészkelnek, hanem egyetlen göngyöleget képeznek, mely valamely ágról függ le.

badott az ebéd órájáról elfeledkeznie — a napnak többi óráit mindegyik tetszése szerint használhatta.

A természetbuvárok rovarokat s madarakat kutattak s virágokat és növényeket kerestek.

A belegek gondos orvost s szives, szeretetreméltó, szellemdús házinőt találtak. A séták barátjainak a legpompásabb kirándulások kínálkoztak az erdőkbe, a hegyek közé, a vizzuhatok és patakokhoz s az öböl-tó partjaira.

A vadászok Jala-Jalában valódi áldott országot találtak. Tanult ebsereg állt folyvást rendelkezésükre, indusok, kik őket vezették, jó lovak, hogy erdőket mezőket bejárhassanak, s mindenütt szarvasok és vadkanokat találtak, főleg a böjt utolsó napjai voltak érdekes vadászatnak szánva.

Ily vadászat csak egyszer egy évben történt, és pedig husvét szent estvéjén, a mise után.

A babonás indusok t. i. állítják, hogy e napon a legvadabb állatok összegyűlnek, az Üdvözítő feltámadását ünnepelni, és hogy ez állatok ekkor oly szelidek, mikép meg lehet fogni, a nélkül hogy magukat védelmeznék.

Már előtte való estve elkészítenek mindent. E napon minden indus, ki csak lándzsát hordani s a hegyekre felhágni bír, nagyja kicsinye mind vadász. A falu összes kutyái képezik a vadász ebfalkát; a lelkészt megkérlik, hogy a misét korábban szolgáltassa. Estve felé az egész vídám csoport, vágyakozva egy darab fris hús után, melynek élvezése tizennégy napig meg volt tiltva, megindul

a hegyek felé és fent a magaslaton, mely a falu felett urkodik, tanyát ütnek, mindenki oly fekhelyet készítvén magának, milyet bir. Káposztaleveleken és mohon csak oly jól alusznak, mint egy sybarita.

Alig szürkül a nap, már minden vadász talpon van.

Mindenek szemei a lelkészi lakra, s a falura függesztvék, melyek viskói oly kicsinyeknek tetszenek, mint a liliputokéi. Boszankodnak a lelkész s a nők kése delme miatt, kiket kevesbbé figyelmeseknek találnak mint máskor.

Sokáig várva, végre látnak egy fekete pontot, mely, néhány fehér pont kísérelében, a lelkészlak lépcsőin lehalad s a templom felé megy. Ez a lelkész az ő sekrestyé seivel.

A vadászok hangosan nyilvánítják örömüket; még csak fél óráig kell várakozniok, hogy a harezot az erdő lakói val megkezdhessék.

A nők — most a faluban nincsenek többé férfiak — templomba mennek, szintúgy az úri ház lakói is. Ez a jel, hogy az isteni szolgálat elkezdődött. Mindnyájan egy perczben borulnak térdre, s imádkoznak a mindenhatóhoz.

A nélkül hogy állásukat változtatnák, minden vadász figyelme azon toronyra van irányozva, honnan az isteni tisztelet vége hirdettetni fog. Mihelyt a sekrestyést a lépcsőn lehaladni látják, hogy a harangot meghúzza, rögtön megváltozik a jelenet, örömrivalgás tör ki, melybe az ebek ugatása vegyül. Mindegyik megragadja

fegyverét, s az egész csoport elindul az erdőbe. Ez a nap egyik legpittoreszkebb pillanata: a jelmezek és fegyverek különfélesége, a gyalogok, lovagok és a minden oldalról elő ugró ebek oly vadászatra-indulást képeznek, mely méltó, hogy azt egy ügyes festész megörökítse.

A vadászat mindig sikeres, bárha az erdők lakói kigúnyolják az indusok hitét, s épen nem szelidebbek, mint bármely más napon. De jaj akkor, ha egy bival a vadászok akarata ellenére előtör! Ekkor fut, a ki futni bír. A leggyorsabbak felkúsznak a fákra, mások hegyre menekednek. Mindenütt kiáltást hallhatni, főleg ott, hol valamelyik vadász veszélyben van, mint ez egy alig tizenkét éves gyermekkel történt.

E gyermek lóháton volt. Egy nagy bival követte őt hihetetlen makaességgel és hevvel. A kis lovas neki ereszté lovát, s oly gyorsan menekedett, a mint lova bírta. Minden oldalról kiálták feleje:

„Menekedjél, menekedjél, a caravao jön! El vagy veszve, ajánld lelkedet ar Ur oltalmába!”

De a bivalhoz is intézének fenyegetéseket és átkozódásokat, mintha emberi lény lenne.

Még néhány lépés választá el attól, kit magának áldozatul kiszemelt. Az ijedség és rémület percze állt be. A nézők borzasztó felindultságban voltak. Mindegyik el volt rá készülve, hogy a rettentő állat szarvait a ló testében dúlongni s a gyermeket szélszagatni látandja.

De a gyermek nem veszté el fejét, jobban örködött biztossága felett, mint hinni lehetett volna.

Lovát a sík azon része felé fordítá, hol egy százéves fa állt. A mint vágatva a fa alatt elrepült, megragadá annak egy ágát s egy szökéssel fölveté magát a fára. Meg volt mentve. Általános örömkialtás viszhangozott a hegyekről. A ló, többé nem levén lovasa, megkettőztette futását s a sík helyett a hegységnek vette utját.

Midőn a kutyáktól kergetett bölény látta, hogy áldozata megmenekedett, visszafutott az erdőbe.

Máskor idegenek kíséretében voltam vadászaton, de nem olyanon, melyen, mint az indusok mondják, az állatok csendesen mag hagyják magukat fogni. Már korán elejtettünk három szárvaszt s két vadkant.

Mondám vendégeimnek:

„Ebeim vadkant üznek, ezen állat nagyon tova visz bennünket. Van elég martalekünk, térjünk haza.“

Egy minket kísérő indus, csupán gyilokkal s rosz lándzsával fegyverezve, mondá nekem:

„Uram, hadd hozzam el a vadkant; engedje meg, hogy a vadászatot folytathassam.“

„Jó!“ felelék; „ma minden vadásznak teljes szabadsága van!“

Követte az ebeket, s mi visszatértünk.

A nap elmúlt, a nélkül hogy a vadászról valamit halottunk volna. Estve nyolcz órakor egy bivalon hozták el az indust és a vadkant. A szerencsétlen vérrel és sebekkel volt boritva. Mielőtt kérdést intéznék hozzá, bekötöttem sebeit. Aztán felszólítám őt, mondja el nekünk, mi történt vele.

„Uram!“ mondá, „adasson nekem egy pohár bort, hogy erömet el ne veszítsem!“

Miután egy kis pohárral pálinkát ivott, így kezdé :

„Már késő volt, midőn a vadkant utolértem. Védte magát az ebek ellen. Lándzsámat beléje döftem, de nyele letört, a vadkan megtámadott és megsebzett. Viszsa akartam vonulni, de oly vágást adott lábszáramba, hogy orra buktam. Ekkor aztán kikészített úgy mint előbb láttam. E perczben elveszettnek hittem magamat, s lelkemet az Urnak ajánlám. Ekkor egy gondolat szállt fel bennem: balkaromat torkába taszítám. Míg azon rágódott, és én borzasztó kínokat szenvedtem, kivehetém jobb kezemmel gyilkomat. Több mint husz szúrást tettem rajta, míg megöltem! Valóban szívós életű volt! Miután meg volt ölve, azt hittem, hogy nekem is meg kell oldala mellett hálnom. Se menni, se mozdulni nem bírtam. De szerencsére Sourout, ki a vadászatról vizsztatért, hallotta az ebeket; segélyemre jött, és haza hozott.“

Egy hónapig gyógyítottam a szerencsétlen vadászt. Oly szerencsés voltam, sebeit begyógyíthatani, de ő élet-halál harczot esküdött a vadkanoknak, melyeket legelkeseredettebb ellenségeinek tekintett.

Azon vadászok, kik kevesbbé fárasztó vadászatot kedveltek, kis bárkákra szállának, s vízi madarakra vadásztak, melyek a Jala-Jala és Talim sziget közti kis szigeteken nagy mennyiségben találtak.

Itt oly vadászatot voltak jelen, mely Európában ismer-

retlen, t. i. nagy böregerek, a vampírok egy neme ellen, melyeket a természetbuvárok russelle név alatt ismernek. Minden évben hat hóig, a nyugati passzat szelek idején, e kis szigetek összes fáí, a csúcstól a legelső ágig, e böregerekkel vannak ellepve. Pótolják a leveleket, melyektől a fák teljesen meg vannak fosztva. Nagy szárnyaikba takarva, nappal alusznak ez állatok, éjjel nagy tömegekben csatangolnak, távolról szedvén maguknak össze a táplálékot.

Mikor a keleti passzat-szél áll elő, ekkor eltűnnek, a luçoni partva menekedve; ott is mindig ilyen helyeket választanak.

Ismét megfordulván ama szél, újra visszatérnek korábbi tartózkodási helyükre.

Mihelyt vendégeim a szigeten kiszálltak, tüstént elkezdődik a lövöldözés, mely mindaddig tart, míg a böregerek, a lövések által s az ágakban megakadtak kiáltásaitól fölrettentve, tömegekben repülnek fel.

Mint egy felhő csapkodnak egy ideig tanyájok felett, azután egyik szomszéd szigetre ereszkednek le.

Ha a vadászok még meg nem unták a vérfürdőt, ott újból kezdhetik a vadászatot; de mindig akad elég maralék, s többnyire ezeket keresik fel a fák alatt, melyekről lehulltak.

Ha elmúlt a böregér-vadászat, azzal mulatnak, hogy az iguanákra, öt tiz láb hosszú gyíkokra vadásznak, melyek a tenger partján a sziklákban laknak.

Belefáradva e vadászatba, melyhez ügyesség nem

kivántatik, csolnakokba szállnak, egy más mulatságnak adván át magukat: sasokra lőnek, melyek a levegőben czirkálnak.

De ehez nagy ügyesség és biztos szem kivántatik, mert a sasok mindig oly magasan repülnek, hogy csak golyóval érhetni el.

Ekkor prédával rakott naszádokban haza térnek, s mindegyik tud valamely hős tettet elbeszélni.

Az iguanának és a böregérnek gyöngye husa van; de mi ízét illeti, minden a képzeletől függ, mint ezt tüstént lálandjuk.

Egy ily nagy vadászat után mondá nekem egy ifjú amerikai, hogy ő és barátjai az iguanát és böregeret meg szeretnék ízlelni.

Azt híven, hogy ebbe mindnyájan beleegyeztek, meghagytam udvarmesteremnek, hogy iguana-húsból caritot és böregerekből ragout-t készíttessen.

Az ebéd carittal kezdődött.

Mindnyájan a legjobb étvágygyal ettek.

Ekkor mondám egyiküknek:

„Látják önök, hogy az iguana igen finom hús.“

Az iguana szóra vendégeim mind arcz színüket változtaták; önkénytelenül ellökték tányéraikat, s még azon falatot sem birták lenyelni, mely szájukban volt. El kelle az iguanákat és böregereket hordatnom, hogy egyéb ebédjüket elkölthessék.

A mikor csak lehetett, elkisértem vendégeimet. Ilyen-

kor a vadászatok mindig sikeresek és érdekesek voltak, mert vaddús és pittoreszk tájakra vezetem őket.

Néhányszor elvezeltem őket a Socolm szigetre, mely még érdekesebb mint a böregér-szigetek.

Socolm egy mértföld körületű kerek tó; egy más nagy tónak közepén fekszik, melyől földöv által van elválasztva, vagy helyesebben mondva, szűk hegység által, mely több mint 500 metrenyi magasságra emelkedik a vizsine fölé. A lejtőket pompás nagy fák fedik. Ezen tó partjára soha sem mennek az indusok, félvén a kaimanoktól, s azért a nagy tónak majd minden vizi madarai ott fészkelnek. Minden fa aljáról egész fel szeméttel van borítva, s e szemétkben számos tojások és madarak vannak.

Egy nap testvéremet és Lindsay Hamiltont, egy szintoly rettenthellen utazót mint mi valánk, kis naszádban a Socolm hegységbe vezeltem. Néhány indus segélyével végrehajtottuk a nehéz tervet.

Mi voltunk az első turisták, kik a Socolm tóra me-részkedtek. Az indusok, kik e sétajáratban kísérték, vonakodtak tovább menni; megálltak a partnál s egész ékesszólásukat elővették, hogy bennünket e szándéktól visszatartsanak.

„Hasztalan teszi ön ki magát egy nagy veszélynek,“ mondák, mely ellen nincs védezköz. Nem sokára a viz fenekén ezernyi kaimanokat fog találni. kik önt megtámadandják. Mint fogja magát e sebezhető állatok ellen védelmezni, melyeket ön golyói el nem érnek? Azt hiszi

ön, hogy szökés által fog megmenekedni. Csalódik. Ama rettentő állatok gyorsabbak az ő elemükben, mint ön naszádja. Mihelyt ön körükbe jut, borzasztó vérfürdőt készítenek, melytől lehetetlen menekedni.“

Ezen megjegyzések nem voltak alaptalanak, s valóban eszélytelenség volt, nyomorult naszádban kelni egy tóra, melyet számos kaiman népesít.

De veszélyek és nehézségek bennünket soha sem rettentettek vissza. A nélkül hogy eszélyes indusaink jósolgatásaira hallgatnánk, hosszas beszédek alatt megtettük előkészületeinket, és beszálltunk a csolnakba.

Alig volt kis távolságnyra a partról, midőn mindnyájunkat bizonyos elfogultság lepelt meg. Kétségkívül a veszély közelséges ama vidék látása idéze azt elő, mely előttünk kifejlődött. Egy torkolatban voltunk, melyet köröskörül magas, sűrű erdővel borított hegyek foglaltak be.

Mindenütt fal képződött, mely meghaladhatlannak tetszett. Az árnyék, melyet e hegyek a torkolatba vetettek, oly homályt terjesztett szét, mely, e magány hallgatagságával együtt, szomorú méla látványt nyújtott. Önkénytelenül is erőt vett rajtunk bizonyos kebel-szorultság, mely nem engedé, hogy észrevételeinket egymással közöljük.

De csolnakunk mindinkább eltávozott kiindulásunk pontjától; könnyedén síklott el ezen víz-fátyol felett, melyet viharos szelek soha sem hoztak mozgásba, s melyre csak akkor sütött a nap, ha zenitjén állt.

Az uralkodó csendet rögtön egy kaiman megjelenése

szakította félbe; rút fejét kidugta a vizből, kinyitotta roppant orrlyukát, mintha fenyegetni akarna, s felénk tartott.

A pillanat elérkezett.

A nagy dráma, melyet indusaink előre megmondtak, teljesedésnek indulóban volt, vagy minden félelmünknek el kelle tűnnie. Egy perczet sem vesztheténk el többé. El kelle magunkat határoznunk, vagy elmenekedni ellenségünk elől, vagy magunkat támadásának kitenni.

Én vezettem a csolnakot. Egész erőmmel a parthoz ügyekeztem azt hajtani; de a rettentő állat oly gyorsan rohant utánunk, hogy majd utolért. Ekkor Lindsay jó szerencsére rá sülé fegyverét a kaimanra.

A ropogás csodálatos hatást idézett elő, s minden aggodalmunkat elűzé. A legbátrósabban szakítá félbe a csendet, mely addigelő köröskörül uralkodott. A kaiman megrettenve pattant vissza. Számtalan viszhangok, mintha csatártüzelés folyna, terjedtek el egész a hegyek csúcsáig, s egész raja a tengeri hollóknak szállt fel a fákról, átható kiáltást hallatva, melybe az indusok öröme vegyült, kik a partról a rettegett ellen megijedését és menekülését észrevették.

Teljesen megnyugodva, kékésen tovább folytattuk sétajaratunkat.

Időnként megjelent néhány kaiman, de fegyverünk ropogása visszaüzé őket lakaikba.

Nagy fákhöz közeledtünk, melyek ágai a tó felett függtek. Ez ágakat fészkek borították, melyek egész

szélükig tojásokkal voltak tele, s oly nagy mennyiségre a fiatal madaraknak ült azokban, hogy több ilyen naszádot is meg lehetett volna velük rakni, mint a mienk volt.

A lövéseink által felriasztott tengeri hollók szünetlen mint egy nagy felhő rajongtak felettünk; nem akartak eltávozni azon helyről, melyhez őket kétségen kívül anyai gond köté.

Megkerülvén az egész tavat, visszaértünk elindulásunk helyére, hol az indusok várakoztak reánk, hogy bennünket egy második járaton a csolnakban segítsenek.

Nem akartuk azonban e setajáratot befejezni, a nélkül hogy valamit a tudományért is legyünk.

Megmértük tehát a tó körületét, mely majdnem négykilometret tesz ki. A leggyömbölyösebb mélységet közepe felé nem mérhettük meg, de kis távolságnyra a partról mindenütt úgy találtuk, hogy százhuszonnégy lábat tesz. Megjegyzendő, hogy a Bay-tó sehol sem mélyebb hatvan lábnál.

Socolmból vendégeimet Los Bannos-ba is elvezettem, egy több mint ezer metrenyi magas hegy tővéhez, hol szép forrásokból forró víz buzog ki, mely a tóba ömlik. A vizek vegyülése által támadnak a különböző hőmérsékű fürdők, melyeket csak kívánni lehet.

A halmokon itt is igen sikeres a vadászat és könnyű. A vad galambok nagy mennyiségben vannak, nyugodtan ülnek a nagy fákon, s bizalmatlanság nélkül várják be a vadászokat, kik soha sem hagyják el a für-

döket, a nélkül hogy vadásztarisznyáikat azokkal jól meg-
raknák.

Néha a bölény-vadászat nagyszerű látványában is részesítém őket; de a mióta a szegény Ocampón azon szerencsétlenség történt, egy idegennek sem engedém meg többé, hogy annak veszélyeiben részt vegyen. A fákon vagy hegyeken kelle helyet foglalniok, hogy teljes biztosságban élvezhessék e látványt.

A nyugalom úráit a szántóföldekkel határos erdőkben töltöttük, s a majmokkal, terméseink legveszélyesb ellenségeivel harczoltunk.

Mihelyt egy majomvadászatra betanított kis kutya ugatásával jelenté, hogy a marodeurók közelegnek, elmentünk a helyszínére, s kezdődött a lövöldözés.

Rémület szállt a kis család közé; mindegyik elrejtözött a maga fáján, s a mint leheté, láthatlanná tette magát.

De a kis kutya nem hagyá el a fa tövét. Körülvettük a fát, s mindig fölszedtük azt, ki azon elrejtözött. A lövöldözés ekkor újból kezdődött, míg le nem esett.

Ha több áldozatot ejtheténk, felköttem azokat az akasztófákra, melyek a czukornád-földek körül voltak állítva, hegy a menekülteket elriaszszák.

De a legnagyobbat elvittük Miguel atyának, a jó lelkésznek, ki a majom-ragout-t a legfinomabb éteknek tartá.

Gyakran napjársnyira vezettem vendégeimet Jala-Jalától, hogy nekik a bámulatra méltó tájakat, vízzuhata-

gokat, barlangokat vagy a Philippini szigetek pompás buja tenyészetét megmutassam.

Egy nap Lindsay Hamilton, a legmerészebb utas, kit valaha ismertem, ugyanaz, ki engem a Socolm szigetre kísért, indítványzá, hogy a san-mateoi barlangba tegyünk kirándulást. Több utas, köztük én is, meglátogatta ugyan már e barlangot, de oly tökéletlenül, hogy annak csak kis részét ismertük meg.

Ez indítvány annyira izlésemszerinti volt, hogy azt hévvel fogadtam. De ezuttal nem akartam úgy mint más-kor visszatérni, az az: a nélkül hogy minden kísérlet megtettem volna, a barlangot egész kiterjedésében megismerni.

Lindsay, testvérem s egy orvos, kinek nevét el akarom hallgatni, elhatároztuk, kikutatni, vajjon mindaz, mit nekünk az indusok e barlangról beszéltek, némi valószínűséggel bir-e, vagy vajjon költői szellemük talált-e fel csodákat, melyek nem léteztek.

Régi hagyományaik e barlangot roppant kiterjedésűnek mondák. Láthatni abban, úgy mondák, egész tündér palotákat, melyekkel mitsem lehet összehasonlítni, s e paloták fantasztikus lényeknek szolgálnak lakhelyül.

Minthogy föltevők magunkban, hogy mind e csodákat magunk megnézzük, elindultunk San-Mateóba. Egy indus, ki bennünket elkísérendő volt, ásót és kapát vitt magával, kogy utat törjön előttünk, ha kilátás lesz reá, sétánkat az eddigelő ismert határokon túl terjeszteni.

Egyszersmind az e terv kivételére szükséges fáklya-készleteket is elvivők magunkkal.

Korán értünk San Mateo-hoz.

A nap hátralevő részét a falu közelében levő csodaszép tájak szemlélésével töltöttük.

Leszálltunk egy vizzuhatag medrébe is, melynek forrása a hegyek közt van, s éjszakra a falutól szakad le. Itt láttunk több indust és indusnőt, kik aranyport mostak a homokból. A naponkénti négy órasi munka eredménye két egész nyolcz és tiz frank értéke közt ingadozott. Ez a többé vagy kevesebb gazdag értől függ, melyet a véletlen fölszedni enged.

Ez ipar, a rendkívüli termékenységgel megáldott vidék földmívelése s a szomszéd hegyek kitünő épületszája a képezi a lakosok összes gazdagságát, kik általában szerencse-és bőségben élnek.

Alig szürkült a legközelebbi reggel, már elindultunk a barlang felé, mely a falutól kétórányira fekszik.

Utunkon, mely pompás rizs-és betel-ültetvények közt vezetett s széleiben is pompás növényzettel volt szegélyezve, eleinte könnyen haladtunk; de mintegy közepe táján nehézzé és veszélyessé lett; itt eltér a mivelt földektől s a folyó partjain huzódik el. Nem sokára egyik partról a másikra kelle usznunk, hogy azon kis ösvényeket basználhassuk, melyek mutatkoztak.

Egész közel a barlanghoz semmi sem szakítá félbe a vad tájak egyformaságát. Egy hegynyíláson kell keresztül menni, hol a kilátást mindenütt sziklák zárják el.

De egy erős hajláson túl, melyet a folyó tesz, a szemel röglön egy panoráma látványa lepi meg, mely lassanként tündéri pompában fejlődik ki.

Képzeljünk egy folyót két roppant gúlaszerű hegy tövében, mindkettőt egymáshoz tökéletesen hasonló s egyforma nagyságút!

Az elválasztó térköz pillantást enged tennünk a távolba, s egy kép hátterét fölfedeznünk, melyet leírni lehetlenség.

A két óriás közt kimenet nyílik a folyónak, s a vándor lábai előtt egy szirtfok akad le, melyet roppant fehér márvány darabok képeznek. A tiszta és átlátszó viz minden akadályon áthömpölyög, mely futását gátolja. Néha zúgó vizesést képez, aztán ismét eltűnik egy nagy szikla lábánál, hogy nemsokára taffékozva és sziszegve jelenjen meg, mintha természetfeletti erő vetné ki a földgyomrából.

Tovább még számos kis vizeséseket képez, aztán nyugalmasan mint egy ezüst szövetű ruha ragyogón fehér márvány ágyban foly odább. Miután az összes szirtfokokat legyőzte, végre szerény medrében békésen halad. A buja növényzetet, mely a partokat fedi, a fényes víztükör sugározza vissza.

Ezen hegységben, a folyó jobb partján, van a híres barlang.

A folyón úgy haladhatni át, ha egyik szikladarabról a másikra ugrunk. Egy lejtőn lekúszván, a barlang be-

meneténél álltunk, melybe olvasómat lépésről lépésre akarom bevezetni.

Ezen majdnem rendszeres alakú bemenet egy templombolthajtásos porticusát ábrázolja, melyet zöld kúszónövények fontak be.

Alig kelve át a köszöbön, tágas előcsarnokban vagyunk, mely sárgásszinű csepkövel van kirakva. Egész serege a bőregereknek, a fáklavilág által felriasztva, csapong fel és rohan ki a barlang kimenetén.

Néhány száz lépésnyire a barlangban előhaladva, a boltozatot magasabbnak s az alagot tágasabbnak találjuk. De rögtön eltűnik a boltozat, s az alag annyira megszűkül, hogy csak egyetlen embernek enged tért, s ez is kényszerítve van, négykézláb és térden mászni. Ezen kellemetlen helyzetben kell néhány száz metrenyire előhaladni.

Aztán ismét kitágul az alag, s a boltozat több toisenyi magasságra emelkedik. De csakhamar új akadályt kell meghaladni; két-három rőf magas falon átkelni.

Közvetlen azután következik a barlang legveszélyesebb helye. Két roppant örvény tátong az eszélytelen előtt, ki fáklyájával ezen sötét tömkelegben nem elég vigyázattal halad előre.

Köveket hányva le ezen örvényekbe, mutatja a nehéz tompa esés a fenéken, hogy több száz metre mélységüknek kell lenni.

Ekkor megszélesedik az alag, és semmi nevezetést

sem mutat, egész azon helyig, hol az eddig tett kutatásoknak végük szakadt.

Itt a barlang egy körben látszik végződni, melyet a csepkőnek különféle alakjai képeznek. Oszlopokon nyugvó templom belsejét véljük látni.

Ezen templomban van egy kis tó, melyből folyvást egy patak foly ki, azon örvényekbe veszvén el, melyekről már szóltam.

E részen most komoly kutatásokat tettünk, megtudandók, vajjon földalatti sétánk meghosszabbítása lehetséges-e?

Többször megvizsgáltuk a tavat, de semmitsem találtunk, mi óhajtasainknak kedvezett volna.

Aztán jobbra fordultunk s a fáklya világa mellett megvizsgáltunk minden mélyedést, melyet a falban észrevetünk.

Többszörös sikertelen fáradság után végre egy nyílást fedeztünk fel, melyen alig lehele karral keresztül nyulni.

Bele tartván fáklyánkat, nagy meglepetésünkre egy nagy tért láttunk, melynek kristályfalai ragyogtak.

Ezen fölfedezés élénk óhajtást gerjesztett bennünk, közelebből megvizsgálni azt, mit oly tökéletlenül láttunk.

Az indus a maga fejszéje és lapátjával kitágítá a nyílást, úgy hogy beléphetni reméltünk.

Hogy a beomlást meggátolja, lassan dolgozott és gyöngé üléseket tett.

A felettünk függő boltozat eltemethetett volna ben-

nünket, s látni fogjuk, hogy a használt elővigyázat nem felesleges.

Azon perczen, midőn reményeink teljesedésbe menedők voltak, s midőn a nyílás már oly nagy volt, hogy azon átjuthattunk, rögtön tartós tompa zúgás támadt feletünk, mely a rémülettől megmeresztette tagjainkat.

A boltozat megrázódott, s reánk omlani fenyegetett.

Egy rövid pillanatig, mely egész örökségnek tetszett, álltunk miategy megkövülve. Indusunk is oly mozdulatlanul állt mint egy kőbátvány, kezét felszéje nyelére támasztva, ugyanazon helyzetben, melyben volt, midőn az utolsó ütést tette.

Az ünnepélyes hallgatás egy pereze után rémületünkből kissé magunkhoz jöttünk, s megvizsgáltuk a veszélyt, mely bennünket fenyegetett.

Fejünk felett mély szakadás mutatkozott a boltozaton, mely néhány metrenyire terjedt el, s ott hol végződött, egy roppant sziklát láttunk, mely elszakadt, de esésében a gondviseléstől szerencsés körülmény által feltartóztatott. A fejsze feje, melynek hegye a kemény kőben szilárdul állt, támaszpontul szolgált annak, s ezen szerencsetámaszon függött a nyílás felett, melyet készítették.

Miután eléggé meggyőződünk, hogy a fejsze és a sziklatömeg szilárdul áll, elhatároztuk, hogy ezen veszélyes nyíláson egyik a másik után átbujunk.

A doctor, ki mindaddig hallgatott, oly annyira meg

ijedt e föltételen, hogy szava elállt, kért, hogy vezessük vissza.

Mintha rögtön szédelgés fogta volna el, mondá akadozó hangon, hogy a megfúláshoz közel van, s hogy szive nagy hévvel dobog; hozzátevén, hogy ütérszakadásban fog meghalni, ha még tovább azon veszélyek közepett marad, melyeknek mi magunkat kitettük.

Annak, ki életét megmenti, mindent ígért, mivel birt; összekulcsolt kezekkel kéré indusunkat, hogy őt ne hagyja el és vezesse vissza.

Megsajnáltuk őt s megengedünk az indusnak, hogy kérését teljesítse.

Mihelyt az indus visszatért, s bizonyosak voltunk benne, hogy pillanati ijedtségünk oka erősen áll, föltevésünk kiviteléhez fogtunk. Egyik a másik után átcúsztunk a veszélyes nyíláson, mely alig nyújtott elég tért egyikünk testének.

Nem sokára azonban nem gondoltunk többé a veszélyre, mely bennünket fenyegetett, szintoly kevéssé amaz eszélytelenségre, melyet elkövettünk, mert egész figyelmünket igénybe vette az, mi szemeink előtt kitarult.

Egy roppant teremben voltunk, mely bűvös tündéri látványt nyújtott.

A boltozat, a föld és a falak ragyogtak és csillogtak fáklyáink világában, mintha a legállászóbb kristály fedné.

Némely helyen ugy látszék, min'ha emberek keze vezetle volna ezen elragadó palota kidiszítását. A csep-

kövek átlátszók mint a víz, melyből támadtak, a legkülönösebb alakokat képezték; fényes redőzeteket, oszlopsorokat, vilárokat és koszorús gyertyatartókat ábrázolának.

Egyik szélén, közel a falhoz, egy oltárt lehet látni a maga lépcsőivel, mely a lelkészre látszott várakozni, hogy ott misét mondjon.

Lehellen lenne mindazt leírnom, mi itt bennünket bámulatra ragadott.

Valóban azt hívők, hogy „ezer egy éjszaka“ palotájának egyikében vagyunk. Az indusok maguk is csak egy részét sejték azon csodáknak, melyeket itt fölfedeztünk.

Elhagyva e fényes palotát, folytattuk földalatti sélautunkat. Mindíg mélyebben hatottunk be a föld gyomrába. Egy mérföldnyi görbe tömkeleg semmi nevezetességet sem tüntetett fel, ha azon veszélyt tekintet nélkül hagyjuk, melyet fékezhetlen kíváncsiságunk időnként magára vont.

Némely helyeken a boltozat nem birt már kő szilárdságával, csupán a föld emelkedett fel, s csak nem rég történt leomlások mutaták, hogy igen könnyen támadhatnak oly jelentékeny akadályok, melyek visszavonulásunkat elvághatják.

Ennek daczára is folytattuk kalandos utunkat, s egy nagyszerű pompás helyiségbe jutottunk, mely mint az első ragyogott a csepkötől, s szépségre részleteiben nem állt annak mögötte.

Néhány babugövet, melyek nagyok és gömbölyük

voltak mint a mogyoró és fényesek mint a czukorgyümölcs, vettünk fel a földről. Néhány nappal később bálban voltunk Manillában; ily diókkal kedveskedtünk a nőknek, s ezek azonnal ajkaikhoz vivék azokat, hogy felharapják; de midőn észrevették csalódásukat, meg akarák azokat tartani, hogy, mint mondák, azokból függölyöket készítllessenek.

Szemeinket e szép és fényes látványon legeltetvén, erőt vett rajtunk az éhség és fáradság.

Ezen sötét alagban már több mint négy kilometrenyi tért haladtunk meg; reggel óta se nem ettünk se nem ittunk, s a nap már messzire haladt.

Gyakran tevém azon tapasztalást, hogy az erkölcsi erő aránylagosan fogy a testivel, s mi kétségen kívül ily helyzetben voltunk, midőn komor sejtelmek látogatták meg képzeletünket.

Egyik közölünk t. i. azon megjegyzést tevė, hogy valahol még leomolhatik a föld, s a kimenetet elvághatja, vagy mi valószínűbb, hogy a roppant szikla, mely fejszénken függött, elvesztheti egyensúlyát, leeshet s minket idezárhat.

Mily borzasztó helyzetben leendnénk, ha ily szerencsétlenség érne!

Kivülről nem remélheténk segílyt, még barátunk, a tudortól sem, kit a félelem teljesen elcsüggesztett. Gyilkaink leendettek az egyetlen mentőszer, hogy lassú emészéssel ne dőlünk a sírba.

Minde nézletek, melyeket egyet a másik után elemez-

tünk, azon határozatra birtak bennünket, hogy visszatérünk, s más eszélyteleneknek, ha ilyenek találkoznának, hagyandjuk ama tér megvizsgálását, mely még előttünk feküdt.

Csakhamar meghaladtuk ama tért, mely elválasztott azon helytől, melytől legjobban tartottunk.

A gondviselés kedvezett; a fejsze még mindig tartotta a sziklát, mely oly élénk aggályokat gerjesztett bennünk.

A fejsze és szikla legcsekélyebb érintését is a lehetőségig kerülve, egyik a másik után ismét kisiklottunk a nyiláson. Midőn veszélyen kívül voltunk, tüstént megindultunk kifelé. Ekkor rögtön tompa tartós moraj, mely a földet lábaink alatt megreszketteté, ejte újból rémületbe bennünket. De csakhamar megnyugodtuk, az indus mellénk jött s megmutatta felszabadított fejszójét.

A meggondolatlan nem akará engedni, hogy az kárba menjen; várva, míg mi néhány lépéssel odébb haladtunk, nyelénél fogva előrántotta.

A gondviselésnek vagy saját gyorsaságának köszönhetette, hogy őt a szikla össze nem zúzta, mely, támaszától megfosztva, a földre lezuhant s most teljesen elborította a bemenetet, mely minket még imént bebocsátott volt.

Világos, hogy utánunk többé senki sem léphet be a barlang ama szép részébe, melyet mi oly szerencsések voltunk megismerhetni.

Ez utolsó epizód után nem sokáig késlekedtünk, hanem

fölkerestük a kimenetet. Élénk örömet éreztünk, midőn a nap világa ránk hatott. Barátunkat, a tudort, egy márvány kövön ülve találtuk, szemlélődésekbe bocsátkozva hosszú kimaradásunk és rettentheltenségünk felett.

Talán lesz, ki azon élvezetek és kalandok leírását, melyekből jala-jalai életem állt, túlzottaknak fogja találni; de biztosíthatom, hogy csak valót közlök, s igen könnyű lenne, több személyt megneveznem, kik képesek közléseim valóságát bizonyítani.

Különben több utasok, kik egy ideig birtokomon voltak, közzétettek képeket az indusok közti életemből.

Többek közt idézem a szerencsétlen Dümont-d' Orville s Laplace aladmirál „útját a világ körül”;⁴⁹ mindegyikben külön czikkeket találhatni Jala-Ja iról.

Dent Tamást is emlékeztetnem, ki most Londonban él; ő egy ideig Jala-Jalában tartózkodott s több kalandos kirándulásaimon elkísért. Szerencsés voltam, őt Európában ismét megtalálhatni s emlékezetébe hozni azon szolgálatokat, melyeket ő nekem oly barátságosan teljesített.

Ötödik fejezet.

*Laplace atadmirál. Matrózok, kik az Artemisia hajóról
elszöktek. Páris hajó kapitánya. Tagalok. Szertartások.
Házasságok. A kaiman. A Boa-kigyó. Russel M. R. G.
Dajon-Palay. Alin-Moramy. Sáskák.*

Minthogy már egyszer megneveztem Laplace urat, el akarok felőle egy kis adomát beszélni, melyben ő szerepelt, s mely tanúságot tesz azon befolyásról, melyet én állatában az egész Laguna tartományban gyakoroltam.

Az Artemisia fregat legénységéből, melyen ő akkor mint kapitány parancsnokolt, több matróz Manillában titkon eltávozott.

A nyomozások daczára, melyeket a spanyol kormányzóság elrendelt, lehetetlen volt, e matrózok közül négynek tartózkodási helyét kitudni.

Laplace ur néhány hetet birtokomon töltött.

A kormányzó mondá neki:

„Ha ön embereit ismét birni akarja, forduljon de la Gironiére urhoz. Senki sem képesebb nálánál, őket kézre

keríteni. Vigyen ön neki tőlem parancsot, hogy tétessen nyomozásokat.“

Laplace ur átadá nekem e parancsot; de én sokkal függetlenebb voltam, mint hogy annak végrehajtására gondolnék. Szökevények fogdosásával nem foglalkodtam.

Néhány nappal később eljött egy százados száz emberrel Jala-Jalába.

Tudósítá Laplace urat, hogy az egész tartományt átkutatta, de sehol semmi nyomára sem akadt a szökevényeknek, kiket már tizennégy nap óta hajhász.

E tudósítás megszorította Laplace urat.

Hozzám jött és így szólt:

„De la Gironière ur, látom, kénytelen leszek, elszökött embereim nélkül vitorlára kelni, ha ön nem akar nyomozásokat tenni. Kérem önt, áldozza nekem ideje kis részét, irántam e szolgálatot teljesítvén.

Ez nem volt többé parancs, ez kérelem volt.

Nem sokáig váratám őt az arra adandó válaszra.

„Parancsnok ur, egy óra múlva indulok, s mielőtt negyvennyolcz óra elmulnék, itt lesznek emberei.“

„Jegyezze meg jól,“ válaszolá ő, „hogy gonosz egyénnel van dolga. Ne kockáztassa ön életét, s ha ellentállnak, bánják velük kimélet nélkül. Lövessen reájok.“

Néhány perczcel később a tón azon helyek felé indultam, melyeket az elszökött matrózok búvhelyeinek tartottam. Hadnagyom és testőrségem egy katonája kísért.

Mind a hárman jól fel voltunk fegyverezve s képesek,

négy ficzkót észre téríteni, kik furkós botokon kívül más fegyverrel nem voltak ellátva.

Az első faluban, hová beértem, tudakoztam utánuk.

Nagy előnyöm volt a spanyol rendőrség felett, melynek az indusok so hasem mondták meg az igazat, midőn bűnösök üldözése forgott kérdésben.

Egyik ismerős indushoz fordultam.

Már csupán nevem is hatott reá; vakon engedelmeskedett s nem merészelte előttem a valót elrejtteni.

Ekként hallám, hogy a szökevények a nagy Pila helységben tartózkodnak, hogy a tagal pap őket oltalma alá vette, hogy lakásán léteznek, s hogy e lakást csak éjje hagyják el, attól tartván, hogy az Artemisia elindulta előtt fölfedezik őket.

A lelkész oltalma megnehezíté küldetésemet; se eszélyes se könnyű dolog nem volt, a lelkészi lakot megtámadni.

Hogy a francia matrózokat elfoghassam, cselhez kelle nyulnom.

Nem messze a falutól elrejtőztem az erdőben. Itt vártam az éj beálltát, hogy embereimmal ismét előtűnjek.

Ekkor a helység előljárójához mentem, s mondám neki:

„Négy szökevény matróz tartózkodik itt; ez csak a te és alattvalóid beleegyezésével történhetik. Ezért téged elviszlek Manillába, hol a kormányzóságnak számot fogsz adni magadviseletéről.“

Reszketve válaszolá a szegény indus:

„Igaz ; de biztosítom önt, hogy kötelességünkben csak a pap kérelmére és parancsára tévedtünk, ki a szegény francziákon megkönyörült, mert kimondásuk szerint a hajón igen szerencsétlenek voltak.“

„Hiszek neked,“ mondám, „s hibád meg lesz bocsátva, ha a matrózokat ebben a perczben ide hozod. Mondj nekik a mit akarsz, hogy őket az ide jövésre rábirjad. Ha fél óra mulva vissza nem térsz, magam hozlak el!“

Az indus ment.

Egy negyedre reá a matrózokat egy franczia dalt énekelve hallám az utcán jönni. Két testörömnek megparancsolám, hogy rejtőzzenek el. Ekkor úgy álltam az ajtóhoz, hogy a szökevények beléphettek, a nélkül hogy meglátnának. Csakhamar mind a négyen ben voltak a szobában. Közéjük és az ajtó közé álltam.

„Ti elszöktetek az Artemisiáról,“ mondám nekik. „Eljöttem, hogy titeket befogjalak s a fregat fedélzetére vigyelek.“

„Fregattunk fedélzetére, uram ? Inkább meg akarunk halni ! Előbb meg hagyjuk magunkat ölni, mint hogy oda visszamenjünk !“

A négy ficzkó furkós botjához nyult, úgy látszott, egyáltalán nem félnek tőlem. Csattanték kezemmel, egyik ajtó megnyílt, s két testöröm belépett, a karabélyt nekik tűzve s a gyilkot oldalukon csüngetve.

„Látjátok,“ szólék hozzájuk, „hogy pökhendiségtek mitsem használ. Nem akarlak én titeket megölni. Vessétek el botjaitokat s adjátok becsületszavakat hogy

ellentállás nélkül követtek. Ha vonakodtok, mint banditákat hurczoltatlak el.“

„Higyétek el, hogy én nektek szolgálatot teszek. A fregat eltávozta után okvetlen fölthalálnának titeket, s börtönbe vetnének, míg egy hajó Franciaországba el nem visz, hol haditörvényszék elé fogtok állítatni. Ezért kövessetek önként, s nem fogjátok megbánni. Magam leszek szószólótok, hogy bocsánatot nyerezetek.

Testőreim látása s a szavak, melyeket hozzájok intéztem, meggyőzték a szökevényeket. Áadták bunkóikat s megígérék, hogy mindent megtesznek, a mit tőlük követelni fogok, egyszersmind kérvén, hogy nekik a parancsnok elnézését készköljém.

Megnyugtatám őket és menének.

Más nap reggel Jala-Jalában voltunk, és én teljesítém ígéretemet, melyet Laplace urnak adtam. Visszakapta matrózait. Jó Annám kérése rávevé a kapitányt, hogy nekik a büntetés egy részét elengedé, melyet megérdemeltek.

Paris urnak, kik akkor hajóshadnagy volt, áadtam két testőrömet és egy nagy naszádot, hogy a matrózokat a manillai révbe szállíthassa. Paris ur sajnálattal hagyá oda Jala-Jalát. *)

Már sokszor szóltam a tagalokról s lerajzoltam egyes

*) Paris jelenleg hajóskapitány, Parisban él, hol szerencsém volt vele találkozni.

jellemvonásaikat; de annyira részletekbe nem ereszkedtem, mint szükséges leendett, hogy teljes képét adjam azon népességnek, mely a spanyoloknak van alávetve s melynek eredetét csak gyanítják és valódi problema.

Valószínű, sőt bizonyos, hogy a Philippini szigetelek eredetileg a törzsnépek lakták, egy kis néger faj, melyet még most is a belső erdők egy részében megtalálhatni. A tagalok ezeket ajetas, a spanyolok negritos néven nevezik.

Kétségtelen igen régi időben a Philippini szigetek legközelebbi szomszédjai, a malájok, berontottak a partitájakra, s megtámadták a benszült népeket hegyei közt. Később — talán a hajózás alatt előfordult véletlen hozá magával, nagy hasznot akartak húzni a föld gazdagságából — később a chinaiak, japánok, a déli tenger nagy archipelagusának lakói, javanezek és még hinduk is egyesültek velük.

Ezen annyira elütő arczulatú népek vegyületéből származtak a különböző árnyalatok és typosok, melyeket a tagal faj közt észrevehetni. Ezen faj azonban a maláji arczulatot és kegyetlenséget általában megtartotta.

A tagal erősnövésű, inkább magas mint kicsiny. Hosszú haja van, ritkán szakállá; szürkés, néha fehér színe; szeme nagy és élénk, néha kissé felhasítva, mint a kínaiaké; az orr kissé nagy; a pofacsontok kidülök, mint a maláji fajnál.

Jelleme könnyű és vidám.

Szereti a tánczot és zenét.

Szerelemben tüzes, ellenségei iránt kegyetlen.

Igaztalanságot soha sem feled el, s mindig gyilokkal áll boszút, mely kedvencz fegyvere, mint a kriz a malájoknál.

Komoly dologban adott szavát soha sem feledi el. A hazard játékot szenvedélyesen kedveli. Jó férj, jeles apa, féltékeny neje becsületére, de leányával nem gondol, ki ifjúkori tévedései daczára könnyen talál férjet.

Mérséklete bámulatos; ha vize, kevés rizse és sózott husa van, megelégszik.

A kor iránt mindig nagy tisztelettel viseltetik.

A családban az élet minden szakában mindig az ifjabb engedelmeskedik az idősbiknek.

A vendégszeretetet önzés és minden más gondolat nélkül gyakorolja, mint hogy a hozzá hasonlót segítse.

Ha idegen jő az indushoz érkezés idején, első gondja a családnak, őt meghívni, hogy az asztalnál helyet foglaljon.

Ha egy agg, kinek a kor többé nem engedi meg a munkát, minden segédforrástól meg van fosztva, letelepedik egyik szomszédjánál. Itt úgy tekintik őt, mintha a házhoz tartoznék. Ott maradhat élte végeig.

Ünnepélyes alkalmaknál szereti tagmozdulatait és szavait költöisíteni és dramatizálni, s ez rendszeren oly tapintattal történik, mely annál bámulatosabb, miután az oly népeknél találjuk, melyeket rendszeren a civilisatio legalsóbb osztályai közé számitanak.

Egy kis adoma elégséges lesz, az olvasónak róla fogalmat szerezni.

Történetesen Sinloan helységben voltam, mikor ott a védszent ünnepét ülték. A vének meghívtak, hogy lakomájokban résztvegyek. Az egész ünnepély alatt a leggyöngédebb figyelem s a legkikeresettebb előzékenységek tárgya voltam. Azon pillanatban, midőn fölkelni, köszönni és gazdáimtól elbucszúzni akartam, kért a legidősbik, engedjem meg, hogy hozzám toasztot mondhasson.

Pohárral kezében kelt fel és szólt:

„Testvérek, azon tisztelet, melyben Jala-Jala birtokosa engem részesít, az által, hogy meghívásomat elfogadta, nem csak engem illet. Valamint az égi csillag sugarai, mindnyájatokra kiterjed az. Egyesüljétek tehát velem, s küldjétek óhajlásaitokat az ég urához, hogy neki mindig boldogságot adjon, békét házának, örömet szívének.“

Kiürítvén a poharat, földhez esapta azt, hogy darabokra tört. Aztán ismét szólt:

„Ezen pohár, mely arra szolgált, hogy megerősítse a kérelmeket, melyeket Sinloan lakói vendégünkért az Úrhoz intéztek, többé soha senkinek se szolgáljon.“

Egyike a legkülönösebb dolgoknak a tagaloknál a házasság.

Két szertartás előzi meg azt.

Az elsőnek neve: tain manoc, tagal szavak, melyek értelme: a kakas keresi a maga tyukját.

Mihelyt a fiatal ember atyja és anyjának azt nyilatkoztatá, hogy az egyik indusnöt eléje teszi a többinek, azok estve azonnal ennek szülőihez mennek, s közönyös

mulatás után a kérő anyja a kiszemelt lánykának egy piasztert nyújt.

A vőlegény el van fogadva, ha a piaszter elfogadtatik. Az anya a piaszteren tüstént betelt és kókusz-bort vásárol.

A fiatalok csak akkor mutatkoznak, ha már a piaszter el van fogadva, ez elfogadást összeköttetésük bevezetésének tekintik.

Következő reggel a fiatal ember bemutatja magát az ara szüleinél; úgy fogadják mint a ház fiát; ott lakik és alszik, megoszt minden munkát, s főleg azt, mely a fiatal lánykát illeti.

Ekkor szolgálatot vállal, mely két három sőt négy évig is tart. Ez idő alatt nagyon vigyázónak kell lennie, mert ha valami megrovandót találnak benne, ismét elküldik, és soha sem kérheti többé azon lány kezét, kit nőül akart venni.

A spanyolok mindent megkísértek, hogy e szokást eltöröljék, mert helytelen következményei voltak.

Hányszor nyújtotta ki egy apa a szolgálatidőt végtelesen, csak hogy oly férfit, ki semmibe sem kerül, szolgálatában birjon, s hányszor küldte azt vissza, ki már két három évig dolgozott, hogy vőlegény czime alatt mást fogadjon be.

De gyakran megtörtént, hogy a két eljegyzett nyugtalan lett, s a házasság jogait a lakodalom előtt gyakorlá. A fiatal lány üstökénél hurczolja ekkor vőlegényét a falu

lelkészéhez, s azt mondja, hogy őt elszökteti s ennél fogva össze kell őket adni.

Ilyenkor a házasság a szülők beleegyezése nélkül megy végbe; de ha a fiatal ember szökteti meg aráját, nagy büntetést kell fizetnie, s az ifjú lányka visszaadatik családjának.

Ha a dolgok jó rendben folynak le, ha a vőlegény két három évet kiszolgált, ha a szülők jelleme- és viseletével meg vannak elégedve, ekkor elkövetkezik a második szertartás napja, melyet tajin bojol-nak hívnak, magyarul: az ifjú ember meg akarja az egyesülés bogját kötni.

E második szertartás nagy ünnepnap.

A két család összes rokonai és barátjai egybegyűlnek az ara házában; két táborra oszlanak, melyek mindegyike az eljegyzettek érdeke felett vitázik.

Minden családnak van egy ügyvéde s ez egyedül szól védencze javára.

A rokonoknak nincs joguk szólni; csak halkán teszik észzevételeiket, ha az ügyvédet kedvezően itélik meg.

Az indusnő soha sem kap hozományt. Midőn férjhez megy, semmije sincs. A fiatal ember hozza magával azt, mire az új házásoknak szükségük lesz, s hozzá intézi a menyasszony ügyvéde először szavát, őt az iránt megkérdezvén s a föltételeket megállapítván.

Közlöm az ügyvédek beszédeit, melyeket egy ily szertartás alkalmával tartottak, melyen csupa kíváncsiságból voltam jelen.

Hogy a felek önszeretetét meg ne sértsék, merő képes kifejezésekkel élnek az ügyvédek.

Azon szertartásnál, melyet jelenlétemmel megtiszteltem, az ara ügyvéde következőleg szólt:

„Egy fiatal férfi és egy fiatal lány szövetséget kötött; semmivel sem bírtak, még oly helylyel sem, hol szélvihar ellen biztosítva lennének. Több évig a fiatal asszony igen szerencsétlen volt. Végre elmúlt szerencsétlensége, s egy nap szép viskóban látta magát, mely az övé volt. Csinos kis lánykának lett anyja. A szülés napján megjelent egy angyal, ki így szólt hozzá: Emlékezzél meg házasságodról, s a nyomor napjairól, melyeket megéltél. Én a gyermeket kit szültél, oltalmam alá veszem. Ha nagy és csinos leány lesz, kit a fiatal emberek megkérnek, csak annak add őt, ki neki kápolnát építend, melyben tíz oszlop létezik, mindegyik tíz köből állván. Ha nem fogadod parancsaimat, lányod szerencsétlen lesz, milyen te voltál.“

E beszéd után a másik fél ügyvéde szólt:

„Volt egyszer egy királynő, kinek országa a tenger partjain feküdt.

„Kormányára törvényei közt volt egy, melyet a legnagyobb szigorral hajtottak végre.

„Ezen törvény szerint mindazon hajóknak, melyek államainak kikötőibe érkeztek, csak száz ölnyi mélységben szabadott horgonyt vetni. Ki e törvényt nem tartotta meg, kiméletlenül halálra ítéltetett.

„Egy nap történt, hogy egy derék tengerészt heves vihar lepelt meg.

„Hihetetlen erőfeszítések után, hajóját megmenteni, kényszerítve lön, e kikötőben horgonyt vetni, bárha horgonykötele csak nyolczvan öl hosszú volt; inkább meg akart a vérpadon halni, mint hogy legénységével együtt elveszzen.

„A felharagudott királynő maga elé idézteté.

„Lábaihoz borult, s mondá neki, mikép magasb hatalom kényszerítette őt, törvényei ellen cselekedni, s mint-hogy horgonykötele csak nyolczvan láb hosszú volt, nem veheté ki száz ölnyi mélységben horgonyát. Ezért bocsánatot kér.“

Itt bevégezé beszédét.

A másik ügyvéd viszonzá:

„A királynőt megindította a kapitány kérelme és a lehetetlenség, száz ölnyi mélységben vetni horgonyt; megbocsátott neki, s ezt jól tevő.“

Ez utolsó szavakra felderültek a jelenlevők szemei, s a zenészek elkezdtek hangoráikon játszani.

Völegény és menyasszony, kik a mellék kamrában voltak, most megjelentek.

Az ifjú ember levette nyakáról az olvasót, s az ara nyakába akasztotta. Aztán elvette az övét, hogy kipótolja azt, melyet neki adott. Az éjelt tánczokkal töltötték, s a házasság szertartása, egészen úgy mint a keresztény országokban, még nyolcz napra elhalasztatott.

Adom most az ügyvédek beszédeinek magyarázatát, melyeket tökéletesen nem értettem.

Az ara anyja hozomány nélkül kelt össze, s ez által

igen szerencsétlen lett. A kápolna alatt, melyet leánya számára kérnie kellett, mint azt az angyal megparancsolta, házat értettek. A tíz oszlop, melyek mindegyikének tíz köből kellett állnia, azt jelenté, hogy a háznak száz piaszternyi értékűnek kell lennie. (Ötszáz frank.)

A fiatal ember ügyvédének beszéde azt jelenté, mikép beelegyez abba, hogy házat ad, mert arról nem szólt; de minthogy csak nyolczvan piasztere volt, ennélfogva az ara szülőt lábhozborulva kéri, hogy a hiányzó husz piasztert ne tekintsék összeekelésük akadályául. A királynő bocsánata a fiatal embernek szólt, kinek nyolczvan piasztere elfogadtatást nyert.

A házasság előtti szolgálatteljesítés, melyről előbb emlékeztem, már azelőtt rég gyakoroltatott, a hogy a spanyolok ez országot meghódították; ez is azon eredet mellett szól, melyet én a tagaloknak ulajdonítok, s kiket én a malájoktól származtatok. Minthogy a malájok muzulmánok, ezért régi patriarcháik némely szokásait megtartották.

Az utolsó szertartás, az egybekelés a templomban, egészen keresztényi, mint már megjegyeztem.

A nap, melyen az történt, nagy ünnepélylyel, lakomával és tánczczal záratott be.

Néhány faluban ez ünnep három napig tart. E három nap alatt az ifjú házásoknak nyílt asztalt kell tartaniok, s mindenkit, ki jő, akár ismerős akár nem, gazdagon megvendégelni.

Harmad nap a fiatal asszony keresztanyja minden

jelenlevőnek vagy vendégnek ad egy kínai perczellán tálczát, s az, ki átveszi, tartozik abba egy pénzdarabot betenni s az ifjú nőnek átnyujtani.

Ezen adomány egy nemét a kárpótlásnak akarja képviselni azon nagy áldozatokért, melyeket az ifjú házások a három nap alatt hoztak.

Ugy hiszem, hogy most olvasóimnak eléggé lefestetem az indusokat és szokásaikat; most a szörnyetegek két fajával akarom megismertetni, melyeket gyakran volt alkalmam figyelemmel kísérni, sőt azokkal küzdeni is.

Ezek egyike, a csörgő kígyó, erdőkben lakik; a másik, a kajman, nagy folyókban és tavakban él.

Midőn először tartózkodtam Jala-Jalában, akkor még a kajmanok a parton, hol a falú állt, nagy számban voltak. Naponként néztem ablakomból, mint leskelődnek a vízből s kapják el a kutyákat, melyek a parthoz közelítnék.

Egyik komornám oly vigyázatlan volt egyszer, a tó szélén megfürdeni. Rögtön meglepte egy kajman, borzasztó egy példány. Egyike testöreimnek azon pillanatban érkezett oda, midőn a szörnyeteg el akarta hurcolni. Rásüté fegyverét, s a golyó épen válla alatt, az egyetlen megsebezhető helyen találta. De a seb nem volt elég erős, hogy őt feltartóztassa — eltűnt zsákmányával együtt.

A golyó által ütött kis lyuk azonban előidézte halálát. Nevezetes az, hogy a Bay-tó vizében a legcsekélyebb seb is, mely a kajman bőrén ejtetik, gyógyíthatlan.

Az evezőrások, kis tengeri rákok, melyek a tóban

bőségben vannak, fészkelik be magukat a sebbe ; lassanként megnő számuk, összerágják a húst s behatnak a test beljébe.

E sors érte azon kajmant is, mely a komornát nyelte el.

Egy hónapra ez esemény után, mintegy öt órányira birtokomtól, a parton megdögölve találták e szörnyeteget.

Az indusok elhozták nekem a szerencsétlen nő függőlyeit, melyeket ez állat gyomrában találtak meg.

Másszor Marigondon part vidékeit utaztam be. Egy kalauz vezetett. A hőség kiállhatlan volt, a nap függőlegesen veté le sugarait a forró földre. Lovaink lassan követték a kevéssé járt, minden lakástól távol álló utat. Egy chinaival találkoztunk, ki hasonlóan lóháton utazott, és pedig ugyanazon irányban, melyet mi követtünk ; de elővigyázóbb levén mint mi, mézgázolt papírból készült ernyővel fedte magát a nap ellen. Ezen ernyő a mennyei birodalom lakójának mellőzhellen eszköze.

Kalauzom mondá :

„A Jedang folyó mellett vagyunk, nyugodjunk meg. Egy kis pihenés jól fog lovainkra hatni.

Én nem osztotam nézetében, ellenvetém, hogy napal többé falut nem érünk, ha megállapodunk.

„Semmit se tesz,“ válaszolá ; „ ismerem az utat, s én nem fogom azt eltéveszteni. Hígye el, igen jól teendünk, ha utnak eresztjük azokat, kiknek sietős a dolguk. Ön ezen hitetlen chinait, ki oly jól fedezi magát a nap ellen s oly rosszul üli meg lovát, ott ismét látni fogja, hol a folyón átkelhetünk, a nélkül hogy lóvainkból verítéket sajtoljunk.

Ezen utolsó megjegyzését sokkal eszélyesebbnek tartám, minthogy ne követtem volna. Elfogadtam kalauzom javaslatát. Leszálltunk.

Néhány perczel később elkezdé a chinai lovát kergetni, hogy azt a folyóba hajtsa. Alig ért a folyó közepére, midőn több kajman, a vízben elrejtözve tartózkodván, neki rohant, s azon pillanatban eltűnt a chinai lovastul. Néhány perczcel később a víz színe a vértől, de a chinai és lovából többé mitsem leheté látni, csak a napernyőt hajtotta odébb a folyam árja.

Kalauzom legelső szakítá meg a hallgatást.

„Sayan! mondá. (Mily kár!)

„Hogy jő szádra ily szó!” felelék neki.

„Ah igen,” folytató, „kevés kilátásunk van, a szél felénk kergethette volna.”

Ezen indus hidegvérűséggel ejtett válasz megfoghatóvá tévé, hogy a „Sayan!” kiáltás a chinai napernyőjének szólt, melynek elvesztése kalauzomat jobban foglalkodtatta, mint ama csapás, mely épen szemünk előtt történt.

Kiváncsi voltam, egyet e falánk állatok közül közélről láthatni.

A partokon házam közelében többször tettem e czélből kísérleteket.

Igy egy éjjel egy egész borjút tettem egy nagy hal hálóba s ezt lánczczal és erős vitorlával a part-hoz erősítettem. Másnap reggel borjú, láncz és háló mind oda volt.

Gyakran fegyveremmel lestem a kajmanra; de mint-hogy a vízben voltak, ennél fogva a golyó csak pikkelyeit találá, visszapattant, a nélkül hogy legcsekélyebb kárt tenne benne,

Egyszer megdöglött egy kutyám azon roppant nagy fajtából, mely csak a Philippini szigeteken található. A partra vitetém, elrejtöztem egy kis csalitban, s vártam töltött fegyveremmel, mikor jön elő a kajman, azt elhurczolandó.

De csakhamar erőt vett rajtam az álom.

Midőn fölbredtem, eltűnt a kutya. Szerencsére a kajman nem tévesztette el a maga zsákmányát.

Jala-Jala falu környékén sokáig nem láttak kajmant. Néhány év mulhatott el, midőn egy reggel házam néhány juhászával egy folyón akartam algázolni. Mintegy két órányira lehattünk birtokomtól.

A juhászok egyike így szólt hozzám :

„Uram! a víz magas, s mi oly vidéken vagyunk, hol sok kajman létezik. Menjünk kissé hátrább, ott van egy sekélyes hely.“

Már készültünk irányunkat megváltoztatni, midőn egy másik meggondolatlanul így szólt.

„Én nem félek a kajmanoktól!“

E szavaknál behajtá lovát a vízbe.

De alig ért a folyó közepére, midőn megláttuk, hogy egy roppant kajman közeledik feléje.

Mi mindnyájan elkiáltottuk magunkat, hogy őt a ve-

szélyről értesítsük; észrevette, s hogy attól menekedjék, leszállt a lóról az ellenkező oldalon, honnan a kajman közeledett. Ezután teljes erejéből kiuszott a partra. Már a földre lépett ki, midőn az eszélytelen megállt egy főtörzs mögött, melyet az ár ledöntött, s hol a víz egész a térdig ért. Teljes biztosságban hitte magát, kihúzta kardját, s figyelt a kajmanra. Ez közeledett a lóhoz, míg az indus leszállt, a víz fölé emelte fejét, rá vetette magát a lóra s nyergénél ragadta meg. A ló erölködni kezdett, a szíjak elszakadtak s míg a kajman fogaival harapdálta a nyerget, addig az a partra menekedett.

De csakhamar észrevehé a kajman, hogy martaléka elmenekedett, oda hagyá a nyergét és az indus felé sietett.

„Szaladj! mentsd meg magadat! A kajman fölkeres kiáltánk!”

De az indus nem ment. Mozdulatlanul állt, kardját kezében tartva.

A szörnyeteg közelebb jött hozzá.

Az indus vágást tett a fejére — ez annyi volt mint fricska a bival szarvaira.

A kajman szökött egyet, megragadta őt lábszáránál s egy percnél tovább láttuk a szegény juhász testét a víz szine felett; összekulcsolá kezeit, és szemeit az ég felé fordítá mint oly ember, ki istenhez kegyelemért esedezik. Így hurczolta őt a kajman a ló felé, s nem sokára eltűnt.

Ezen borzasztó pillanat közben egy szó sem lebbent

ajkainkról; de alig tűnt el a szerencsétlen juhász, midőn megesküdtünk, hogy őt megboszuljuk.

Három nagy hálót készítettem erős kötelekből, melyek a folyót elzárni képesek voltak. Aztán kis viskót építtettem, s e viskóba egy indust helyeztem be örül azon parancsral, hogy engem tüstént értesítsen, mihelyt a kajman a folyóba visszatér.

Az ör hasztalan várt tovább két hónapnál. De ekkor tudósíta, hogy a szörnyeteg egy lovat ragadott meg, s hogy azt kényelmesen elnyelhesse, a folyóba hurczolta.

Azonnal a helyszínére mentem.

Lelkészem és testőreim kísérték, ők minden áron látni akarták a kajman elleni vadászatot. Barátom Russel *) György, egy amerikai, ki akkor birtokomon mulatott, csatlakozott.

A hálókat többször kivettetem, hogy a kajman a tengerbe vissza ne mehessen.

E működés nem történt némi eszélyesség nélkül. Így például egy indus lebukott a víz alá, midőn a hálók ki voltak vetve, hogy lássa, vajjon a fenéig érnek-e, hogy ellenségünk el ne csúszhasson.

Szerencsére minden úgy folyt le mint óhajtottuk.

Midőn ez előkészületek be voltak fejezve, három csolnakot egymáshoz köttem. A középsőbe néhány indust

*) A Russel és Nurgis házból; igaz barátom volt, még most is emlékemben tartom és soha el nem feledendem.

helyeztem el s bambosz-lándzsákat adtam nekik, melyekkel a fenéket elérhették.

Miután mindez előkészületek meg voltak téve, indusaim elkezdtek lándzsáikkal a vizet ütni.

Oly nagy állat, mint az, melyet mi kerestünk, nem oly könnyen rejtőzik el.

Nem sokára a víz felületén láttuk azt meg; hosszú farkával körülverdesett s állcsontjaival csattogott, elérni ügyekezvén azokat, kik őt visszavonultságában háborgatni merészkedtek.

A mint a kajman megjelent, mindegyik kiáltással fejezte ki örömét. Az indusok a csónakokban lándzsáikkal ütöttek feléje s mi többiek, kik a két parton álltunk, mindnyájan lőtünk. De a golyók lepattantak a pikkelyekről, a nélkül hogy behatnának.

A hegyes lándzsák nyolcz-tíz hüvelyknyire hatottak be testébe.

De hallatlan gyorsasággal uszott, és eltűnt. Ekkor belerohant az első hálóba, melynek ellentállása visszaterésre kényszerítette. Ismét megjelent víz felszínén.

Ezen heves mozdulat összetöré a lándzsák nyelét, melyet az indusok testébe fúrtak; csak a vas maradt vissza.

Valahányszor megjelent, új lövések fogadták s új lándzsák hatottak szörnyű testébe.

Különben tapasztalám, hogy tüzfegyvereink áthathatlan pikkelyei ellen mitsem bírnak hatni.

Ekkor kiáltásokkal és mozdulatokkal ingerlém, s midőn

a felszinen kítátott szájjal jelent meg, hogy engem elnyeljen, fegyveremet néhány hüvelyknyire dugtam torkába, s mindkét csövet elsütöttem, azon reményben, hogy golyóim a roppant száj beljében nem találnak csontra s velejéig fognak hatni.

De minden hasztalan volt.

Szája ismét borzasztó robajjal csukódott be; de semmit egyebet nem fogott el mint fegyverem tüztét és füstjét. Golyóim lepattantak a csontokról, a nélkül hogy ártanának.

A dühössé vált állapot borzasztó erőfeszítéseket tett, hogy egyikét ellenségei közül hatalmába kerítse. Ereje gyarapodni látszott, a helyett hogy fogyna, s mi el voltunk fáradva.

Majdnem minden lándzsánk hegye testébe volt már fúrva, s lőszerünk kifogyott.

Szinte tíz óráig tartott a harcz, a nélkül hogy eredményhez jutnánk.

Ekkor egyik indus nagy lándzsáját roppant erővel döfte le a fenékre. Egy másik indus, az elsőtől felszólítva két erős dőfést tett lándzsája nyelével. Vasa mélyen behatott a szörny testébe. Gyorsan mint a villám rohant az a hálók felé és eltűnt.

A lándzsa nyele, elválván vasától, a vizen uszott.

Vártunk néhány perczig, hogy a szörny ismét megjelenjék; hasztalan. Föl kelle tennünk, hogy vég erőlködéssel a tóba ki tudott jutni, s hogy vadászatunk sikertelen volt.

Felhúztuk az első hálót.

Egy nagy lyuk meggyőzött bennünket, hogy föltevésünk helyes volt.

A második háló ugyanazon állapotban volt mint az első.

Boszankodva munkánk sikertelenségén, felhúztuk a harmadik hálót is; ekkor erős ellentállást éreztünk.

Több indus kihúzta azt a fedélzetre, s nagy örömmünkre a szörnyű állatot a víz felületén láttuk — közel volt a halálhoz.

Néhány kötelet tekertünk az óriás test körül, s miután azokat jól megerősítettük, a csónakhoz vontuk.

Nem volt könnyű, azt a partra hurbolozni, négy ember ereje alig volt elégséges.

Midőn végre a vízből kihúztuk, elbámulva álltunk meg. Mily egészen másnak tetszett most teste!

Russel, egy teljesen illetékes férfiú, magára vállalá, hogy azt megméri.

Hosszúsága az orrtól egész farka hegyéig huszonkét lábat tett ki. A bordák alatti körterje tizenegy láb volt.

A has még terjedelmesb volt; feleslegesnek tartók testének e részét is megmérni, minthogy föl lehetett tenni, hogy azon ló, melyet reggelire elnyelt, has üregét tetemesen megnövesztette.

Ezen első működés után tanácskoztunk a felett, mitévők legyünk.

Mindegyik elmondá a maga véleményét.

Ugy mint volt, el akartam jószágomra vitetni; de ez

lehetetlen volt. Oly jármű kellett ahhoz, mely öt tonna súlyt elbírt — ilyet nem szerezhettünk.

Egy másik bőrét követelte. Az indusok husáért könyörögtek, hogy azt megfüstöljék s a hökhurut ellen gyógyszerül használják. Mondák, hogy oly ember, ki hökhurutban szenved, csalhatlanul kigyógyul, ha egy ideig e húst eszi.

Egy harmadik zsirját kívánta, hogy azt görvélyes bajok ellen használhassa.

Jó lelkészem végre követelte, hogy e szörnyek gyomrát nyissuk meg, látni akarja, hány keresztényt temetett el abba.

„Valahányszor a kajman egy keresztényt nyel el“, mondá, „mindannyiszor elnyel egy nagy kovakövet. A kövek száma pontosan meg fogja mutatni azon keresztényekét, kiknek óriás teste szolgált sírúl.“

Hogy mindnyájokat kielégítsem, fejszét hozattam elő, és magamnak levágattam a kajman fejét; többi részét átengedém azoknak, kik elfogásában részt vettek.

Nehéz volt e főt derekától elválasztani.

A fejsze behatott a nyél közepéig a húsba, a nélkül hogy a csontokat érné; csak nagy erőfeszítések után értünk czélt.

Ekkor megnyitók gyomrát, s darabonként húztuk ki a lovat, melyet abba reggel befogadott.

A kajman nem rág, nagy fogaival leharap egy darabot s elnyeli. A ló mintegy hét nyolcz darabra volt osztva.

Aztán mintegy százötven diónagyságú kovakövet találtunk.

Midőn a lélkész ezen kömennyiséget látta, nem tarthatá magát, hogy fel ne kiáltson:

„Bizonyosan mese! Hogy nyelhetett volna el annyi keresztény!”

Esti nyolcz óra volt, midőn a vadászjogot megszüntettük. A testet átengedtem segédeimnek; s a főt egy csónakba rakattam, hogy azt lakásomra szállíttassam.

E roppant főt oly állapotban akartam megőrizni, mint találtam, de ahhoz nagymennyiségű köneny volt szükséges, s azzal nem bírtunk.

Ezért széttaglalám azt, és elvettem a csontvázat.

Mielőtt e műtéthez fogtam, megmértem; százharmincz font súlyú volt. Hossza öt lábat tett ki.

Minden golyómat megtaláltam, a száj-és ajkcsontokon, laposra voltak nyomva.

A lándzsadöfés, mely halálát okozta, véletlenség, a csodának egy neme volt.

Az indus lándzsája a nyakon keresztül a csigába hatott s a gerinczcsont-velőt, ez egyetlen sebezhető részt megsértette.

Miután a roppant fő el volt készítve s a csontok kiszárítva és megfehérítve, Russel György barátomnak ajándékozám; ő azt a bostoni muzeumban tette le.

A másik szörny, melynek leírását megígértem, a Boakigyó; gyakran található a Philippini szigeteken, de ritkán feltűnő nagyságban.

Lehetséges, sőt valószínű, mikép ezen kigyófajnak több századig kell élnie, hogy ily óriási nagyságra nőjön. De minthogy minden állatra nézve nehéz, igen sokáig élni, a nélkül hogy valami véletlen közbe jöjjön, mely lételének végét vet, ennélfogva csak sötét erdőkben és vad helyeken láthatni teljesen kifejlett Boa-kigyókat.

Közönséges nagyságú kigyókat gyakran láttam; szint-
úgy megtalálhatni azokat a természettani tárlatokban.

Ily állat még házamban is lakott, s éjjel egyszer saját ágyamban találtam. Két metre hosszaságú volt.

Többször, ha indusaimmal az erdőkön keresztül mentem, egy vadkan átható kiáltásait lehet hallani.

A hely színére érve, honnan a kiáltás jött, majd mindig láttunk egy szegény vadkant, melyet egy boa megragadott; reá tekerte magát; lassan húzta azt fel a fára, melyet támaszpontul választott, hogy zsákmányát annál inkább biztosítsa.

Felhúzván azt bizonyos magasságra, oly erősen szorította a fához, hogy az megfúlt csontjai összetörték.

Ekkor a földre ejté, leszállt és elkészíté az elnyelésre.

Ezen utolsó működés sokkal hosszabban tartott, mint hogy végét bevárhattuk volna, mert gyakran több napokig volt arra szüksége.

Hogy a dolgot egyszerűsítsük, golyót repítettem a kigyó fején keresztül. Indusaim elvivék husát, hogy azt megfüstöljék, s aztán elnyeljék; bőréből gyilokhüvelyeket készítettek.

Alig kell említenünk, hogy a vadkant nem feledtük

el; oly zsákmány volt az, mely kevés fáradságunkba került.

Egy nap egy indus talált ily kigyót; aludt, miután egy nagy szarvast elnyelt. Ez állat oly nagy volt, hogy csak taligán, melyet bival huzott, vihette volna el a faluba. Az indus megelégedett azzal, hogy darabokra vagdalta, egy jó darab húst elvitt.

Midőn erről nekem hirt hoztak, azonnal elhozattam a maradékokat. Mintegy nyolcz láb hosszú darabot hoztak el nekem. Ezen darab oly nagy volt, hogy annak bőre, miután ki volt szárítva, egy magas testalkotású férfiút betakarhatott.

E köpenyt Lindsay Hamilton barátomnak ajándékozám. Még soha sem láttam életben ily szörnyet, melyről az indusok annyit s minden tulzás nélkül beszéltek.

Egy délután, midőn két juhászommal a hegyeken mentem keresztül, figyelmünket felgerjesztette a kutyák tartós ugatása, melyek támadást látszának tenni valamely állatra, mely magát védelmezé.

Eleinte azt hittük, hogy bölényt vertek fel, mely szarvait tartá eléjük.

Vigyázva közeledtünk.

Ebeim ugatva álltak egy mély szakadék szélén, s e szakadékban észrevettünk egy kitünő boát.

A szörny öt hat lábnyira emelte föl fejét, s a szakadék egyik széléről a másikra hajtotta; hasított nyelvével fenyegette az ellent, ki megtámadta. De gyors kutyáim kikerülék azt.

Első gondolatom az volt, hogy golyót repíték fejébe; de csakhamar fölbredt bennem a vágy, élve hatalmamba keríteni ez állatot, s Franciaországba küldeni.

Bizonyosan ez leendett a legnagyobb boa, melyet ott láttak.

Hogy e tervet kivigyem, indiai nádból oly erős hurkokat készítettünk, hogy egy bölénynek is ellentálltak volna.

Sikerült egy ily hurkot a nyakába vetni. Aztán ezt szorosán a fához kötöttük, úgy hogy feje majdnem hat lábnyi magasságban állt a földtől.

Ez megtörténvén, a szakadék másik oldalára mentünk, s egy második hurkot vetettünk ki, melyet úgy, mint az elsőt, erősítettünk meg.

Midőn a boa magát két oldalról fogva lenni s azon lehetlenséget látta, hogy fejét mozgathassa, maga körül tekerődött, s aztán több fiatal fa körül, melyek az örvény szélén hozzá közel álltak.

De szerencsére erejének minden engedett; gyökereitől tépte ki a fiatal fákat, letörte az ágakat, s gördülésbe hozta a nagy köveket, melyeket támpónul kiválasztani hasztalan ügyekezett. De a hurkok szilárdak voltak és ellentálltak.

Egy ily állatnak elszállítására több bival s a kötelek és zsinórok egész készüléke kellett volna.

Az éj beállt.

Teljes bizalmunk volt a hurkokhoz, s föltevők magunkban, hogy legközelebbi reggel mindenestül visszatérünk, mi a vadászat befejezésére szükséges.

De gazda nélkül számoltunk.

Éjjel a boa megváltoztatta irányát, testét egy más helyre vetette, egy nagy bazaltkődarabot választott támaszpontul, s oly roppant erőfeszítéseket tett, hogy a burkok azon helyen pattantak szét, hol megkötözve voltak.

Szomorúságom nagy volt, midőn láttam, hogy zsákmányunk elszabadult. A környéken tett minden kutatások hasztalanok voltak. Kétkelkedtem, vajjon lesz-e még alkalom, egy ily állatot látni.

Eroppant nagyságú kigyófajok ritkán okoznak szerencsétlenséget.

Csak egyszer hallottam, hogy egy ember áldozatuk lett.

Ez eset következő:

Ez ember néhány gonosztette miatt üldözötten, s elbújt egy barlangban. Atyja, ki hollartózkodását ismerte, időnként meglátogatta őt, hogy neki rizst vigyen.

Ily látogatás alkalmával egyszer fia helyett egy szörnyű, alvó boát talált, megölte azt, és kihúzta szerencsétlen fia testét annak gyomrából.

Ugy látszik, hogy a kigyó őt éjjel lepte meg, megfojtotta s aztán eledelül felhasználta.

A falu lelkésze, ki a testet eltemetés végett elhozta és a boa maradékát látta, hihetetlen nagy és kövér kigyónak festette le.

Szerencsétlenségre nagyon messze távol volt birtokomtól s engem erről csak akkor értesítettek, midőn már

késő volt ennek igazságáról meggyőződni. De ha a boa egy szarvast el bir nyelni, ugy nem kell csodálkozni, hallva, hogy egy embert nyelt el.

Több hasonló esetet beszéltek el az indusok.

Beszéltek oly társaikról, kiket az erdőkben kalandozásuk közben egy boa megragadott, valamely fához csapott s aztán elnyelt. De az indusok elbeszéléseit mindig csak nagy vigyázattal fogadám, s csak azok valóságaért állhatok jót, melyeket magam közlök.

Azon kigyók közt, melyek a Philippini szigeteken található, legkevesebbé félcimes a boa.

Van egy kisebb faj, mely néhány óra alatt halált hoz, s ezt az indusok dajonpalay-nak nevezik. Igen mérges.

Az egyetlen gyógyszer harapása ellen a seb kiegészése, s ha csak néhány perczig késnek, két óra mulva a leghevesb fájdalmak közt halál következik be.

Alin-morani-nak hívják egy más fajt, mely nyolcz-tiz láb hosszú; harapása talán még veszélyesebb, mint a dajonpalayé, mert ez mélyebb, s ennél fogva nehezebben kiegészethető.

Engem soha egy ily kigyó sem harapott meg, bárha éjjel nappal gondtalanul csatangoltam az erdők közt.

Kétszer azonban a veszély egy nemébe estem.

Először egy dajonpalayra hágtam, észrevettem azt a mozdulatról és nyomásról, melyet lábaim alatt éreztem. Erősen ráléptem, s ekkor láttam, mikép kis fejét fölemelé,

hogy lábszáramat elérje. De kihúztam törömet és elvág-
tam fejét.

Máskor két sast láttam, melyek egy bokorból emel-
kedte fel s mint a nyíl mindig ismét azon helyre csap-
tak le.

Ismerni akartam az állatfajt, melyet megtámadtak.

Alig közeledtem, midőn egy roppat alin-morani jött
nekem; fel volt dühödve a sebek miatt, melyet neki a sa-
sok okoztak.

Hátrálni akartam, de a kigyó úgy csapott el mellettem,
hogy arczomat érintette.

Önkénytelenül visszaleptem, és kikerültem, de ovakod-
tam neki hátat fordítani és elszaladni, mert ez esetben
védelem nélkül fogott volna el.

Ugorva jött felém a kigyó; ismét kitértem neki, s hasz-
talan ügyekeztem gyilkossal ketté metszeni. Ekkor
meglátott egy indus, hozzám sietett, s egy fatörzszsel,
melyet kezében tartott, megmentett e veszélyes ellen-
ségtől.

A legélénkebb tevékenység, de egyszersmind a lege-
rősb felindulások közt folyt életem Jala-Jalában. Ez
felelt meg ízlésem és jellememnek, s én oly tökéletesen
boldog voltam, a mint csak távol honától és családjától
az ember lehet. Annám valódi angyal volt jóságra és
szelidségre. Indusaim boldogok voltak, mert családjai-
kal bőséggben éltek. Földjeim gazdagon fizettek, s lege-
lőimet számos nyájak lepték el. E czélt nem érhetém el
nagy fáradság és tetemes nehézségek nélkül. Hányszor

szükségem teljes bátorságomra, egész philosophiámra, hogy kikerülhetlen baleseteknél magamat a kétségbeeséstől megóvjam.

Hányszor rombolák szét viharok és áradások szép termésimet, melyek a learatásra készen álltak; hány-szor kellett azokat fáradságosan bivalok, majmok és vadkanok ellen, sőt egy még sokkal kártékonyabb rovar ellen is védelmezni, mint azok voltak, melyeket épen most irtam le, t. i. a sáskák, az egyiptomi országos csapások egyike ellen, mely e tájra láthatólag beczepeltetett. Majdnem rendszeren minden hetedik évben érkeztek meg mint felhők a déli szigetekről; pusztítást, gyakran éhséget hoztak Lüçonba.

Ily jelenetet látni kell, hogy arról fogalmunk legyen. Midőn megérkeznek, csak egy tűzvörös felhőt láthatni az égen; számtalan sáska képezi e felhőt.

Sebesen repülnek, s szorosan csatlakozott soraik néhány (két három) mérföld átmerőjük. Így vonulnak el öt hat órán keresztül szakadatlanul fejünk felett.

Ha egy zöld mezőt meglátnak, lecsapnak. Kevés percz alatt eltűnt a zöld szőnyeg, a föld teljesen kopasz. Ezután tovább repülnek, hogy más helyre vigyék a pusztítást és inséget.

Estve az erdők fáira szállnak; oly roppant mennyiségben esnek le, hogy a legerősb ágak is eltörnek terhük alatt.

Azon helyen, hol nyugosznak, egész éjjel harapdálást s oly lármát hallhatni, mikép alig hinné az ember, hogy ily kis rovar idézi elő e zajt.

Más nap kora reggel tovább huzódnak; a fákat, melyeken nyugodtak, kopaszokúl és töredezetten hagyják hátra, mintha a villám pusztított volna minden irányban az erdőkben.

Bizonyos időkben nagy sikokon vagy termő hegyeken tanyáznak. Ekkor megnyujtják testük végtagját, néhány hüvelyknyi lyukat fúrnak a földbe, s abba rakják tojásaikat. Ha elmúlt a tojás ideje, odahagyják a szita módjára átluggatott földet, és eltűnnek, mert életük be van fejezve.

Mintegy három hét múlva megnyílnak tojásaik, és sok myriadnyi sáska kel ki a földből.

Azon helyen, hol ez állatok keletkeznek, minden elpusztul, mi azoknak táplálékul szolgál.

Mihelyt kissé erőhez jutnak, elhagyják szülőhelyüket, elpusztítják utjukban a növényzetet, s beharangolják a művelt földeket, melyeket elárasztanak, s elpusztítanak, míg szárnyra kelnek; aztán elszárnyalnak távol ültetvényekre, hogy ott új pusztításokat tegyenek.

Hatodik fejezet.

Jala-Jala. Fájdalmas veszteségek. Jala-Jala eladása
Barrot Adolf.

A földmivelés a Philippini-szigeteken sok nehézséggel jár; de aztán oly terményeket is ad, melyeket más országokban nem találhatni.

A csapásoktól megkímélt években, a földet gazdagság, a termények bősége lepi el. Némely évben két aratást is tartanak. Nem ritka eset, hogy a termés a vetéshez ugy áll mint huszonnégy az egyhez.

A roppant takarmánybőség a nagy falkák tartását könnyűvé teszi; a tulajdonosnak csupán két juhász díjába kerül.

Birtokomon három falkám volt: egy háromezer darab juhból, a második nyolczszáz bivalból, és a harmadik hatszáz lóból álló.

Az év bizonyos idején, rendszeren rizs-szüretkor, beszaladgálták a pásztorok a hegyeket, s az állatokat mind egy nagy sikra terelték, mely házam közelében állt.

Ezen sík megtelt falkákkal, és, főleg tulajdonosának, bámulatos látványt nyújtott. Estve a falu melletti kerített szállásokba hajtották.

Másnap reggel kiválasztották az ökröket, melyeket levágásra, a lovakat, melyeket gyepelőbe s a bivalokat, melyeket a földmiveléshez már alkalmasaknak tartottak. Aztán visszaterelék a falkákat a síkra, hol egész estig maradtak.

Ezen működés tizennégy napig tartott, aztán visszaadták az állatoknak ismét előbbi szabadságukat egész a legközelebbi évig, midőn e működés ismét elővétetett.

Megint a szabadban lévén a falka, kisebb csoportokra oszlott, s így barangolta be aztán a hegyeket és legelőket, melyeket rendszeren látogatni szokott. A pásztorok megsejmeltek a helyeket, hol legeltek. Ez volt egész foglalkodásuk.

Minden kitünőleg virágzott, s testvérem támogatott munkálataimban.

Kedves Annám mellett elfeledém erőfeszítéseimet és bajaimat.

Nem sokára újabb remény tetézte boldogságomat: Anna érzé, hogy anyává lesz. Már házasságunk tizenkettedik évét éltük, de az anyai állapotnak soha semmi jelét sem vettem rajta észre, s meg voltam győződve, hogy többé nem is fogunk szülői örömeknek örvendeni. Egészségének ingadozó állapota élénk aggodalmakat gerjesztett bennem.

Egy reggel, midőn munkálataimhoz akartam fogni, így szólt hozzám.

„Nem jól érzem magamat, ne menj ma sehova, maradj nálam!”

Két órával később kis lányyal ajándékozott meg.

De a fejletlen gyermek csak egy óráig élt, alig maradt annyi időm, hogy a haldokló teremtést megkereszteltessem.

Ez volt a második emberi teremtmény, mely a a jala-jalai házban meghalt, de egyszersmind az első is, mely ott a napvilágot látta.

A szomorúságot, melyet bennünk ez esemény keltett, szelidíté azon bizonyosság, hogy drága Annám a legkedvezőbb körülmények közt bír anyává lenni. Egészsége nem sokára ismét megerősödött s bájait és vidámságát újra visszanyeré.

Oly széppé lön, mikép az indusnők gyakran nagy utakat tettek, hogy őt láthassák; ekkor így szólának:

„Asszonyunk, mi teherben vagyunk; ha kis lányunk születnék, szeretnők, ha oly szép lenne, mint ön. Engedje tehát, hogy önt rövid ideig nézhessük.

Ha csak félóráig voltak nála, visszatértek falujokba, hogy a világnak egy lényt ajándékozzanak, mely legkevesebbé sem hasonlított a mintához, kit oly naiv érzellemmel szemléltek meg.

Annám ujjalag anyának érzé magát.

Ezuttal viselő állapotja rendesen folyt le, s egészsége legkevesebbé sem lön megtámadva. Kilencz hó mulva bár gyöngye, de eleven fiú gyermeket hordoztam karjaimon.

Boldogságunk ekkor teljes volt, mert végre birtuk azt, mi után mindketten oly hön vágyakoztunk s minek hiányát úgy hiszem éreztük, habár ki sem is fejeztük.

Indusaim a legelénkebb örömet fejezték ki.

Az ünnepélyek Jala-Jalában több napig tartottak. Anám ugyan még mindig az ágyat őrizte, de mégis el kelle fogadnia a falú összes asszonyai s fiatal leányainak, s utána az összes indus családoknak látogatásait.

Mindegyik hozott valami ajándékot az ujszülött számára, s a legavatottabb meg volt bizva, szerencsekivánatot készíteni és elmondani.

Nőm utolsó betegágya a rokonok és barátok számos társaságát gyűjtötte össze Jala-Jalában.

Egész a keresztelésig maradtak, mely terememben hajlatott végre.

Anna már annyira helyreállt, hogy a szertartásnál jelen lehetett. Fiam nagybátyja Henri nevét kapta.

O mily boldog voltam én ekkor! Hisz szinte minden vágyam teljesedett.

Csak egy vágyam volt még, t. i. az, hogy öreg anyámat és nővéreimet viszontláthassam.

Reméltem, hogy nincs távol az idő, midőn tervemet, honomba visszautazhatni, valósíthatom.

Birtokomon minden bámulatós módon virágzott. Jövedelmeim minden évben szaporodtak, s földeimet gazdag czukornád termés borította el.

A czukornád-és rizsmiveléshez a kávétermesztést is

hozzá csatoltam. Testvérem egy nagy ültetvény gondviselését vette át, mely a legfényesebb eredményeket ígéré. De fájdalom! a boldogság ideje reám nézve lejárt! Mennyi bűt és fájdalmat kelle kiállnom, míg honoma ismét megláthatám!

Henri, szegény testvérem, néhányszor eszélytelenséget követett el, rögtön váltóláz fogta el, mely őt egy pár nap alatt elragadta.

Anna és én, könyeket ontottunk, mert Henrit mindketten gyöngéden szerettük.

Több év óta élünk együtt; megosztá munkánkat, szenvedéseinket és örömlünk. Ő volt egyedüli rokonunk a Philippini-szigeteken.

Szeretetre méltó tulajdonai és kitünő szive drágává és becsessé tevék őt előttünk. Vesztesége kipótolhatlan volt, s a gondolat, hogy többé nincs testvérem, fájdalmamat még keserűbbé tette.

Prudent, ifjabb testvérem, Magadascarban halt el; Robert, az idösb, Planchéban Nantes mellett, azon kis mezei lakban, hol ifjúságunkat éltük le — és szegény Henrim itt Jala-Jalában.

A templom bemeneténél egyszerű síremléket állítottam neki. Jala-Jala több hónapig gyász és fájdalom helye volt.

Alig jutottunk annyira, hogy ha még megvigasztalva nem is, legalább kissé megnyugodva voltunk, midön a sors egy uj csapása ért.

A Philippini-szigetekre érkeztem után, míg Caviteban

tartózkodtam, Malvilain Prosperrel estem benső baráti viszonyba. Prosper Saint-Maloban született s egy hona kikötőjebeli hajónak kapitánya volt.

Ő néhány hóig maradt Caviteben, s ez idő alatt barátságunk a legbensőbb volt.

Ritkán mult el egy nap, hogy egymást ne láttuk volna, s két ember közt alig létezett valaha szívélyesb barátság.

Két hajónk kis távolságban állt egymástól a kikötőben.

Egy nap a fedélzeten sétáltam, várva egy csolnakot, mely Malvilain hajójára volt viendő. Barátom e pillanatban árbocza igazításával volt elfoglalva, egy hajó-kötele elszakadt és az árbocz lezuhant egy csoport matrózra, mely közt Malvilain is állt.

Hajómról mindent láthatlan, mi barátomén történt.

Ugy hívéim, hogy meghalt vagy megsebesült. Aggodalmam és ijedségem oly nagy volt, hogy annak nem bírtam ura lenni. Belevetém magamat a vízbe s úszva értem barátom hajójához, kit oly szerencsés valék sérületlen találni. Az ijedésen kívül más baj nem érte.

Reszketve és átázottan zártam őt karjaim közé. Ezután gondjaimat néhány matrózra fordítám, kik nem voltak oly szerencsések mint ő.

Sűrű fekete felhők huzódtak össze Cavite felett, s egy borzasztó délövi zivatar önté le árját.

Perczekig tartó menydörgés rázta meg a levegőt, a villám, hosszú tüzkigyóként csapott le zúgva a felhőkből s a cavitei kis síkot egész a hajók horgonyhelyéig feltúrta.

Ez idő daczára elmentem Malvilainhez. Már hajója fedélzetére akarám lábamat tenni, midőn a villám a tengerbe csapott, de oly közel mellettem, hogy lélekzementől megfosztott.

Heves fájdalmat éreztem hátamban, mintha tüzet raktak volna vállaim közé. Fájdalmam oly szúró volt, hogy hangosan felkiáltottam, midőn ismét magamhoz jöttem.

Malvilain néhány lépésnyire állt tőlem, s őt is elkábította a villanyos hatás, mely engem könnyen érintett. Hallva kiáltásomat, azt hivé, hogy súlyosan meg vagyok sértve. Hozzám rohant és karjai közé zárt, míg őt állapotom iránt meg nem nyugtattam. A szikra ért volt, a nélkül hogy sérülést idézne elő.

E két élményt csak azért hozom fel, hogy baráti viszonyunkat közelebbről jellemezzem s megmutassam, mi mély csapás volt legbecsebb érzelmeimre mérve.

Azon napig, melyen irok, életem oly gazdag volt rendkívüli eseményekben, mikép természetesen azt kelle hinnem, hogy egy ember sorsa magasb végzésnek van alávetve, mely előtt minden minden meghajol.

Ezen gondolat tett erőssé a rám mért szerencsétlenség elviselésében.

Vajjon nem volt-e rendeltetésem, hogy Malvilain Prospekt szeretnem, s tőle viszont szerettetnem kelle?

Én ebben nem kételkedhetém.

Néhány nappal azelőtt, hogy Manillában a borzasztó cholera kitört, kelt Malvilain hajója vitorlára, Franciaországba visszatérendő.

Bucsúnk fájdalmas volt, s kölcsönösen megigértük, hogy egymást nem sokára ismét látni fogjuk. A sors ezt másként határozá!

Malvilain visszatért honába, elment Nantesbe és parancsnokságot vállalt. Itt ismerte meg idős nővéremet és összekelt vele.

E házasságról még azon időben hallottam, midőn Manillában laktam; nagy örömmel töltött az el, s valóban, ha reám leendett bízva, hogy szeretett Emilia nővérem számára férjet válaszszak, csak ez összeköttetés felett volna meg óhajtásaimnak, melyeket mindkettejük boldogságára nézve tápláltam.

Összekelése után folytatá Prosper tengeri utjaít a nantesi kikötő számára. Nemes jelleme és ismerete, őt általános szeretett és tisztelt emberre tévék. Oly jó karba jutott, hogy nem kelle többé életét a tengeri utak véletlenségeinek kitenni. A Maurice szigetre tett utolsó tengeri utjában elragadta őt a betegség s hátrahagyta vigasztalhatlan nővéremet még igen zsenge korú három kis lánykával.

E tudósítás növelte fájdalmamat, melyet testvérem vesztesége keltett bennem. Volt-e még más szerencsétlenség, mely akkor reám nem nehezedett!

A boldogság néhány éve után mindent egymás után láttam eltűnni, mi nekem drága volt. S mégis szenvedéseim nem értek még véget, még keményebb próbák vártak reám.

Örömmel láttam, mint növekedett fiam és gyarapodott

erőben. De nem voltam boldog, s szenvedett veszteségeim feletti szomorúságomhoz még emésztő nyugtalanság is csatlakozott: drága Annám nem épült ki teljesen beteg ágyából, s egészsége napról napra fogyott. Ő maga nem ismerte állapotát. Anyai öröme oly nagy volt, hogy teljességgel nem gondolt önmagára.

Bevégeztem volt a czukornád-szüretet; sikeres volt. Ültetésem is be voltak fejezve.

Hogy nőmnek némi elszóródást szerezzek, javaslám neki, hogy egy időre Josephine nővéréhez menjen, ki őt gyöngéden szerette. Örömmel fogadta e javaslatot.

Elutaztunk. Kis Henrink s dajkája elkísért bennünket. Berendezkedtünk sógorom don Calderon Juliánnál, kinek szép mezei lakja volt a Passig folyó mellett, félórányira Manillától.

Josephine egyike volt nőm három nővéreinek, ki iránt a legélénkebb hajlammal viseltetett. Én is ugy szerettem őt mint saját testvéremet.

Megérkezésünk napja ünnepnap volt.

Összes manillai barátaink megjelentek látogatásra.

Anna a felett, hogy kedves Henriját bámultatva látta, oly boldog volt, hogy egészsége szemlátomást javult; de e látszólagos javulás csak néhány napig tartott, s nem sokára ismét fájdalommal tapasztalám, hogy baja mindinkább roszabbodik.

Elhivatám az egyetlen manillai orvost, kihez bizalmasan volt, Genu barátomat. Miután hat héten keresztül gyakran látogatott, a nélkül hogy gondviselését siker koronázná,

azt tanácslá nekem, hogy térjek vissza birtokomra, hol már annyi beteg nyerte vissza egészségét, ki hasonló bajban szenvedett. Minthogy Anna maga is óhajtotta visszatérésünket, ezért megállapítottam elmenetelünk napját.

Egy kényelmes jármű, két evező legénnyel ellátva, várt reánk sógorom kertjének legszélsőbb végén a Pas-sig folyón. Számos társaság kísért hennünket a folyó partjáiig.

Az elválás percében minden arczon komor szomorúság fejezte ki magát. Mindegyik ezt látszott mondani:

„Vajjon fogjuk-e még egymást viszont látni?“

Josephine sógornőm, ki könyeiben majd elolvadt. Anna karjai közé veté magát. Bajba került őket elválasztani, mert végre is el kelle utaznunk. Nőmet a csolnakba vezetém, s a két testvér, kik egymást oly bensőleg szerették, az utolsó bucsúszókat váltá, kölcsönösen, megígervén, hogy jövőben nem lesznek oly sokáig egymástól távol, hanem nemsokára ismét fölkeresendik egymást.

Ezen nehéz bucsuzás s nőm szenvedései különben oly vidám utazásunkat komorrá és mélévá tevék.

Megérkeztlünk.

Ezuttal nem üdvözöltem Jala-Jalát azon boldog érzettel mint máskor. Szegény nőmet ágyba kelle fektetnem, s szobáját nem hagyám el többé azon reménnyel, hogy ápolásom némi könnyítést szerezhet neki.

Josephinenek irtam, s egy csolnakot küldtem Manillába, hogy nővérét elhozassam, ki után Anna annyira vágyódott.

A csolnak Josephine nélkül tért vissza; levelet hozott számomra, mely jelenté, hogy a jó Josephine maga is nehéz beteg és ágyát nem hagyhatja el, hogy ez neki nagy bűt okoz, de hogy Annát biztosíttatja, mikép nem sokára el fog jönni., hogy tőle többé soha el ne váljék.

Jala-Jalába visszatértünk óta még nem mult el tizenöt nap, oly idő, mely nekem egy egész örökké valóságnak tetszett, miután azalatt minden reményem elveszett.

A halál erős léptekkel közeledett, s vele ama borzasztó pillanat, midőn el kellend attól válnom, kit oly bensőleg szerettem.

Nőm megtartá teljes öntudatát s láthatá fájdalomtól feldőlt arczvonásaimat.

Midőn érzé, hogy vég órája eljött, magához hívott, s így szólt:

„Élj boldogul, kedves Pálom! élj boldogul! A mennyegben ismét látandjuk egymást! Tartsd meg magadat fiad számára. Ha már majd nem élek, térj vissza hazádba, hogy öreg anyádat újra láthasd. Házasodjál meg Franciaországban újra, ha anyád kívánja, de ne e szigetekben, mert itt nem fogod életpárododat megtalálni, ki téged ugy szeretne mint én szerettelek.

Ezek voltak ezen jó és szelid angyalnak utolsó szavai. A legszentebb, leggyöngédebb kötelék fel volt oldva — Annám nem élt többé.

Erőszakkal ragadták ki karjaim közül drága holttetémét, melyet szivemhez szorítottam. Aztán a mellék szobába vittek, hol fiam volt.

Karjaimba zárva őt, sírni akartam; de szemeimben már nem volt könny, s szegény gyermekem enyelgései irányában érzékellen maradtam.

Nincs oly természet, mely elég erős lenne, ötven napi aggodalom és virasztás után ellentállni; gyöngeség szállt meg, s mély álomba merültem.

Midőn más nap fölserkentem, fiam karjaim közt feküdt. De nagy Isten! mily borzasztó ébredés volt ez! Helyzetem egész borzasztósága képzeletem elé tódult. Ah! hisz annyi tiszteletre méltó élettársnőm nem volt többé, ezen szeretett és vigasztaló angyal, ki mindent odahagyott, rokonait, barátait és egy főváros örömeit, hogy velem egyedül e vadon helyen éljen, hol ezer veszélynek volt kitéve s kivülem egy lélek sem volt oltalmazója! Ő nem élt többé! A borzasztó végzet elragadta őt tőlem, s engem örökre szomorúságba és vigasztalan állapotba döntött.

A temetkezés más nap ment végbe.

Jala-Jala egy lakosa sem hiányzott.

Holtteste szorosán a templom oltára mellett tétegett örök nyugalomra, hol oly gyakran esedett az egekurához az én boldogságoméért.

Jala-Jalában sokáig gyász és szomorúság honolt.

Összes indusaim érezték a fájdalmas veszteséget. Annát életében isteníték, halála után őszintén megsiratták.

Több napig tökéletes aléltságban éltem; csak fiamról voltam képes gondoskodni, mert ebben találtam egyedüli vigaszt, mely számomra még megmaradt.

Már három hete mult s még nem hagytam el a szobát, melyben szegény nőm meghalt; ekkor levelet kaptam Josephinetől.

Tudósíta, hogy betegsége rosszabbult s e szavakkal végzé:

„Jöjj, kedves Pálom, jöjj hozzám, együtt fogunk sírni; érzem, hogy jelenléted vigasztalni fog.“

Nem sokáig kése delmeztem, Josephine kérésének megfelelni, mert hisz mindig mint testvéremet szerettem őt. Jelenlétem megvigasztalhatta, s én is ugy éreztem, hogy nagy vigasz lesz reám nézve, oly személyt látni, kit Annám oly bensőleg szeretett.

Azon remény, hogy neki hasznos lehetendek, ismet fölélénkíté kissé életvágyamat. Birtokomat Vidie Prospernek, egy megpróbált barátomnak adtam, ki nőm vég napjai alatt engem el nem hagyott, aztán elutaztam fiammal együtt.

Az első fájdalmas szívömlengések után, melyeket a viszontlátás Josephine és én köztem előidézett, s miután lerótuk köny-adónkat, megvizsgáltam állapotát.

Nagy megeröltetés kívántatott hozzá, hogy eltitkoljam előtte nyugtalanságomat, mert a legsúlyosabb betegségek egyikét ismerém fel, mely azon aggályt ébreszté bennem, hogy nem sokára uj veszteséget kellend megsíratnom. Fájdalom helyesen láttam előre: nyolcz nappal

később a szegény Josephine borzasztó kínoktól gyötörtetve karjaim közt adta ki lelkét.

Mennyi szerencsétlenség rohant meg ily rövid idő alatt! Valóban oly megadásra és erőre volt szükség, milyennel én birtam, hogy össze ne roskadjam.

Sógornőm iránt utolsó kötelességemet teljesítvén, visszatértem Jala-Jalába.

A világ teljesen megváltozottnak látszott előttem. Hegyeimet és erdeimet kelle fölkeresnem, hogy ujra némi nyugalmat szerezzek magamnak.

Több hó mult el, a nélkül hogy ügyeimre csak gondolni bírnék; de szegény nőm azon utolsó kérése, hogy honomba visszatérjek, kötelességemmé tevék, azzal foglalkodni.

Birtokomat átadtam Vidie barátomnak, mert őt tartottam a legképesebbnek arra, hogy az általam megkezdett művet folytassa, biztosítva levén arról is, hogy szegény indusaimmal jól fog bánni.

Azt kívánta, hogy egy ideig még maradják vele, és avassam be kormányzási modoromba. Annál szivesebben egyeztem ebbe, mivel néhány hó fiamat még erősbbe és képesebbé tehette az ut bajait elviselni.

E szerint Jala-Jalában maradtam. De az élet reám nézve oly kinos lett, hogy semmi sem szórhatott el; gyászos gondolataimból semmi sem birt kiragadni.

Jala-Jala szép tájai, melyeket mindig oly gyönyörrel szemléltem, közönyösek lettek előttem. A legkomorabb, legelhagyottabb helyeket kerestem fel, s leggyakrab-

ban azon folyó partjait látogattam meg, mely magas hegyek közt hömpölyög s nagy fák által volt beárnyazva.

E tájat talán csak én magam ismertem, s előttem valószínűleg ott még soha emberi lény nem ült. E helyen egészen átadtam magamat fájdalmas emlékezéseimnek: nőm, testvérem és sógornőm foglalkodtaták kizárólag képzeletemet.

Ha végre a gondolat fiamra kiragadott komor álmodozásaimból, visszatértem lassan birtokomra, hol szegény gyermekem nyájasságai fájdalmamat elűzni látszának; de csak azt eredményezék, hogy azon időre emlékeztettek, midőn Anna mindig elém jött, karjaiba zárt s elfeledteté velem mindazon fáradságot és unalmat, melyet az ő távollétében tapasztaltam. Ezen idő fájdalom örökre oda volt, s midőn elettársnőmet vesztettem el, elvesztettem benne életem egész boldogságát.

Vidie barátom elkövetett mindent az én szórakoztatásomra, mi erejében állt. Gyakran beszélt Franciaországról, anyámról s azon vigasztalásról, melyet ez érezne, ha neki fiamat elvinném.

A hon iránti szeretet s azon gondolat, hogy ott szerető szivekre fogok találni, jótékony balzsam volt reám nézve, némileg enyhítő azon fájdalmakat, melyek szívem mélyében még mindig mardostak.

Indusaim mélyen meg voltak szomorodva, midőn hallák, hogy el vagyok határozva őket elhagyni.

A hányszor velem találkoztak, mindig kifejezték szomorúságukat.

„Uram!” mondának, „mi lesz belőlünk, ha önt többé nem látandjuk?”

Megnyugtattam őket úgy mint lehetett; s mondám nekik, hogy Vidie barátom az ő boldogságukat szíven fogja hordani, s hogy ha fiam megnő, visszajövök vele, s őket többé el nem hagyom.

Válaszolának.

„Isten hallgassa meg önt, uram! de meddig az fog tartani, míg önt újra látjuk. Am hisz ön nem fog rólunk elfeledkezni!”

Azon időben, midőn bűm és szomorúságom kissé enyhült, alkalmat találtam, egy hazámfiával benső baráti viszonyba lépni; valódi igaz barátom lett ő, ki iránt mindig megtartottam azon benső hajlamot, mely távol a hontól születik. Én t. i. Barrot Adolfról szólok, ki főconsulnak Manillába küldetett.

Néhány barátjával Jala-Jalába érkezett, hogy ott egy pár napot töltsön. Minthogy nem akartam, hogy az én lélekállapotom reá kihasson, ügykeztem itt tartózkodását oly kellemessé tenni, a mint csak lehetett.

Több vadászatot és más kirándulást rendeztem a hegyekbe s tóra; érette újra folytatni kezdém az életet, melyet vinni megszoktam, mielőtt a szerencsétlenség nálam beköszöntött.

Hetedik fejezet.

Utazás a negritok vagy ajeták közé. A bambosz. Akókuszfa. A paradicsomfüge.

Azon napok, melyeket Barrot Adóffal együtt éltem, emlékeztettek régi szokásaimra s fölébreszték uralkodó szenvedélyemet a kirándulások iránt.

Vidie barátom, ki mindig azon tündött, hogyan szórakoztasson el engem, indítványt tett, hogy látogassam meg azon népségeket, melyeket megismerni mindig vágyam volt.

Már majdnem összes ügyeim rendezve voltak, fiam egy dajka s egy komorna oltalma alatt állt, kikbe teljes bizalmamat helyeztem s a dajka és komorna ellenőre Vidie barátom volt. Ezen biztosság s barátom folytonos kérései végre rá vevének, hogy elhatároztam, meglátogatni az ajeták vagy negritokat, vad népek ezek, melyek még merő természeti állapotban léteznek; ezek voltak a Philippini-szigetek tulajdonképi törzsnépei és hosszú ideig Lüçon urai.

Azon időben, midőn a spanyolok e szigeteket meghódították, tehát még nem igen távoli időben, az ajeták uri jogokat gyakoroltak a tagal népesség felett, mely a Bay-tó partjain lakott.

Bizonyos napon előjöttek erdeikből, bementek a falukba s kényszeríték a lakosokat rizs és tengeriben adót fizetni. Ha a tagalok vonakodtak ez adót megfizetni, úgy ezt azzal pótolák, hogy néhány főt levágtak s e fejeket barbár ünnepeikre magukkal vivék.

A Philippini-szigetek meghódítása után a spanyolok oltalmazák őket. Az ajeták, megriasztva a löfegyverek által, erdeik közt maradtak s többé nem jelentek meg az indus népségeknél.

A malájok országának több részeiben ugyanezen emberfajt találhatni, s az újzecländiak hasonlítanak hozzájuk alakra és színre.

E vadakat akarám tehát néhány napra meglátogatni. Előkészületemet hamar megtettem.

Kettőt legjobb indusaim közül kiválasztottam kísérőimül. Említenem sem kell, hogy hadnagyom egyik volt a kettő közül; ő minden veszélyes kalandozásaimban kísért.

Mindegyikünk vett egy tüzőt, mely három vagy négy napra rizset, kevés füstölt szarvas húst, lőporkészletet, golyókat és sörétet, néhány szines zseb-kendőt s meglehetősen mennyiségű szivarokat tartalmazott, melyek részint saját élvezetünkre, részint üdvözlétül az ajetáknál voltak használandók.

Azonfelül mindegyiknek jó kettős csövű fegyvere és löre volt.

Ruházatunk, mint minden kirándulásainknál, következő volt: felsőköntös, ing növénysselyemből s térdig felhajtott bő nadrág. A lábak és karok meztelenek maradtak.

Ebből álltak az összes előkészületek, melyeket a több heti ultra tettünk. Már második nap nem volt más menhelyünk az erdők fáinál, más táplálékunk, mint mit vadásztunk s a pálmafák adtak.

Én nem feledtem el a vade-mecum-ot sem, melyet mindig magamnál hordtam, valahányszor több napra eltávoztam: értem a papírt és írót. Néhány jegyzés kiegészíté később emlékezetemet, midőn uti élményeimet naplóba foglaltam.

Egy reggel tehát elutaztunk Jala-Jalából.

Átkeltünk az egész félszigeten, mely birtokomat képezé, s a másik parton csolnakra ültünk, mely éjszakai nyugati irányban a tón keresztül vitt.

Az éjet Siniloan nevű nagy faluban töltöttük s más nap reggel jó idővel tovább indultunk.

Az első napjárás nehéz volt, mert az esős idő kezdetét éltük; erős zivatarok dagaszták meg a folyókat.

Azon folyó partjait követtük, mely a hegyekről jött le; többször mint tizenöt ízben kellett azon egy nap átszelnünk.

Estve felé a hegy tövébe értünk, hol kezdetüket veszik azon óriási fájú erdők, melyek Luçonnak majdnem egész közepét elfoglalják.

Itt pihentünk meg legelőször; tüzet gyújtottunk s ágyat és vacsorát készítettünk.

Ugy hiszem, elég gyakran mondtam már, mit értek az „ágy“ alatt. A szokás és fáradság becsessé tévék nekünk ez ágyat, ha valamely szerencsétlen véletlen álmunkat meg nem zavarta.

De még semmit sem szólottam arról, hogy állítottuk ki és készítettük el egyszerű ebédünket.

Rizsünket s pálmagyümölcsünket meg kelle főzni, oly működés, mely nehéznek látszott, mert főzőedényt nem vittünk magunkkal; gyakran még tűzkövünk és taplónk is hiányzott. A bambosz mindent pótol.

A bambosz egyike azon három délövi növényeknek, melyeket a jólékony és gondos anyatermesztet úgy lát-szik azért ajándékozott az embereknek, hogy számos szükségleteket elégítsen ki.

Nem tehetem, hogy ezen délövi terményeknek néhány sort ne szánjak, t. i. a bambosz, a kókuszfa s a paradicsomfűgének.

A bambosz, mely a fűnemű növények családjához tartozik, sűrű bokrokban nő a folyók partjain, erdőkben s mindenütt, hol nedves földet talál.

A Philippini-szigeteken huszonöt-harmincz faját ismerik, s alak és nagyságra mindnyájan különböznek egymástól.

Találhatni bamboszokat, melyek közönséges ember terjével birnak s belül egészen üresek. E fajt főleg gunyhók építésére használják, egyszersmind edényeket is

készítenek azokból, hogy azokban a vizet szállítsák és tartásuk.

Ennek rostjaiból kosarakat, kalapokat s számos más kosaras munkákat készítenek; végre közönséges s igen erős hajóköteleket is.

Egy más bambosfaj, nem oly terjedelmű de szintén üres s mázzal bevont, mely majnem aczélkeménységűvé teszi, hasonlólag indus viskók építésére szolgál.

Ha kihegyezik, éles métsző hegyet nyer; az indusok ezt lándzsának, nyilnak s csipesznek használják a lovak érvágásánál, daganatokat felvágni, a húst megvizsgálni, vagy behatott idegen testeket kihúzni.

Egy harmadik, sokkal szilárdabb faj karnagyságú, de nem üres; főleg a viskók azon részeinek építésére szolgál, melyek nagyobb tartósságot igényelnek, mint p. a tetők.

Egy negyedik, kisebb és nem üres faj a művelt szántóföldek körülkorlátolására és besövényezésére szolgál.

A többi fajok ugyan kevesbé használtak, de mind-
amellet is némi haszonra vannak.

Hogy e növényt fentartsák s évről évre erősebbé tegyék, tiz lábnyi magasságban a földtől levágják a csemetéket. Mindezen csemeték orgonasíp - gyűjtélékhez hasonlítanak s ágak és tövisekkel vannak ellátva.

Az esős idő kezdetekor minden ilyen bokorból, mint nagy spárga, számos bambos nő fel, s kevés idő múlva úgy megerősödnek, hogy a legkülönbélebb munkálatoknál használhatni.

A kókuszfa, mely a pálmák családjához tartozik, hét évig nő, mielőtt gyümölcsöt hoz; de ez idő után egy századnál tovább mindig egyforma termést ad, az az: havonként húsz nagy diót. E termés soha sem marad el, s egy és ugyanazon törzsön szakadatlanul lehet mindenféle nagyságú virágokat és gyümölcsöket látni.

A kókuszdió, mint tudva van, kitünő táplálék; azonfelül nagy mennyiségű olajat sajtolnak ki belőle.

A kemény héjből edényeket készítenek; a rostokból köteleket, hajó-kötélműveket s még durva ruhadarabokat is csinálnak.

A levelekkel a viskókat fedik be, s egyszersmind seprőket és kosarakat is készítenek ezekből.

Ezen dióból termelik továbbá az ugynevezett kókuszbor. Ezen bor igen részegítő folyadék, az indusok azt többnyire ünnepeiken iszzák.

A kókuszbor termelésére nagy kókuszfákat vesznek; ezek nem adnak gyümölcsöket, csak a nedvet veszik ki azokból.

Mindezen fák csúcsaikon hosszú bamboskarókkal vannak összekötve, melyeket az indusok gyalog útnak használnak. Majd mindennap láthatni őket nagy edényekkel, a termést beszedni.

Ez igen nehéz és veszélyes munka, valóságos légi séta, mert a sétáló gyakran hatvan nyolczvan lábnyira van a föld felett.

Mihelyt a bimbó virággá fejlődik, azonnal kiveszik belőle a folyadékot, melyből a bor készül. Mielőtt e bimbó

kifakad, összeköti azt az indus néhány hüvelyknyire a végétől s az e kötéleken kívül levő egész véget levágja.

Ezen vágás likacsaiból ezután szakadattanul foly a cukros léh; édes és kellemes íze van, míg forrásba nem jő.

Ha a forrás állapotán túl van, lombikba teszik, hogy azt lecsepegtetés által borszesz-folyadékká változtassák azt, mely a kókuszbor neve alatt ismeretes.

Végül elégetik a dió kemény héját, s szép fekete festék válik belőle, melyet az indusok a szalmakalapok festésére használnak.

A paradicsomfüge fűnenni növény fás részek nélkül; a törzs levelekből van alakulva, melyek egyik a másik felett állnak.

Ezen törzs többnyire tizenkét tizenöt láb magas; hosszú és széles levelei öt hat láb terjelmet érnek el.

Ezen levelek közepéből fakad ki a virág, azután következik az, mit régime-nek hívnak.

E szóval azon száz nagy banant jelölik, melyek egy és ugyanazon száron ülnek; ezek egy hosszú fűrtöt képeznek, mely a földre lehajlik.

Mielőtt a gyümölcsök teljes érettségre jutottak, levágják a régime-t, s ekkor a paradicsomfügéket, vagy bananokat tápszerszökök használgják, a mint megérnek.

A növény azon része, mely a földben van, egy neme a vastag törzsnek, melyből egymásután mintegy harmincz csemete nő ki. Minden csemetének csak egy régime-t, az az egyetlen fűrtöt szabad hajtania; később

azt levágják. Miután a csemeték, melyek a törzsből nőnek ki, különböző koruak, enné fogva a gyümölcsfejlődés minden szakában van belőlük, s minden hóban, néha tizennégy alatt is, bármely évszakban, egy vagy két fürtöt vehetni le egy növényről.

Van a paradicsomfügének oly neme is, melynek gyümölcsei nem enni valók; egy nemét a bast-nak nyerhetni belőle, az abakát, mely ruhák s különféle köteles munkák készítésére szolgál.

A rostozat e növény törzsében létezik, mely, mint már mondva volt, egymás felett ülő levelekből van alakulva.

Hosszú szíjakra vágják azt s néhány óráig a napon száradni hagyják; aztán ezen szíjakat nem igen éles vaspengéken huzzák keresztül. A növényrészek a vaspenge által visszatartatnak, s a szájak elvágatnak, melyeket aztán még egy ideig a napra kitesznek, hogy használható állapotban a kereskedésnek átadják.

Észrevétlenül nagyon is messze eltértem utazásomtól; de le akarám írni a három délövi növényt, melyek az ember minden szükségeit kielégíteni képesek.

Ezen növények ugyan ismeretesek, de nem ismerik talán mindazon szolgálatokat, melyeket a délövi országok lakóinak teljesítenek, s olvasóim aztán ítéljék meg, mennyi kedvezményben részesíté a természet ez éghajlat gyermekeit, hasonlatban a hidegebb vidékek lakóival.

Mi tehát a hegység tövében éjszakára tett előkészületeinkkel voltunk elfoglalva.

Mindig megosztottuk a munkát: az egyik a fekhelyet készítette, a második a tüzről gondoskodott, s a harmadik a konyháról.

A tüzsító nagy mennyiségű száraz fát és rözsét hordott össze, s a rakás alá egy darab mézgagyantát tett, mely a Philippini-szigeteken igen gyakori s nagy fák tövében található, melyből magától foly.

Aztán elővesz egy fél rőf hosszúságú bamboszarabot s a gyilokkal finom szeletekre vágja, melyeket a mézgára tesz. Ekkor egymáshoz dörzsöl két bamboszt, míg meggyuladnak, a tűz áthat a fadarabkára és mézgára, s alig egy percz alatt fellobog a tűz, oly nagy, hogy egy ökröt is meg lehetne mellette sütni.

A szakács levág két vagy három vastag bambosztörzset, s mindegyikbe bele teszi azt, mit meg akar főzni, rendszeren rizst és pálmaalmát. Aztán melléje teszi a szükséges vizet, bezárja a nyílást levelekkel s a törzset leteszi a tűz közepére.

Ezen bambosz kívülről megszenesedik ugyan, de a víz nedvessége megőrzi a tartalmat, s az ételek úgy megfőnek benne, mintha agyag edényekben lennének.

A nagy pálmalevelek nekünk tányérokul szolgáltak.

Mint látszik, ebédünk nagyon egyszerű volt, még oly napokon is, midőn még rizsünk és füstölt husunk volt; mert midőn e készlet fel volt emésztve, pálmaalmákkal kelle megelégednünk.

De miután a vadászat nekünk szarvast vagy bölényt

adott, mely lövéseink által esett el, ezért táplálékunk egy ideig oly gazdag volt mint valódi epikuroké.

Ittunk vizet, ha valamely forrás vagy patak kínálkozott; de ha ez eszközeink hiányoztak, levágtunk hosszú lián darabokat, melyekből tiszta állászó víz folyt, mely a forrás vizének eléje teendő.

Én nem utaztam úgy mint egy nábob, mert lehetetlen volt több podgyászt magammal vinni, minthogy gyakran sűrű erdőkön kelle keresztül haladnunk vagy folyókon átusznunk. Nap és szél voltak kalauzaink.

Csak azon választásom maradt: vagy úgy utazni mint én utaztam, vagy otthon maradni.

Az első éjjel nyugodtan folyt le. Az álom elég erőt adott az út folytatására.

Másnap már korán reggel talpon voltunk, s egyszerű reggeli után elindultunk.

Két órával tovább hágtunk fel egy sűrű erdővel borított hegyre. A meredek út zord és fárasztó volt. Kimerülve értünk fel végre a csúcsra; egy nagyfensikra léptünk, melyen hogy átkelhessünk, több napra volt szükségünk.

Ezen fensikön láttam én a legfenségesebb és legszebb ős erdőt. Óriási fákból állt az, melyek gyertyaszál egyenességgel, mint a káka, roppant magasságra emelkedtek.

Csak csúcsaikon nőttek ágak, melyek egymásba fűződtek s oly boltozatot képeztek, melyen a napsugarak áthatni nem voltak képesek.

E fedél alatt s ezen pompás fák közt az anyatermészet számos csodálatos kúszónövényeket terem.

Az indiai nád p. és a lián, egész a legmagasb csúcsokig emelkednek fel, ismét leereszkednek a földre s gyökereket vernek, hogy újra uj indákban fölemelkedjenek. Aztán ismét lebocsátkoznak, s közben oszlopokká egyesülnek, melyek néha a legszebb díszítményt képezik.

Láthatni itt egyszersmind különböző fajú pandanust, melynek levelei kéveszerűen a földből kinőnek, hogy pompás nyalábbá egyesüljenek. Szintugy láthatni páfrányt, mely valódi fákhöz hasonlít; gyakran felmászunk ily növényre, hogy csápját levágjuk, melynek igen kellemes nedve van s úgy mint a pálma táplálékul szolgál.

De ezen rendkívüli növényélet daczára a természet szomorú és csendes. Semmi zajt sem hallhatni, ha csak néha a szél nem zúg a fák tetején, vagy egy vizzuhatagnak moraja nem hat át a távolból.

E szomorú de nagyszerű vidéknek egyetlen lakói a szarvasok, bölények és a vadkanok; nappal elrejtőznek odúikban és csak éjjel mennek ki tápot keresni.

Ritkán láthatni madarat; még a Philippini-szigeteken oly gyakori majmok is kerülnek e roppant erdőségek magányát.

Egyetlen rovarfaj, az utasok kétségbeesése, létezik itt nagy bőségben, ezek kis nadályok, melyek a Phi-

lippini-szigetek minden erdőborított magas hegyein laknak.

Ott guggolnak a fűben, a fák levelein, s mint a sáskák esnek le az áldozatra, melyet hatalmukba akarnak ejteni.

Az utasok folyvást kis bambosz-késekkel vannak ellátva, hogy azoktól menekedjenek; aztán bedörzsölik a kis sebeket rágott dohánynyal.

De nem sokára megjelenik egy másik nádaly, a megereedt vértől vonzatva, hogy annak helyét pótolja, melytől már megmenekedtünk, és szakadatlan figyelem kívánatlik, hogy e kis vampyrok áldozataivá ne legyünk, melyek falánkabbak és nagyobbak, mint közönséges nádalyaink.

Mig e ritka természetet szemléltem, indusaim egy szarvast, egy bölényt vagy egy vadkant kerestek föl, hogy azt elejtsék s így pótolják a tápkészletet, mely fogytán volt.

Egész élelmünk már csak pálmaalmákra szorítkozott.

A pálmának ugyan kellemetes íze van, de oly kevéssé tápláló, hogy az elfáradt utasnak semmi erőt sem ad, ki hosszú és fáradalmas út után a nedves földön tanyát és tetőzetül a szabad eget találja.

Ez ökből a lehetőségig azon oldalra vettük irányunkat, melyet a csendes-világtenger mos. Tudtuk, hogy itt kezdődik azon ország, melyet az ajelák laknak. Egy nagy tagal falut, melynek neve Binangonan-de-Lampon, érinteni akartunk, ez elhagyatva a nyugati hegyek tövében erdők közepett fekszik.

Már több éjet töltöttünk az erdőkben, a nélkül hogy épen nagy kényelmetlenséget kellene szenvednünk.

A tüzek, melyeket minden estve gerjesztettünk, fölmelegítének s oltalmat nyujtának a miriádnyi nadályok ellen, melyek különben vérünket kiszívták volna.

Nézetünk szerint még egy napjára kelle tennünk, hogy a tenger partjaira érjünk, hol kissé kipihenhetni reméltünk; ekkor rögtön távoli menydörgés hirdeté egy zivatar közeledését.

Azonban folytattuk utunkat; de nem sokára annyira közel jött az égi moraj, hogy felünk kelle, mikép a zivatar fejünk felett tör ki.

Még kelle állapotunk, még az éjszaka beállta előtt tüzet gerjesztenünk, estebédünket elkészítenünk és lehajlott pálmaágakra leveleket fektetnünk, hogy magunkat a nagy eső ellen megvédjük.

Alig végeztük el ezen különböző előkészületeket, midőn a zivatar fejünk felett kezdett tombolni.

Ha tüzeink halvány fényt nem vetettek volna, mély sötétség közt leendettünk. S még az éjszaka nem köszöntött be!

Mind a hárman leguggoltunk, mindegyik egy-egy pálmaágot tartva kezében, azon védtető alatt, melyet rögtönöztünk, s vártuk a zivatar kitörését.

A menyköütések megkettőztettek, az eső oly hatalmasan korbácsolá a fákat, mintha vizzuhatag zúdulna le azokra.

Tüzeink nem sokára kialudtak, mély sötétségben vol-

tunk, melyet időnként villámlás szakított félbe. Aztán szemvakító világosság következett be, hogy ismét azonnal sötét éj által felváltassék.

Borzasztó tombolás kezdődött köröskörül. Az ég megszakadás nélkül zengett, a hegyek viszhangja néha tompán, néha csattogtatva adá azt vissza.

Erős vihar rázá a fák tetőit, roppant ágakat tördelt le s roppanás közt veté le a földre; egész fatörzseket tépelt ki, melyek esésükben a szomszéd fák ágait szakíták le.

Az eső szakadatlanul özönlott.

Ha a menydörgés megszűnt, hallhatók az áradatot, mely ama hegy tövében képződött, hol menedéket kerestünk. Hallók a vizek zúgását, melyek a hegyekről leszakadtak.

E tombolással szomorú üvöltés vegyült, hasonló egy nagy kutya vonításához, mely gazdáját elvesztette. Ezek a megriadt szarvasok panaszaí voltak, melyek itt ott menhelyet kerestek.

Az egész természet rángatásokban látszott feküdni s az elemeknek harcztot üzenni.

A gyöngé tető, mely alatt ültünk, nem sokára oda volt — csepegett rólunk a víz.

Elhagytuk ezen szomorú menhelyet, hogy majdnem megmeredt tagjainkat kissé mozgásba hozzuk.

Egész testünket ellepték azon kinzó kis nadályok, melyek harapásai lassanként megfosztának bennünket a szükséges erőtől.

Megvallom, hogy e pillanatban elátkoztam kíváncsiságomat, melyért oly keményen lakoltam.

Ezen éjszakával csak azon éjet hasonlíthatám össze, melyet a bambosz-nádasban töltöttem, midőn a tón hajótörést szenvedtem.

Teljes látszat szerint nem fenyegetett ugyan bennünket oly nagy veszély, mert a hullámok nem nyelhettek el; de egyikét azon nagy fáknak, melyek alá menekedni kényszerültünk, kitéphette a vihar s reánk dőlhetett — már a szél által leszakított egy ág is elég leendett, hogy minket agyon verjen, s villámcsapás érhetett, melynek zaja még borzasztóbb mint hatása.

Majdnem kiállhatatlan volt a hidegség, melyet éreztünk; megdermesztette tagjainkat, úgy hogy alig mozoghatánk.

Nyugtalanul vártuk a zivatar végét. De csak több óráig tartó halálos aggodalom közt húzódott el lassanként az égzengés. Aztán lecsillapodott a szél, s végre megszűnt az eső. Egy ideig már csak nehéz cseppeket hallánk a fák közt lehullni s végre semmit egyebet, mint a vizzuhatagok tompa moraját.

A nyugalom beállta után, az égen kétségkívül csillagok ragyogtak; de mi e reménytadó látványtól meg voltunk fosztva, miután az egész erdő a szemnek álhathatlan levéltetőt képezett.

Az álom az emberre nézve oly nagy szükség, hogy daczára a hidegnek s annak, hogy ruhánk a borzasztó esőtől egészen keresztül volt ázva, az éj hátralevő részét mégis nyugodtan alva töltöttük.

Következő nap ezen erdő, melyben néhány óra előtt a legiszonyúbb felindulás uralkodott, nyugodt és csendes lett.

Borzasztó volt hennünket nézni, midőn odúnkat elhagytuk.

Egész testünket ellepték a nadályok, s a vérnyomok az arczon ijesztő kinézést kölcsönöztek.

Szemlélve két szegény indusomat, nem birám magamat a nevetéstől tartóztatni. Ők is néztek reám — csak a tisztelet tartá vidámságukat korlátok közt, mert nekem is iszonyuan elrutítva kelle lennem s fehér bőröm még sokáig magán hordá az ismerető jeleket, a hogy ez átkozott állatok megkínóztak.

Annyira kimerültünk, hogy a fáradságtól mozdulni sem birtunk.

Ámde itt tenni kellett, és pedig gyorsan.

Gyorsan tüzet kelle gerjesztenünk, hogy fölmelegedjünk, néhány pálmaágot megfőznünk, egy folyón, mely zajosan zúgott el mellettünk, átusznunk, s ugyanazon nap a csendes oczeán partjára érnünk.

Ha késlekedünk, vándorutunkat folytatni, talán nem lenne többé lehetséges, a folyón átkelni; már több folyón tul voltunk s aztán se előre se hátra nem mehetnénk, talán szükségessé válhatandott, hogy néhány napig a vizek elfolyását be várjuk, mielőtt még utunk folytatására gondolnánk.

Minthogy a zivatarok e vidéken gyakoriak, megtörténhetett, hogy még egy másik következzeék gyorsan az

elsőre, s ekkor talán több hetekig kellett volna ez elhagyott helyen segélyforrás nélkül maradnunk, ezen magányban, hol már egy éj is oly borzasztó volt, hogy arra igen sokáig vissza fogunk gondolni.

Nem volt tehát szabad időt vesztenünk. Tűszöinkről, melyeket a nedvesség ellen gondosan őriztünk lehúztuk a pálmalevél-borítékot, s szerencséseknek érzők magunkat, látva, hogy előkészületeink nem voltak hasztalanok; azok tökéletesen szárazak voltak.

A mézgagyanta segélyével hamar tüzet csináltunk.

Mily csodálatos érzelmek fogott el bennünket, midőn a jótékony meleg tagjainkba áthatott, midőn nedves ruháink megszáradtak. Ismét bátorságot és új erőt nyertünk.

De hogy ez érzelmek részeseivé lehessünk, oly drágán kell azt megvásárolnunk, mint én vásároltam. Kétkedem, vajjon van-e sok európai, ki az általunk ekként töltött éjszakának s az arra következő reggelnek részese kívánna lenni.

Kis konyhánk hamar helyre volt állítva, s még hamarabb emésztők fel főztünket. Ekkor az elindulásra gondoltunk.

Indusaim aggódtak.

Féltek, hogy a folyón többé át nem mehetünk; ők gyorsabban haladtak mint én, mert elsőik akartak oda érn.

Midőn utolértem, látám, hogy meg vannak zavarodva.

„Ah! uram,“ kiálta fel hű Alílám, „nem lehetséges már átkelnünk! Itt kell néhány napra letelepednünk!“

A folyóra néztem: sárga vizét tajtékozva hömpölygeté felborított sziklákön keresztül, vízzuhatag látványát nyujtván, mely gyökereiből kiforgatott fákat és leszakasztott ágakat hord magával.

Indusaim már készen voltak elhatározásukkal, egy oly helyet kerestek föl, hol kényelmesen lehetne tanyázni.

De én nem akarám a szerencsétlenségben tüstént bátorságomat veszteni; gondosan fürkésztem út után, mely e zavarból kivezetne.

A folyó talán száz lépés széles volt, egy jó uszó néhány percz alatt átúszhatott rajta.

De a tulsó parton nem kellett oly menedékes helyen kiszállnia, hogy a vízből kikelhessen; mert különben azt kockáztatta, hogy tudja Isten hová ragadja őt az ár.

A parttól, melyen voltunk, könnyű volt magunkat a vízbe vetnünk; de a tulsó parton csak mintegy száz lépésnyi távolságban mutatkozott oly hely, hol a sziklák ketté szakadnak.

Szemmel fölmérvén a távolságot, melyet meg kellett haladnunk, elég erőt hívék magamban, hogy az átkelést megkísérltem.

Én jobban tudtam uszni, mint indusaim, s ha egyszer a tulsó parton voltam, bizonyos lehettem benne, hogy követni fognak.

Ennélfogva kijelentém, hogy át akarok uszni.

De egy gondolat habozóvá tett ez elhatározásomban.

Hogy őrizzem meg a víztől a tüzöket, melyekben drága lóporkészletünk volt? Hogy rejtsem el fegyvereimet? Lehetetlennek látszott, minde tárgyakat hátamon vinni át a ragadó folyón, melyben teljes valószínűség szerint egyszernél többször fognék a víz alá bukni, mielőtt a tulsó partra érek.

Indusaim találékonyak voltak ily dolgokban, nem sokára kihúztak a zavarból.

Több indiai nádszálakat vágtak le s összeköték. Aztán felmáztak egy fa tetejére, mely a folyó fölé hajlott; itt megköték egyik végét, s nekem nyújták a másikat, hogy azt az ellenkező oldalra vigyem.

Midőn intézkedéseim meg voltak téve, bele vetém magamat vízbe. Nagy fáradság nélkül értem a tulsó partra, s szerencsésen magammal átvivem nádamat is.

Itt csak oly magasra kötöttem azt a part egy fájához, hogy azon helylyel szemközt, honnan kiindult, valamivel mélyebben feküdt, a nélkül hogy a vízbe leérne, s hogy ennél fogva azon tárgyak biztosítva valának, melyeket e sajátmű hidon átsusztatni akaránk.

Működésünk teljesen sikerült.

A nád segítségével indusaim is gyorsan hozzám értek.

Boldogoknak érzök magunkat, midőn mind a hárman a másik parton voltunk, annál inkább, mert remélhettük, hogy még az nap estig elérünk a tengerhez.

Megelégtük az erdőt! Vágytunk ismét napot látni, melytől néhány napig meg voltunk fosztva. A nádálycsi-

pések még mindig szúró fájdalmat okoztak, s mi mindig gyöngébbek lettünk, mert táplálékunk nem volt elég, vesztett erőnket kipótolni. Különben nem kételkedtünk, hogy mihelyt a tenger partját elérjük, kétszeres kárpótlást találандunk a nélkülözések és fáradałmakért.

A remény föléleszté ismét bátorságunkat, s ama végzeteljes éj csakhamar el volt feledve.

Én majd oly jó gyalogos voltam mint indusaim, kik nem kevesbbé siettek ezen kiállhatlan nedvességből kijutni, melyben néhány napig éltünk.

Mintegy két óra mulhatott, mióta a folyót elhagytuk, midőn a távolban tompa morajt hallánk.

Eleinte azt hívők, hogy új zivatar van keletkezőben; de nem sokára a moraj egyformaságában, mely messze távolból látszott jönni, fölismerők, hogy az a csendes oczeán zúgása, melynek hullámai Luçon nyugati partján törtek meg.

Ezen bizonyosság jótékony hatást tett reám.

Néhány óra mulva tehát megláthatám ismét kék eget, fölmelegedhetém a jótékony nap sugarainál, s csak a láthatár által korlátolt kilátást nyerheték; megszabadulhattam végre ezen álkozott vérnadályoktól, s megláthattam ismét a madarak és állatoktól lakott természet, azon pusztá vidékek helyett, melyeken áthaladtunk.

A hegy lejtője lassú, s utunk könnyű volt.

A hullámzaj észrevehetőleg nagyobbodott.

Délutáni három óra tájt a fákon keresztül megláttuk a

világos eget, s nem sokára aztán bámultuk a tengert s pompás, ragyogó finom porral fedett partját.

Első dolgunk volt ekkor, levetni a ruhákat s magunkat a hullámokba vetni.

Mialatt enyhítő fürdőt vettünk, egyszersmind azzal mulattunk, hogy számos kagylót szedtünk ki a sziklából, melyek oly ízes ebédet nyujtanak, melyet elutaztunk óta nem élveztünk.

Fölfrissítvén magunkat, nyugalomra gondoltunk, melynek nagyon is élénk szükségét éreztük.

Már most nem feküdtünk többé csupasz és egyenetlen fadarabokon, hanem puha nedves homokon, mely az utolsó napsugaraktól még meleg volt.

Már majdnem éj volt, midőn ez ágyra leheveredtünk, melyet a legjobb tollas ágynak eléje tettünk.

Tüszőink párnákul szolgáltak.

Jól megtöltött fegyvereinket magunk mellé téve mind a hárman mély álomba merültünk.

Nem tudom, meddig örvendhettem ez enyhítő álomnak, midőn egy állat nehéz nyomása keltett föl, mely körülöttem mozgott.

Ugy tetszett, mintha hegyes körmök karczolnák bőrömet, s heves fájdalmat éreztem.

Ugyanez érzés keltette fel indusaimat is.

Felkaptunk néhány izzó szenet, s íme láthatók, mily uj ellenségek támadtak meg.

Az ugynevezett Bernát-remete *) volt az, s pedig oly nagy mennyiségben, hogy a föld körülöttünk egészen behintve látszott lenni. Minden nagyságban s minden korból lelete példányokat látnunk.

Elsepertük a homokot fekhelyünkről, azon reményben, hogy ez állatokat eltávolítjuk s némi nyugalmat találunk; de az alkalmatlan, vagy inkább éhes remeték csakhamar visszatértek előbbi foglalkodásaikhoz s nem hagytak nyugodni.

Még ez állatok elűzésével foglalkodtunk, midőn rögtön az erdő szélén világos fényt vettünk észre, mely felénk közeledett. Fegyverünkhez nyultunk, és hallgatva és mozdulatlanul várakoztunk.

Nem sokára megismertünk egy férfit és egy nőt, kik fáklyákat vivének s az erdőből jöttek. Fölismertük, hogy ezek ajeták, kik valószínűleg halakat akarnak a parton keresni. Csak néhány lépésnyire voltak már tőlünk, ekkor egy perczig megálltak s mereven reánk néztek.

Ülve figyeltünk reájok, hogy szándékukat kitudjuk.

Azon mozdulatnál, melyet az egyik tett, hogy íját válláról levegye, elkészítém fegyveremet a lövésre. A kakas csattanása fegyveremen elégséges volt őket elűzni;

*) A Bernát-remete egy neme az ollótlán ráknak, mely kagylókban él, melyeket a csiga-állat elhagyott. Éjszaka kijönnek a tengerből, maguknak tápot szerezni.

elveték fáklyáikat s mint megriadt vadállatok az erdőben eltűntek.

Nem volt valószínűtlen, hogy a két vadember, ki ép most látogatott meg, több társainak hirt ad, s tömegekben visszatérnek s néhány mérgezett nyilat testünkbe repítnek.

E félelem s a Bernát-remeték, melyek folyvást csíptek, késztetének bennünket az éj hátralevő részét nagy tűz mellett tölteni. Nem leendett eszélyes aludni, mert bizonyosak voltunk, hogy az ajeták országához közel vagyunk.

Midőn megviradt, jó reggelit ettünk, melyet a hagylók nyujtának. Aztán folytattuk utunkat. Miután egy ideig a sziklás tengerpart mellett haladtunk, ismét bementünk az erdőbe, mely kis távolságra a parttól terjedt el.

Igen fáradalmas napunk volt, de semmi sem történt rajtunk, mi említést érdemelne.

Az éj már teljesen beállt, midőn a Binangonan-de-Lampon faluba értünk.

Ezen tagaloktól lakott falu mint egy oáza a majdnem polgárisult embereknek fekszik az erdők s vad népek közepett. Nincs járható út, mely innen azon népekhez vezetne, melyek spanyol uralom alatt állnak.

Nevem ismeretes volt Binangonan-de-Lamponban.

Nyílt karokkal fogadtak, s a falu fejei vetélkedtek a szerencseért, minket magukhoz befogadhatni.

Annak adtam elsőséget, ki első hívott meg.

A legszívélyeseb vendégszeretetet találtam.

Alig léptem be, midőn a háziasszony meg akará lábaimat mosni. Általában mindenről gondoskodtak, mi által örömuiket tanusíthaták a felett, hogy mint hívők, házuknak elsőséget adtam.

Mig valóban ízes vacsorát ettem, megtelt a viskó ifjú lánykakkal, kik igazán komikus kíváncsisággal szemlétek.

Étkezés után gazdám társalgást kezdett, mely kissé fárasztott. Jó ágyba, az az: gyékényre vágyakoztam.

Ekkor mondá a tagal:

„Ön fáradt uram! nyugalomra kell térnie. Válaszszon ez ifjú lánykák közül, a legszebbik mulattatni fogja önt.

Fájdalom sokkal kínosabb emlékek éltek bennem, mint hogy amphitryonom e különös najánlatát elfogadhattam volna.

Megelégedtem azzal, hogy naplómbe jegyzém ama sajátos módot, mint tisztelik meg a vendégeket Binangonan-de-Lampouban.

Midőn kérdém a tagaltól, vajjon e szokás általános-e, válaszolá:

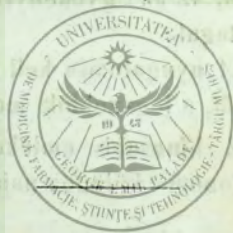
„Igen, de mi csak barátainknál gyakoroljuk azt, kik rangjok és színük által kitűnnek.“

Negyed napra bucsút vettünk, s éjszak felé indultunk, a hegyeknek, melyeket folyvást sűrű erdőségek borítanak, s azokhoz hasonlítanak, melyek már mögöttünk voltak. Kis gyalogösvényeken kívül, melyeken vadállatok

mutatkoznak, nem nyujtanak az utasnak semmi járt utat.

Vigyázva folytatók utunkat, mert az ajeták országában voltunk.

Éjjel mindig tüzet gerjesztettünk, s egyikünk őrt állt, mert a meglepetéstől méltán tarthattunk.

Nyolczadik fejezet.

Megérkezés az ajeták vagy negritók közt. Elutazás. Hajózás a csendes oceánon. Megérkezés Jala - Jalába és Manillába.

Míg egy reggel hallgatag folytattuk utunkat, rikácsoló hangok egész karát liallók, mely inkább madarak kiáltásaihoz, mint emberi hangokhoz hasonlított.

Vigyáztunk, s óvatosan egyik fától a másikhoz csúsztunk.

Rögtön kis távolságnyra magunk előtt láttunk mintegy negyven vadembert minden nemből és korból, kik valóban vadállatok kinézésével bírtak.

Egy nagy tűz körül ültek, melyet egy folyó partján gyújtottak.

Megmutatván nekik fegyvereinket, néhány lépésnyire eléjük mentünk.

Alig láttak meg, tüstént hangos kiáltásokra fakadtak s elszökni készültek.

De jelt adtam nekik s egy csomag szivart mutattam elő, melylyel őket megajándékozni akarám.

Szerencsére Binangonanban felvilágosítást szereztem, mint kell e vadakhoz közelíteni.

Megértettek, s oly rendben álltak fel, mint oly emberek, kik felett szemle fog tartatni.

Közeledtünk feléjük, a szivarokat kezünkben tartva. A sor egyik végén kezdém a kiosztogatást.

Fontos dolog volt őket barátjainkká tenni, s ezért, szokás szerint, mindegyiknek egyforma részt kelle adnom.

A terhes nők két embert számítottak; hasukra ütöltek, mutatni akarván, hogy őket kétszeres rész illeti.

A kiosztogatással még volt a béke kötve s a szövetség megerősítve. Se nekünk se a vadaknak nem kelle immár semmitől sem tartaniok.

Ekkor elkezdém mindnyájan füstölgetni.

A főnök egy szarvashoz ment, mely a fán függött, s bambosz-késsel három nagy darabot levágott. E darabokat a tűzbe veté.

E pecsenye kívülről kissé meg volt égetve és hamuval belepve, de belseje puha és leveses volt.

Ezért e majdnem kannibáli ebédet nem kelle undorral megemésztennem; gazdáim ebben megütköztek volna, s én néhány nap békében akartam velük élni.

Tehát jó étvágygyal költöttem el szarvaspecsenyém, mely egészben véve nem volt rossz; indusaim követték példámat, mire a jó egyetértés meg volt állapítva. Árulástól már nem kelle tartanunk.

Azon emberek közt voltam, kiknek fölkeresése végett

Jala-Jalából kiindultam; tetszés szerint vizsgálhatám és tanulmányozhatám őket.

Tanyánkat néhány lépésnyire az övéktől rendeztük el, mintha új barátjaink családjához tartoznánk.

Minthogy csak mozdulatokkal és jelekkel beszélheték velük, bajba került, magamat megértetni; de már megérkeztem utáni napon találtam tolmácsot.

Egy nő t. i. elhozta nekem gyermekét, hogy annak nevet adjak; e nő a tagalok közt nevelkedett; ezek nyelvét megtanulta, még emlékezett reá, s habár kissé nehezen, még is felvilágosítást tudott adni arról, a mit kérdeztem.

Ez emberek, kikkel néhány napig együtt élni akartam, midőn így magam előtt láttam, inkább nagy majom családnak, mint emberi teremtményeknek látszottak. Hangjuk nagyon hasonlított az állatokéhoz, s mozdulataik a majmokéhoz.

Az egyellen különbség, melyet tapasztaltam, abból állt, hogy lándzsát és ijat használtak, s tüzet tudtak gerjeszteni.

Hogy őket pontosan megismertethessem, alakjuk és arczatuk leírásával kezdem.

Az ajéta vagy negrito fekete ébenfa-szinű mint az afrikai néger. Teljesen kifejlődve, négy és fél láb magas. Haja gyapjas, s miután se le nem vágja soha se nem tisztogatja, ezért az koronát képez feje körül, s különös kinézést kölcsönöz neki. Messziről azt hihetni, hogy valami fény veszi őt körül.

Szeme kissé sárgás, de élénk s ragyogó mint a sasé.

A szükség, vadászatból élni s folyvást préda után hajtászni, kifejti ezen műszervet s feltűnő élénkséget kölcsönöz annak. Az ajeta vonásai a fekete afrikaiéhoz hasonlítanak, csak ajkai kevesebbé.

Míg fiatalok, szép alkatuak; de az erdőben töltött élet, a folytonos alvás szabad levegőn, a menhely hiánya, s az, hogy egy nap túlsokat, s ismét gyakran semmit sem esznek, a hosszú böjtölés s a reá következő lakomák, melyeknél mindent vad állati mohósággal fálnak össze, mind ez megnöveszti hasukat s tagjaikat hosszúkká és vékonyakká teszi.

Fahéjból csinált kis övön kívül, mely nyolcz — tiz hüvelyk széles s testét közepén foglalja körül, nem hordanak semmi ruhát.

Fegyvereik: bambosz-lándzsa, pálmafa-íj és mérgezett nyilak.

Gyökerek, gyümölcsök s vadászatból táplálkoznak.

A húst nyersen eszik. Ötven hatvan főből álló hordákban élnek.

Nappal az aggok, gyöngék s a gyermekek egy nagy tűz mellett maradnak, míg a többiek vadászva barangolják be a hegyeket. Ha zsákmányra tesznek szert, mely nekik több napra táplálékot nyújt, mind együtt maradnak a tűz körül. Estve keresztül kasul fekusznak le a hamuba.

Csodálatos látványt nyújt, ötven ily minden alakú és korú vadembert így látni.

Különösen az öreg nők igen rútak: a vén tagok, a nagy has, a rendkívüli haj furiák vagy vén boszorkányok kinézését kölcsönzik nekik.

Tüstént megérkeztem után eljöttek az anyák, kiknek zsenge korú gyermekeik voltak, hogy ezeket nekem megmutassák.

Hogy tetszésüket megnyerjem, némi gyöngédséget tanúsítottam ez ápolónők iránt; de ők nem ezt akarák, s mozdulataik és szavaik daczára is lehetetlen volt kitudnom szándékukat.

Más nap azon nő, kiről már mondtam, hogy a tagalok közt élt, egy környékbeli herda kíséretében jött el.

Majdnem egy tucat más nő követte őt, kik mind gyermekeiket karjaikon hordták.

Kimagyarázá nekem, mi azelőtti estve előttem megfoghatatlan volt.

„Nekünk, mondá, igen kevés szavaink vannak, hogy egymással beszéljünk. Összes gyermekeink azon hely nevét veszik fel, a hol születtek. Ez aztán nagy zavart okoz, s ezért elhoztuk őket, hogy azoknak neveket adjon.

E nyilatkozat után a szertartást azon egész pompával akarám végezni, melyet hely és körülmények engedének.

Ismertem a keresztelés formaságait, s egy kis patakhoz közeledtem.

Két indusom keresztapai szolgálatot tön, s néhány nap alatt mintegy ötven gyermeket kereszteltem meg.

Minden anyát, ki csecsemőjével eljött, családjából két személy kísért. Elmondám a szent keresztelés szavait vizet önték a gyermek fejére, s lassan de hangosan mondám ki a nevet, melyet a gyermeknek adni akartam.

Minthogy más módom nem volt, az adott nevet, p. Ferencz, emlékezetükbe vésni, ennél fogva az anyával s az őt kísérő tanukkal mindaddig ismételtetem e szót, míg folyékonyan ki nem tudták mondani, s bizonyos voltam, hogy azt elfeledni nem fogják. Midőn eltávoztak, szakadatlanul ismételték e nevet, hogy így ezt tartósan emlékükhöz véssek.

Első napon a szertartás igen sokáig tartott; de aztán megkevesbedett a keresztelendőök száma, s én tetszésem szerint tanulmányozhatam vendégeimet.

Azon nőt, ki tagalut beszélt, magam mellett tartám; — hosszú beszélgetéseink közt megismertetett erkölcsök és szokásaikkal.

Az ajetáknak nincs vallásuk, nem imádnak csillagot. Azonban úgy látszik, mikép a linguiánoktól azon szokást vették át, egy napig ama sziklát vagy a fát tisztelni, melyen hasonlatot fedeztek fel valami állattal; aztán gyorsan oda hagyják, többé nem is gondolva a bálványra, míg más bizar alakra nem találnak, mely a frivol tisztelet új tárgyát képezi.

Halottjaik iránt nagy tisztelettel viseltetnek. Évekig járnak el a sírokhoz, dohányt és betelt vetvén reá. A megholtak iját és nyilait a temetkezési napon sirja

földre akasztják, mert azt hiszik, hogy a holt minden éjjel kikel sírjából vadászni.

A temelések szertartás nélkül mennek végbe. A halottat egész hosszában egy árokba fektetik, s földdel befedik.

De ha egy ajeta veszélyesen beteg, ha betegségét gyógyíthatatlannak tartják, vagy ha mérgezett nyíllal könnyen megsebesítették, barátjai egy nagy lyukba teszik, kezeit mellére kulcsolják, s élve temetik el.

Hogy tolmácsnőmmel a vallásról beszélgessek, kérdezem tőle, vajjon nem hisz-e egy legmagasb lényben, egy mindenható istenségben, melytől az egész természet s mind magunk függünk, mely az égbolozatot teremtette, és minden cselekedetünket látja.

Mosolyogva nézett reám és mondá:

„Emlékezem, hogy Ön testvérei, midőn még fiatal voltam és köztük éltem, gyakran szóltak azon urról, ki a mennyekben lakik. De ez hazugság volt. Mert lássa ön (fölkelt, kis kovakövet vett, fölveté a levegőbe és igen komolyan mondá) lássa ön, maradhat-e egy király mint ön mondja, előbb a mennyben, mint e kovakő?”

Abbahagyám e tárgyat s más kérdésekre tértem át.

Mint már mondám, az ajeták gyakran nem várják be a betegnek halálát, hogy aztán eltemessék.

A halottnak megadván az eltakarítás tiszteletét, a szokás úgy kívánja, hogy halála megboszultassék.

Ama horda vadászhai, melyhez tartozott, kivonulnak lándzsáik és nyilaikkal, hogy megöljék az első élő lényt,

mely eléjük jő, akár ember, szarvas, vadkan vagy bönény.

Midőn áldozatuk fölkeresésére kiindulnak, letörnek utjokban minden hajtást a csemete-fákról, melyeket találhatnak, s csúcsaikat azon irányba hajlítják, melyben járnak.

Ezen elővigyázatot azért használják, mikép az utasokat és szomszédokat intsék, távozzanak el azon tájról, hol azon állatot vagy embert keresik, ki áldozatuk leendő; mert ha egyikük kezükbe esik, kimélet nélkül megölik.

Az ajeta házasságában hű, s csak egy neje van.

Ha egy fiatal ember meglelte választását, barátjai és rokonai megkérlik az ifjú lánykát.

Elutasítás semmi esetben sem történik.

Kiválasztanak egy napot.

E napon napkelte előtt kiküldik a leányt az erdőbe. Itt elrejtőzik, vagy nem is rejtőzik, a mint kívánja vagy nem az összeköttetést azzal, ki a leányt kéri.

Egy órával később a fiatal embert küldik ki arája keresésére. Ha oly szerencsés, hogy őt megtalálhatja, s napnyugta előtt rokonaihoz visszavezetheti, úgy kész a házasság s a menyasszony örökre nejevé lett. De ha nélküle tér vissza, többé meg nem kérheti.

Az ajeták nagyra becsülik a kort; mindig egy aggura lkodik a hordán, melyhez tartozik.

Ezen fajbéli vadak, mint már mondva volt, mind hatvan nyolczvan főből álló nagy családokban élnek.

Keresztül barangolnak az erdőkön, a nélkül hogy állandó lakhelyük lenne, s ezt a szerint változtatják, a mint a vad állatok több vagy kevesebb táplálékot nyújtanak.

Midőn egy nő érzi szülése közalgését, eltávozik társaitól, elmegy egy folyó partjaira, egy darab fát keresztben két fa közé erősít, ráveti testét e támaszra, fejét a föld felé hajtja, s mindaddig ily helyzetben marad, míg meg nem szül.

Aztán az ujszülöttel együtt megfürdik a folyóban, s azonnal visszatér a hordához.

Mint hogy ez emberek vad természeti állapotban élnek, ezért semmi hangszerrel sem bírnak. Nyelvük a madarak csevegését utánozza, s kevés szavuk lévén, az idegekre nézve igen nehéz, e vad embereket tanulmányozni.

Kitünő vadászok, s az ijat bűnülatos ügyességgel kezelik.

A mindkét nemű kis gyermekek a folyók partjain kis ijakkal gyakorolják magukat, míg a szülők az erdőkben csatangolnak. Ha az átlátszó vízben halat vesznek észre, nyíllal lönek reá s ritkaság, hogy egy lövésük is ne találja.

Az ajeták minden fegyverei meg vannak mérgezve. Egy egyszerű nyil oly erős állatot, mint a szarvas, nem sebezhetne meg oly súlyosan, hogy ez leessék; de ha annak hegye meg van mérgezve, a legkisebb sebzés is elégséges, az állatban olthatlan szomjat gerjeszteni, s mihelyt ivott, tüstént halála következik.

Ekkor a vadászok kivágják a sebzett húsrészt, s a prédát minden káros következés nélkül táplálékul hasz-

nálhatják; de ha ez elővigyázatot elmulasztják, az egész hús oly keserűvé válik, hogy még az ajeták sem emésztetik meg.

Minthogy soha sem akartam a híres jávai bo aban hinni, ezért Sumatrában vizsgálatokat tettem e mérég-nemre nézve, melyet a malájok használnak. Ez alkalommal fölfedezém, hogy az nem egyéb mint mireny-oldat czi-tromlében. Ezen oldatba mártják be többször fegyvereiket.

Ezután tudni akartam, hogy az ajeták miből készítik a mirenyt. Egy nagy fa tövéhez vezettek, ennek héjából egy kis darabot levágtak, s mondák, hogy e héj szolgáltatja nekik a mérget.

Megrágtam egy darabkát: ürhetlen rossz íze volt s természeti állapotban nem ártalmas; az ajeták elkészítik azt maguknak, de ezen titkukat nem akarák velem közleni.

Midőn a mérget tézstaneművé alakították, bekenik azal fegyvereiket, mintegy negyed hüvelyknyi vastagon.

Az ajeta minden mozdulataiban gyors és ügyes; mint a majom kúszik fel a legmagasb fákra, és szarvas gyorsasággal üldözi a vadállatokat, mi kedvencz foglalatossága.

Igen különös látványt nyújt az, ha e vademberek vadászatra indulnak: férfiak, nők és gyermekek keresztül kasul futkosnak, úgy néznek ki mint orang-utangok, melyek kalandokra indulnak.

Néhány különös fajú kis kutya kíséri őket; ezek az elejtett préda fölkeresésére szolgálnak.

Nem sokára megelégettem a vendégszeretetet, melyben e vad emberek részesítettek s a tapasztalatot, melyet köztük szereztem.

A fáradalmas életet, a fedél hiányút, s azon sajnós eledelt, melyet a vadak nyújtottak, nagyon megúntam: elhatározám, hogy Jala-Jalába visszamegyek.

De elutazásom előtt azon gondolatra jöttem, hogy egy vadember csontvázát magammal elviszem. Ez nézetem szerint ritka példány leendő a Jardin des plantes vagy a boncztani muzeum számára.

A vállalat veszélyes volt, miután az ajeták igen tisztelik holtjaikat; meglephettek sirjaik megrablásánál, s ekkor elvesztünk; de minthogy megszoktam, minden akadályon győzelmeskedni, melyek akaratomnak ellentállnak, ezért a fenyegető veszély nem változtatta meghatározatomat.

Indusaimmal közlém szándékomat; semmi ellenvetésük sem volt.

Félórányira tanyánktól több sírt vettem észre.

Egy nap délben vevők podgyászunkat, elbucsúztunk gazdáinktól, s e hely felé indultunk.

Az első sírokban, melyeket megnyitottunk, az idő megemésztette a csontok egy részét, s én csak két koponyát kaphattam, s ezek valóban nem érdemelték, hogy magamat ily veszélynek kivettem.

Azonban folytattuk munkánkat s estve felé egy nőt fe-

deztünk fel, kit azon helyzetről ismertünk fel, melyet a sírban elfoglalt, midőn még halála előtt eltemették.

Csontjai még bőrrel voltak fedve, de annyira kiszáradva, hogy mumia állapotában létezett. Ez illő tárgy volt.

Kivettük a sírból, s elkezdtuk egyes részeit zsákokba dugni, midőn rögtön hangos kiáltásokat hallottunk.

Jöttek az ajeták.

Ekkor már nem volt veszteni való időnk. Gyorsan megragadtuk zsákmányunkat s elsiettünk.

Alig lehattunk száz lépésnyire, midőn nyilak repültek el füleink mellett.

Az ajeták a fatetőkön ültek, hől reánk váraoztak; megtámadtak, s nem volt semmi eszközünk, magunkat védeni.

Szerencsére beállt az éj; nyilaik, melyek rendesen oly biztosak, a homályban nem találtak.

A nélkül hogy menekülésünkben megállnánk, elsütöttük egyik fegyverünket. A pusztá ijedséggel menekedtünk meg s azon intéssel, mily veszélyes a halottak nyugalmát háborgatni.

Midőn az erdőből kiléptünk, jobb kezemen néhány vércsepp könnyű karczonatot mutatott; úgy gondolám, hogy azt az erős futás közben kaptam.

Mint rendesen, nem törődtem többé vele s gyorsan haladtunk a tengerpartig.

Csontvázunkat nem hagytuk el. A tenger partján le tettük a homokba, szintugy tüszőinket és fegyvereinket is. Aztán leültünk, hogy a nap fáradalmait kipihenjük.

Ekkor utitársaim szemléleteket kezdtek tenni helyzetünk felett. Hadnagyom, ki a veszélyeket méltányolni tudta, így kiáltott fel:

„Ah uram! mit tettünk! Mi lesz belőlünk? Holnap a dühös ajeták üldözni fognak, hogy ez átkozott zsákmanýért bosszút vegyenek, melyet tőlük életünk veszélyeztetésével elvettünk. Bárcsak nyílt mezőn lennénk, akkor legalább fegyvereinkkel védhetnők magunkat; de mit tehetünk ez állatok ellen, kik mint a majmok egyik fáról a másikra kúsznak? Az erdők nekik várak, honnan nyilakat szórnak reánk, melyek fájdalom mindig találnak! Ha szerencsére nem volt volna éj, midőn megtámadtak, most mindegyikünk testében egy egy mérges nyíl lenne; aztán levágták volna fejeinket, hogy győzelmi ünnepre használják. Az önét uram! karóra lüzték és körülte tánczoltak volna. Ah uram, mi minden nem történhetett volna velünk, ha az éj menekvésünket elő nem segíti! Mégis mindig nem maradhatunk a parton, azon egyetlen helyen, mely alkalmas az átkozott negritók elleni védelemre; haza kell mennünk, s ez másként nem történhetik, mintha az erdőkön haladunk át, melyekben ezen rút faj lakik. Ah uram! mielőtt ez átkozott utra mentünk, mégis meg kellett volna önnek mindarról emlékeznie, mit a tinguanok és igorrotok közt tapasztaltunk!“

Hadnagyomnak ezen megható panaszait, melyek különben nem voltak alaptalanok, nyugodtan hallgatám. Hogy őt ismét felbátorítsam, szavai végeztével így szólék hozzá:

„Mit, vitéz Alilám! hát te is félsz? Azt hittem, hogy csak a tic balan, a rossz szellemek s a boldogultak lelkei gerjeszhetnek benned félelmet? Valóban elhited velem, hogy oly emberek is, kiknek rossz nyilaknál egyéb fegyverük nincs, megriaszthatnak tégedet! Nyugtasd meg magadat, holnap, ha megvirad, majd látni fogjuk, mint kelljen tennünk. Most pedig néhány kagylót ügyekezünk összekeresni, mert gyonna éhezem, azon félelem daczára, melyet bennem ébresztetni akarsz.

Ezen kis beszéd visszaadá ismét Alilának bátorságát; fölkelt és tüzet csinált. Aztán égő bamboskarókat vett kezébe s társaival elment a sziklák közé, kagylókat keresni.

Különben Alilának igaza volt, s nem titkolám magam előtt, hogy csupán a véletlen menthet ki e válságos helyzetből, melybe jutottunk, arra gondolván, hogy a párisi muzeumot ajeta csontvázával gazdagítsam. (Ezen csontváz most a bonczlani muzeumban létezik).

Vérmérséknél és szokásnál fogva nem voltam azon férfiú, ki a veszélytől visszajed, mely nem közvetlen fenyeget; de megvallom, hogy nem gondoltam aggály nélkül a jövő napra.

Indusaim már annyi kagylót hordtak össze, a mennyi lakománkra szükséges volt — ekkor Alila oly gyorsan szaladva jött felém, hogy majdnem lélekzetét veszítette.

„Uram,“ mondá, „ép most tettem egy fölfedezést; a parton, tőlünk mintegy száz lépésnyire, egy naszádöt

találtam, melyet a tenger a homokba hajtott; elég nagy arra, hogy mind a hármunkat elbirjon. Ezt használhatjuk arra, hogy Binangonanba jussunk, s akkor ezen átkozott ajeták mérgezett nyilaitól mentve vagyunk.

Ezen fölfedezés vagy a mentő gondviselés volt, vagy össz foglalata még nagyobb veszélyeknek mint azok voltak, melyek másnap reggel a száraz földön vártak reánk.

Tüstént azon helyre mentem, hol Alila ama fontos fölfedezést tette.

Miután a naszádot felszabadítottuk a homoktól, mely annak egy részét befedte, bamboszkarókkal láttam el magamat, s néhány kísérlet után azon bizonyosságot szerzem, hogy azt a csendes oceánon leendő utra használhatjuk, ekként eltávozván az ajeták köréből.

„Ám,“ mondám Alilához, „nem volt-e igazam! megismered most a gondviselés kezét? Nem úgy látszik-e, mint ha e szép naszád, mely talán innen sok ezer mértföldnyire készült, sajátlag azért hanyatott volna ide, hogy bennünket a vadak körmei közül kiségitzen?“

„Igen, uram! ez a mi rendeltetésünk. Holnap erősen csodálkozni fognak, ha bennünket többé nem látnak. De fogjunk is tüstént a munkához, mert még sok teendő van, míg ezen szép naszád, mint ön azt nevezi, hajózható állapotba jön.“

Tüstént nagy tüzet csináltunk a tenger partján, s bementünk az erdőbe, hogy bambosz-botokat és nádszálakat vágjunk. Ezután elkezdénk minden nyílás betömni

melyek fáradozásaink közben ez elhagyott naszádban csak szaporódtak.

Ki még vadak közé utat nem tett, nem bírja fel-fogni, mint lehet eszközök és szegek nélkül egy jármű hasadékait betömni s a tengerre alkalmassá tenni. Ezen mód különben igen egyszerű. Török, bambosok és néhány nádbot erre elégségesek.

A bamboszt lehámozva, bizonyos nemű csepüt nyerünk, melyet a hasadékokba kell bedugni, hogy a víz be ne hathasson.

Ha néhány hüvelyk átmérőjű nyílást akarunk bedugni, a bamboszból egy kis deszkát kell készíteni, mely kissé nagyobb mint maga a nyílás. Ekkor a gyilok hegyével kis lyukakat kell a nyílás körül a naszádba fúrni, s ép annyi lyukat a kis deszkába. Ezután a deszkát a nádszíjjal a nyíláshoz kell varni, mintha egy darab posztót kabáthoz varnánk. Ha erre a varrást mézgagyantával kenjük be, bizonyosak lehetünk benne, hogy a víz nem hat be.

A nád a kender helyét pótolja.

Buzgón dolgoztunk mentő csolnakunkon.

Midőn a kijavítás be volt fejezve, két egyensúlyzó karót vittünk bele, melyeket bamboszból készítettünk, mert ezek nélkül tiz perczig sem birtuk volna magunkat a vizen fentartani, a nélkül hogy felborulnánk.

— Egy más bamboszból árboczat készítettünk.

— Nagy tüzönket, melyben a csontváz volt, vitorlává alakítottuk át.

Az éj még nem haladt nagyon előre, midőn összes előkészületeinket befejeztük.

A szél kedvezett.

Ösztönözve érzök magunkat járművünket próbára tenni s az új nehézségekkel megküzdeni.

Fegyvereinket s a csontvázat, új viszontagságaink okát, bevittük a naszádba. Aztán azt a homokon keresztül a vízre taszítottuk.

Félóránál tovább kellett a parti hullámzás ellen küzdenünk. Minden perczen azon veszély fenyegetett, hogy a nagy hullámok elnyelnek, melyek a part szikláin törnek meg.

Mondhatlan fáradságok és veszélyek után végre a nyílt tengerre értünk. A rendszeres hullámok, valóságos mozgó hegytorlatok, a nélkül hogy löknének, könnyű járművünket majd a felhőkig emelték, s ép oly szelíden csuszott le az az örvénybe, melyből ki emelkedett, hogy ismét egy folyó hegy tövében jelenjék meg.

Ezen nagy hullámok, melyek rendes időközökben következtek egymásra, az ügyes kormányosnak, ki mindig a jármű orrát bírja azok felé fordítani, nem veszélyesek.

Én jártas voltam a hajók vezetésében, s minthogy több bizalmat helyeztem enovatosságomba, mint indusaiméba, ezért megragadtam a kormányrudat.

A szél kedvezett; kis vitorlánkat kifejtettük s gyorsan mozdultunk előre, bárha minden pillanatban kényyszerítve voltam, az előtóduló hullámnak esolnakom orrát eléje tartani.

Már oly távol voltunk a parttól, mikép nem kelle többé attól tartanunk, hogy a parti hullámszásba visszavette-tünk, hahogy a szél megfordulni találna is. Minden sze-rencsés járatot reméltetett. Ekkor indusaim tengeri be-tegségbe estek, miután mindig csak tón, nyugodt vizen jártak.

Ez épen nagyon roszkor jött, mert tapasztalásból tudtam, hogy az e bajtól látogatott személyek, főleg első ízben, egyáltalán semmi szolgálatra sem alkal-masak.

A csolnak vezetésében csak magamra számíthaték. Mindkét indusom úgy feküdt mint két halott elterülve.

Ha elgondolom a helyzetet, melyben akkor léteztem, közepette az ugynevezett csendes oczeánnak, egy gyarló járművön, mellettem semmi más segély mint két koponya s egy csontváz, akkor valóban nem bírok menekedni azon gondolatától, mikép olvasóim kísértetbe jövendnek azt hinni, hogy én az egész történetet magam mulatsá-gára koholtam ki. De én a tiszta igazságot beszélem el, s mindenkinek szabadságában áll, nekem hinni vagy nem hinni.

Nyomorult csolnakomban tehát magamnak kellett a nagy hullámok ellen küzdeni, melyek minden perczen kényszerítének az irányt megváltoztatni.

A nap, legalább nekem, sokáig nem serkent fel, mert azt reméltem, hogy mihelyt megviradt, meglátom Binango-nan-de-Lampon partjait, hol biztos menhelyre és szivélyes vendégszeretetre fogok készsleges barátaimnál találni.

Végre megjelent az oly sokáig várt nap a láthatáron, s most fölismerém, hogy még mintegy három mértföldnyire vagyunk a parttól. Binangonan mellett már elhaltam volt, s minthogy a szél meg nem engedé, lehetlen volt visszatérnem. Elhatározám tehát tovább folytatni utamat s mindent elkövetni, hogy még az éj beállta előtt Maobanba érjek; ez egy nagy tagal falu, mely Lüçon nyugati partján fekszik, s egy kis hegyláncz által van a Bay-tótól elválasztva.

A nap első sugarainál a tenger kissé csendesebb lett, s indusaim képesek voltak segédkezet nyújtani.

Az egész napot étel s ital nélkül töltöttük.

Nagy bánatomra beállt az éj, a nélkül hogy czélt érnénk.

Helyzetünk folyvást aggálygerjesztő volt.

Ha zivatar jö s a szél erősebben emelkedik, semmi egyéb sem maradt volna hátra, mint a parti hullámzások közé sietni, hogy partra jussunk.

De szerencsére nem úgy történt.

Éjfél táján egy kis szigetről megismerők, hogy a Maoban faluval szemközt állunk.

Nem sokára csolnakunk egy csendes nyugalmas öbölbe futott be, s homokos partot értünk.

Az erőfeszítés s böjtölés teljesen kimeríték erőmet.

Alig léptem a partra, tüstént lefeküdtem azon s oly mély álomba merültem, mely egész reggelig tartott — már hét óra volt, midőn fölbredtem.

Minden más alkalommal szégyeltem volna restségemet

de harminczhat órai böjtölés s kétségbeesett erőfeszítés után nem haragudtam magamra.

Míg aludtam, elment egyik indusom a faluba, hogy eleséget hozzon. Rizsszel és sós hússal tért vissza.

Pompás és gazdag lakomát ültünk.

Indusaim felszólítottak a lakosság nevében, hogy a faluba menjek s ott töltssem a napot; de sokkal erősb volt bennem a vágy birtokomat látni.

Ez okból elhatározám magamat, azonnal megindulni.

Nem sokára kivettük holminket a csolnaktól. A kis vitorla visszanyeré eredeti alakját, betakarván abba a koponyákat és a csontvázat, aggályunk és veszélyünk okait. Miután mind a hárman felfrissítők magunkat és egy egész napra élelemmel elláttuk, fölmentünk a nagy hegységre, mely a maobani öböl a Bay-tól elválasztja.

A napjárás erőfeszítő és fárasztó volt.

Esti hét órakor a tóra keltünk, s éjféltáján Jala-Jalába érkeztünk, hol nem sokára elfeledém a hosszú út minden veszélyeit és fáradalmait, fiamat szivemhez szorítván és atyai csókokkal halmozván.

Vidie barátom, ki birtokomat megvette, leveleket adott át, melyek Manillából érkeztek.

Már néhány napja vártak ott fontos ügyek miatt.

Más napra határoztam oda-utazásomat.

Ekként bevégeztem volt utolsó utamat is, melyet a Philippini-szigetek beljében teendő voltam. Többé nem akartam fiamtól megválni, azon egyetlen lénytől, mely mindazok közt megmaradt, kiket oly bensőleg szerettem.

Az utazás reám nézve oly kellemetes volt, mint csak fájdalmas emlékezéseim mellett lehetett.

A feletti boldogságom, hogy fiamat ölelhetem és naiv enyelgéseit fogadhatom, reám nézve oly nagy volt, hogy néhány perczre szenvedett veszteségeimről is megfeledkeztem.

Manillában Vidie Baptistnél, azon barátom testvérénél laktam, kinek birtokomat átadtam.

Midőn az ajeták támadásai elől megmenekedtem, egy kis sebet vettem jobb kezem mutatóujján észre; ezen könnyű sérülést tövis vagy ág karczolásának tulajdonítottam, miután gondosan orvokodtunk a nyilaktól, melyeket a vadak reánk szórtak.

Az első éjelen, melyet Manillában töltöttem, e könnyű seb helyén oly szúró fájdalmat éreztem, hogy kétszer elájultam.

A fájdalom minden perczben hevesebb lett, s többé nem kételkedtem, hogy azt az ajeták mérge okozta.

Orvostársaim egyikét hívtam.

Gondos vizsgálat után széles vágást tett ujjamba, de semmi enyhülést sem nyertem, sőt ellenkezőleg a kéz mindig rosszabbult.

Lassanként meggyuladt az egész kar, s nem sokára aggodalmat ébresztő állapotban voltam. Egy perczig sem bírtam többé aludni, s égő mellemből önkénytelenül fájdalmas fohászok keltek ki. Szemeim elfátyolosodtak, arczomat égető veríték lepte el, a vér forrongva nyargalt ereimben s életem kialudni akarni látszott.

Az orvosok kijelenték, hogy az éjjelt nem fogom már túlélni.

Az ország szokása szerint felszólítanak, hogy ügyeim rendezésére gondoljak.

Azt kívántam, hogy Barrot Adolf francia főconsult, barátomat hívják.

Minthogy tudtam, hogy becsületes biztos ember, neki ajánlottam fiamat. Megígérte, hogy úgy fog róla gondoskodni mint saját gyermekéről, őt Franciaországba viszi s ott családomnak átadja.

Ekkor megjelent egy jó domonkos rendi pap. Sokaig beszélgettünk együtt; s miután engem az egyház vigasztaiban gazdagon részesített, kiosztá nekem az utolsó szentséget. Minden megtörtént, semmi sem hibázott, csak a temetés.

Mindezen előkészületeknél csak én magam voltam, ki nem siettem; fájdalmaim dacára nem vesztém el lélekjelenléteimet s nem akartam meghalni.

Bátorság volt-e ez? A bizalom erőm, vas egészségem iránt tartá-e ébren a reményt felgyógyulásomhoz? Sejtetem vagy valami benső szózat mondta-e, hogy az orvosok csalódnak? Mennyire meg lennének lepve, ha holnap jobb állapotban találnának!

Szóval, nem akartam meghalni. Szilárd akaratom meg akará akasztani a természet rendjét s minden gondolható fájdalmak dacára engem életben megtartani.

Más nap reggel jobban éreztem magamat. Az orvosok rendesebbnek találták az útért. Néhány nappal később

a méreg mellemből a bőrre szállt, verheny lepte el egész testemet.

Meg voltam mentve!

Csak lassan gyógyultam fel, s még egy év múlva is erős mellfájásaim voltak.

Betegségem alatt honfiaiim úgy mint a Manillában lakó spanyolok sok részvétet tanúsítottak irántam. Meg kell vallanom, hogy husz évi tartózkodásom alatt a Philippini-szigeteken, mindazoknál, kikkel viszonyban álltam, nagy lélekemességet s odaadást találtam, mely ment volt minden önzéstől. Mindig hálával fogok gondolni azon szolgálatra, melyet ott irántam tanúsítottak.

Nekem minden spanyol testvér, s boldog leszek megmutathatni, hogy honfiai nem hálátlant köteleztek le.

Az óhajtás, fiammal azon útra kelni, mely hazámba viend, s azon gondolat, hogy anyámat, nővéreimet s barátaimat ismét meglátandom, kiket ott elhagytam, kibékítének az étellel és vidám pillantást engedének a jövőbe tennem.

Nyugtalanul vártam az elhajózás idejét; de fájdalom küldetésem a Philippini-szigeteken még nem volt betöltve, egy új csapás ismét minden sebeimet felszaggatá.

Kilencededik fejezet.

Fiam halála. Elutazás Jala-Jalából és a Philippiniszigetekből. Visszatérés Franciaországba.

Alig épültem fel, midőn fiam, egyetlen boldogságom, az egyetlen szeretett lény e termékeny s egyszersmind pusztító országban, midőn szegény Henrim rögtön megbetegedett. Betegsége ragadó haladásokat tett.

Barátaim sejték, hogy reám nagy szerencsétlenség vár. Csak én magam nem ismertem az állapotot, melyben gyermekem létezett. Irántai szenvedélyes szeretetem lehetetlennek hitte, hogy a gondviselés tőle elválasszon.

Orvosom, vagy is inkább Genu barátom azt tanácslá, hogy vigyem őt el Jala-Jalába; ugy hívé; hogy a levegő, melyben született, s a vidék kétségkívül elő fogják mozditani felgyógyulását.

Igy tehát vele és gondviselőnőjével elutaztam. Mint-hogy oly sok ember nyerte vissza Jala-Jalában egészségét, remélhetém, hogy fiam is megtalálja ott fölépülését. Az ut igen szomorú volt, mert szenvedni láttam gyermekemet, a nélkül hogy rajta segíhettem volna.

Megérkeztemkor Vidie fogadott, néhány perczczel később Henrimmel ugyanazon szobában laktam, mely két fájdalmas veszteségre emlékeztetett: kis lányom és szeretett Annámra. Sőt mi több ugyanazon szoba volt az, melyben Henri napvilágot látott.

Művészetemben és tapasztalataimban bizva, gyermekem ágyához ültem, s többé el sem hagytam. Mellette aludtam. el, hogy őt a leggyöngédebb gondviselésben részesítsem De fájdalom szenvedéseit nem enyhíthetém. Felhagytam a reménnyel — kilenczedik napra megérkezésünk után a drága gyermek karjaim közt mult ki.

Lehellen leírni azon érzelmeket, melyek ez utolsó próbánál elfogtak. Szívem meg volt törve, fejem égett mint a tűz. Majd megőrültem, és soha ez életben nem álltam a kétségbeeséshez oly közel. Semmi egyebet sem láttam, 'csak a borzasztó fájdalmat; erőszakhoz kelle nyulniok, hogy gyermekem holttemét kezeimből kiragadhassák.

Más nap anyja mellé takarítottatott el, s a jala-jalai templomban egynél több sírbolt emelkedett.

Vidie barátom hasztalan ügyekezett engem vigasztalni és elszórni; egyszernél többször akart e végzetteljes szobából eltávolítani — nem birta kivinni. Reméltem és hittem, mikép jogom van ahhoz, hogy én is azon szobában haljak meg, hol nőm és gyermekem vég fohászukat kilehelték. Fájdalmam oly heves volt, hogy se sírni se beszélni nem birtam. A forró láz emésztése nagyon lassúnak tetszett előttem.

A zavarodottság egy perczében azon ponton voltam, hogy a legnagyobb bűnre vetemedjem, melyet egy szerencsétlen teremője ellen elkövethet. Elzártam ajtómat, elővettem gyilkomat, mely életemet oly sokszor megvédette, és mellemnek szegeztem azt.

Már kiválasztottam a helyet, hol egyetlen dőfés által szomorú létemnek véget vetek, az örültségtől megmevedett karom már mellemre esett le — ekkor rögtön egy gondolat támadt bennem, s meggátolt ezen megbocsáthatlan bűn, a kétségbeesés bűnének elkövetésében. Anyám, szegény bensőleg szeretett anyám jelent meg szemeim előtt, s így hallám őt szólni:

„El akarsz hagyni? Ne lássalak többé?”

Ekkor megemlékeztem drága Anyám utolsó szavairól.

„Térj vissza öreg anyához!”

Ezen gondolat teljes átváltozást idézett elő bennem; horzadva vetém el a tört — aztán erőt veszve rogytam le ágyamra. Könyek pattantak ki száraz égő szemeimből s megkönnyíték súlyosan terhelt szívemet.

A lélek ereje, melyre annyira szükségem volt, ismét lábra állított. Többé nem gondoltam a halálra, de igen arra, hogy kemény végzetemet betöltssem. Az özönlő könyek nyugodtabbá tevének, s ekkor csupán csak egy gondolattal foglalkodtam, anyámat és nővéreimet ölelhelni.

Aztán következő sorokat irtam naplómba:

„Honnan veszem az erőt, hogy a tollat megragadjam. Szegény fiam, bensőleg szeretett fiam nem él többé!

Lelke elszállt teremtőjéhez! Istenem, bocsásd meg fáj-
dalmamnak a panaszt! De vajjon mit cselekedtem, hogy
e kegyetlen próbákat kell kiállnom? Fiam, fiam, egyet-
len reményem, utolsó boldogságom, tehát többé ne
lássalak téged! Ah! egykor boldog voltam, hisz birtam
jó Annámat és szeretett gyermekemet. De nem sokára
egy kegyetlen sors elragadta élettársnőmet. Szenvedé-
sem nagy és mély volt, de te fiam megmaradtál! Minden
hajlandóságom benned egyesült. Enyelgéseid felszáríták
könyeimet, mosolyod az volt mely anyádé, s arczod szép
vonásaiban feltaláltam az övéit.

„Ah! és ma mindkettőjüket elvesztettem! Istenem,
mily üres, mily szomorú minden körültem! Vajha meg-
halhatnék a szobában, mely minden boldogságomat és
minden szerencsétlenségemet magában foglalja. Itt sirat-
tam szegény testvéremet, itt zártam be lányom szemeit,
itt mondott nekem haldokló Annám végbucst, s itt ra-
gadtak ki téged, fiam! karjaim közül, s temettek el
anyád hamvai mellé!

„Mennyi szenvedés, mily bú egy ember számára!”

„Jóság és irgalom istene! nem adod vissza szegény
görmegemet? Ah! érzem, hogy fölemészttem magamat,
és ő, ki boldogságom minden elemeit eltűnni látta, meg-
bocsátandja eltévedésemet!

„Minthogy jövőben e világnak többé mitsem használ-
hatok, ezért mindegy reá nézve, ha megdőlök is e fáj-
dalom alatt. Ha azon reményem nem lenne, hogy anyá-
mat és nővéreimet viszont látni fogom, itt Jala-Jalában

véget vetnék életemnek. Sírotok lenne az enyém is, ti, kiket oly gyöngéden szerettem! Mellettek nyugodnék!

„De nem, egy szent kötelesség parancsolja nekem, hogy töletek elváljak és nektek örökre bucsút modjak. Ah! ez kegyetlen, igen kegyetlen pillanat lesz, midőn töletek válni fogok!

„És te, drága jó nőm, szeretett Annám, nézz le reám, utolsó szavaid teljesülni fognak, én elutazom, de bú és szomorúság fognak ez utamon kísérrni — szívem és emlékezéseim Jala-Jalában maradnak.

„És te, veritékem, vérem és könnyeimmel áztatott föld, téged, midőn a sors partjaidra vetett, sötét erdők borítottak — ma gazdag szántóföldek virágzanak azok helyén, lakosaid közt rend, bőség és jólét uralkodik, rendetlenség, nyomor és hiány helyett! Fáradalmaimat szerencse koronázta, körüllem minden virágzott; csak én magam voltam határtalanul szerencsétlen!

„De a szerencsétlenség csak egyedül engemet ér, művem fen fog állni. Ti baráim! boldogok lesztek. S ha valamivel járultam szerencsétekhez, ha néha megemlékeztek arról, kit oly sokszor atyátoknak neveztek, ha csak kevés hálát őriztek meg kebletekben, oh, úgy ápoljátok lelkiismeretesen három szeretett lénynek sirját, kiket reátok bizok!”

Olvasóim bizonyosan megbocsátják e szomorú és hosszú panaszt, megfoghatónak tartandják, ha helyezémet elgondolják.

Hazámtól ötezeröttszáz mértföldnyire távol, a legiszo-

nyübb csapás ért; a szigeteken nem volt többé rokonom, csak Franciaországban remélheték még, szerető sziveket találhatni. A gondolat, hogy hű indusaimat elhagyom, kik oly hűn ragaszkodtak hozzám, növelte fájdalmamat. Nem birtam magamban elhatározni, hogy őket ez elválásról értesítsem.

Igy szobámban maradtam; még csak azért sem hagytam azt el, hogy asztalhoz menjek.

Vidie barátom mindent elkövetett, hogy engem a busúra elkészítsen s vigasztaljon; főleg arra vett rá, hogy Manillába menjek s ott előkészületeket tegyek az elutazásra; de egy ellenállhatlan hatalom visszatartott Jala-Jalában. Oly gyöngé voltam, a bü annyira összetépte szívemet, hogy képtelen voltam valamit határozni. Egyik napról a másikra halasztottam, s naponként határozatlanabb lettem. Előre nem látott alkalomra volt szükség, apathiámat legyőzni; főleg arra volt szükség, hogy a hála édes érzete győzelmeskedjék rajtam, oly érzet, melynek sohasem birtam ellentállni.

Ezen alkalmat, ezen elutazásomat elhatározó okot a gondviselés adta meg. Manillában volt egy barátném, egy angyaljóságú nő, ki teljes odaadással volt irántam.

A Philippini-szigetekre érkeztem óta szoros viszonyban álltam családjával, ismertem őt gyermekül, később is, midőn egy tisztességes férfival összekelt, ki azonban nem sokára meghalt. Akkor ügykeztem őt elszórni, mennyire erre az őszinte barátság képes. Ő tanuja volt a boldogságnak, melyet drága Annám birtokában talál-

lam, s midőn meghallá, hogy szerencsélenné lettem, nem riadt vissza egy hosszú uttól, hogy hozzám jöjjön s búmban osztozzék.

A jó Dolores Senneris egy reggel megérkezett Jala-Jalába; karjaim közé veté magát, s néhány pillanatig csupán könyvek fejezék ki gondolatinkat.

Az első fölindulás után mondá, mikép azért jött, hogy engem uti előkészületeimben segítsen. Sokkal hálásabb voltam a jó Dolores baráti indulatának e bizonyosága iránt, mint hogy kívánatának ellenszegülhetnék s el lön határozva, hogy következő reggel Jala-Jalát örökre elhagyom.

Elhatározásomnak híre futamodott indusaim közt.

Mindnyájan mélyen meg voltak szomorodva, és sírva mondák nekem:

„Ah! uram! ne foszszon meg minket a viszontlátás reményétől! Vigasztalja meg anyját, s térjen aztán rögtön vissza gyermekei közé!”

Ez a legkínosabb felizgatottság napja volt.

A következő nap, 1838 febr. 29-e vasárnap volt. A templomba mentem, hogy elbucsúzzam a sirtól, mely kedveseim hamvát takará. Utoljára hallgatám a szent misét ezen egyszerű istenházában, melyet építettem, s melyben Jala-Jala kis lakosságát oly gyakran láttam magam körül összegyűjtve.

Mise után kimentem a folyóhoz, hol azon jármű állt, mely Manillába viendő volt.

Ott álltak összes indusaim, a jó lelkész Miguel atya és Vidie barátom. Vég bucsút vettem tőlük.

Ezután Doloressel a csolnakba szálltam.

Alig távozott ez el a parttól, midőn mindnyájan felém terjeszték ki karjaikat és e szavakat kiálták utánam :

„Boldog utat, uram! Jöjjön mielőbb vissza, jöjjön vissza!”

Egyike a legidősbeknek jel által hallgatást parancsolt, azután hangos szóval e szavakat nondá :

„Testvérek, sirjunk és imádkozzunk, mert a nap számunkra elhomályosult; a csillag, mely most eltávozik, legszebb napjainkat világította meg; jövőben a világtól megfosztva, nem fogjuk tudni, meddig tart az éj, mely elmenetelének szerencsétlensége által reánk szállt.

Az öreg indus ez intése voltak az utolsó szók, melyek hozzám eljutottak. A csolnak távozott. Pillanatim mereven voltak e drága országra szegezve, melyet soha többé látandó nem valék.

Azon bájos éjszakák egyikén, milyeket utazásom szép napjaiban rajzoltam le, érkeztünk meg Manillába.

Dolores azt kívánta, hogy nála lakjam.

Mielőtt hozzám útra kelt, barátságára már mindent előkészített fogadásomra. Mind azon kis gyöngédségek vettek körül, melyek titkát csak egy nő ismeri, és melyek elfogadására annyi bájjal tudja lekötelezni azt, ki annak tárgya.

Ablakaim a Passig folyó kellemes partjaira néztek. Naphosszant ültem itt, és szemlélttem, mint síklanak el a

csinos indus bárkák a víz fölött. Aztán fogadám barátaim látogatását, kik szívük ügyévé tették, engemszórakoztatni.

Ha egyedül voltam, akkor, hogy mélabúmat csalódásba ejtsem, utamra gondolék, azon boldogságra, hogy szegény anyámat, nővéreimet, és egy sógoromat látandom, kit még nem ismertem; továbbá unokaöcséim és hugaimra, kik távollétem alatt születtek.

A köteleesség a kapott látogatásokat viszonzni és egészségem folytonos erősödése oly lélekállapotba helyeztek, mely megengedé, hogy utam gyorsításával foglalkodjam.

A manillai francia főconsul, Barrot Adolf barátom, naponként várta kormányának parancsát, mely őt Franciaországba visszaszólítja; javaslá, hogy addig várjak, és aztán vele keljek utra. Örömmel fogadám ez ajánlatot, s elhatározók utunkat keleti Indián, a Verestengeren, és Egyiptomom át venni.

Azon idő, melyet még Manillában töltenem kellett, nem múlt el hasztalanul.

A spanyolok megemlékeztek, hogy egykor mint orvos nagy sikerrel gyógyítottam; nem sokára mindenfelől jelentkeztek a betegek, s én, természetesen ingyen, ismét gyakoroltam korábbi hivatásomat.

De mily különbség volt a mostani idő és első fölépésem közt! akkor fiatal voltam, tele erővel és reménnyel, az ifjúság szokásos csalódásaiban ringatoztam, s képzeletem előtt egy hosszú boldog jövő reménye le-

begett. Most a bú és munka terhétől lesújtva valék, s csak egy vágyam volt, Franeziaországot viszont láthatni, míg emlékezéseim folyvást Jala-Jalába vontak vissza.

Ó te a föld szegény kis zuga, melyet én polgárosítottam meg, hol életem legszebb évei munka, izgalom, boldogság és fájdalom közt folytak le!

Szegény indusaim, ti, kik engem annyira szerettetek, végzetem úgy akará, hogy titeket soha többé ne lássalak. A tenger végtelensége egymástól örökre elválasztandó volt!

Mily szemléletek és emlékek tódultak lelkem elé! De fájdalom, az ember hasztalan küzd rendeltetése ellen. Az útjaiban kifürkészhetlen gondviselés még új kemény próbákat tartott fen számomra.

Minthogy már egyszer Manillában újra orvossá lettem, tehát reggeltől késő estig betegeket látogattam. Dolores és Trinidad nővére megható gyöngédséggel gondoskodtak rólam és sokat járultak szívem még mindig vérző sebeinek gyógyításához.

Gyakran láttam szegény nőmnek Joaquina és Maniquita nővéreit is; szintígy, ifjú unoka hugomat is, azon jeles Josephine leányát ki, úgy mint Annám a sirba hanyatlott.

Még Manillában voltam, midőn Jala-Jalát egy nagy szerencsétlenség majd a vadság első állapotába vetette vissza.

A banditák, kik birtokomat, míg benne laktam, foly-

vást tiszteletben tartották, egy szép éjjel megrohanták és birtokukba ejték azon házat, melybe Vidie bezárkózott és magát védelmezte.

Egy ablakon át kellett menekülnie és az erdőben elrejtőznie; még igen ifjú lánykája dajkájánál egy indus nőnél maradt vissza.

A banditák kiraboltak, és szétzúztak mindent a házbán, és a lánykát egy kardcsapással sebzék meg, melynek nyomait még ma is viseli. Azután zsákmányukkal eltakardtak.

De Jala-Jala már igen fontos ponttá vált; a spanyol kormány csapatokat küldött oda, hogy Vidiet oltalmazzák, és a rendet fentartsák.

Végre Barrot Adolf megkapta utasításait a francia kormánytól, melyek őt honába visszaszólíták.

Előkészületeim az útra már be voltak fejezve.

1839 oct. 29-én tevém fájdalmas bucsúlátogatásaimat.

Manilla lakosai részéről a jó akarat és szeretet annyi bizonyítványait tapasztalám, oly sok jó és ragaszkodó barátot hagytam ott hátra, hogy az elválás gondolata megtöré szívemet. Fájdalmam oly nagy volt, mikép emberfeletti erőre volt szükség, hogy le ne mondjak az elválásról második hazámtól s ezen jó barátoktól, kik így szólának hozzám:

„Maradjon ön közöttünk!”

A gondolat anyámra megtartott elhatározásomban.

De ezen édes gondolatok közé ezer oly szemlélődés vegyült, mely lelkeket megsomoritá.

Már rég óta nem kaptam anyámtól tudósítást; az ő egész élete nem volt egyéb mint a viszontagságok sőt önmegtágadások hosszú sora. A számos lelki szenvedéseknek okvetlen meg kellett egészségét támadniok, s mint-hogy már egyszer szerencsétlenség gyermeke voltam, nem menekedhettem azon borzasztó gondolattól, hogy nem fogom többé azokat megtalálni, kik kedvéért e reám nézve oly drága országot elhagytam.

De egy nyugodt pillanatban elhatároztam volt, s többé mi sem birt attól visszatartóztatni.

Kiragadám magam barátaim karjaiból. Egész a kikötőig kísérték volt. Egy könnyű naszád elszállított a „Laïton“ háromárbczoz fedélzetére.

Esti 10 órakor felszedte horgonyait s teljes vitorlával indult ki az öbölből.

Oly nagyon fel voltam izgatva, hogy azon reményben, mikép a fris éjszaka hűteni fogja hevemet, mely emész-tett, a fedélzeten maradtam. Leültem egy őrpadra, s innen néztem, mint tűntek el egymás után Manilla tüzei, aztán Mariveles szigete, és Marigondon hegyei. Vég bucsút mondtam a Philippini-szigeteknek. Izgatottságom nőttön nőtt s végre égető tüzet kezdék érezni, mely az ájultság bizonyos nemébe döntött.

Ez ájultságban Jala-Jalát fölvirágzó állapotában láttam, milyen boldogságom korában volt. Hű élettársnőm leg-szebb napjait élte, mosolygott felém. Testvérem és fiam oldalam mellett voltak. Mind a hárman felém nyujták karjaikat. Hasztalan akartam keblükre dőlni — egy el-

lentállhatlan erő tartott vissza. Szólni akartam — de nem voltam képes csak egy szót is kiejteni.

Ekkor hallám Annát, mint mondá:

„Várj még, rendeltetésed még nincs betöltve!”

Aztán e három szeretett lény alakja mindig halványabb lett, halótlepellel takarták be magukat. Anna testvéremnek két sírt mutatott, így szólván hozzá:

„Menj elöl, mi követni fogunk!”

Ekkor mind a hárman elmentek a sírokhoz, Miguel atya és síró indusaim kísérték őket. A sírok megnyitak, s a holtak lassankint keltek le a lépcsőkön.

Ájultságom valószínűleg tökéletes volt. Csak más nap tértem ismét magamhoz. Testem mintha összeverték volna s arczom könyekben furdott. A cajute-be hurezoltam magamat, s lefeküdtem az ágyra. Még sokáig folytak könyeim, aztán mély álomba merültem, mely az ájultság által emelt szenvedéseimnek határt vetett.

A nap már fele pályáját futotta meg, midőn ismét föl-
ébredtem. A könyek és az álom visszahozták rendes nyugalmamat. Fölkeltem, és még egy utolsó pillantást akartam Lüçonra vetni — ah, már nagyon messze távoztunk volt, azon országot, melyben oly sok emléket hagytam hátra, többé nem láthattam!

Itt tulajdonkép végződni kellene elbeszélésemnek; de nem tartóztathatom magamat, hogy visszatérésemnek házámba is néhány sort ne szenteljek.

Különböző hajókon utaztam körül Kelet-India partjait,

a persa tengeröblön s a veres tengeren keresztül. Aztán kiszálltam Egyiptomban.

Miután oly sokszor bámultam a természet magasztos műveit, élénk vágyat érzék most magamban, az emberi kéz által emelt óriási műveket is megszemlélni.

Elmentem Thebába s egyenkint meglátogattam palotáit, sírjait és számos egy kőből emelt műveit.

Aztán lementem a Nilhez, s útközben mindenütt megállapodtam, hol megnézésre érdemes emlékek álltak. Felhágtam az egyik gúla csúcsára, néhány napot Kairobán töltöttem, s végre Alexandriába mentem, hol hajóra szálltam, hogy átkeljek azon kis tengerközön, mely Európától elválasztott.

Szivesen tettem volna ugyan hasonlatot a nagy emberi munkálatok és a teremtő művei közt; de e hasonlat bizonyosan nem ütött volna ki az elsők javára, mert én e haszontalan emlékeket csak egyes emberek büszkesége és vakbuzgósága állandó bizonyítványainak tekintem, kiknek szolga népek engedelmeskedtek.

Igy láttam két nagy világhódító pusztításainak nyomait is: nem volt-e az első egy nagy zsarnok, midőn rabszolga-csoportokat saját akarata szerint parancsolt cselekedni, s a békeszerető népek közé harczot és pusztítást vitt, hogy a sirokat feltörje és hasztalan hódításokat tegyen? A történelem mutatja, mint halt meg egy orgia következtében, s a másik, mint bilincselteik fájdalom annyi dicsőség után egy sziklához!

Barrot barátom kíséretében felmentem egyik gúla csú-

csára, s onnan ajtatos ihletben szemléltem a méltóságos Nilust, mely egy széles, pusztaság- és tar hegyektől körülfogalt síkon átkigyózik.

Midőn ezután magam alá néztem, alig bírtam utársaimat kivenni, kik egy nagy sphynxet szemléltek; úgy tündek fel mint kis fekete pontok a homokon.

Ekkor így szólék enmagamhoz: nem e haszontalan emlékeket kellene bámulni, hanem ama nagy folyót, mely, folyvást egy bölcs mindenhatóság törvényeit követvén, minden évben bizonyos időben medréből kilép s mint egy tenger kiterjeszkedik, hogy roppant síkokat megöntözzön s termékenyítsen, hogy azokat gazdag termények áraszszák el.

Ezen változatlan és jótékony természeti törvény nélkül mind e szép földek csak azon sivatag egy részét képeznék, melyen emberi lény meg nem élhet.

Ezen szemlélődéseket kétségenkívül enéletem idézte előtt, mely ama nagy természet ölében folyt le, melyből az ember szünetlenül oly érzelmeket merít, melyek őt legelső földi lénynyé teszik. Ama természetet én részleteiben, jótéteményei s pompájában sokkal inkább szemlélgettem, minthogy ez emberi művek azon hatást gyakorolhatták volna reám, melyet az egyiptomi emlékek szemlélésétől vártam; s aztán már élt bennem a sejtelem arról, hogy rövid tartózkodás után a civilisatio közepett ismét hegyeim közé, odaha gyott magányomba fogok visszavágyakozni.

Máltába érkeztünk. Itt tizennégy napig a Manuel erődbe zártak, hogy a vesztegletet kitöltsem,

Ez idő alatt tudósításokat kaptam családomtól. Anyám és nővérem irák nekem, hogy tökéletes egészségnek örvendenek, s hogy nyugtalan élénkséggel néznek megérkezésem elé!

Vesztegidőm lejárt, s majdnem egy hélig maradtam még a városban, egy gőzösnek Franciaországba indulását várva.

Használtam ez alkalmat, hogy megnézzem mindazt, mi megtekintésre érdemest Málta bir. Ekkor elindultam hazámba; már a következő héten fölismertem Provence kopasz hegyeit s végre Franciaországot, melyet husz év előtt hagytam oda.

Egy pár nappal később Nantesben voltam, s itt néhány napig egész teljességében élveztem a boldogságot, melyet oly személyek közepett érzünk, kiktől annyi évekig távol voltunk s kik az egyedüli szerető szivek egy szerencsétlenre nézve, kit egy különös végzet oly keményen megpróbált.

De a téllenség, melyben éltem, alkalmatlanná vált; sokkal tevékenyebb életet folytattam, mint hogy a gyors átmenet egészségemre ártalmas befolyást ne gyakorolt volna. Azon gondolatot, hogy életem hátralevő részét meddön s egyhanguan töltsen, nem bírtam elviselni.

Minthogy nem tudtam, mivel foglalkozzam, azt határoztam, hogy beutazom Európát s tanulmányozom a civilizált világot, melyben akkor idegen voltam.

Beutaztam Franciaországot, Angliát, Belgiumot és Olaszországot.

Aztán visszatértem családomhoz, a nélkül hogy azon tanulmányokban, melyeket tettem, olyasmit találnék, mi velem indusaimat és öserdeimet elfeledtetné. A legfőbb civilisatio társaságában nevelt emberek nem voltak képesek elmúlt szerény életem emlékét kitörölni.

Törekvéseim daczára mindig megmaradt bennem bizonyos szomorúság, melyet elrejtennem lehelten volt. Jó anyám búsan nézé idegenkedésemet, hazám valamely városában szilárdul letelepedni; talán nem alaptalanul attól tartott, hogy a Philippini-szigetekre vissza fogok térni. Mindent elkövetett, hogy ebben meggátoljon; házasságról szólt, minden levelemben ismételvén, hogy ő boldog lenne, ha el bírnam magamat határozni, új frigyét kötni, felhozá, hogy utánam nevem is kiveszend, s végre mint reá nézve utolsó vigaszt azt kívánta, hogy életpárt válaszszak.

Az óhaj, kívánatának megfelelni s aztán Annám utolsó szavai: „Térj vissza honodba s végy el egy honleányt,“ végre megérlelék bennem a határozatot.

Nem sokára oly választást tettem, mely egy oly férfiú minden óhajainak teljesen megfelelt volna, kiben a korábbi összeköttetés emléke oly élénken nem él.

De mindamellett boldog voltam, mert nöm mindazon tulajdonokkal birt, melyek boldogságomra szükségesek voltak; két gyermek atyjává tett, s már áldám a határozatot, melyre anyám közrehatott — de fájdalom boldogságom nem volt hosszúra mérve: az örömpohár még nem volt kiürítve, még sok könnyet kelle ontanom.

A vertouxi temetőn számodra, szegény anyám, egy férjs egy fiúé közt egyszerű síremlék emelkedett, s nem sokára a neuillyi temetőn még egy másik volt emelkedendő

Mély fájdalmamban az utóbbira e következő verseket tétetem:

„Oh! nézz le ránk mint szenvedünk,
Óvd földi utján fiadat,
És éltesd, te hű anyaszív,
Lányodban újra magadat!“

